

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

MİMARLIK ANABİLİM DALI

BÜTÜNLEŞİK KENT PLANLAMA VE TASARIMINA YÖNELİK BİR YÖNTEM

Yük. Mim. Yelda Aydın TÜRK

**Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde
"Doktor"
Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 20.02.2006
Tezin Savunma Tarihi : 03.05.2006**

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Saliha AYDEMİR

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Şinasi AYDEMİR

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Gülay USTA

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Ayşe Sema KUBAT

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. A. Melih ÖKSÜZ

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Emin Zeki BAŞKENT

Trabzon 2006

ÖNSÖZ

Öncelikle tez danışmanlığımı üstlenen ve doktora çalışmam boyunca çok şey öğrendiğim, hiçbir zaman vaktini, bilgi ve desteğini esirgemeyen sayın hocam Prof. Dr. Saliha AYDEMİR'e verdiği tüm katkılar için minnettarım. Gerek doktora gerekse akademik çalışmalarım boyunca her zaman bilgi ve destek veren değerli hocam sayın Prof. Dr. Şinasi AYDEMİR'e, tez izleme jürimin değerli üyelerinden sayın Prof. Dr. Gülay Keleş USTA'ya bütün katkıları için teşekkür ederim.

Alan çalışmasındaki desteklerinden ötürü değerli arkadaşlarım ve meslektaşım Arş. Gör. Zeynep YILMAZ ve Arş. Gör. Mustafa KAVRAZ'a, çalışmamın veri değerlendirme aşamasında çok değerli katkıları için Jeodezi ve Fotogrametri bölümü öğretim üyelerinden sayın Prof. Dr. Tahsin YOMRALIOĞLU başta olmak üzere, Arş Gör. Halil İbrahim İNAN ve Arş. Gör. Volkan YILDIRIM'a teşekkürü bir borç bilirim. Son olarak aileme, başarılarımı paylaşan, her zaman güven ve destek veren eşim M. Hakan TÜRK'e, tez çalışmam boyunca belki yeterince vakit ayıramadığım kızım Ecem TÜRK'e ve emeği geçen herkese sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yelda AYDIN TÜRK

Trabzon, 2006

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ	II
İÇİNDEKİLER.....	III
ÖZET	V
SUMMARY	VI
ŞEKİLLER DİZİNİ	VII
TABLolar DİZİNİ.....	X
1. GENEL BİLGİLER.....	1
1.1. Giriş.....	1
1.2. Sorunun Belirlenmesi ve Çalışmanın Amacı.....	2
2. YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	6
2.1. Kent Planlama ve Tasarımına İlişkin Genel Bilgiler	6
2.1.1. Kent Planlama ve Kentsel Tasarım.....	6
2.1.1.1. Kent Planlama.....	6
2.1.1.2. Kentsel Tasarım	7
2.1.2. Günümüzde Kentsel Tasarımın Gerekliliği ve Önemi.....	12
2.1.2.1. Küresel Koşullar ve Ekonomik Gerekçeler.....	12
2.1.2.2. Bilgi Toplumuna Geçiş	14
2.1.2.3. Sürdürülebilirlik.....	15
2.1.3. Kent Planlama ve Kentsel Tasarım Bütünlüğü.....	16
2.2. Kentsel Tasarımda İlkeler, Politikalar ve Araçlar.....	19
2.2.1. Kentsel Tasarım İlkeleri	19
2.2.2. Tasarım Politikaları.....	22
2.2.3. Kentsel Tasarım Araçları: Rehberler,Çerçeveler, Özetler.....	24
2.2.4. Kentsel Tasarım Politikaları ve Tasarım Hedefleri Arasındaki İlişkiler.....	33
2.3. Örnek Ülkelerde Kent Planlama ve Kentsel Tasarım	40
2.3.1. Fransa’da Kent Planlama ve Kentsel Tasarım.....	40
2.3.1.1. Planlama Hiyerarşisi ve Kent Planlama	40
2.3.1.2. Fransa’da Örgütsel/ Kurumsal Yapı ve ilişkiler	42
2.3.1.3. Fransa’da Kent Planlama ve Kentsel Tasarım İlişkisi	44

2.3.2.	İngiltere’de Kent Planlama ve Kentsel Tasarım	46
2.3.2.1.	Planlama Hiyerarşisi ve Kent Planlama	46
2.3.2.2.	İngiltere’de Örgütsel/ Kurumsal Yapı ve ilişkiler	48
2.3.2.3.	İngiltere’de Kent Planlama ve Kentsel Tasarım İlişkisi.....	49
2.4.	Batı’da ve Türkiye’de Kent Planlama- Kentsel Tasarımın Tarihçesi	51
2.4.1.	Batı’da Kent Planlama-Kentsel Tasarımın Tarihçesi.....	52
2.4.2.	Türkiye’de Planlama Hiyerarşisi ve Kent Planlama	57
2.4.3.	Türkiye’de Örgütsel/ Kurumsal Yapı ve İlişkiler	64
2.4.4.	Türkiye’de Kent Planlama ve Kentsel Tasarım Uygulamaları.....	65
2.5.	Tartışma ve Değerlendirme	67
2.6.	Türkiye’de Kent Planlama ve Kentsel Tasarımı Bütünleştirecek Yöntem Önerisi	70
2.6.1.	Bütünleştirilmiş Planlama-Tasarım Süreci.....	71
2.6.2.	Çalışma Alanına İlişkin Analizler.....	74
2.6.2.1.	SWOT Analiz ve Planlama-Tasarımda Kullanımı.....	74
2.6.2.2.	SWOT Kapsamında Yararlanılacak Analiz Teknikleri.....	76
2.6.2.3.	SWOT Analiz Bağlamında Oluşturulan Sorular.....	81
2.6.3.	Alan çalışması: Çalışma Alanının Seçimi ve Tanıtılması	89
2.6.3.1.	Mekansal Gelişim ve Plan Kararları	91
3.	ALAN BULGULARI; İRDELEME-TARTIŞMA	98
3.1.	Çalışma Alanına İlişkin Görsel Kalitelerin Belirlenmesi.....	98
3.1.2.	Görsel Kaliteler Bağlamında Çalışma Alanına İlişkin Bulgular	104
3.2.	Kentsel Tasarım İlkeleri Bağlamında Çalışma Alanına İlişkin Bulgular.....	107
3.2.1.	Çalışma Alanının Makro Ölçekte Değerlendirilmesi.....	107
3.2.2.	Çalışma Alanının Mezo Ölçekte Değerlendirilmesi	149
4.	SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	136
4.1.	Çalışma Alanına İlişkin Sonuçlar ve Öneriler	136
4.1.1.	Çalışma Alanına İlişkin Sonuçlar	136
4.1.2.	Çalışma Alanına İlişkin Öneriler	139
4.2.	Kent Planlama ve Kentsel Tasarım Bütünlüğü Bağlamında Ortaya Konan Sonuçlar ve Öneriler; Türkiye İlişkin Değerlendirmeler	142
5.	KAYNAKLAR	147
	ÖZGEÇMİŞ	155

ÖZET

Planlamanın üst ölçekli planlama sisteminden, uygulamaya yönelik tasarımlara kadar kentsel yaşam kalitesini artırmak, yaşanabilir, kimlikli kentlere sahip olmak bağlamında kentsel tasarımla bütünleşmesi önemlidir. Ülkemizde kent planlama eylemini biçimlendiren ve yasal çerçeveyi oluşturan teknik veya hukuksal belgelerde kentsel tasarım kavramı yer almamakta, planlama süreci içinde kentsel tasarımın hangi ölçekte ve nitelikte, disiplinler arası nasıl bir işbirliği içinde, hangi aşamada yapılacağı bir belgeye bağlanmamıştır. Kısaca, Türkiye’de kent planlama ve kentsel tasarım bütünlüğünün sağlanamadığı, bunu gerçekleştirecek etkin düzenlemelerin kurulamadığı görülmektedir. Bu nedenle, planlama sürecinde kentsel tasarımın etkin bir mekanizma olarak nasıl yer alması gerektiğinin sorgulanması gerekir. Bu bağlamda, ülkemizde ayrıntılı araştırmalar sonucunda gerçekleştirilen bir bütünleşik planlama-tasarım rehberine ihtiyaç vardır.

Bu bağlamda, çalışmada, temelde makro düzeyde kent planlamaya kentsel tasarım boyutu kazandıracak bileşenlerin neler olduğu ve bu noktada ortaya konan ilke ve politikalar ışığında plancıya rehber olacak bir “kontrol listesi” hazırlamak amaçlanmaktadır.

Çalışmada öncelikle genel olarak planlama sürecinde kentsel tasarım yeri ve önemi, planlama ve kentsel tasarım bütünlüğü ve bu doğrultuda konunun gerekliliği ve kapsamı irdelenmiştir. Daha sonraki bölümlerde kent planlama ve kentsel tasarıma ilişkin tanımlar, kavramlar, günümüzde kentsel tasarımın gerekliliği ve önemi, tasarım ilke ve politikaları, araçları, Türkiye ve örnek ülkelerde kent planlama süreci ve bu süreçte kentsel tasarım yeri tartışılmıştır.

Alan çalışması bölümünde ise, çalışma alanı olarak seçilen Akçaabat kentsel yerleşmesine ilişkin genel bilgiler, araştırma modeli ve işleyişi açıklanmaktadır. Bunun yanı sıra, kentsel tasarım ilkeleri çerçevesinde çalışma alanına ilişkin makro ve mezo ölçekli değerlendirmeler ortaya konulmaya çalışılmış ve sonuçta, kent planlama-kentsel tasarım bütünlüğü bağlamında çalışma alanına ve Türkiye’ye ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kent planlama, kentsel tasarım, tasarım rehberi, SWOT analiz

SUMMARY

A method devoted to complementary urban planning and design

Planning, from an uppermost planning system to a design approach, should be in coherence with urban design in order to possess a livable and identified urban. In Turkey, urban design concept has not yet been included in technical and juridical records which are forming and framing the planning operation. The details associated with the scale and quality, the extent of interdisciplinary cooperation, and the stage at what urban design will be performed have not been documented precisely in the planning process. Shortly, it can be said that coherence between urban planning and urban design have not been achieved in Turkey and related effective modifications have not been arranged as well. In this regard, it has to be inquired that how urban design should be included in the planning process as an effective mechanism. Hence, in Turkey, there is a need for putting into operation a complementary planning-design guidance constructed upon carrying out comprehensive investigations.

In the study, it is aimed to prepare a “control list” as a guidance which sets forth the components of urban design that may be considered to be the basis for a macro scale urban planning process. Initially, urban location and its importance, planning and urban design coherence, and relating with this the necessity and the content of the topic are roughly interpreted in the planning process. In the remaining chapters, urban planning, terms and definitions relating urban design, the necessity and importance of urban design today, the design principles and policies, design tools, along with urban planning process in Turkey and some sample countries together with urban design location is discussed. In the site investigation, general information associated with Akçaabat, which is chosen as the study site in the investigation, the research model and its operation is underlined. In addition to this, macro and mezzo scale assessments with regard to the field of study set forth in the frame of design principles. In the end, assessments relating to the field of study and Turkey within the frame of urban planning-urban design coherence are carried out.

Keywords: Urban planning; Urban design; Design guidance; SWOT analysis

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1. Araştırma süreci	4
Şekil 2. Kentsel tasarım düşüncesinin kavramlaşması	8
Şekil 3. Kentsel tasarımla ilgili diğer meslekler ve aralarındaki ilişkiler	10
Şekil 4. Karakter bileşenleri	20
Şekil 5. Karakteri kuvvetlendiren tasarım objektifleri.....	34
Şekil 6. Kent plazaları ve parklar	35
Şekil 7. Yaya ağırlıklı düzenlemeler.....	35
Şekil 8. Yapı-yaya arasındaki ilişki	36
Şekil 9. Güvenlik	36
Şekil 10. Planlama hiyerarşisi ve ilişkiler	42
Şekil 11. Plan kademeleri, aktörler ve hiyerarşik ilişkiler	43
Şekil 12. Plan türleri ve hiyerarşisi	48
Şekil 13. Örgütsel yapı ve ilişkiler	49
Şekil 14. İngiltere planlama sisteminde kent planlama ve kentsel tasarım süreci	50
Şekil 15. Berlag'ın Amsterdam South için yaptığı ilk plan	54
Şekil 16. 19.yy. Fransız bahçesi	54
Şekil 17. İmar ve şehirleşme kanunu tasarısı taslağındaki plan kademeleri	63
Şekil 18. Planlama ve tasarım süreci bütünleşmesi	71
Şekil 19. Kentsel tasarım süreci ve kent planlamadaki yeri.....	73
Şekil 20. SWOT analizi çerçevesi	75
Şekil 21. Townscape analizi bileşenleri	78
Şekil 22. İstanbul kent silüeti	79
Şekil 23. Okunabilirlik bileşenleri	80
Şekil 24. Görsel analiz	81
Şekil 25. Akçaabat'ın genel yerleşim düzeni	92
Şekil 26. Ortamahalle'nin genel görünüşü	92
Şekil 27. 1930'lı yıllarda Akçaabat	93
Şekil 28. 1980'li yıllarda Akçaabat	94
Şekil 29. 1990'lı yıllar ve sonrası Akçaabat	94

Şekil 30. Günümüzde Akçaabat	95
Şekil 31. Akçaabat revizyon imar planı	96
Şekil 32. Revizyon imar planı genel yerleşim kararları.....	97
Şekil 33. Görsel kalite değerlendirme ölçütleri, değerlendirme ölçüleri ve ilişkiler.....	100
Şekil 34. Uygulama alanı	104
Şekil 35. Görsel kalite ölçütlerinin yapı dokusu bağlamında değerlendirilmesi.....	105
Şekil 36. Görsel kalite ölçütlerinin yeşil doku, dolgu alan ve kıyı bağlamında değerlendirilmesi.....	106
Şekil 37. Kentteki mevcut açık alanların dağılımı	108
Şekil 38. Dolgu alan üzerindeki açık alan kullanımı	109
Şekil 39. Yaya hızı- arazi eğimi ilişkisi	109
Şekil 40. TAKS yoğunluk analizi.....	110
Şekil 41. KAKS yoğunluk analizi	111
Şekil 42. Vadilerde yükselen yoğun konut blokları.....	112
Şekil 43. Gökyüzü çizgisi.....	113
Şekil 44. Silüeti bozan yapı grupları.....	114
Şekil 45. Tarihi dokuda uyum/koruma	115
Şekil 46. Yapılaşmış çevredeki uyumsuzluğa örnek	116
Şekil 47. Mevcut dokudaki uyumsuzluk.....	117
Şekil 48. Kent okunabilirlik haritası	119
Şekil 49. Kentin mekansal gelişimi	121
Şekil 50. Okunabilirliği destekleyen elemanlar ve konumları	122
Şekil 51. Doğu-Batı yönündeki bağlantıları sağlayan ana arterler.....	123
Şekil 52. Yol hiyerarşisi.....	123
Şekil 53. Yol eğim analizi	124
Şekil 54. Taşıt sahipliği.....	126
Şekil 55. Kent bölgeleri arasındaki yaya bağlantıları	127
Şekil 56. Kent içi ayrımsız yol kesitleri	128
Şekil 57. İstiklal Caddesi'nde kaldırımların işgaline bir örnek.....	129
Şekil 58. İnönü Caddesi'ndeki kaldırım döşemeleri.....	129
Şekil 59. Sokaklarda kapalılık oranları	130
Şekil 60. Sokakların kapalılık oranları.....	131
Şekil 61. Sokak cephelerinin sürekliliğine örnek (İnönü Caddesi)	132

Şekil 62. İnönü Caddesi'nde kaldırım üzerindeki ağaç dizileri	132
Şekil 63. Konut alanlarında sokakların otopark olarak kullanımı	134
Şekil 64. Geçirgenlik düzeyi	134
Şekil 65. Çalışma alanına ilişkin öneri sentez haritası.....	141

TABLOLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. Kentsel tasarım araçlarının benzerlik ve farklılıkları.....	33
Tablo 2. Tasarım politikaları, tasarım hedefleri ve tasarım ilkeleri arasındaki ilişkiler...	37
Tablo 3. Batı’da Kent Planlamasının Evrimi ve Ölçütleri.....	52
Tablo 4. Kentsel tasarım açısından türkiye’de imar mevzuatının gelişimi.....	58
Tablo 5. Türkiye’de kent planlama- tasarım ilişkisinin gelişimi/değişimi	66
Tablo 6. Planlama, tasarım ve kurumsal yapı bağlamında örnek ülkeler ve türkiye karşılaştırması	70
Tablo 7. TOWS matrisi.....	75
Tablo 8. Kontrol listesi.....	82
Tablo 9. SWOT bağlamında oluşturulan sorular.....	83
Tablo 10. SWOT bağlamında kullanılacak analiz teknikleri ve içerikleri.....	86
Tablo 11. Akçaabat’ta yaşayan nüfus	89
Tablo 12. Akçaabat’ın Cumhuriyet sonrası nüfus gelişimi.....	90
Tablo 13. Açık alanlara erişebilirlik	108
Tablo 14. Yaya yoğunluğu	130
Tablo 15. Çalışma alanına ilişkin değişkenler.....	136
Tablo 16. Çalışma alanına ilişkin geliştirilen stratejiler (TOWS Matrisi).....	139

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Giriş

İnsanların ortak alanlarından olan, kentler ve kentsel çevreler, farklı dönemlerde farklı uzmanlar (mimarlar, plancılar, kent tasarımcıları) tarafından planlanmış ve tasarlanmıştır. Toplumun değişen iç dinamikleriyle birlikte yaşanan yapı çevre de bir değişim ve gelişim göstermiştir. Özellikle hızlı kentleşme süreci ile birlikte kentlere bakış açısı değişmiş, nitelikli kentsel çevreler yok olmaya başlamış veya yaşanabilir çevreler yaratılamamıştır. Önemli değişimlerin yaşandığı kentsel çevreler doğa-insan-toplum ilişkisinin sağlıklı bir mekansal yapı kurulamadığı, bir düzensizliğin kaynağı olmuşlardır. Ortaya çıkan sorunlar karşısında kentleri şekillendirme konusunda çeşitli yaklaşımlar, fikirler ve tavırlar geliştirilmeye başlanmıştır.

Bu süreçte, Batı'da özellikle 19. yüzyıla kadar kent planlamada tasarım ağırlıklı bir yaklaşım olduğu söylenebilir. Neoklasik dönemde özellikle teknolojideki gelişmeler sanayide, ulaşım ve iletişim teknolojilerinde yeni bir dönem açmış, değişim ve gelişimler planlamaya yeni boyutlar kazandırmış, o zamana kadar bir sanat dalı olarak görülen planlama 20. yüzyılda artık hukuksal ve bilimsel bir boyut kazanmaya başlamıştır. Modern mimarlıkla birlikte kentlere bakış açısı değişmiş, sonuçta, kullanıcıdan uzak, onun psikolojik, kültürel ve görsel estetik gereksinimlerini göz ardı eden, teknoloji ve pazar gücü ile yönlendirilen yapılar ve kentsel çevreler ortaya çıkmıştır (Aydemir-2, 2004). Diğer taraftan bilgi toplumunun gelişmesi, çevre sorunlarının artması ve sorunların bilincine varılması gibi oluşumlar moderniteye karşı postmodern planlama ve kentsel tasarımın yeniden canlanması sürecini ortaya çıkarmıştır. Özellikle 1980'li yıllardan beri bunu başarmak için gayret vardır ve mekanizması oluşturulmuştur. Tasarım ve planlama sisteminin rolü iyi tanımlanmakta ve başarılı örnekler verilmektedir. Genelde Batı'da planlama ve tasarım bütüncül bir mekanizma olarak görülmektedir. Bu mekanizma içinde tasarım planlamaya her ölçekte girebilmekte, planlamanın ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir. Örneğin; İngiltere'de gerek gelişme planları gerekse yerel planlar; tasarım politikaları, *tasarım rehberleri*, çerçeveler, gelişme özetleri, ek planlama rehberleri gibi tasarım araçlarıyla birlikte düşünülmektedir.

Yaşanabilir kent ve kent çevreleri yaratmak, kent planlama ve kentsel tasarım bütünlüğü sağlanabildiği sürece olanaklıdır. Ancak bu olgu, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde çok başarılı olamamış / bütünleşmemiştir. Yukarıda da değinildiği gibi, Batı'da, kent planlama ve kentsel tasarım bütünlüğü konusunda geliştirilen etkin mekanizmalara karşın, bunun Türkiye'deki işleyişinin toplumun kente nasıl baktığı, kent planlamasının ve kentsel tasarımın plancılar, yerel otoriteler ve ilgili uzmanlar tarafından nasıl algılandığı, uygulamada ne kadar yaşama geçirilebildikleri bakımından farklılıklar gösterdiği söylenebilir.

1.2. Sorunun Belirlenmesi ve Çalışmanın Amacı

İkinci Dünya savaşı sonrasında Türkiye hızlı bir kentleşme sürecine girmiş, teknolojik gelişmelerle birlikte bu süreç daha da hızlanmıştır. Böyle bir kentleşmenin de kentleri yaşanabilir olmaktan çıkaran nitelikleri ve sonuçları ortaya çıkmaktadır (Tekeli, 1991). Bunun yanı sıra, kentin farklı bölgelerinde/ alanlarındaki (özellikle kent etekleri) plansız gelişmeler, mevcut planlı alanlarda plan kararlarının tutarlı bir biçimde uygulanmaması da niteliksiz ve gittikçe kimliksizleşen, karmaşık kentsel çevrelerin oluşmasına neden olmaktadır.

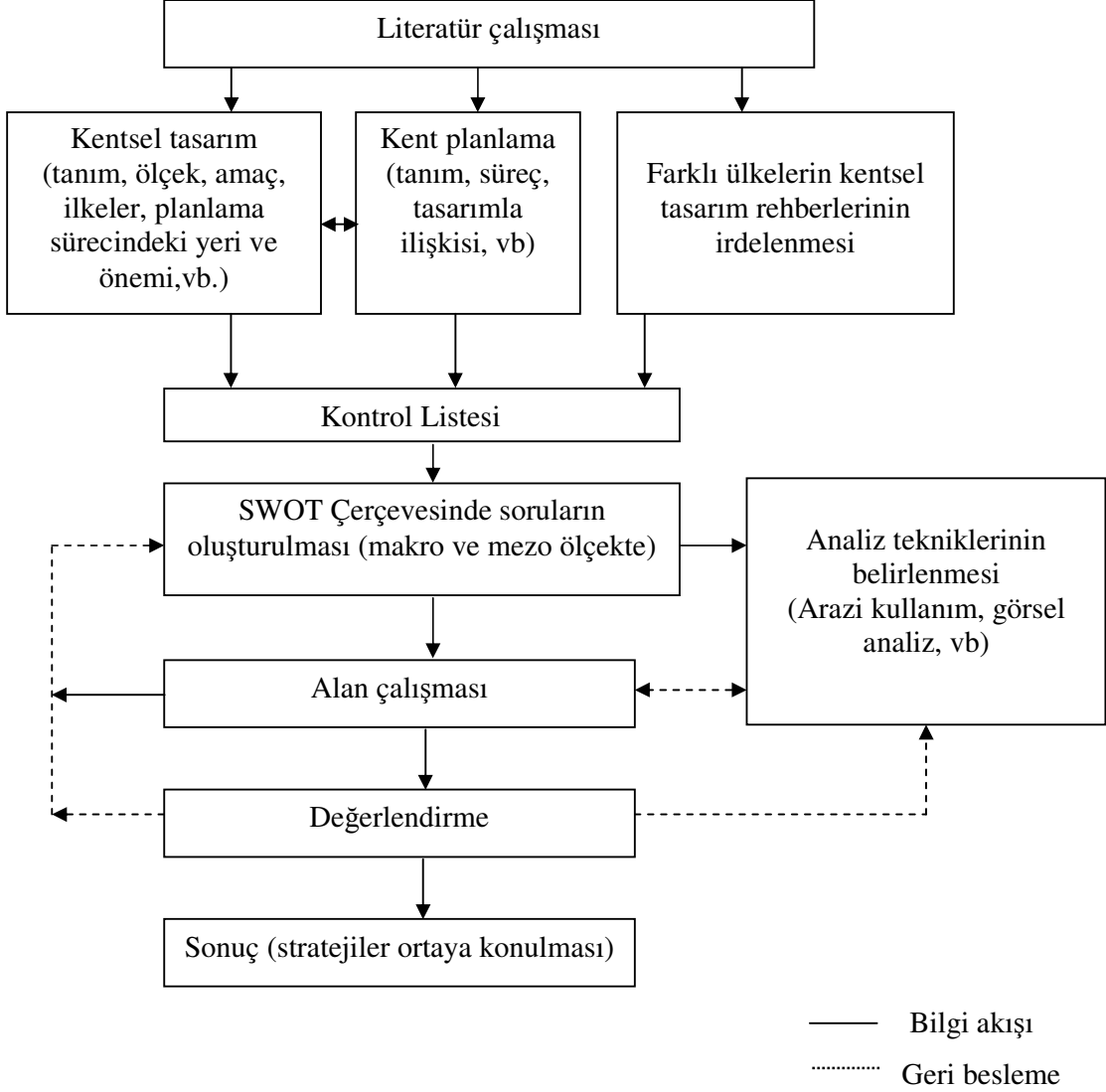
Ayrıca, planlamanın üst ölçekli planlama sisteminden, uygulamaya yönelik tasarımlara kadar kentsel yaşam kalitesini artırmak, yaşanabilir, kimlikli kentlere sahip olmak bağlamında planlamaya üçüncü bir boyut getiren kentsel tasarımla bütünleşmesi önemlidir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Türkiye'de planlar planlama sürecinin başlangıcından uygulamaya kadar iki boyutlu ele alınmakta ve değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, daha nitelikli ve kaliteli kentsel çevrelerin yaratılması süreci güçleşmektedir. Ülkemizde kent planlama eylemini biçimlendiren ve yasal çerçeveyi oluşturan teknik veya hukuksal belgelerde “kentsel tasarım” kavramı yer almamaktadır. Kentsel tasarım son yıllarda yaygınlaşmakla birlikte, genel olarak kentin bir yöresinde genellikle belediyenin politik kararına bağlı olarak ya çevre düzenleme veya bazı sorunların çözümüne yönelik yarışma yöntemiyle elde edilen plan ve projelerden oluşmaktadır (Tunçer, 2000). Planlama süreci içinde kentsel tasarımın hangi ölçekte ve nitelikte, disiplinler arası nasıl bir işbirliği içinde, hangi aşamada yapılacağı bir belgeye bağlanmamıştır (Türkoğlu, 1991).

Kısaca; Türkiye'de kent planlama ve kentsel tasarım bütünlüğünün sağlanmadığı, bunu gerçekleştirecek etkin düzenlemelerin kurulmadığı görülmektedir. Dolayısıyla,

planlama sürecinde kentsel tasarımın etkin bir mekanizma olarak nasıl yer alması gerektiği sorgulanmalıdır. Bunun üzerinde önemle durulmalı, kent planlama ve kentsel tasarım bütünlüğü konusunda düzenlemeler geliştirici yaklaşımla konunun ele alınması gerekmektedir. Kentsel tasarım çalışmalarını zorunlu kılacak düzenlemeler yapılmalı, düzenlemelerin yaşama geçirilmesini sağlayacak yaptırımların da ele alınması ve irdelenmesi gereklidir. Bu bağlamda, ülkemizde ayrıntılı araştırmalar sonucunda gerçekleştirilen bir bütünleşik planlama-tasarım rehberine ihtiyaç vardır. Bu çalışma; araştırma modeli ve işleyişi, değerlendirme ve sonuçları ile bu tip rehberlerin hazırlanmasına zemin oluşturacaktır. Yukarıda sözü edilen konular kapsamında çalışmanın amacı;

- Temelde, makro düzeyde planlamaya kentsel tasarım boyutu getirmek ve bu noktada ortaya konan ilke ve politikalar ışığında plancıya rehber olacak bir “*kontrol listesi*” hazırlamak,
- Tasarıma yönelik verilerin derlenmesi ve etkin değerlendirilebilmesi, plana aktarılabilmesi için bir yöntem tanımlamak,
- Bunun için kente ilişkin farklı boyutları ve özellikleri (güçlülükler, zayıflıklar, fırsatlar, tehditler) dikkate alan stratejik bir değerlendirme yaklaşımı getirmektir,

Araştırma, birbirini izleyen ve birbiriyle ilişkili adımlardan oluşmaktadır (Şekil 1). Öncelikle kent planlama ve kentsel tasarıma ilişkin literatür, bilgi derlenmesi ve değerlendirmesi yapılmıştır. Bu değerlendirmeler sonucunda veri değerlendirme sürecini yönlendirecek kontrol listesi ve buna bağlı olarak sorular oluşturulmuş, gruplandırılmış ve soruların cevaplandırılmasında kullanılacak teknikler ortaya konmuştur. Alan çalışması aşamasında, oluşturulan sorular seçilen alanda, belirlenen teknikler doğrultusunda değerlendirilmiş, yer yer sorulara ve tekniklere geri beslemeler/dönüşler olmuştur. Alan çalışması ve değerlendirilmesi sonucunda, alana ilişkin stratejiler geliştirilmiştir.

Şekil 1. Araştırma süreci

Bu çalışmada araştırma alanı olarak hızlı kentleşme sürecini ve bu sürecin beraberinde getirdiği sorunları kentin varolan yapısındaki istenmeyen etkiler olarak yaşayan, ancak kendine has kimlikli ve mimari zenginliği olan kentsel çevreler de barındıran Trabzon iline bağlı Akçaabat kentsel yerleşmesi seçilmiştir.

Böyle bir çalışmada birtakım ilke ve politikalar geliştirmek için öncelikle kentsel alanın/çalışma alanının çok iyi irdelenmesi ve tanınması gerekmektedir. Bu nedenle, kent ölçeğinde yapılan incelemede birtakım parametreleri iyi tanımlamak gerekir. Bu bağlamda; Kentin güçlü yönleri, sahip olduğu fırsatlar, zayıflıklar ve kenti tehdit eden unsurlar belirlenmelidir. Temelde SWOT'la oluşturulan sorularla kentsel tasarım ilkeleri

doğrultusunda makro ölçekten mezo kadar kentin güçlü yönleri, zayıflıkları, fırsatlar ve tehditleri ortaya konulmuştur. Bunun yanı sıra, SWOT analizle birlikte çalışma alanına ilişkin farklı analizlerle de -Kent görünümü (Townscape) analizi, Algısal Yapı (Perceptual Structure) Analizi, Görsel Analiz(Visual Analysis),vb.- yapılmıştır.

Çalışma alanına ilişkin analizlerin 2 ve 3 boyutlu çizime ve haritalara aktarılmasında ArcView GIS programı kullanılmıştır.

2. YAPILAN ÇALIŞMALAR

2.1. Kent Planlama ve Tasarımına İlişkin Genel Bilgiler

Kentler, insanların ortak yaşamlarını sürdürdükleri yapısal ortamın, yani ortak hayatın varlık nedeni ve yaşama kozasıdır ve günümüze kadar geçirdiği evrimde zaman zaman planlanmış, tasarlanmıştır (URL1). Bu süreç içinde toplum, dolayısıyla kentler ve kent çevreleri sürekli bir değişim ve gelişim içinde olmuştur. Bu değişim içinde nitelikli kentsel çevreler yok olmuş ya da çok nitelikli yaşanabilir kentler yaratılamamıştır. Son onlu yıllarda bu sorunun çözümü, planlama çalışması ile başlayan, kentsel tasarım uygulamaları ile de üçüncü boyutta yerini bulan bir süreçte aranmaktadır (URL1).

2.1.1. Kent Planlama ve Kentsel Tasarım

2.1.1.1. Kent Planlama

Planlama son derece geniş bir kavramdır. Genel olarak düşünce üretme ve bu düşünceleri gerçekleştirme yollarını ortaya çıkarmaktır (Akkoyunlu, 2003, s:14). Yaşanılan çevredeki kaynakların kullanımına ilişkin her türlü uzun erimli sosyal, ekonomik, yönetsel ve mekansal değişim kurguları planlama kavramı içerisinde değerlendirilmektedir (URL2). Planlama, kentbilimde, kent, çevre, bölge ve ülke olmak üzere dört ölçekte ele alınmaktadır. Kentsel alanlarda ise arazi kullanımı, ulaşım ve fiziksel yapının, toplumsal ilişki ile karşılıklı etkileşimi içinde belirlenmesi süreci olarak tanımlanabilir ve kentlerin bölge içindeki konumlarının araştırılmasını da içerir (URL3).

Kent planlamasının farklı bakış açılarıyla farklı tanımları yapılmaktadır. Farklı kent bilimcileri tarafından farklı yaklaşımlara göre tanımlanan kent planlaması genel bir tanımla "toplumsal ve idari gereksinimleri göz önünde bulundurarak, kentlerin fiziksel gelişmelerinin biçimlenmesine bir yön vermekle ilgili sorunlarla uğraşan bir bilim alanıdır" (Sancar, 2000).

Kentin fiziksel biçimlenme gelişmelerini yönlendirmekle beraber aynı zamanda ekonomik, toplumsal, estetik boyutları olan ülke ve bölge bütünlüğünden soyutlanamayan geniş kapsamlı bir süreçtir (Atmaca, 1994).

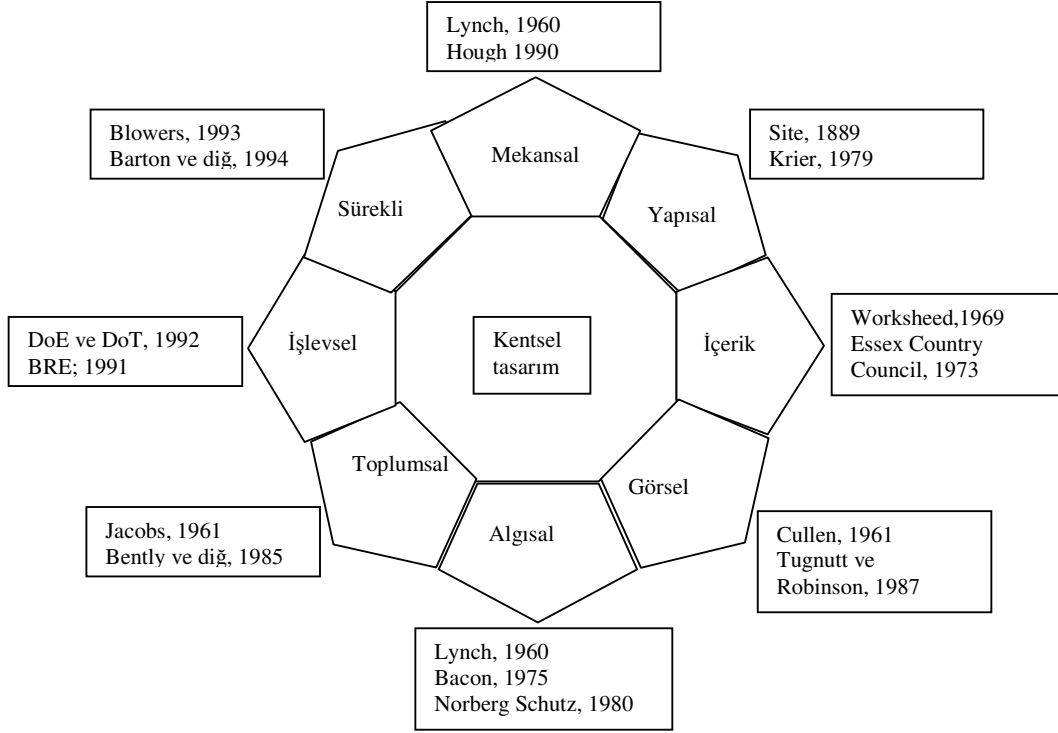
Kent planlama süreci şu aşamalardan oluşmaktadır;

- Sorunun tanımlanması
- Amaç ve hedeflerin belirlenmesi
- Bilgi toplama, üretme
- Değerlendirme, sentez
- Seçeneklerin üretilmesi (plan yapma)
- Değerlendirme
- Geri besleme ve kontrol
- Projelendirme
- Uygulama (Aydemir, 1989)

Kentin yalnız bir fiziksel çevre değil çok boyutlu karmaşık bir olgu olduğunun bilincine varılmasına koşut olarak kent planlaması da uzmanlıklar arası bir uygulama alanı olma yönünde zamanla kendi kimliğini kazanan bir gelişme göstermiştir. Fiziksel çevreyle özdeşleştiği sürece kentin planlanması fiziksel çevrenin tasarımıyla eşanlı görüldüğünden kentsel tasarımın kent planlamasının kimlik kazanma sürecinde ayrı bir yeri vardır (Sökmen, 1991) ve insanın yaşadığı çevreyi düzenleme eylemlerinden biri olarak planlamadan soyutlanamaz (Türkoğlu, 1991).

2.1.1.2. Kentsel Tasarım

Kentsel tasarım kavramı 19.yy.'dan günümüze kadar planlama süreci içinde farklı içerik ve kapsamda ele alınmıştır. Bu süreçte, Kevin Lynch, David Mackay, Francis Tibbalds, vb. kuramcılar ve uygulayıcılar tarafından farklı tanımlamalar yapılmıştır. Kuramcılar ve uygulayıcıların geliştirdikleri çalışma ve tartışmalar doğrultusunda kentsel tasarımın kavramsallaştırıldığı bir yapının oluştuğu görülmektedir (Şekil 2).

Şekil 2. Kentsel tasarım düşüncesinin kavramlaşması (Carmona,1996)

Günümüze dek süregelen tartışmalarda Kentsel Tasarımın "çevresel tasarım" disiplinleri olarak tanımlanan meslek grubu içindeki yeri ortaya konmaya çalışılmıştır. Bazı kent plancıları, kentin planlamaya ilişkin bazı detaylarını; bulvarlarını, yerleşim şemasını, yaya-taşıt ulaşımına yönelik çözümlerini, estetik ile ilişkili düşünülen konuları kentsel tasarım olarak tanımlarken, bazı mimarlar da kentsel tasarımı, büyük ölçekli mimarlık uygulaması olarak tanımlamaktadır (Ayataç, 2000).

Bu bağlamda Kevin Lynch'in de ifade ettiği gibi, kentsel tasarım "kentsel çevrelerin biçimlenmesi, etkinlikler ve yerleşmelerin veya onların önemli bölgelerinin biçimlendirilmesine ilişkin olanaklar yaratma sanatı"dır. Kraliyet Kent Planlama Enstitüsü'nün tanımıyla "yapılaşmış ve doğal çevreler içindeki değişimin yönetimi" olarak değerlendirilebilir. Bu tanım açısından ele alınırsa kentsel tasarım kent planlamaya yakındır (makro ölçekte). Bununla birlikte kentsel tasarım küçük kentsel alanların tasarımı olarak görülürse mimari ve sanatların estetik ve mekansal ilgi alanına yakındır ' (mikro ölçekte) (Madanipour,1996).

Bu disiplinin meslek kimliğinin mimarlık, kentsel planlama ve peyzaj mimarlığını ilgilendiren ancak mimarlıkla daha fazla çakışan yanları bulunan disiplinler arası bir

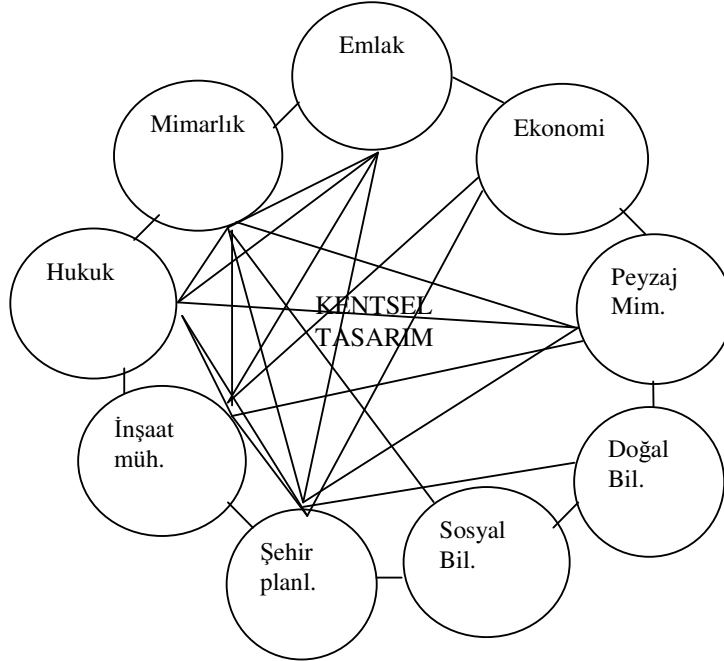
özelliğ taşıdığı görüşü ağırlıktadır (Nalkaya, 1999). İlgili tasarım mesleklerinin her birinin, kendine özgü nitelikleri ve mesleki becerileri kentsel tasarıma yansıtılmaktadır. Mimari yaklaşımın kentsel tasarımda oynayacağı rol mekanın üç boyutlu kurgulanması, tasarım dili, anlamı ve mesajı açılarından tanımlanmaktadır. Buna karşılık, hem fiziksel olarak projenin ana sistemlerinin oluşturulmasında hem de toplumsal açıdan kamu yararının gözetilmesinde planlama mesleği ve temsil ettiği değerler öne çıkmaktadır. Peyzaj mimarlığı ise, yere/zemine bağımlılığı ve zamanın önemli bir tasarım etmeni olarak kullanılmasındaki birikimi sayesinde, gerek fiziki bağlamın gerekse doğanın ve doğal elemanların anlamlı bir biçimde tasarıma katılmasına olanak sağlar (Bilsel, 2001).

Kentsel tasarım, toplumlar için güvenli, fonksiyonel ve estetik olarak uygun kamusal çevreler yaratmayı/ortaya koymayı amaçlayan üç boyutlu, çok disiplinli tek yaklaşımdır. Stratejik planlama, kültürel planlama, bölgesel gelişme ve ekonomik stratejiler gibi diğer tekniklerin yanında yer alır. Diğer teknikler ve uygulamaların yerine geçmekten çok onları üç boyutlu ifade edebilen bir uygulama aracı olarak da görülebilir (Olszewski, Pudlowski, 2001). Bu nedenle planlama kararının bir tasarımı içerdiği/içermesi gerektiği söylenebilir (Greed, 1998). Bu anlamda, kentsel tasarım, planlama kararlarını gerçeğe dönüştürme (Günay, 1993) yerel ve kent bütünü ölçeğinde üç boyutlu tasarımların yapılması veya tasarım politikalarının ortaya konması eylemi olarak da nitelendirilmiştir (Aydemir, 2004). Sürdürülebilir gelişmeler yaratmanın, ekonomik yaşamın canlandırılması, doğal kaynakların sağduyulu kullanımı ve sosyal gelişme için koşullar yaratmanın bir anahtarıdır. Başarılı kentsel tasarım farklı karakterli yaşanabilir yerler yaratmaya yardım edebilir; sokaklar ve güvenli, erişilebilir, kullanımı hoş ve insan ölçeğinde kamu alanları ve tasarımcının duygu ve hayal gücüne ilham veren yerler gibi...(URL1, 2000).

Kentsel tasarıma ilişkin pek çok tanım, tasarımı bir süreç olarak göstermektedir. Kentsel tasarım kentsel büyümeye, korumaya ve değişime fiziksel tasarım yönü veren bir süreç olarak da tanımlanabilir (Hoşkara, 2001). Bu süreç içinde sosyal bilimciler, hukukçular, ekonomistler, çevre bilimciler, mühendisler gibi bağlayıcı rol üstlenen meslek insanlarıyla işbirliği önemlidir (Olszewski, Pudlowski, 2001).

Kentsel tasarım yalnızca bir formasyon temeline dayalı bir uzmanlaşma alanı değil, farklı formasyonlara dayalı bir uzmanlaşma ve ekip çalışması gerektiren bir disiplindir (Hoşkara, 2001) (Şekil 3). Bu disiplinlerin her birinin kendi kurumsal çerçevelerini ve yöntemlerini, dolayısıyla farklılıklarını kentsel tasarıma yansıtmaları önemlidir. Böylece, disiplinler bir yandan kendi yaklaşımlarını farklı bir ortamda deneyip geliştirme olanağı bulurken, diğer yandan da kentsel tasarımın kurumsal yapısının oluşmasına katkıda

bulunurlar. İlgili meslek ve disiplinlerin hepsi doğrudan tasarıma katılmasalar da, kentsel tasarım ürünlerinde etkili olmaktadır. Her birinin kentsel tasarımda üstlendikleri rol ve katkı dereceleri de tasarım konusuna göre farklılık gösterir. Ayrıca, her birinin kendini ifade etme biçiminin ve dilinin farklı olması da kentsel tasarım açısından zenginlik ve çeşitlilik kaynağıdır (Bilsel, 2001).

Şekil 3. Kentsel tasarımla ilgili diğer meslekler ve aralarındaki ilişkiler (Gökçen, 2000)

Genel olarak kentsel tasarım kentin ve yapıların fiziksel formları ve bunlar arasında kalan açık alanlarla ilgilidir. Bunun yanı sıra;

- Yapılaşma biçiminin topografya ve yerleşmeyle ilişkisi
- Yapılaşma biçiminin bir yerin tarihi gelişimi ile ilişkisi
- Yapılaşma biçiminin aktivite ve hareketle ilişkisi
- Kamusal alanın fiziksel karakteri
- Kentsel ölçekte üç boyutlu konseptler ile ilgili konularda uzman yaklaşımlar ortaya koymaktadır (Olszewski, Pudlowski, 2001).

Ayrıca, kamusal ve özel gelişme arasındaki etkileşim ve bunun kent formu üzerindeki etkisi (Greed, 1998), insan ve yerler arasındaki ilişkiler (bağlantılar), hareket ve kent

formu, doğa ve yapı dokusu ve başarılı kentler, kasabalar sağlayan süreçler de kentsel tasarımın ilgi alanına girmektedir.

Bu şekliyle, kentsel tasarımın temel amacı, kent imajını geliştirerek yatırımcıları kente çekmeye yöneliktir; kentin ekonomik canlanması ve gelişmesidir. Bununla ilgili ikincil amaçlar; kalite ve karakteri sağlamak/sürdürmek, eski ile yeniye birbirine kaynaştırmak, kentin doğal özelliklerini korumak, yeni ve çok yönlü açık alanlar sağlamak, kentin/kent bölgeciğinin güvenlik, sağlık ve rahatlığını geliştirmek, vb. dir.

Çevre kalitesi, "estetik olma" ölçütü yanında kimlik, vista ve doğal bakı noktalarının ve koridorlarının değerlendirilmesi, insan ölçeği, yaya seyahatinde rahatlık-konfor, trafik gürültüsünden uzaklaşabilme, dinlenilebilecek-sohbet edilebilecek kamusal alanların bulunması, miras bilincinin geliştirilmesi, kültür ve tarih mirasının yeniden değerlendirilmesi gibi birçok bileşeni içerir.

Kentsel tasarım yalnızca kent için yapılan bir tasarım olmanın da ötesinde, makro, mezo ve mikro ölçeklerde çözüm getiren ve uygulanabilen bir boyuttur (Hoşkara, 2001). Kentin ve yerleşmelerin bütününe olduğu kadar kentsel alanın ve yerleşmenin bir kısmının tasarımıyla da ilgilidir. Makro ölçekli kentsel tasarım çalışmaları kentlerin ve yerleşmelerin tasarımında yerlerin ve işlevlerin organizasyonu, kent morfolojisi, vb. ile ilgili daha geniş konular üzerinde yoğunlaşırken mikro ölçekli kentsel tasarım mimarinin kamusal yüzü/yönü, kent bölgeleri içindeki kamusal alanlar ve bu ölçekte daha detaylı tasarım konular üzerinde yoğunlaşmaktadır (Madanipour, 1996). Burada sözü edilen kamusal alanlar, kent içinde özel olmayan, yapıların özel alanları dışındaki, yapılar arasındaki alanlardır. Ancak kentsel alanın tümü hem kamusal hem de özel boyutlarıyla bir bütün olarak tanımlanmalı, kentsel tasarımın mikro ölçeği makro ölçekle birlikte düşünölmelidir.

Özet olarak kentsel tasarım;

- "Makro ölçekte, öngörölen kent formu bağlamında kent morfolojisi, kentin algılanabilir olması için stratejiler üretilmesi, kamusal mekan imgelerinin detaylı biçimde ortaya konması,
- Orta ölçekte, toplumsal, kültürel, fiziksel vb. veriler çerçevesinde kent dokusunda yenileme-iyileştirme-canlandırma çalışmalarında ve yeni gelişme alanlarında büyük ölçekli toplu konut tasarımlarında fiziksel çevrenin düzenlenmesi yaklaşımları ve tasarım ilkeleri,

- Mikro ölçekte, mimari ürünün ve yakın çevresinin dar kapsamda toplumsal ve fiziksel çevrenin (sokak, avlu vb) bir parçası kılınabilmesine yönelik tasarım ilkeleri" (Aydemir, 1999) olarak tanımlanabilir ve bu nedenle kentsel tasarım kuramı ve uygulamalarında pek çok farklı boyut bir arada düşünülmektedir/düşünülmelidir.

2.1.2. Günümüzde Kentsel Tasarımın Gerekliliği ve Önemi

Kent, toplumsal yaşamın başlıca kurgusu ve görünen bir biçimdir. Endüstrileşme çağını incelediğimiz zaman görmekteyiz ki kentler bu dönemde geçmişe oranla çok daha hızlı bir biçimde büyümeye başlamıştır. Başta bu durum beraberinde büyük kaygılara da yol açmıştır, çünkü insanlar ilk defa karşılaştıkları önüne geçilmez büyüme karşısında ne yapacaklarını bilememişler, böylece gitgide kentleri şekillendirme konusunda çeşitli yaklaşımlar, fikirler ve tavırlar geliştirmeye başlamışlardır (URL4).

Günümüzde, kentsel gelişme ve değişme, kentsel çevrelerde yabancılaşma, uyum veya uyumsuzluk en çok tartışılan konular olmuştur. Değişim ve gelişim süreci içinde olan günümüz kentleri ve kent çevreleri, Doğa-İnsan-Toplum ilişkilerinin sağlıklı bir mekansal yapı kuramadığı bir düzensizliğin ifadesi olmuşlardır. Küreselleşme, bilgi toplumuna geçiş, sürdürülebilirlik gibi gelişmeler sonucu kentsel çevrelerin önemli değişimler yaşamaya başladığı görülmektedir. Bu bağlamda kentsel düzende bir bütünlük, uyum ve ölçek sağlamak, günümüz kentlerinin sürekli değişen karakterlerinin şekillendirilmesi için kentsel tasarımın gerekliği ve önemi kaçınılmaz olmuştur.

2.1.2.1. Küresel Koşullar ve Ekonomik Gerekçeler

Tarihi süreç içinde kentlerin sosyal, kültürel ve fiziki mekan bağlamında gelişme, değişme gösterdiği bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda sosyal, ekonomik, politik ve mekansal boyutta bir çok olgu vardır. Günümüzde küresel yeniden yapılanma ve bilgi toplumunun ortaya çıkışı ile birlikte kentlerin yapıları ve işlevleri değişmektedir (Eş, 2004). Gelişen teknoloji ve buna bağlı küreselleşme gibi eğilimler planlama ve tasarımdaki yaklaşımları da etkilemiştir (Kılıç ve diğ, 2001).

Artık kentler kendilerini küresel ağın içinde konumlandırmak istemekte ve bu sebeple birbirleriyle yarışmaktadırlar. "Bunun için küresel kent sisteminde statülerini yükseltmek, yatırımları çekebilmek için çeşitli alanlarda birbiriyle artan rekabet içindedirler. Küresel çağda kent ekonomisi ile kentsel çevre niteliği arasındaki ilişki tersine dönmüştür; eskiden nitelikli çevre kentin ekonomik refahının sonucu iken günümüzde kentin yatırım çekmesinin/ekonomik gelişmesinin ön koşulu haline gelmiştir. Dolayısıyla yüksek nitelikli kentsel çevreye sahip olmak kentler arası rekabette kenti güçlü kılacak ilk beş parametre içinde görülmektedir. Planlama bir anlamda kentin imajını güçlendirme, görücüye çıkarma/ pazarlama eylem sürecine dönüşmüştür" (Aydemir, 2004).

Bu anlamda kentsel tasarım kentin kimliğini belirleyen ve yönlendiren araçlardan biri olmalıdır. Dolayısıyla küreselleşmenin kentin geçireceği değişim konusunda bir etkisi vardır (URL4, Madanipour, 2004).

Önemli değişimler; küreselleşme gibi bir değişim, yeni kavramların disiplinlerde yer alması, örneğin sürdürülebilir değişme gibi bir kavramın planlamada ve her alanda konuşulur hale gelmesi kentleri de ilgilendiren bir konu olarak kentlerin sürekli ön plana çıkmasına neden olmuş, özellikle küreselleşmenin getirdiği bir olgu olarak kentler üzerinde yoğunlaşmıştır. Ekonomik açıdan, sosyal açıdan, planlamanın yeniden kendisine vereceği tepki açısından hep kent odaklı tartışmalar ön plana çıkmaya başlamıştır (URL4, 2004).

Modernleşme sürecinde gitgide birbirine benzeyen kentsel mekanlar insan ölçeğinin kaybolmasına sebep olmuş ve buralardaki yaşam biçimi de birbirine benzer hale gelmiştir. Mekansal ve sosyal boyutta benzerliklerin ortaya çıkması, farklılaşma ile öne çıkma ihtiyacını doğurmuştur. Bu bağlamda, bu süreç içerisinde farklılıklar ve insan ölçeğinde yerleşmeler yaratmayı hedefleyen kentsel tasarım çalışmaları önem kazanmaktadır. Mevcut kentlerin onarımı, kent içinde fonksiyonunu yitirmiş alanların yeni fonksiyonlar verilerek kullanıma açılması ve gelişmenin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kent dışında yeni yerleşim alanlarının oluşturulması gibi uygulamalar yapılmaktadır. Bütün bu uygulamalarda bölge, mahalle ve sokak ölçeğinde tasarım kuralları belirlenmektedir. Amaç tasarım kurallarına uygun olarak oluşturulan yerleşmelerin her birinin buldukları bölgenin tarihsel özelliklerinin ve yerel koşullarının tanımlanmasıyla kendine özgü kimliklerinin olmasını sağlayabilmek ve daha yaşanabilir kentsel alanlar yaratmaktır (Özdemir, 2001).

Bu değişim çerçevesinde Kentsel Tasarımın günün koşullarına göre kent mekanlarını biçimlendirmesi ve işlevlendirmede bir araç olarak kullanılması çağdaş yaşamın gereğidir.

Dolayısıyla kentlerin gelişmesinde, kentsel tasarımda devamlılık gerektiği gibi değişimlerin de bir bütün içinde birleştirilmesi öngörülen koşul olmalıdır. Böylece mevcut kentlerde kent dokularındaki kültür-mekan öğelerinin kentsel tasarım şemsiyesi altında geliştirilmesi, kentlerin kültür değerlerinin korunması, kentsel çevrelerin kalitelerinin gelişmesinin sağlanması hedeflenmiştir. Bu olgu, kentsel tasarım devamlılığı çerçevesinde olacağından, işlevsel ve mekansal biçimlenmeler de değişimlerin bütünlüğüyle iç içe olacaktır (Ergen, 2001).

2.1.2.2. Bilgi Toplumuna Geçiş

Küreselleşmenin yanı sıra bilgi toplumuna geçiş de kentlerin yapılarını ve işlevlerini değiştirmektedir. Bilgi toplumu kavramı büyük ölçüde sanayi ötesi toplum tartışmalarından çıkarılmaktadır. Bu toplum düzeninde, bilgi farklı formlarda gelişmiş ekonomileri şekillendiren, işin ve üretimin niteliği kadar mesleki yapıları da etkileyen önemli bir güç olarak tanımlanmaktadır (Eş, 2004). Bilgi toplumu olma dünyaya bakışı, insanların davranışını değiştirmiş, giderek kentler bilgi toplumu olma özelliğinden kaynaklanan yeni roller üstlenmeye başlamışlardır.

Gelişen bilgi teknolojisi "tele-kent", "tele-ev" gibi yeni çalışma yöntemlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Eş, 2004). İşyerlerinden uzakta (evlerinde) çalışabilme doğal olarak istihdam tipinde değişikliğe neden olacaktır. "İstihdam tipindeki bu değişimin kentte ciddi değişimlere yol açması kaçınılmazdır; ofis alanı gereksiniminde azalma, çalışanların kentte oturmak zorunda kalmamaları, ulaşım talebinde farklılaşma, kent merkezinde çöküş beklenen değişimlerden bazılarıdır" (Aydemir, 2004).

Bunun yanı sıra, uydu ve kablolu iletişim sistemleri kentleri baştan başa sarmaktadır. Örneğin; artık malların gemilere yüklenip boşaltıldığı dev limanların yerine pek çok büyük kentte artık bilgi alıp gönderen ve uydulu ve kablolu sistemlerden oluşan tele limanlar yer almaktadır. Bu gibi değişimler doğal olarak kentsel dönüşümü hızlandırmaktadır. Kentler artık bilgi toplumunda bilgi üreten ve dağıtan merkezler haline gelmişlerdir (Eş, 2004). Bu nedenle bir bilgi üretme ve dağıtma sistemi olarak kentin yeniden tanımlanmasında bu değişimlerle uyum içinde olacağı yaşanabilir kentler yaratmada kentsel tasarımın önemli ve gerekli bir araç olduğu görülmektedir.

2.1.2.3. Sürdürülebilirlik

Değişen dünya ve ülke koşullarına bağımlı olarak küreselleşme olgusu, bilgi toplumu gibi oluşumlar kenti, özellikle kamu mekanlarını tek düzelikten arındırma ve iyileştirme arayışını gündeme getirmiş, sosyal yaşamın hareketliliği, sürdürülebilirlik gibi kavramlar önem kazanmıştır.

Özellikle son 10'lu yıllarda bunu başarmak için bir dizi çaba vardır ve bu bağlamda uluslararası anlaşmalar yapılmıştır. Bütün bu anlaşmalarda ortaya konan ilkelerle dünya ülkelerinde kent ve kent çevrelerinin kalitesini artırmaya ve iyileştirmeye yönelik kabul görebilecek, yasal bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmakta olduğu söylenebilir. Bu bağlamda Birleşmiş Milletlerce kabul edilmiş Ortak Geleceğimiz Raporu (Brutland) (1987), Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansı (1992), Avrupa Kentsel Şartı (1992) gibi anlaşmalar bunlardan bazılarıdır (URL6).

Birleşmiş Milletler (BM) tarafından yayımlanan 'Ortak Geleceğimiz' isimli raporla dünya gündemine giren 'sürdürülebilirlik' kavramı o tarihten günümüze kapsamı genişleyerek kullanılmaktadır. Sürdürülebilirlik, dar anlamda, dünya eko-sistemindeki tüm çeşitliliğin ve yenilenemez kaynakların gelecek nesillere aktarılabilmesi için, bugünkü neslin yenilenemez kaynak kullanımını sınırlaması ve insanın eko-sistem üzerindeki olumsuz etkilerinin sistemin taşıma kapasitesini aşmayacak düzeyde tutulmasıdır (Aydemir, 2004).

Sürdürülebilirlik hareketinde yerel yönetimlerin (yerel ölçeğin) halka en yakın yönetim kademesi olarak yaşamsal önemi vardır. Gündem 21'in tanımladığı Yerel Gündem 21 kavramı, yerleşmenin sürdürülebilir bir gelecek için vizyon geliştirilmesini ve bu vizyonu hayata geçirecek uzun dönemli bir stratejik planın hazırlanmasını ve uygulanmasını içerir (Aydemir, 2004). Yerel Gündem 21 sürecinde, ne yapılacağı sorusu kadar, nasıl ve kimler tarafından yapılacağı soruları da büyük önem taşır. Kentin geleceğine kimler, nasıl karar verecektir? Yerel kamu kaynaklarının kullanımına ilişkin kararlar, kimler tarafından, nasıl alınacaktır? Kentin sürdürülebilir gelişme vizyonu üzerinde toplumsal uzlaşma nasıl ve hangi mekanizmalarla sağlanacaktır? (Ulusoy, Vural, 2004).

Bu sürecin olmazsa olmaz koşulu 'katılımcı yaklaşım'ın benimsenmesidir. Her yerleşim kendi koşullarına uygun katılım mekanizmaları oluşturmakla birlikte, ortak

yönleri de içermelidir; tüm aktörlerin temsil edilebildiği 'kent konseyi' türü örgütlenmeler ve sorun alanlarına yönelik 'çalışma grupları (kozalar) oluşturulması (Aydemir, 2004) gibi.

Sürdürülebilir kalkınma beraberinde sürdürülebilir kentleşmeyi de getirmektedir. Kentleşmede sürdürülebilirliği sağlamak için çevreye minimum zarar verici gelişmeler teşvik edilmelidir. Kentleşmede sürdürülebilirlik, kentleşmenin planlı ve düzenli olması yanında, doğal habitatın korunmasına da bağlıdır. Bu bağlamda kentsel genişleme en geniş anlamda canlıların (insan dahil) yaşam alanlarını tehdit etmemelidir (Ulusoy, Vural 2004). Bu konudaki çalışmalar birlikte değerlendirilirse, sürdürülebilir kent planlamanın temel ilkeleri şöyle sıralanabilir:

- Çeşitli yöntemlerle her tür doğal kaynak kullanımını azaltmak (Aydemir, 2004) /doğal habitatı korumak (Ulusoy, Vural 2004).
- Yenilenebilir kaynaklara öncelik tanımak, atıkları en aza indirmek.
- Ekonomiyi yaşayabilir kılmak.
- Doğal ve toplumsal çeşitliliği desteklemek ve güçlendirmek.
- Toplumsal ilişkiyi destekleyecek fiziksel çevre kalitesini yakalamak.
- Toplumsal konulara, kararlara örgütlü ve örgütsüz halk katılımını desteklemek, kentte 'yönetişim' anlayışını geliştirmek (Ulusoy, Vural 2004).

Sürdürülebilirlik bağlamında sözü edilen tüm bu ilke ve kavramlar yaşanabilir ve kimlikli kentsel çevreler yaratabilmek için gereklidir. Sürdürülebilir bir gelişme için ortaya konması gereken ilke ve politikalar, uygulamaların kentsel tasarımla örtüştüğü söylenebilir. Bu nedenle, sürdürülebilir gelişmeler yaratmak için kentsel tasarım ve bu bağlamdaki uygulamalar önemlidir.

Yukarıda değinilen küreselleşme, bilgi toplumuna geçiş ve sürdürülebilirlik kavramları bu süreç içinde hemen hemen eş zamanlı ortaya çıkan, birbirini tamamlayan/destekleyen bu değişimler/dönüşümler, kent planlamaya yeni bir bakış açısının ve onunla bütünleşen kentsel tasarımın yeniden canlanmasının bir kez daha öneminin anlaşılmasına neden olmuştur.

2.1.3. Kent Planlama ve Kentsel Tasarım Bütünlüğü

Kentsel tasarımın mimarlık ile kent planlama arasında bir geçiş alanı olduğuna ilişkin açıklamalara yukarıda değinilmişti. Hukuki bir belge elde etmeye yönelik olan imar planlaması bir parselde nasıl bir yapılaşma olabileceğini kabaca tanımlamakta, onun

ötesinde fiziki çevreyi şekillendirici bir düzenleme aracı olarak yetersiz kalmaktadır. Parsellerdeki yapılaşma, imar hakları dahilinde tekil olarak ortaya çıkmakta, daha ayrıntılı çalışmalarla yapılar, özel ve kamu alanları arasındaki şekillendirme ilişkileri kurulamamaktadır. Her ne kadar önceden mekana yönelik ayrıntılı tasarımlar yapılmış olsa bile bu düşüncelerin hepsinin imar planında yer alması mümkün değildir (Vardar,1997). Her ne kadar arazi kullanım planı (fiziksel plan) çevre kalitesinin yönetimi açısından önemli bir girdi ise de kapsamlı kentsel tasarım planı/projesi olmadan salt arazi kullanım planının kaliteli çevreyi sağlayabileceği ve sürdürülebileceği garanti edilemez (Aydemir, 1999). Bu nedenle İmar planlarının hukuk diliyle, mimarlığın mekan dili arasında köprü olan Kentsel Tasarıma ihtiyaç vardır.

Kent tümü ile tasarımcının masasında biçimlendirilemezse de tasarımla kentin biçimlenişine önemli katkılar yapılabilir. Kentin mikro ve makro düzeydeki biçimlenişlerine ilişkin pek çok konu tasarımla iyileştirilebilir, daha yaşanabilir, kimlikli kent çevreleri oluşturulabilir.

Değişim ve gelişim süreci içinde olan kent ve kent çevrelerinde çoğu kez tarihi çevre ve kent dokusu yok olup gitmekte ya da çok nitelikli yaşanabilir/kimlikli kent ve kent çevreleri yaratılamamaktadır. Bu süreç içinde kentlerde insan ölçeği kaybolmakta, kentlerin bellekleri zayıflamakta/yok olmakta, kent ile insan arasındaki bağlar gittikçe kopmaktadır. İnsan ile yaşadığı kenti barışık hale getirme süreci, planlama çalışmaları ile başlayan, kentsel tasarım uygulamaları ile de üçüncü boyutta yerini bulan bir dizi çalışmayı kapsamaktadır (URL 8). Bu bağlamda bir kentin kimliğinin oluşmasında ve yaşatılmasında kentsel tasarım önemli bir rol üstlenmektedir.

Kimileri kentsel tasarımı bütüncül planlamanın karşıtı, özellikle estetik hedefler peşinde, göz boyamaya yönelik lüks bir faaliyet olarak gösterebilirler. Bu yanlış bir değerlendirmedir. Kent planlama sadece ne'nin ne kadar geleceğinin belirlendiği belgeler değil nasıl geleceğine de yol gösteren dokümanlardır. Nasıl sorusunun yanıtı ancak kentsel tasarım çerçevesinde aranabilir. Bunu yanı sıra, planlama sadece arazileri arsa yapma süreci değil arsaların üzerine yapıların nasıl geleceğini de düzenleme sürecidir. Çünkü kent planlama kent gelişme sürecinde etkin rol almaktadır (Vardar, 1997).

Bu bağlamda, başarılı ve sürdürülebilir kentler yaratmak için en iyi yol planlama ve gelişme sürecinin başlangıcından itibaren kentsel tasarım hakkında düşünmek olmalıdır. Kentsel tasarım ve kent planlama süreçlerini birbirinden bağımsız aktiviteler olarak değil, aksine birbiri ile yakın ilişkili olgular olarak tanımlamak gerekir.

Ölçekler arası bir disiplin olan kentsel tasarımın etkilediği süreç, üst ölçekli plan çalışmaları ile başlamakta ve alt ölçekli planlar ile gelişmektedir (Çetiz, 2000). Kentsel tasarım kent ve bölge planlama sürecinin bir iç parçası olarak nitelendirilebilir. Kentsel tasarım kendinden önce gelen bölge ve ülke planlama kararlarının analizi ve sentezlenmesi sonucu ortaya çıkar ve diğer planlama kararları ile uyumlu ve tutarlı olmalıdır (Yaşlıca ve diğ., 1999).

Kentsel tasarımı sadece küçük kentsel alanların görsel ve estetik değerlerinde ya da soyut bir kentsel mekanın transformasyonuna odaklanan bir disiplin dalı olarak görmemek gerekir (Gençel, 2000). Kent planlamasının biraz daha dar bakış açısıyla ilgilendiği çoğunlukla fiziksel arazi kullanımı gibi konulara kentsel tasarım daha özgür ve geniş bir bakış açısı getirmektedir. Bir örnekle açıklamak gerekirse; her yeni gelişme içindeki yerleşim kent plancıları, ulaşım plancıları ve kentsel tasarımcılar için büyük bir önem ifade etmektedir. Bu bağlamda, kent plancıları belki daha çok çevresel ve ekonomik etkileriyle ilgilenmektedirler (alandaki aktiviteler konutları etkileyecek mi?, Hangi hizmetler ve ne kadar iş kolu onu sağlayabilir? vb). Kentsel tasarımcı ise, yerleşmenin sınırı, yapılar arasındaki ilişkiler, alan içindeki ulaşım ve sirkülasyon dokusu, alanın algısal görünüşü gibi konularla ilgilenmektedir.

Farklı ölçekte benzer bir örnek olarak; kent içinde küçük ölçekli bir yenileme alanı da plancıları ve aynı zamanda kentsel tasarımcıları ilgilendirir. Plancı iki boyutlu duyarlılık içinde arazi kullanımı gibi konuları irdelerken kentsel tasarımcı üç boyutlu duyarlılıkla alanın hatırlanabilir ve hoş bir 'yer' olarak nasıl yaratılabilirliğiyle ilgilenmektedir (Greed, 1998).

Görülmektedir ki; kentsel ortamlar yaratmada planlama etkinliğinin tek başına yetersiz olduğu neredeyse genel bir kanıdır (Ulusoy, 2001). Kent planlama ve kentsel tasarım gerek ölçek, gerekse kentsel konulara bakış açılarıyla birbirini tamamlamayan iki olgudur. Bu nedenle, kentsel tasarımı planlama sürecinin sonuna bırakmak belirsizlik ve gereksiz çatışma kaynağı yaratır ve en iyi sonucu almak imkansızdır. İyi tasarım gelişme sürecinin tümünü içermelidir ve her yerde teşvik edilmeli, imar planlarında hedeflenen yapılaşma düzenlerinin, kentsel tasarım planlarıyla desteklenmesi ihmal edilmemelidir (Çelikyay, 2002).

2.2. Kentsel Tasarımda İlkeler, Politikalar ve Araçlar

Sürekli bir gelişim ve değişim içinde olan kentsel çevrede çoğu kez eski kent dokusu yok olmakta, ya da yerine nitelikli, yaşanabilir çevreler yaratılamamaktadır. Bu süreç içinde ortaya çıkan kimliksiz ve niteliksiz çevreler planlama ve özellikle tasarım bağlamında yeni arayışların gereğini doğurmaktadır.

Daha yaşanabilir çevreler arayışında kentsel tasarım ürünlerinin yalnız planlar ile sınırlı kalmasının yeterli olamayacağı ortadadır. Planlar kadar kentsel tasarım ilkeleri, tasarım politikaları ve tasarım rehberleri gibi araçlar da oldukça önemlidir (Koç, 2000) ve bu uygulama araçlarının planlar ile birlikte düşünülmesi gereklidir.

2.2.1. Kentsel Tasarım İlkeleri

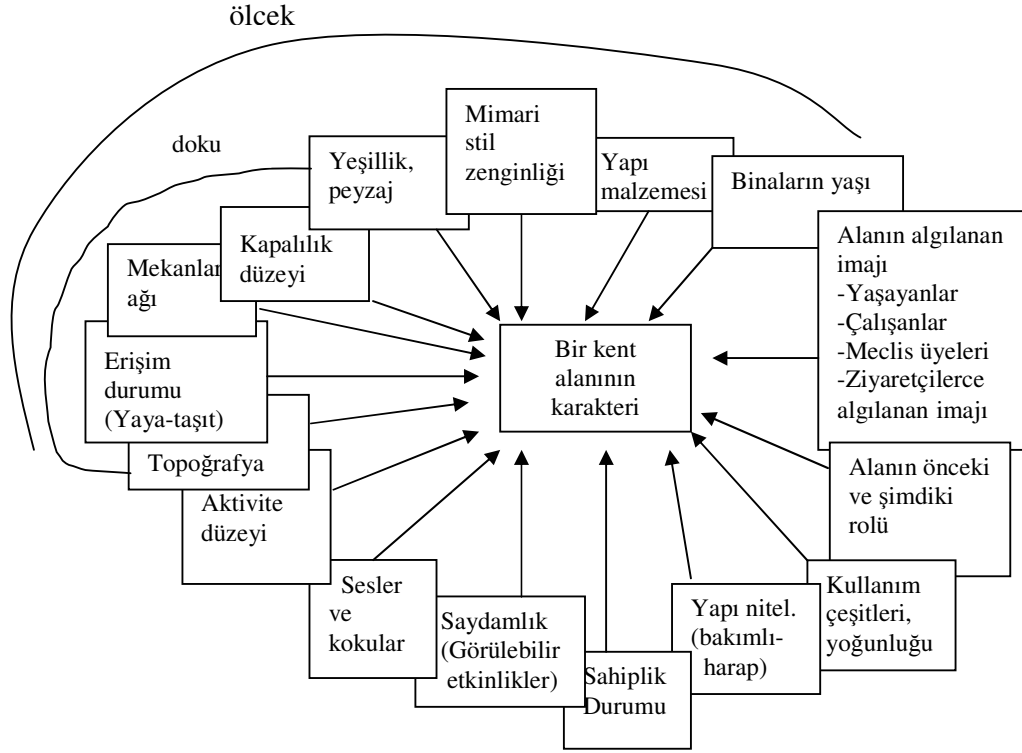
Başarılı sokaklar, alanlar ve yerleşmelerin ortak özellikleri, genelde, yaşanabilir ve bir karaktere sahip olmalarıdır. Günümüzde bunun yolu başarılı ‘yerler’ yaratmada ilk adım olan kentsel tasarım ilkelerini ortaya koymak ve uygulamaktır.

Kentsel tasarım ilkeleri tek başlarına soyuturlar. Ancak, gelişme süreci içinde somutlaştırıldığında kent ve doğal olarak insanların yaşamları üzerinde önemli bir etkiye sahip olmaktadır. “Yapıların biçimleri, strüktürleri ve ‘yerler’ kentsel tasarımın fiziksel ifadesidir. Çünkü ilkeler; arazi kullanım biçimlerinin, aktivitelerin ve bir ‘yer’deki hareketi neyin etkilediğinin ve orayı ziyaret eden, orada yaşayan veya çalışanların deneyimlerinin ifadesidirler. Gelişme biçiminin en önemli fiziksel karakterlerini ortaya koyar, ‘yerin’ düzenini, ölçeğini, görünüşünü ve peyzajını tanımlar” (URL1, 2000).

Kentsel tasarım ilkeleri; Karakter, Okunabilirlik, Uyarlanabilirlik, Farklılık, Süreklilik ve Kapalılık olarak sıralanabilir. İlkeler arasında üst üste binişler vardır ve karşılıklı olarak birbirlerini kuvvetlendirmektedirler (URL1, 2000).

Karakter: Kısaca; bir ‘yer’ ile onun kimliği olarak ifade edilebilir. Karakter; topoğrafya ve yapı biçimi, jeoloji, geleneksel yapılar, kent dokusu ve sınırların birleşiminden ortaya çıkan kalitedir (Manley, Guise, 1998). Bir başka tanımla; gelişme ve kültürün yerel olarak ayıncı/özelliği dokularını destekleyerek ve cevaplayarak townscape ve peyzaj karakterini geliştirmek olarak ifade edilebilir (URL 2, 2003). Bir yerin pozitif özellikleri ve yaşayanları o yere özel bir karakter ve anlamlı bir kimlik kazandırmada

etkilidir. Peyzaj, bina tipleri ve malzemeleri, yerel yaşamın yapısı ve o yeri diğerlerinden farklı kılan diğer özellikler o yere karakter veren elemanlardır (URL1, 2000) (Şekil 4).

Şekil 4. Karakter bileşenleri (Manley, Guise, 1998)

Süreklilik ve Kapalılık: Kamu ve özel alanları net bir biçimde tanımlayan gelişmeler aracılığıyla sokak cephelerinin sürekliliğini ve 'yerlerin' kapalılığını geliştirmek olarak ifade edilebilir (URL 2, 2003).

Başarılı kent mekanı; yapılar, strüktürler ve peyzaj elemanları tarafından kapatılmış ve tanımlanmış alandır. Bir sokak üzerinde hem yapılar arasındaki ilişki, hem de sokak ve yapılar arasındaki ilişki bunun göstergesidir. Genel yapı çizgilerini izleyen yapılar sokağı tanımlar ve sokak etkisini güçlendirir. Sokak cephelerinin sınırını izleyen gelişmeler kamu ve özel alanların net bir biçimde ayrılmasına katkıda bulunabilir (URL 1, 2000).

Kamu alanlarının kalitesi: Kısaca; toplumda yaşlı ve özürü insanlar da dahil tüm kesimleri düşünerek çekici, güvenli, karmaşık olmayan etkin işleyen yollar ve kamu alanları geliştirmek biçiminde tanımlanabilir. Kamu alanının kalitesi onun yerel iklim koşullarına uygunluğuna, döşemesine, bitkilendirmeye, aydınlatmaya, yönlene, işaretlere, sokak mobilyalarına, güvenliğe, barındırdığı işlevlere ve estetik kalitelere

bağlıdır (URL 1, 2000). İyi tasarlanmış kamu alanları, çevrelerindeki yapılarla ilişkilidir. Bir amaç doğrultusunda tasarlanmıştır, tanımsız değildir. Çünkü, tanımsızlık mekanın kimliğine zarar verir, kötü kullanılmasına yol açar, güvenliğini azaltır.

Hareket kolaylığı: Birbiriyle ilişkili ve içinde hareket kolay olan alanlar yaratarak, taşıttan önce insanları düşünerek, arazi kullanımları ile ulaşımı bütünleştirerek erişebilirliği ve geçirgenliği geliştirmek olarak ifade edilebilir (URL 1, 2000).

İnsanların binalar, yerler ve alanlar arasından geçiş ve gidiş konforu, güvenliği ve rahatlığı başarılı bir yerin nasıl olacağını tanımlamada önemli bir rol oynar. Sokaklar araçların geçtiği kanallardan öte bir şeydir ve tüm kullanıcılara güvenli ve etkili çevre sunmalıdır. İyi tasarlanmış sokaklar insanları bu alanları kullanmaya ve hoş bir deneyim edinmeye ve güvenli bir dış çevreye gitmeye teşvik ederler (URL 1, 2000).

Okunabilirlik: Tanımlanabilir yollar, kavşaklar ve sınırlar sağlayan gelişme aracılığıyla insanlara yollarını bulmada yardım etmek olarak tanımlanabilir (URL 2, 2003).

Okunabilirlik sürekli ihmal edilmektedir, bu nedenle onu güçlendirmek önemli bir olgudur. Çünkü, tasarım süreci insanların hepsinin okuma-yazma bilmediği, bir yerden aynı biçimde zevk alıp anlam çıkaramadığı gerçeğini hesaba katma gereği duyar. Kadınlar ve erkekler, çocuklar ve yetişkinler, ziyaretçiler ve o yerde yaşayanlar, yaşlı ve genç insanlar ve farklı kültürden olan insanlar aynı yeri farklı biçimde algılayıp yorumlarlar (URL1, 2000). Bu bağlamda çeşitli araştırmacılar insanlarla görüşme, soru yöneltme ve belirli bir kentin/çevrenin belleklerinde yer etmiş haritalarını çizdirmek gibi teknikler kullanarak insanların çevrelerini nasıl algıladıklarına açıklama getirmeye çalışmışlardır.

Farklı insanların aynı çevre hakkında çizdikleri bellek haritalarının analizleri haritalardaki bilgilerde oldukça büyük üst üste binişler olduğunu ortaya koymuştur. İnsanların belleklerindeki çevreye ilişkin belirli fiziksel özelliklerin ortak imgelerin oluşmasında anahtar rol oynadığı ve okunabilirliği desteklediği görülmüştür. Amerikalı planıcı Kevin Lynch (1969) bu özellikleri 5 grupta toplamıştır; Yollar, Düğüm Noktaları, Anıtsal Ögeler, Bölgeler ve Sınırlar (Lynch, 1960).

Uyarlanabilirlik: Zaman içinde değişen sosyal, teknolojik ve ekonomik koşullara yanıt verebilen gelişmeler yaratmak olarak tanımlanabilir.

Yerler her ölçekte farklı kullanımlara uyarlanabilir olmalıdır. En başarılı 'yerler' farklı koşullar içinde değişiklik gösterebilenlerdir. Bu bağlamda, kentler endüstrilerin yükseliş ve çöküşlerine, konut ve çalışma yerlerinin doğasındaki değişime kendilerini uyarlayabilmeli, yapılar ve alt yapılar da aynı değişimi gösterebilmelidir (URL 1, 2000).

Ayrıca mekanlar farklı mevsimlerde, farklı koşullarda kullanım çeşitliliğine olanak sağlayabilmelidir.

Farklılık: Uygun gelişmelerin bir karışımı ve yerel gereksinimlere yanıt veren yaşanabilir yerler yaratmak için kullanımlar arasında seçenek ve farklılık geliştirmek olarak ifade edilebilir (URL1, 2000). Karışık kullanımlar bir yerin ne derece iyi kullanıldığının göstergesidir ve o alandaki ekonomik ve sosyal aktiviteleri destekler.

Yukarıda açıklanan kentsel tasarım ilkeleri ancak somutlaştırıldığında önemli bir anlam ifade edebilirler. Bu bağlamda tasarım politikası, kentsel tasarım ilkeleri ile ve onların uygulanabilmesine doğrudan olarak sağlayan tasarım araçları arasında vazgeçilemez bir ara kademe tasarım aracıdır. Etkili tasarım politikaları belirli bir içerik/kapsam içinde kentsel tasarım ilkelerinin nasıl başarılabileceği üzerine odaklanır/odaklanmalıdır.

2.2.2. Tasarım Politikaları

Tasarım politikalarının ana amacı; gelişmenin görsel, toplumsal, işlevsel ve çevresel olarak bağlamına uygun bir biçimde gerçekleşmesini sağlamaktır. Uygulama veya yatırım programlarının düzenleyici araçlarıdır ve tüm tasarım sürecinin çerçevesini oluştururlar. Bu çerçeve, planlama ve tasarımın altında yer alabileceği kapsayıcı bir şemsiyedir, planlama ve tasarım uygulama stratejileri de bu çerçevenin bir parçasıdır (Koç, 2000).

Tasarım politikalarının 3 temel işlevinden söz edilebilir:

- Kentin tasarımındaki tekil ve geniş kapsamlı çalışmalarda ortak bir dil oluşturmak,
- Planlamadan tasarıma geçiş sürecinde köprülerin/bağlantıların sağlanmasına kolaylık ve tutarlılık getirmek,
- Amaçlardan tasarım öğelerine geçişte olanaklar sağlamak. Bu bağlamda, kentsel tasarım politikaları geniş kapsamlı bir ifadedir ve uygulamaya yönelik bir içeriktedir. Diğer bir deyişle, politikalar genelleştirilmiş amaçlar ve hedeflerin ötesinde yerleşmeye/yerleşme parçasına özel uygulama stratejileri olarak görülmelidir (Koç, 2000) ve kolektif olarak oluşturulurlar (Konuk, 1991).

Tasarım politikalarının plan ve planlama süreçleriyle ilişkisi önemlidir. Bu nedenle; Tasarım politikaları, yaşanabilir çevreler oluşturmanın ilk aşamalarında dikkate alınması gereken ve yapılaşmış çevrelerde de nitelik tanımlayan tüm politikaları destekleyen ve bütünleştiren politikalar demeti olarak kabul edilmelidir (Koç, 2000). Tasarım

politikalarının kapsamı her yerleşme, bölge veya ülke için farklı olabilir. Çünkü her yerleşme veya bölgenin kendine has farklı doğal ve/veya sosyo-kültürel özelliklerinin olabileceği doğaldır. Bu nedenle tasarım politikalarının planda nasıl yer alacağı yerel özelliklerin önemine uygun vurguya bağlıdır (URL 1, 2000).

Politikalar ne yapılabileceğini tanımlar, belirsizlikleri ortadan kaldırır ve planıcı, tasarımcı ve yatırımcılara kabul edilebilir olanın ne olduğunu gösterir. Ancak; politikaların yönlendirme ve esneklik arasındaki dengeyi koruması gerekir. Ayrıca tasarım politikaları oluşturulurken şunlara dikkat edilmelidir:

- Yasal ve kurumsal düzenlemelere uygun düzenlenmelidir (Koç, 2000).
- Politikalar girişimciyi yerel yönetimlerin beklentisi konusunda yönlendirmeli fakat gereksiz detay ve açıklamalardan kaçınılmalı, açık, anlaşılır, kapsayıcı ve özet olmalıdır.
- Politikalar neyin öncelikli olduğunu belirler. Bu nedenle başlangıç olarak kentsel tasarım üzerinde düşünme ve yerel koşulların problemlerine uyarlanmalıdır.
- Ürün üzerine etkisinin ne olduğu ve gelişme için ne kadar yararlı olduğu gözetilmelidir (URL 1, 2000).
- Zaman içindeki değişime uyarlanabilmelidir.
- Kentin kendine özgü tüm öğelerini/ özelliklerini içerecek çeşitlilikte sunulmalıdır
- Farklı alanlar için oluşturulan politikalar birbirleriyle tutarlı olmalıdır.
- Tasarım politikaları ve planlama politikaları birlikte ele alınmalıdır (Koç, 2000)
- Bazı tasarım politikalarının koruma politikasıyla ilişkilendirilmesi uygundur. Bir koruma politikası özellikle duyarlı alanlarda tasarım politikası yerine geçebilir (URL 1, 2000)

Bazı durumlarda özel tasarım politikaları gerekebilir. Özel tasarım politikaları belirli yerel koşullarla ilgilidir. Onlar bir plan içinde genel tasarım politikalarının yeterince ilgilenmediği konuları kapsar. Alan özellikli, nokta özellikli ve konu özellikli politikalar olarak sınıflandırılabilir.

Alan özellikli politikalar plan alanının kendine has özellik kazanacak biçimde düzenlenmesinde katkıda bulunur veya değişimin yönlendirilmesinin özellikle önemli olduğu alanlar için gerek duyulabilir. Örneğin, kent merkezleri, koruma alanları, su kenarları, ulaşım koridorları, yenileme alanları, kent etekleri ve özel karakteri veya kullanımı olan alanlar için hazırlanabilirler. Özel bir alan için tasarım politikaları hem planlama ve tasarım meslekleri insanları hem de yerel halk tarafından anlaşılacak biçimde

hazırlanmalı, alanın karakter, ihtiyaç ve gelişme baskıları dikkate alınmalıdır. Böyle bir değerlendirme çok yönlü ve ciddi olmalıdır ve halk, planlama ve tasarım meslek disiplinlerinin işbirliği üzerine kurulmalıdır (URL 1, 2000).

Nokta özellikli politikalara gerek duyulan durumlarda, eğer tasarım nokta için temel önemdeyse; gereksiz detaylardan kaçınarak plan yalnızca özel noktalara uygulanacak tasarım politikalarını içermelidir (URL 1, 2000).

Genellikle önemsiz olan bazı tasarım konuları planlama uygulamaları için önemli olabilir. Böyle konu esaslı tasarım politikaları için olası konular, reklamcılık ve tabela, konut ilaveleri, kamusal sanat ve vitrindir. Genellikle planın genel politikalarının konu özellikli politikalar olmaksızın da bu konuları kapsamı beklenir (URL 1, 2000).

Bazı durumlarda ilkelerin politikalara yansımaları yeterli olabilir. Fakat bazı durumlarda (eğer yörenin vizyonu açısından bir önem taşıyorsa) gelişme formuna bağlı olarak, detaylı tasarım politikaları gerekebilir (URL 1, 2000). Ancak nasıl bir kapsamda ele alınırsa alınsın tasarıma yönelik politikalar oluşturulmadan planlama bağlamında çalışmalara başlanmamalıdır. Bu durumda sonuç yetersiz kalabilir ve/veya başlangıçta ortaya konan amaç ve hedeflerden uzaklaşma olasılığı ile karşılaşılabilir. Ayrıca, Politikalarından beklenen yararın sağlanabilmesi politika oluşturma sürecine katılımı ilişkili olabilir. Bu da tasarım sürecine farklı disiplinlerin katılımını ve tartışma ortamının yaratılmasını sağlayabilir.

Tasarım politikaları oluşturmanın tek başına sorun çözücü olmadığı söylenebilir. Politikalar-planlar-rehberler ve programlar bir bütünlük içinde gelişmede tutarlılığı sağlayabilecektir.

2.2.3. Kentsel Tasarım Araçları: Rehberler,Çerçevesler, Özetler

Tasarım Araçları planlama sürecinin tamamlayıcı elemanlarıdır ve kentsel tasarım politikalarının uygulanması aşamasında etkin rol oynamaktadır. Kentsel tasarım araçları Batı'da farklı ülkelerde farklı ölçeklerde kullanılmaktadır. Tasarım rehberleri, gelişme özetleri, tasarım çerçevesleri olarak tanımlanan tasarım araçları arasında en kapsamlı ve genişçe kullanılan "tasarım rehberi"dir. Tasarım rehberi 2-3 boyutlu modeller/çizimlerle desteklenen yazılı dökümanlardır ve tasarım politikalarıyla ilgili uygun biçimde tanımlanmış tasarım objektiflerini kapsar. Rehber, belirli bir alan için olabileceği gibi tüm kent, özel bir alan, nokta veya konu özellikli de (tabelalar, sokak mobilyası, peyzaj vb)

olabilir. İngiltere gibi bazı ülkelerde tasarım rehberi yanı sıra “tasarım çerçevesi” ve “gelişme özeti” gibi araçlar da kullanılmaktadır. Bunlar, farklı ölçeklerde, statülerde veya kapsamda olabilirler, ancak birbirlerini tamamlamaktadırlar. Farklı ölçeklerde hazırlanabilen çerçeveler esas olarak 2-3 boyutlu modeller/çizimlerle ifade edilmektedirler. Yalnızca özel alanlarda kullanılan çerçeveler aynı zamanda gelişme özetleri için altlık oluşturmaktadır (URL 1, 2000).

Yerel meclis otoriteleri tarafından onandıktan sonra kabul edilen tasarım rehberleri ve diğer araçlar; yerel otoriteler, halk, mülk sahipleri, girişimciler, bilim adamları, toplum organizasyonları, ilgili gruplar gibi katılımcıların görüşleri doğrultusunda hazırlanmakta ve denetlenmektedir.

Tasarım Rehberi

Tasarım rehberleri tasarım konularıyla ilgili ek bilgi ve rehber olarak yerel planlama otoriteleri tarafından hazırlanan dökümanlardır (Madanipour, A, 1996, s:174). Ayrıca, rehberler, tasarım kontrolünün uygulama araçlarından birisidir. İmar Planlarının ve diğer niceliksel standartların tamamlayıcısı olabilirler. En ayrıntılı tasarım politikalarının ifade bulabileceği araçlardır (Koç, 1999).

Tasarım rehberleri, kentsel büyümenin getirdiği değişimleri disiplin altına almak, yeni tasarımları, kentsel yenileme gibi çalışmalarını yönlendirmek amacıyla özellikle kent tasarımcı, kent plancısı, belediyeler ve diğer kent yönetim birimlerinin kullanmak durumunda oldukları kavram çerçeveleridir (Karaman, 1991).

Tasarım rehberleri yapıldığı alan, bölge veya yöre için geçerli olabilecek tüm standartları, yöntem ve teknikleri açıkça ifade eden yönlendirici belgelerdir/kitaplardır. İmar planı notlarından daha gelişmiştir ve malzeme, üçüncü boyut, mimari gibi detaylara kadar da inebilmektedir (Konuk, 1991).

Tasarım rehberleri tasarımın geniş bir alanı ve gelişme kontrolü konularıyla ilgilenir. Bazıları yalnızca bazı hedeflerin ve biçimsel yönün bir kısmını kapsar. Örneğin; Yapılar için tasarım rehberleri, sokak ve peyzaj tasarım rehberleri, özel kullanımlar için tasarım rehberleri, komşuluk, bölge ve kent gelişme rehberleri, kırsal bölge tasarım özetleri ve köy tasarım raporları gibi (URL 1, 2000).

Gelişmenin planda ortaya konan tasarım politikalarıyla uygunluğu ve bu politikaların nasıl gerçekleşmesi gerektiği konularında yol gösteren tasarım rehberleri, daha önce de

değınildiği gibi planlama sürecinde özellikle Batı'da oldukça yaygın kullanılan mekanizmadır (İngiltere, Bristol, Kanada, Putrajaya, Portland, gibi).

Bu ülkelerdeki kentsel tasarım rehberleri incelendiğinde; bunların tüm kent, belirli bir alan, nokta veya konu için yapıldığı, amaçlarının ve ortaya koyduğu ilkelerin genelde makro ölçekten mikro ölçeğe kadar yaşanabilir, kimlikli,okunabilir kent ve kent alanları oluşturmak, yerel içeriği korumak, zengin ve yaşanabilir kamu alanları oluşturmak, doğayı ve yeşili destekleyen gelişmeleri teşvik etmek yönünde olduğu görülür.

Rehberler, içerik olarak farklılıklar göstermelerine karşın, ele aldıkları konulara bakış açıları benzer olabilir. Hepsinin ortak yönü, ortaya konan tasarım politikalarını uygulamaya geçirmeleridir.

Kentsel Tasarım Rehberleri (Urban design guidelines) ;

- Ortaya konan tasarım prensiplerini örnekler ve açıklar,
- Genel tasarım başarısızlıklarını tanımlar ve onlardan kaçınmaya yardım eder,
- Yerel otoriteler arasında tutarlılık ve görüşme için temel (dayanak) sağlar,
- İçeriğe uygun tasarıma olanak sağlar,
- Yerel Meclisin yapılan tasarım çalışmalarını daha etkin bir biçimde kullanmasını sağlar, aksi halde her başvurana aynı öneriyi tekrarlamak zorunda kalacaktır (URL 1, 2000).

Batı'da özellikle İngiltere'de çoğu tasarım rehberleri yerel otoriteler tarafından üretilir, fakat çoğu zaman yerel halk ve belediyenin çeşitli bölümleri (gelişme kontrolü, tasarım ve koruma, yerel plan, bina düzenleri, karayolları, vb) de katılır. En başarılı rehberler, tüm ilgili belediye meclis çalışanları ve planlama kurulu üyelerinin desteğini toplayan ve yerel mülk sahipleri, mimarlar ve diğer kullanıcılar tarafından net bir biçimde anlaşılır olanlardır.

Bir tasarım rehberinin içeriği biçimsel açıdan şunları kapsar;

- Rehberin amacı,
- Rehberin nasıl kullanılacağı ve onu kimin oluşturduğu hakkındaki bilgi,
- Rehberin bugünkü (fikir birliğine varmak için taslak hali) ve sonraki durumu (örneğin SPG),
- Politika içeriğinin bir açıklaması, rehberin plan politikalarıyla nasıl ilgili olduğunu, ulusal rehber ve diğer tasarım rehberleri, kent merkezi yönetimi, güvenlik veya koruma ile ilgili öncelikleri,

- Rehberin üzerine kurulduğu içerik değerlendirmelerinin ne olduğunun bir açıklaması ve onların neyi gösterdiğinin bir özeti,
- Yerel içerik ve özel konu ile ilgili tasarım prensipleri arasından gelişme planındaki tasarım politikalarını örneklerle açıklayan tasarım rehberleri,
- Örnekler, fotoğraflar ve planları,
- Planlama izninin gerekli olduğu zamandaki bilgiyi,
- Metinde açıklanmayan özel terimleri açıklayan bir ek sözlük,
- Daha fazla bilgi için referanslar,
- Yerel otorite ve diğer organizasyonlar arasındaki ilişki (URL 1,2000).

Tasarım rehberleri anlaşıldığı ve kullanıldığı takdirde etkili olmaktadır. Bu nedenle rehberler, planlama ve diğer belediye meclis bürolarında, halk kütüphanelerinde sergilenmekte, toplantılarda, görüşmelerde kullanılmakta ve katılımcılara dağıtılmaktadır.

Planlama komitesi üyeleri ve gelişme kontrolü çalışanları rehberin getirdiği prensiplere uymaktadır. Bu, gerek meclis üyeleri ve çalışanları gerekse rehberin potansiyel kullanıcılarıyla seminerler yaparak sağlanmaktadır (URL 1,2000).

Kentsel tasarım rehberlerinin önerileri, uygulama imar planlarındaki kararlara, plan notlarına veya yönetmeliklere göre daha esnek ve farklıdır. Rehberler önerilenleri şekillerle anlatabilme özelliğine sahip oldukları için tasarımla ilgili meslekleri olmayanların da katılımını olanaklı kılabilir. Bu özelliği ile kentli bilincini oluşturma ve geliştirme sürecinde etkili bir araçtır. Ayrıca, kentsel tasarım rehberleri hem alanın tümünde hem de tek parsel ölçeğinde geçerli olabilecek öneriler sunma potansiyeline sahip olduklarından, mülkiyet sorunu olmaksızın, alandaki düzenlemeyi kontrol edebilme olasılığı artmaktadır. Bunun yanı sıra; sorun tanımlama ve analiz aşamaları nedeniyle yerel özelliklerin ön plana çıkarılabileceği, geçmişten referanslar taşıyan öğelerin vurgulanabileceği bir yönlendirme sunabilir. Bu da zaman içinde değişim ve tartışmalara açık bir esneklik sağlamaktadır (Koç, 1999).

Kentsel tasarım rehberlerinin, tek başlarına her sorunu çözücü bir araç olabileceği düşünülmemelidir. Gelişmeyi kontrol edenler/yönlendirenler ve rehberin kullanıcıları onu kullanmaya alıştırdığında ve somutlaştırıcı prensipler sindirildiğinde/benimsendiğinde rehberin yararları görülür. Bu nedenle kısa sürede çok acil sonuçlar beklemek genellikle yanıltıcı olmaktadır (URL 1, 2000).

Ayrıca; bugüne kadar kentlerimizde etkin bir biçimde kullanılmamış bu aracın nasıl uygulanabileceğine ilişkin tartışmaların genişletilmesi ve uygulamalardan elde edilen sonuçların tartışılması yararlı olabilir (Koç, 1999).

Kentsel Tasarım Çerçevesi

Kentsel tasarım çerçeveleri belirli alanlarda kent gelişme ve iyileştirilmesinde rehber gereklilikler olan plan politikalarının uygulama araçlarıdır. Aynı zamanda ek planlama rehberi olarak kullanıldığında gelişme kontrolünün çerçevesinin belirli bir bölümünü oluştururlar (URL 1, 2000). Değişime uğrayan alanlar için veya gelişme ve değişimin teşvik edilmesi gereken yerlerde rehberdirler. Bir çerçeve;

- Gelişme planı politikalarının bir alana nasıl uygulanacağını örneklerle açıklar,
- Alan için kapsamlı tasarım ilkeleri ortaya koyar,
- Stratejiyi pratik önerilere bağlar,
- Gelişme kontrolü için yol göstericidir (URL 1, 2000).

Bir kentsel tasarım çerçevesi bir plandaki alan özellikli politikalar için uygun olan detay seviyesinden daha öteye gider. Kentsel tasarım ilkeleri ve detaylandırılmış alan değerlendirmeleri ortaya koyar. Bir kentsel tasarım çerçevesi genellikle yalnızca bazı bölümleri potansiyel gelişme noktaları olabilecek alanları kapsar. Bir çerçeve herhangi bir uygulama stratejisini içererek geleneksel master plandan daha öteye gider (URL 1, 2000).

“Kentsel Tasarım Çerçevesi”nin işlevleri şu şekilde sıralanabilir:

- *Güven yaratmak;*
  - Katılım ve uygulama için uzlaşma sağlayarak,
  - Belirli problemler ve konular üzerinde ilgi yaratarak ve bu konuları ele alarak
  - Değişen yerel koşullara ve gelişme baskılarına yanıt vererek
  - Yerel olanaklardan yararlanarak ve etkinlik olanaklarını eşgüdümleyerek
- *Değişikliği yönlendirmek;*
  - Tasarımın yüksek standartlarını geliştirerek ve gelişme kontrolü için bir tasarım çerçevesi sağlayarak,
  - Özel gelişme fırsatları ve onların aşamaları üzerine odaklanarak,
  - Mevcut planın yeterli bir politika içeriği sağlayamadığı yerlerde plan hazırlama yöntemine katkıda bulunarak (ilgili konularda)

- *Uygulama için strateji sağlamak;*

- Kamu fonlarına erişmede ve özel sektörün desteğini sağlamada esas oluşturacak eylem planı ve uygulama programı sağlayarak (URL 1, 2000).

Kentsel tasarım çerçeveleri, çizimler, modeller ve diğer teknikler aracılığıyla tasarım ve planlama içeriklerini ve önerilerini iki ve üç boyutlu biçimde ifade edebilirler. Bir alan içindeki özel yerler için daha detaylandırılmış “gelişme özetleri”nin detaylandırılmasına yardım edebilirler. Bir alan içinde birden fazla gelişmeye uygun yer varsa, çerçeve, bu yerler için birbirini bütünleyen gelişme özetlerinin hazırlanmasına katkıda bulunurlar. Ayrıca, kompleks kent çevrelerinin tümü veya bir bölümünün kapsamlı ve birbiriyle ilişkili bir biçimde tasarlanmasını kolaylaştırır.

Kentsel tasarım çerçeveleri çeşitli içerik ve ölçekte uygulanırlar;

- Komşuluklar ve kullanımı, görsel kimliği ve karakteri farklı alanları içeren bölgeler,
- Konut, sanat, kültür ve eğlence alanlarını içeren karmaşık kullanımlı kent meydanları,
- Boş alanlar, konut ve endüstri alanlarını içeren yeni gelişme alanları,
- Köylerde tasarım raporlarının yaygınlaştırılmasında,
- Ana akslar, yollar, demiryolu ve nehir koridorları üzerine odaklanmış ulaşım koridorları,
- Su kenarları, özel peyzaj ve koruma alanları gibi özel politika alanlarında (URL 1, 2000).

Gelişme Özetleri

Gelişme özetlerinin tanımında farklı terimler kullanılmaktadır. Farklı planlama otoriteleri planlama özetleri, gelişme özetleri, gelişme prensipleri, planlama çerçevesi gibi farklı terimler kullanılmaktadırlar. Royal Kent Planlama Enstitüsü (RTPI; 1990) bu çeşitliliği şu şekilde tanımlamaktadır; “özetler statüsü olmayan dökümanlardır ve onların rollerini ve biçimlerini/formatını özelleştiren kurallar yoktur”. Planlama özetleri olarak adlandırılan dökümanlar planlama, arazi kullanımı ve ulaşım konularıyla, gelişme özetleri mali ve yönetim konularıyla, ve tasarım özetleri townscape ve diğer tasarım konuları ve estetikle ilgilidir. Bununla birlikte uygulamada bu konuların çoğu veya tümü aynı doküman içinde ele alınmaktadır (Madanipour, 1996).

Bu açıklamalar sonucunda, gelişme özetleri kısaca; özel bir alan üzerinde plan politikalarının nasıl gerçekleştirileceğini (yazıyla, çizimle ve fotoğraflarla) detayda ortaya koyan araçlar olarak tanımlanabilir. Bir gelişme özeti, bir alanın nasıl geliştirilmesi gerektiği üzerinde net bir rehberdir. Potansiyel olarak bir alan için tasarım ilkelerini açıkça ifade etmenin ve tasarım politikalarını yerine getirmenin en etkin araçlarından biridir (URL 1, 2000).

Belirli bir alan üzerindeki planlama ve tasarım sürecinin sonucu, pazar koşulları, yerel içerik, tasarımcı ve proje yöneticilerinin görüşleri gibi politikalar ve standartlar tarafından etkilenecek ve sınırlanacaktır. Özet, bunlar arasında bir denge kurmayı başarmaya ve potansiyel uyumsuzlukları çözmeye yardım edebilir (URL 1, 2000).

Bir gelişme özeti;

- Planlama içeriğinin analizi üzerine kurulmuş uygun gelişme ilkelerinin bir grubunu açıklar,
- Duyarlı veya karmaşıklığı olan bir alan için hazırlanır,
- Belirsizlikleri en aza indirir ve planlama ve gelişme sürecinin etkinliğini artırır,
- Kısıtlamaları/engelleri tanımlayarak, gerçekçi fikirlerle ve yüksek tasarım standardı ve karmaşık kullanımları da teşvik ederek gelişmeyi yönlendirir (URL 1, 2000).

Eğer gelişme planı ve mevcut ek planlama rehberleri girişimciler için yeterli rehber oluyorsa ve alan için kentsel tasarım fikirleri ve ilkeleri belirlemek gerekmiyorsa gelişme özeti gerekli olmayacaktır.

Bir gelişme özetinin gerekleri özel olmalıdır ve onu izleyen önerilerin özeti yansıtması yönünde değerlendirme yapmaya olanak vermelidir. Özet içindeki planlama ve tasarım düşünceleri uygun tasarım politikaları listesinden daha öte olmalıdır. Tasarım özeti bu politikaların yerel bağlamda ve ekonomik yapılabirlik ışığında gelişme biçimine nasıl uygulanacağını yansıtır (URL 1, 2000).

Bir özet genellikle ekonomik, sosyal ve mimari olarak duyarlı/özel alanlar, yerel otorite alanları ve bazı konut gelişme alanları için hazırlanır (Madanipour, 1996). Özenilerek hazırlanmış bir özet alanın ölçeğine, duyarlılığına ve karmaşıklığına bağlı olacaktır. En basit olarak; küçük boş bir parsel için yapılan bir özet, belki yükseklik, giriş, bina çizgileri ve malzemeleri ve komşu görüşün ötesinde rehberden daha fazla şeyler istemez.

Aşamalandırılmış gelişme için düzenli bir yaklaşım gereken geniş konut alanlarında veya boş alanlarda vurgu genelde düzen, yoğunluk ve kütle üzerinde olmaktadır. Peyzaj,

özel yaklaşım gerektiren sınırlar, su akarları, ekoloji, topoğrafyanın yanında yeşil alanlar özellikle önemlidir. Geniş bir alan için hazırlanan gelişme özeti bir kentsel tasarım çerçevesinin bazı özelliklerine sahip olacaktır, fakat yeni peyzaj, komşu gelişmeyle olan ilişki, dolaşım gereksinimleri, giriş ve yoğunluk gibi detaylandırılmış konuların da detaylı önerilerini içerecektir. Mevcut alan (kent merkezinde, koruma alanında veya yakınında) üzerinde göze çarpan bir etkiye sahip gelişmenin her yeni biçiminin olduğu kent alanları içinde kurulmuş daha küçük alanlar üzerinde vurgu, genelde kütle ve görünüş üzerindedir. Bina çizgilerinin sürekliliğini ve sokakla ilişkisini koruma konuları başlıca önemde olacaktır.

Gelişme özetlerine aynı zamanda, gelişmekte olan bir alandaki kompleks konuların veya zorlamaların üstesinden gelmek için gelişme stratejisi hazırlanarak koordinasyonun sağlanmasında gerek duyulabilir (URL 1, 2000).

Özetin hazırlanması ve uygulanmasında özeti anlamı mimarlar ve plancılar için farklıdır. Plancılar özeti gelişme için bir çerçeve olarak hazırlarken mimarlar ve girişimciler bu çerçeve ve kendilerinin kabul ettiği bir çerçeve içinde çalışırlar. Bir özet içinde iki unsur vardır;

- 1- Alanın içeriği ve özellikleriyle ilgili bilgiyi içeren bir tanımlayıcı bölüm,
- 2- Alan için planlama otoritesinin amaçlarını açıklayan/ortaya koyan bir tanımlayıcı bölüm (Madanipour, 1996).

Bir özeti içeriği genellikle alanın doğası/yapısı ve özet içinde otoritenin açıklamak istediği konuların önemiyle tanımlanır.

Çoğu özetler yerel otoriteler tarafından hazırlanır fakat mülk sahipleri, girişimciler, iş ve toplum organizasyonları da hazırlayabilir. Genellikle insanların yoğunluğu özeti hazırlık aşamasına katılmak gereği duyacaklardır. Etkin bir özet, ekonomik koşullar, yerel halk ve ilgili grupların ihtiyaçları, beklentileri ve yaşam tarzları üzerinde bilgi sağlamak için mülk sahipleri ve girişimcilerin dahil edilmesine gerek duyabilir (URL 1, 2000).

Özeti hazırlanması tasarım ustalığı ister. Özetler çok geniş ve kısa veya çok özelleşmiş ve detaylı olabilir. Bazı özetler planlamadan tasarım konularına kadar her şeyi kapsar (yoğunluk, gelişmenin boyutu, açık alan miktarı, peyzaj vb) (Madanipour, 1996). Özellikle binaların ve alanların görünüşü ve biçimleriyle ilgili olabilecek her şeyle ilgili alana belirli bir değer biçmede, nokta özellikli tasarım ilkelerinin örneklerle açıklanmasında ve hazırlanmasında gerek duyulabilir. Özet, yapı ve alanların biçimleri 3

boyutlu anlatan örneklerle açıklayabilir. Ancak bu çizimler ilkeleri açıklamak için neyin gerekli olduğunun ötesine gitmemelidir (URL 1, 2000).

Özet hazırlanırken;

- Belediye başkanı çok disiplinli ekibi toplar,
- Tüm ilgili gruplar özeti hazırlanması konusunda bilgilendirilmelidir,
- İlgili taraflar davet edilerek ilk alan buluşması yapılır;
- Bir taslak veya alan değerlendirme planı hazırlanır ve meclis üyelerine gönderilir; çalışma çizimleri, örnekler(resimler) veya açıklayıcı alan değerlendirmesi özeti amaçlarına karşı gelişme üzerindeki önemli fikirleri test etmek için hazırlanabilir fakat bunlar sonradan gelen taslaklar içinde görünmez,
- Özet, meclis üyelerinin cevapları doğrultusunda yeniden incelenir,
- Bir ikinci taslak kent meclisi toplantısına, alan sahibi ve diğer danışmanlara gönderilir ve daha fazla halk katılımı için gerekler düşünülür,
- Son özet meclis tarafından onanmak için yazılır,
- Özet geniş bir şekilde dağıtılır (URL 1, 2000).

Daha önce de söz edildiği gibi; tasarım araçları planlama sürecinin tamamlayıcı elemanlarıdır. Bu süreç içinde tasarım araçları bir bütün olarak ele alındığında etkili ve anlamlı olabilir. Farklı ölçeklerde, statülerde veya kapsamda olabilirler ancak birbirlerini tamamlamaktadırlar, benzer ve farklı yönler içerebilirler (Tablo1).

Tablo 5. Kentsel tasarım araçlarının benzerlik ve farklılıkları

ARAÇLAR	Tasarım Rehberleri	Gelişme Özetleri	Tasarım Çerçevesi	FARKLILIKLAR
Tasarım Rehberleri		*Rehberler alan, nokta ve konu esaslı olarak genişletir özetler ise dar bir alan için özel ise nokta özelliklidir *Özetler özel alanlar ve daha özel konularla ilgilidir	*Rehberler çerçevelerden daha kapsamlıdır *Rehberler çerçevelerden farklı olarak 2-3 boyutlu model kullanımı yanında yazılı olarak da ifade edilirler *Mülk sahipleri ve girişimciler çerçevelerin hazırlık aşamasına katılım sağlar * Çerçevesi alan esaslı noktaları da kapsayabilir	
Gelişme Özetleri	*Rehber statüsündedirler *Detaylı hazırlanırlar *Yazılı ve 2-3 boyutlu model kul.tekn. ifade edilirler *Gelişme planı için rehberdirler *Meclisin çeşitli bölümleri, ilgili gruplar denetim-katılım sağlar *Meclis onayıyla kabul edilir		*Çerçevesi belirli bir alan ve nokta için hazırlanır, özetler yalnızca belirli bir nokta esaslıdır *Gelişme özetleri yazılı olarak da ifade edilebilirler *İlgili gruplar dışında meclis üyeleri de gelişme özetlerine denetim-katılım sağlar *Özetler çerçevelerden farklı olarak 2-3 boyutlu model kullanımının yanı sıra yazılı olarak da ifade edilirler *Çerçevesi özetlere altlık oluşturur	
Tasarım Çerçevesi	* Rehber statüsündedirler * Rehberler ve çerçeveler detaylı hazırlanırlar *Gelişme planı için rehberdirler *Yerel otoriteler ve canlandırma kuruluşları hazırlık aşamasına katılırlar *İlgili gruplar denetim-katılım sağlar *Meclis onayıyla kabul edilir	* Rehber statüsündedirler * Detaylı olarak hazırlanırlar *Her ikisinde de yerel otoriteler, mülk sahipleri, girişimciler, ilgili gruplar hazırlık ve denetim aşamalarında katılım sağlar *Meclis onayıyla kabul edilirler		
BENZERLİKLER				

2.2.4. Kentsel Tasarım Politikaları ve Tasarım Hedefleri Arasındaki İlişkiler

Bölüm 2.2.1’de de değinildiği gibi kentsel tasarım ilkeleri somutlaştırıldığında önemli bir anlam ifade edebilir. Bu bağlamda, etkili tasarım politikaları ve tasarım objektifleri kentsel tasarım ilkelerinin başarılı bir şekilde nasıl gerçekleştirilebileceği ve kent planlamaya nasıl aktarılabileceği üzerine odaklanmalıdır.

Bu ilişkileri göstermek için beş kentin (Portland, Raleigh (Kuzey Karolina), Las Vegas, Mankato ve Hong Kong) kent ölçeğindeki tasarım rehberleri incelenerek bu rehber içindeki tasarım objektifleri tanımlanmıştır. Tasarım objektifleri ilişkili oldukları tasarım ilkeleri ile tanımlanmış/yorumlanmış ve içeriklerine göre Planlama (P), Planlama +

Tasarım (P+T) ve Tasarım olarak sınıflandırılmıştır. Kentlerin tasarım politikaları 5 grupta toplanmış, bunlarla ilgili tasarım objektifleri, politikalar, ilkeler ve ölçekleri tanımlanmıştır (Tablo2). 5 grupta toplanan tasarım politikaları şu şekilde açıklanabilir;

1. Gelişme Karakteri ve Yerel İçeriği Kuvvetlendirmek: Bir kentin/kent parçasının karakterini güçlendirmek, onu okunabilir ve kimlikli kılmak; gerek varolan özellikleri korumak gerekse yeni gelişmelerde karakteri güçlendirebilecek ve yerel özellikleri kuvvetlendirebilecek düzenlemelerle sağlanabilir. Bu politikayı gerçekleştirebilecek objektifler Tablo2’de daha detaylı görülmektedir. Bunların bazıları; önemli özellikleri olan görünüşleri/ kent silüetini korumak (Şekil 5a), mevcut karaktere uymak/varolan doğal ve yapay yerel özellikleri korumak (Şekil 5b), kamu alanları ve kent parçaları arasındaki yaya bağlantılarını geliştirerek okunabilirliği güçlendirmek ve aynı zamanda peyzaj özellikleri, yapılar, kamu alanları ve landmarklar arasındaki ilişkileri artırmak (Şekil 5c) biçiminde tanımlanabilir.

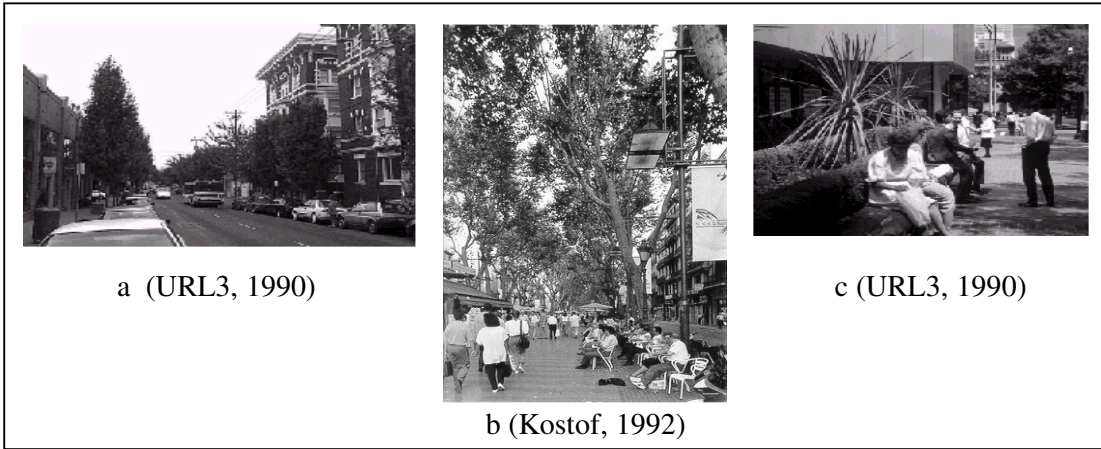
Şekil 5. Karakteri kuvvetlendiren tasarım objektifleri (URL3, 1990)

2. Aktif Kamu Yaşamı İçin Uygun Alanlar Sağlamak (Kent plazaları, oyun parkları vb): Plazalar, parklar ve açık alanlar kentlerin önemli güzellikleridir. Kamusal açık alanlar çok çeşitli kullanımlar barındırabilirler. Özellikle parklar hem çocuklar hem de yetişkinler için olanaklar ve konfor sağlar (Şekil 6a). Açık alanların başarısı; insanlara sosyal anlamda dinlenme ve sosyalleşmek için olanaklar sunmak, aktif alan kullanımları sağlamak, kamu alanlarının aktif ve 24 saat canlılığını sağlamak ve okunabilir olmak vb. tasarım objektiflerinin yerine getirilmesine bağlıdır (Şekil 6b-c) (Tablo2).

Şekil 6. Kent plazaları ve parklar (URL3, 1990)

3.Bisiklet ve Yaya Çevreleri Sağlamak (Yaya Ağırlıklı Düzenlemeler): Kentlerin farklı bölgeleri rahat ve etkili yaya sistemleriyle bağlanır ve etkin hale getirilir (URL3, 1990). Başarılı ulaşım sistemi tasarımı içinde yaya, bisiklet ve motorlu araç birleşimi/ bütünlüğü dikkate alınmalıdır. Bu nedenle ortaya konan tasarım objektifleri sokak mobilyalarıyla(ağaç, bank vb.) yaya çevrelerini taşıt hareketinden korumalı (URL3, 1990) (Şekil 7a), çeşitli fonksiyonlar için(yürüme, oturma, alışveriş, dinlenme, konuşma) kullanım çeşitliliği sunabilen kaldırım düzenlemeleri sağlamalı (Şekil 7b-c), sokak görünümünü/ perspektifini, karakterini güçlendirmelidir.

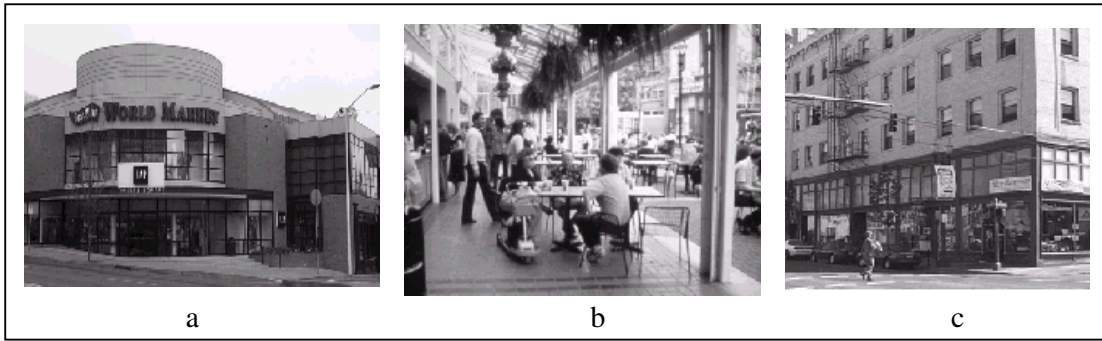

Şekil 7. Yaya ağırlıklı düzenlemeler

4.Yapı-yaya Arasındaki İlişkileri Güçlendirmek: Kamu alanları için kamusal karakterde kalmak önemlidir. Yapılar kentsel çevrelerin karakterini güçlendirmek için özel alanlardan kamusal alanlara geçişleri sağlayacak biçimde düzenlenmelidir. Bu bağlamda

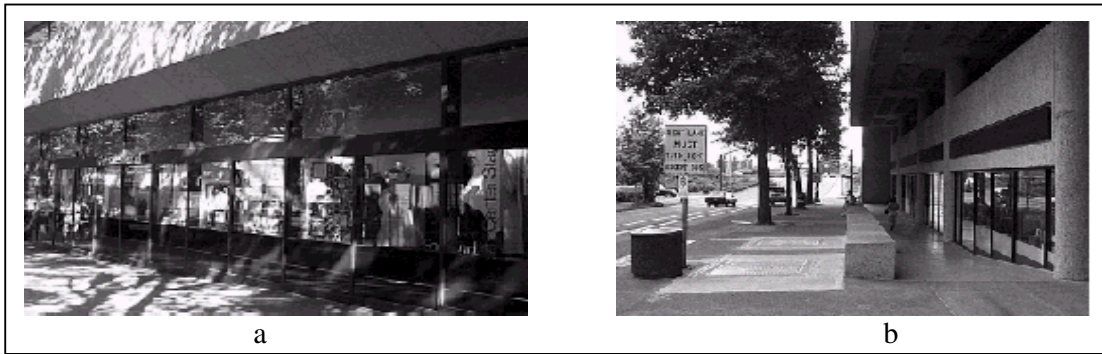
aktif bir yaya çevresinin gelişmesi için yapıların kaldırım seviyesindeki aktif kullanımlar önemlidir (URL3, 1990).

Ortaya konan tasarım objektifleri, yapıların köşelerini desteklemeli ve köşe alanlarda kaldırım seviyesi esnek ticaret olanakları yerleştirilmelidir (Şekil 8a-b). Çünkü bu gibi düzenlemeler; aktif dış mekan kullanımları ve insanlar için tek/biricik alanlar yaratır, yapılaşmış çevrede insan ölçeğini güçlendirmek için yapıların kaldırım seviyesini üst katlardan farklı olarak açıklayarak alanın okunabilirliğini güçlendirmeye yardım eder (URL3, 1990) (Şekil 8c).

Şekil 8. Yapı-yaya arasındaki ilişki (URL3, 1990)

5. Güvenlik: Kamusal alanlara yönlendirilmiş pencereler/açıklıklar yayalar için güvenlik hissi yaratır. Bu nedenle, vitrinler, girişler vb. kamusal alanlarına yönlendirilmelidir (Şekil 9a-b). Aynı zamanda kamu alanlarındaki sert ve yumuşak peyzaj düzenlemeleri, aydınlatma güvenlik için etkilidir.

Şekil 9. Güvenlik (URL3, 1990)

Tablo 6. Tasarım politikaları, tasarım hedefleri ve tasarım ilkeleri arasındaki ilişkiler (Numaralar 5 kentin tasarım rehberlerini ifade etmektedir)

		1-Portland 2-Raleigh(North Carolina) 3- Las Vegas	4- Mankato 5- Hong Kong							
P= Planlama T= Tasarım P+T= Planlaa ve Tasarım										
Politika/amaç	P, P+T, T	Tasarım Hedefleri	Karakter	Süreklilik ve Kapalılık	Hareket kolaylığı	Kamu alanlarının kalitesi	Okunabilirlik	Uyarlanabilirlik	Farklılık	
	P	Peyzaj özelliklerini korumak	1,2							
Gelişme karakteri ve yerel içeriği güçlendirmek (1,2,3,4,5)	P	Kent silüetini korumak/güçlendirmek	5				5			
	P	Tarihi alanlarda mevcut karakterle uyum sağlamak	1							
	P	Kent bölgeleri arasında yaya bağlantılarını güçlendirmek			1	1	1			
	P	Kamu alanlarında süreklilik ve kapalılığı sağlamak		2						
	P	Kamu alanlarının birbiriyle ve sokaklarla bağlantılarını güçlendirmek				1	1			
	P	Yapılar ve kamu alanları arasında güvenli ve kolay ilişkiler/geçişler sağlamak	1,2			1,2				
	P+T	Kentsel ve kırsal peyzajı geliştirmek (townscape'i güçlendirmek)	4			4				
	P+T	İnsanlar için popüler ve erişilebilir üstünlük alanları seçmek ve korumak	5				5			
P+T	Önemli merkezler, alanlar, landmarklar ve girişlerin okunabilirliğini sağlamak	1,2,4				1,2,4				

Tablo 2.'nin devamı

	P, P+T, T	Tasarım Hedefleri	Karakter	Süreklilik ve Kapatılık	Hareket kolaylığı	Kamu alanlarının kalitesi	Okunabilirlik	Uyarlanabilirlik	Farklılık
	P+T	Mevcut yapılaşmış çevrede uyum (ölçek, kütle, vb)	3						
	T	Servis alanları, mekanik bitkileri ve araçları kamu görünümünden içeride yerleştirmek	1	1					
	T	Yeni ve farklı yapı stilleri geliştirmek	1						1
	T	Önemli yapı detaylarını göz önünde bulundurmak	4,3			4	4,3		
	T	Yapıların mimarisiyle uyumlu okunabilir girişler/tabelalar		1		1,2,3	1,2,3		
	T	Yapıların yönlendirmesinde iklim koşullarını dikkate almak				1,2			
Aktif kamu yaşamı için aktif alanlar sağlamak (kent plazaları, oyun parkları, vb) (1,2,3,4)	P	İnsanların rahatlayacağı ve sosyalleşeceği alanlar sağlamak				1			
	P	Açık alanlara erişebilirliği sağlamak				2			
	P+T	Kamu alanlarının okunabilirliğini güçlendirmek					2		
	T	Açık alanların 24 saat kullanılabilirliğini sağlamak						2	1
	T	Kamu alanlarını canlandırmak. (Pencereler girişler gibi yapı elemanlarını kamusal alanlara yönlendirerek)			1,4,3	1,4,3	4		
Yapı ve yaya arasındaki ilişkileri güçlendirmek (zemin seviyesindeki aktif kullanımlar) (1,2,4)	T	Kaldırım seviyesinde esnek kullanımlar geliştirmek				1,2			
	T	Yapıların köşe aktivitelerini geliştirmek	1,4			1	1,4		
	T	Yapıların kaldırım seviyelerindeki aktiviteleri farklılaştırmak							1

Tablo 2.'nin devamı

	P, P+T, T	Tasarım Hedefleri	Karakter	Süreklilik ve Kapalılık	Hareket kolaylığı	Kamu alanlarının kalitesi	Okunabilirlik	Uyarlanabilirlik	Farklılık
Bisiklet ve yaya çevreleri sağlamak (1,2,3,4)	P	Yaya çevrelerini taşıtlardan korunmak	1,3			1,3			
	P	Sokakların etkin ve rahat kullanımını sağlamak	1,2		1,2				
	P	Yayalar için geniş kaldırımlar ve geçişler sağlamak	3			1,2,3	1,2,3		
	T	Yaya çevrelerinde güneş ışığı ve yansıması, gölge, yağmur etkilerini azaltacak hava koruma sistemleri geliştirmek				1			
	T	Detaylı sokak tasarımları geliştirmek				1,3			
	T	Özürlü insanların gereksinimlerini de dikkate alan yaya yolları tasarlamak				1,2			
	T	Sokak mobilyaları sağlamak				1,2			
	T	Yaya çevrelerinde güvenlik ve koruma sağlamak (aydınlatma, peyzaj, döşeme, vb).				1,2,4			
Güvenlik (1,3,4)	T	Pencereler, girişler gibi yapı elemanlarını kamu alanlarına yönlendirmek				1,4,3	4		

Bütün bu sözü edilenlerin sonucunda; tasarım politikalarını somutlaştıran tasarım objektiflerinin mikro ölçekten makro ölçeğe kadar tasarım ilkeleriyle ilişkili olduğu söylenebilir. Tasarım objektifleri makro ölçekte planlama (P) ve planlama+tasarım (P+T), mikro ölçekte tasarım (T) konularını kapsamaktadır. Tasarım ilkeleri bağlamında, makro ölçekteki tasarım objektifleri tüm kent/ kent parçası veya kamu alanlarıyla, mikro ölçekteki tasarım objektifleri ise yapılar, sokak mobilyaları gibi konularla ilgili rehber sağlamaktadır.

Örnek beş kentin tasarım rehberlerinin incelenmesi sonucu görülmektedir ki;

- Tasarım politikaları arasında en geniş kapsamlı olanlardan biri sürdürülebilir açık alanların gerekliliğidir. Bunu gelişme karakterini güçlendirmek ve yayalar-bisikletler için konforlu çevreler yaratma gerekliliği izlemektedir.
- Hedeflerin hemen hemen yarısına, özellikle karakter ve yaya alanlarını güçlendirmekle ilgili olanlara planlama sürecinde doğrudan gerek duyulmakta olduğu söylenebilir.

Kısacası; ilkeler, politikalar ve objektifler (hedefler) ve bunlar arasındaki ilişkiler başarılı gelişmeler ve kentler için mikro ve makro ölçekte önemlidir. Çünkü, yaşanabilir ve kimlikli kent/kent alanları veya kamu alanları yaratmak için planlama ve tasarım sürecinde bu düzenlemelere gerek duyulmaktadır.

2.3. Örnek Ülkelerde Kent Planlama ve Kentsel Tasarım

Örnek ülkeler olarak Fransa ve İngiltere seçilmiştir. Seçilen ülkelerin başarılı kentsel tasarım uygulamaları ve kentsel tasarım- kent planlama bütünlüğü açısından köklü bir sürece sahip olmaları örnek olarak kabul edilmede önemli olmuştur. Bu bağlamda, örnek ülkelerde kent planlama ve kentsel tasarım; planlama hiyerarşisi, örgütsel/ kurumsal yapı ve kent planlama-kentsel tasarım ilişkisi olmak üzere 3 başlıkta irdelenecektir.

2.3.1. Fransa'da Kent Planlama ve Kentsel Tasarım

2.3.1.1. Planlama Hiyerarşisi ve Kent Planlama

Fransız planlama sistemi planlama eyleminin türlerini ve arazi gelişim kurallarını tanımlayan ulusal bir kanunla (Code de l'Urbanisme) tanımlanmıştır. Kanun, ulusal

düzye bütin planlama mevzuatına, yasa ve yönergelere temel oluşturur. Planlama eylemi ulusal, bölgesel ve yerel kademelerin hepsinde vardır. Ancak Ulusal planlama kademesi günümüzde 2. Dünya savaşı sonrasındaki dönemde olduğu kadar önemli değildir. Yerine bölgesel otoriteler ve merkezi yönetim arasında fikir birliğine varılarak oluşturulan bölgesel ve kamusal yatırım kararlarının verildiği bölge planlama önemli bir planlama kademesidir (Schmidt, Eichstaedt,1995).

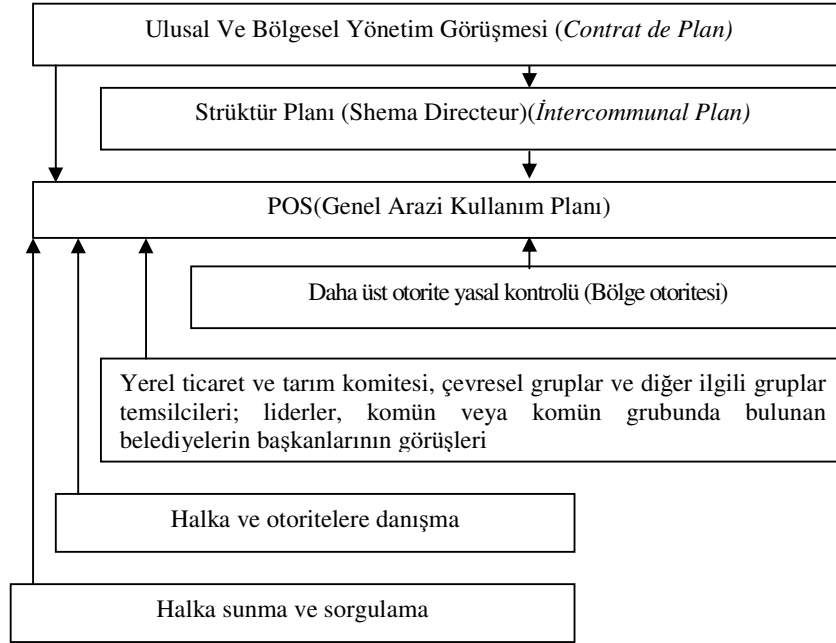
Yerel düzeyde 2 kademeli planlama sistemi vardır. Bunlardan ilki arazi kullanım gelişmesini ve altyapı düzenini belirleyen, gelecek 30 yıl için hazırlanan bir strüktür planı olan “Shema Directeur” dır. Özellikle metropoliten ve geniş kentsel alanlar için hazırlanır ve birden fazla komşu yerleşmeyi (komün) içerir. Bu bağlamda, strüktür planın sorumlusu komünler arası gönüllülük esasına dayalı olarak oluşturulan kooperatif organizasyondur (Intercommunal Structures) (Schmidt, Eichstaedt,1985) (Şekil 9). Kent Strüktür Planı (Shema Directeur) bir komün tarafından başlatılabilir ancak ilgili alan içindeki komünlerin çoğunluğunca benimsenmelidir (Newman,1996).

İkinci seviye yerel planlar -POS (Plan d’Occupation des Sols)- komünlerin sorumluluğundadır. Nüfusu 50.000’den büyük komünler için zorunludur. POS aynı zamanda alanın sosyo-ekonomik özelliklerini de içeren bir arazi kullanımı, katı bir bölgeleme planıdır.

POS’un içeriğini “Code de l’Urbanisme” tanımlar. Plan; raporlar, haritalar ve yönetmeliklerden oluşur. Ölçeği 1/1000 ile 1/2000 arasında değişmektedir. Genel bir bölgeleme planı olmasının yanı sıra, bütün gelişme kontrol kurallarını (erişme, otopark, yapı yüksekliği, yapının parseldeki konumu, TAKS - KAKS değerleri, mimari tasarım ve çevre düzenlemesi, gelişme üzerindeki kamu kısıtlarını (ulaşım, altyapı, gürültü kontrol alanları ve koruma alanları için özel kısıtlar, vb) içerir. Komünün özelliği ve büyüklüğüne göre hem içerik hem de detay açısından bu kurallar değişebilir. “Shema Directeur”lerin birçoğu görel olarak eskimesine karşın plan alanlarda POS aracılığıyla hala geçerliliklerini sürdürmektedirler. Çünkü POS’lar strüktür planlarla uyumlu olmak zorundadır (Şekil 9).

Komün meclisleri veya birlik (intercommunal) meclisince hazırlanır. Planlama süreci komün idaresi temsilcileri yanında çeşitli gruplar ve yerel ticaret,ziraat ve çevre grupları temsilcileri tarafından yönlendirilir ve belediye başkanı/ komünler arası birliğin başkanı liderlik yapar. POS içerik bağlamında bir üst otorite tarafından denetlenir. Bu nedenle plan sonunda bölge otoritesine sunulur (Schmidt, Eichstaedt, 1995) (Şekil 9).

Bütün planlar halka açıktır. Son aşamada çok geniş bir katılımımla plan tekrar ele alınır ve çelişen konular çözümlenir. Sonra plan halkın sorgusuna açılır. Bu süreçte gelen görüşler, plan onaylanmadan önce meclis tarafından dikkate alınmaktadır. Hazırlanan planın ulusal yasa ile çelişmesi durumunda plan sürecindeki tartışmalara geri dönülür (Schmidt, Eichstaedt,1995) (Şekil 10).

Şekil 10. Planlama hiyerarşisi ve ilişkiler (Schmidt, Eichstaedt, 1985)

2.3.1.2. Fransa'da Örgütsel/ Kurumsal Yapı ve ilişkiler

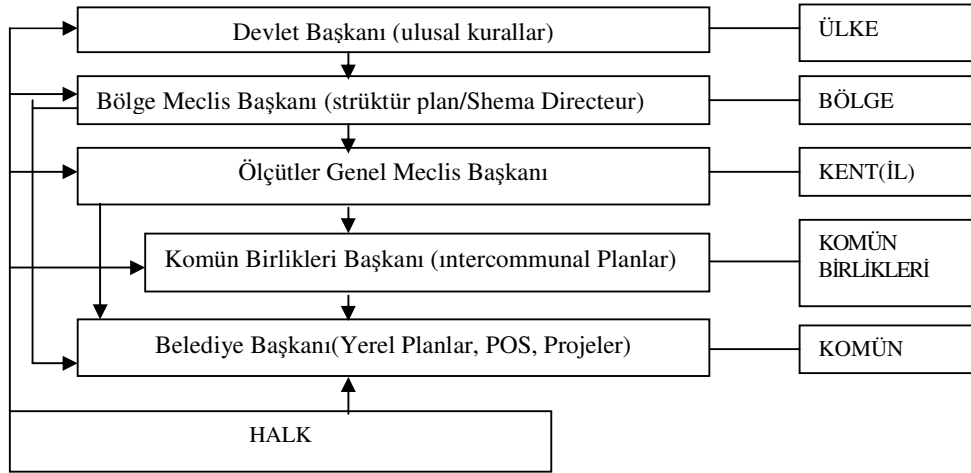
Üniter bir devlet yapısına sahip olan Fransa'da planlama sisteminde 1980'lere kadar merkezi güç etkin olmuş (Newman,1996) özellikle 1981-1983 arasında gerçekleştirilen bir dizi reform ile yerel yönetim birimlerinin kendi aralarındaki ve merkezi yönetimle olan ilişkileri yeniden düzenlenmiş planlama yetkisi yerel hükümetle birlikte paylaşılmaya başlanmıştır (Newman, 1996).

1982'deki reformun önemli özelliği, üst düzeydeki yönetimlerin alt düzeydeki yönetimlerin işine karışmamasıdır. Yerel yönetimler arasında ast-üst ilişkisi bulunmamakta, Bölge meclislerinin yetkilerini illerin ve komünlerin bütünlüğüne, özerkliğine ve görev alanlarına saygılı kullanabilecekleri belirtilmektedir. Ancak belirli

durumlarda yönetimler arasında bağımlılık ilişkisi bulunmaktadır (Bölge planlarının hazırlanması sürecinde bölgenin illere danışması gibi) (Akçakaya, 2003).

Yerel yönetimler belediyeler (komünler), iller (department) ve bölge'den oluşmaktadır. 1990'da 36 binden çok komün, 100 department ve 27 bölge yerel yönetimi bulunmaktaydı (Akçakaya, 2003). Bunlardan farklı olarak, Paris, Lyon, Marsilya, Toulouse ve Nice kentleri anakent statüsündedirler. Örgütsel yapıda 4 kademeli hiyerarşik bir düzen vardır (Şekil 11);

1. Merkezi yönetim; Ulusal kurallar ve rehberler ortaya koyar ve diğer kademelerin rollerini periyodik olarak gözden geçirir. Bölgelerde ve büyük kentlerde yerel ofisleri vardır, altyapı ve büyük ölçekli projelerle ilgilenir. Aynı zamanda bölge ve kent planlamayla da ilgilidir (Newman, 1996).

Şekil 11. Plan kademeleri, aktörler ve hiyerarşik ilişkiler

2. Bölge; yasa yapma yetkisi yoktur. Ulaşım, eğitim ve diğer kamu yatırımları içindeki özel konularla ilgilenir. Bölge strüktür planları hazırlar (Newman,1996). Bölge yerel yönetim organları Bölge meclisi ve bölge Meclis Başkanındır.

3. İl/ Valilik (Department); Doğrudan bir planlama gücü yoktur ancak kentsel konular ve planlama kararlarını etkileyen geniş bir işlev alanına sahiptir(büyük hizmet yatırımları yaparak). Komünlerin yasadışı prosedür izlediği durumlarda kontrol mekanizmasıdır. Yürütme organı İl Genel Meclis başkanıdır (Newman, 1996).

4. Komün; Temel yerel yönetim birimi olarak komün, en küçük yerleşim biriminden en büyüğüne kadar bütün yerleşimlerde vardır. Yerel planlamadan sorumludur (Newman,1996). Bölge strüktür planlarına da katılmaktadırlar. Belediyelerin organları

belediye meclisi ve belediye başkanıdır. Karar organı belediye meclisi yürütme organı ise belediye başkanıdır (Akçakaya, 2003).

Sistem içinde yasal çerçevede kapsamlı bir katılım görülmektedir. Ancak, planlamaya katılım sınırlı STK'ları (siyasal ve meslek örgütleri, üniversite) aracılığıyla olmaktadır. Tekil kentler ve durumlar dikkate alınmazsa genelde, zayıf bir katılım vardır (Aydemir, Aydemir, 2002). Halk danışması ve halkı dinleme araçları da genellikle kullanılmaktadır (Newman, 1996).

2.3.1.3. Fransa'da Kent Planlama ve Kentsel Tasarım İlişkisi

Fransa kent planlama sürecinde ülke nüfus artışının yaşanmaması, kentleşme düzeyinin yüksek olması gibi nedenlerle kentin daha fazla büyümesi/yayılmaması ve yeni gelişme alanlarının planlanması gibi konular çok fazla tartışılmamaktadır. Planlama büyük ölçüde mevcut kentsel alanda mikro ölçekten makro ölçeğe kadar bir bütün olarak ele alınmakta ve bu bağlamda mevcut kent bütünü içindeki tekil uygulamalar önemli görülmektedir.

Planlama sürecinde, kentsel politikalara bağlı "kentsel tasarım projeleri" kent planlama –kentsel tasarım bütünlüğünün sağlanabilmesi bağlamında oldukça önemlidir. Projeler, farklı ölçek ve kapsamda olabilmektedir. Önemli olan, kentin tarihi, kültürel ve mimari kimliğinin korunması, daha yaşanabilir, kimlikli kent ve kent çevreleri yaratma politikasıdır. Belirlenen konu ve ilgili programlar ile programlarda ortaya konan hedefler ve ilkeler doğrultusunda fikir projesi yarışmaları yapılmakta, bu yarışmalar sonucu elde edilen proje/projeler bağlamında uygulamaya geçilmektedir. Yarışmalar belirli bir alanın bütünü için yapılabildiği gibi alt projeler olarak parça parça da yapılabilmektedir. Ölçek (proje alanının büyüklüğü) içeriği etkilememektedir. Önemli olan projelerin programda ortaya konan kentsel politikalar çerçevesinde üretilmesi ve uygulanabilmesidir. Bunun planlama-tasarım bütünleşmesi açısından oldukça önemli bir yaklaşım olduğu söylenebilir.

Bu bağlamda bir vizyon projesi olan Lyon 2010 (Fransa) örnek olarak verilebilir. Bu proje bağlamında, Lyon konurbasyonu için strüktür plan (Shema Directeur) yeniden ele alınmıştır; plan konurbasyonun geleceği için vizyon yaratır ve bir plandan çok rehber niteliğindedir. Bunun genel hedefleri; ekonomik, sosyal ve çevresel en iyi gelişme koşullarını tanımlamak, tüm gelişme konularını mekana indirgemek ve uygulanabilir kamu politikalarına dönüştürmek, kamusal alanların gelişmesine öncelik verirken kentin kendini

yeniden inşaa etmesini sağlamak, bölgelerarası dayanışmayı geliştirmek ve kamusal alanlar ve doğal alanların değerlendirilmesine öncelik vermektir. Plan, 71 yerel yönetim ile yerel yönetimler arası projeleri 15-20 yıllık genel gelişme süreci içinde ortaya koyan esnek bir stratejik dökümandır. Planın esnekliği merkezi ve yerel otoriteler ortaklıklarına ve projelerin başarıyla uygulanmasına olanak vermektedir (URL10, 2001). Lyon 2010 sürmekte olan bir vizyon projesi olduğundan bu kapsamdaki uygulamaları değerlendirmek zordur.

François Bregnac (l'Agende D'urbanisme de la Communaute Urbaine de Lyon Kurumunun Başkanı) strüktür plandan doğan çeşitli politikaların çok sayıda olduğunu ve henüz tamamlanmadığı için değerlendirmenin zor olduğundan söz etmektedir. Yalnızca ele alınan bazı politika uygulamaları örnek olarak verilebilir. Üç farklı kapsam ve içerikte gruplayabileceğimiz bu uygulamalar şöyledir;

- Kentin kendini yeniden canlandırması /kazanması için politika; bu konuyla ilgili politikalar, eski Lyon gibi tarihi alanların ve konurbasyon içinde ikinci en büyük kent olan Villeurbanne gibi geleneksel yaşam alanlarının güçlendirilmesi için öncüdür. Bu politika alanı içinde kentsel ve endüstriyel terk edilmiş alanlar yeniden işlevlendirilip geliştirilmektedir.

- Kamusal alanlar için politika; 1989'dan beri güçlü kültürel ve sembolik içeriğe sahip kent eteklerindeki geniş banliyö alanlarını da içine alan tüm nüfusu uygun kentsel alanlarda yaşatmaya yönelik 40'dan fazla proje ortaya konmuştur.

Bunun yanı sıra, 1994-1998 Kent Sözleşmesinin (City Contract) çalışma alanı içinde -23 kentsel sorun alanı içerir- sosyo- ekonomik gelişme, yeniden gelişme, vb. konular ele alınmıştır. Toplam kamu konut stoğunun yarısından fazlasını etkileyen özellikle konut, iş, eğitim ve ekonominin iyileştirilmesine yönelik konular da bu politikadan etkilenmiştir.

- Mavi (Blue) Plan; Rhone ve Saone nehri kıyılarında çeşitli arazi kazanma (reclamation) uygulamalarının odağındadır. Rhone üzerindeki küçük limanların geliştirilmesi, rıhtımların peyzaj düzenlemelerinin yapılması, bisiklet yolları ve Saone kıyısına uygun durakların yerleştirilmesi vb. konulara yer verilmiştir (URL10, 2001).

Yukarıda Lyon örneğinde, üç kategoride değinilen çeşitli ölçek ve kapsamdaki tasarım uygulamalarının mevcut kent bütünü içinde farklı alanlardaki kentsel çevrelerin iyileştirilmesi/ canlandırılması/ daha yaşanabilir kılınması amacıyla strüktür planlarıyla bütünleşik ele alındığı görülmektedir.

2.3.2. İngiltere’de Kent Planlama ve Kentsel Tasarım

2.3.2.1. Planlama Hiyerarşisi ve Kent Planlama

Bugün de geçerliliğini koruyan İngiltere’deki ilk kapsamlı planlama yasası (1947) planlamanın üç genel işlevini tanımlanmaktadır; gelişme planı yapma, gelişmenin kontrolü ve merkezi yönetim denetimi. 1960’lara dek planlama sistemine stratejik plan hakimdi. 1980’lerde yerini pazar yönlendirmeli ve merkezi ağırlıklı planlamaya bırakmıştır. 1990 sonrasında, yeniden plan yönlendirmeli planlamaya dönmüştür (Aydemir, Aydemir, 2002). 2003’de bir yasal düzenlemeye gidilmiştir; planlama sistemi bütün olarak gözden geçirilmiş ve “yönlendirici” planlama korunarak planlama hiyerarşisi ve yönetiminde değişiklikler yapılmıştır. Buna göre, planlama sistemi basitleştirilmiş, kapsamlı çevre etkileri öne çıkarılmıştır, planlama ve kent konularında yerel yönetim ve bölgeler sorumlu tutulmuştur (Harrison, 2004). Yeni sistemin planlama kademeleri şu hiyerarşi içinde açıklanabilir:

- **Ulusal Plan:** Ulusal düzeyde bir fiziki plan değil politika rehberi vardır. Ulusal yasalar ve merkezi yönetim (Parlamento) tarafından ortaya konan/ yayımlanan Planlama Politika Rehberi (Planning Policy Guidance), planlama prosedürleri ve diğer planlar için ulusal çerçeve sağlar. Yerel planlama otoritelerine planlama çalışmalarında yardım eden Planlama Politika Rehberi 25 konuyu kapsamaktadır; Yeşil Kuşak (PPG2), Konut (PPG3), Doğa Koruma ve Spor (PPG9), Açık Alanlar ve Rekreasyon (PPG17), vb. (Harrison, 2004).

- **Bölge Planları:** Ulusal politikalara mekansal boyut getiren plan kademesidir. Yeni sistemde, eski Bölge Planlama Rehberi (RPG) “Bölge Mekansal Stratejileri”ne (RSS) dönüşmüştür. RSS’ler ulusal politikaların bölge mekanı özeline indirgenmiş mekansal rehberlerdir. RPG ile karşılaştırıldığında daha önceki planlama sistemindeki strüktür planların yerine geçer.

RSS, altyapı tekliflerini ve yönetimi politikalarını, bölgedeki bölgesel/ alt bölgesel önemdeki etkinlik ve gelişmelerin gelecekteki dağılımları dahil stratejik politikaları ve teklifleri ortaya koyar. Kültür, eğitim, sağlık, konut gibi sektörel bazda diğer arazi kullanım etkinliklerini de yönlendirir. RSS bölgede gerekli etkinlikler için stratejiler içerir, bütün bölgeyi, bütün planlama sistemindeki uygulamaları kapsayabilir. Örneğin; yeniden

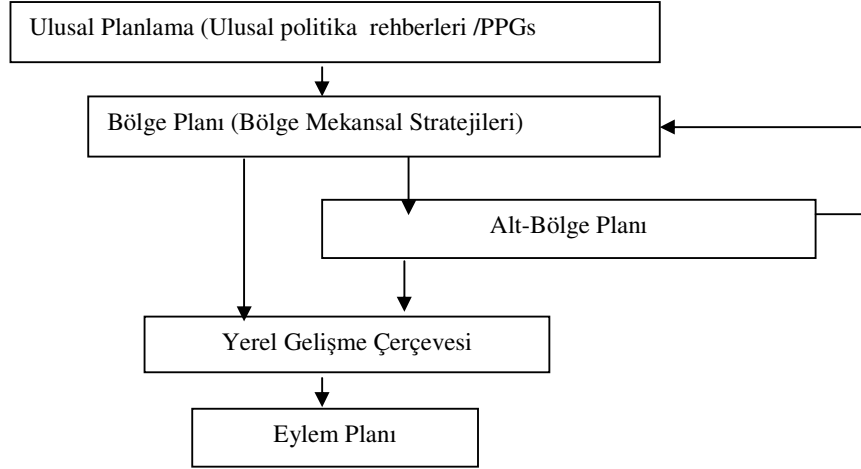

canlandırma çalışması ve yatırımlarında uygun politikalar gibi...(URL 12). Alt kademe gelişme stratejik-politika-planlara girdi oluştururlar.

- **Alt-Bölge Planları;** İdari sınırları aşan işlevsel ilişkileri (arazi kullanım türleri arası ve/veya yerleşmeler arası) kapsayan planlama konularına yoğunlaşmıştır. Bu bağlamda alt bölge planları RSS’de yeterince tanımlanmayan, tekil veya ortak gelişme planı veya LDF (Local Development Framework) dökümanlarının kapsamına girmeyen stratejik politika alanlarını içerir. Alt-bölge planı gelecek için sürdürülebilir toplum oluşturulmasına yönelik stratejilerin ortaya konması için de önemlidir. Bu sürdürülebilir stratejiler hem gelişme alanları hem de çöküntü alanları için geçerlidir. Alt-bölge planları yeniden canlandırma için öncelikli alan, vizyon planlaması, havaalanı planlamasına yönelik bir ulaşım planlaması gibi hiçbir yere giremeyen politikalar için de geçerli olmaktadır. Çok genel ya da özel konu bağımlı olabilmektedirler. Özellikle, bölge sınırlarını aşan konularda alt bölge planları zorunlu olmayan stratejileri de içerebilir. Zorunlu olmayan stratejiler daha sonra birden fazla bölgede RSS’nin revizyonuna girdi oluşturur (URL 12) (Şekil 12).

- **Yerel Planlar;** Yeni sistemle önceki yerel plan türleri iptal edilerek “*Yerel Gelişme Çerçevesi*” ve onunla uyumlu “*Eylem Planı*” öngörülmüştür (Aydemir, Aydemir, 2002). Yerel Gelişme Çerçevesi; yerel yönetimlerin bütün yerel gelişme dökümanlarının (yerel ulaşım planı, gelişme politikaları, vb) ortak adıdır. Bunların bir kısmı gelişme planlarının uygulanması ve katılım süreci için zorunludur. Bir kısmı ise önceki sistemdeki Ek Planlama Rehberleri gibi zorunlu olmayan dökümanlardır (URL 11). Yerel Gelişme Çerçevesi RSS ile ulusal politikalarla uyumlu olmalıdır.

- **Eylem Planı;** Yerel Gelişme Çerçevesi ile uyumlu olarak, toplumsal uzlaşmayla belirlenen gelişme konularını ve alanlarını içerir. Konut, iş, çevre vb. konularla da ilgili olabilmektedir.

Şekil 12. Plan türleri ve hiyerarşisi

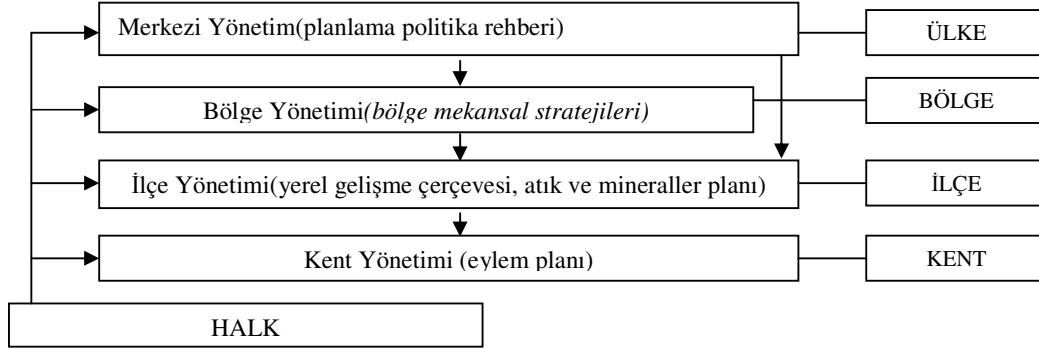
2.3.2.2. İngiltere’de Örgütsel/ Kurumsal Yapı ve ilişkiler

1990 sonrası yeni planlama sisteminde dört kademeli idari yapı vardı. 2002 de yapılan ve 2003’de yasallaşan değişiklik ile kademeler korunmuş fakat alt kademe yönetimlerin hareket alanı genişletilmiştir (Aydemir, Aydemir, 2002).

- **Merkezi yönetim;** Planlamada güçlü bir etkisi vardır. Kırsal ve kentsel alanlar için geniş kapsamlı politikalar merkezi hükümet tarafından ortaya konur. Genel olarak, planlama ve kent konularından yerel hükümetler sorumlu tutulmuştur (URL 11) fakat merkezi yönetimin Yerel planı denetim hakkı vardır. *Planlama politika rehberi* hazırlar. RSS’leri onaylar. (Aydemir,Aydemir, 2002).

- **Bölge Yönetimi:** Bölge Planlama Kurumu RSS’leri hazırlar, zaman zaman gözden geçirir, alt bölge planı gerektiren konuları ve/veya alanları belirler, gerektiğinde yerel planlama otoritelerini gelişme planı veya Yerel Gelişme Çerçevesi (LDF) hazırlamaya teşvik eder, gelişme eylemine etkin olarak katılan planlama otoritelerini ve ilgi gruplarını koordine eder. İlçelerdeki yerel gelişme çerçevesinin uygulanmasını izler. RSS’nin hayata geçirilmelerini ve performanslarını izleyerek hazırladıkları raporu merkezi yönetime sunar. RSS’leri hazırlarken bütün planlama otoritelerine danışmak zorundadır. RSS’nin taslağını merkezi yönetime sunmadan önce halka duyurur. Daha sonra onaylatmak için merkezi yönetime sunar. Merkezi yönetim olur verir veya kendisi RSS’i hazırlar (URL 12) (Şekil 13).

- **İlçe Yönetimi;** Üst kademe rehberlerle uyumlu olacak şekilde, LDF'ü, atık ve mineral yerel planlarını hazırlar . Bu planlar yerel gelişme çerçevelerine benzer (URL 12).
- **Kent Yönetimi;** Yerel meclisler önemli stratejik planlama sorumluluğunu üstlenirler ve RSS'nin hazırlanması ve gözden geçirilmesinde bölge planlama kurumuna danışmanlık yapar, görüş bildirirler. Yasal danışmanlardır (URL 12).

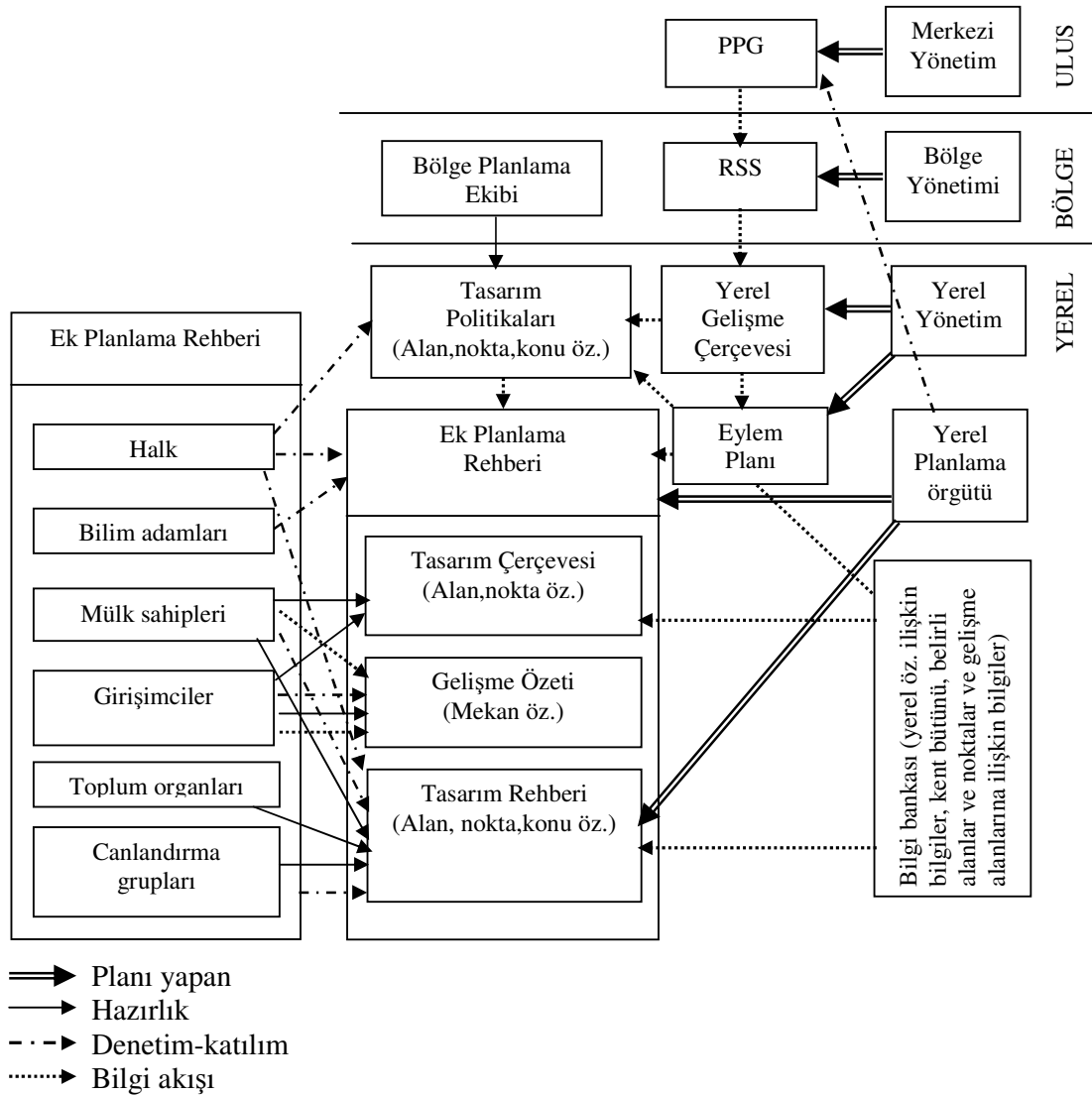
Şekil 13. Örgütsel yapı ve ilişkiler

Planlama sürecinde karar öncesinde halk katılımı zorunludur (Aydemir, Aydemir, 2002) ve planlar, gelişme uygulamaları üzerinde fikir ve eleştiriye olanak sağlar (Şekil 12). Prosedür oldukça formaldır, sürecin başlangıcından çok sonucunda sınırlandırılır ve halk görüşleri ve itirazları üzerine dayanır (URL 11). Planlamaya doğrudan katılım yaygınlaşmaktadır. Çeşitli gruplar kararın yanı sıra plan yapma sürecine (politika oluşturma) de katılmaktadır. Ayrıca, 2003’de yasallaşan değişiklikle bölge yöneticilerini halkın seçmesi, bölgesel stratejilerin oluşturulmasında çeşitli katılım araçlarından yararlanılması, Yerel Gelişme Çerçevesinin içeriğinde etkin toplum katılımının ve bunu gerçekleştirecek ortam ve araçların neler olması gerektiğine ilişkin açıklıkların olması gerektiği vurgulanmaktadır.

2.3.2.3. İngiltere’de Kent Planlama ve Kentsel Tasarım İlişkisi

İngiltere’de planlama ve tasarım bütüncül bir mekanizma olarak görülmekte ve bu mekanizma içinde tasarım planlamaya her ölçekte girebilmektedir, planlamanın ayrılmaz bir parçasıdır. Gerek gelişme planları gerekse yerel planlar; tasarım politikaları ve kentsel

tasarım araçları (tasarım rehberleri, çerçeveler, gelişme özetleri, ek planlama rehberleri, vb) ile birlikte düşünülmektedir. Kapsam olarak belirli bir alan, nokta veya konu özellikli olan bu politika ve araçların birbirleriyle karşılıklı ve hiyerarşik ilişkileri vardır. Ayrıca; politika ve araçlardan beklenen yararın sağlanabilmesi katılımı ile olabilmektedir. Bu nedenle, özellikle hazırlık ve denetim aşamalarında kentsel aktörlerin-halk, toplum organizasyonları (STÖ), mülk sahipleri, ilgi grupları, bilim adamları gibi grup ve kişilerin katılımı oldukça önemlidir (Şekil 14).

Şekil 14. İngiltere planlama sisteminde kent planlama ve kentsel tasarım süreci

Planlamadan tasarıma geçiş sürecinde köprüleri/bağlantıları sağlayan tasarım politikaları, uygulama veya yatırım programlarının düzenleyici araçlarıdır ve tüm tasarım sürecinin çerçevesini oluşturmaktadır (Koç, 2000).

Tasarım araçları planlama sürecinin tamamlayıcı elemanları olarak görülmekte (Şekil 14) ve kentsel tasarım politikalarının uygulanması aşamasında etkin rol oynamaktadır. Planlama süreci içinde tasarım araçları bir bütün olarak ele alındığında etkili ve anlamlı olabilmektedir. Farklı ölçeklerde, statülerde veya kapsamda olabilirler ancak birbirlerini tamamlamaktadırlar, benzer ve farklı yönler içerebilirler.

Tasarım araçları arasında yerel otoriteler tarafından en yaygın kullanılan; gelişmenin planda ortaya konan tasarım politikalarıyla uygunluğu ve politikaların nasıl gerçekleştirilmesi gerektiği konularında yol gösteren *tasarım rehberleridir*. Tasarım rehberi 2-3 boyutlu modeller/çizimlerle desteklenen yazılı dökümanlardır ve tasarım politikalarıyla ilgili uygun biçimde tanımlanmış tasarım hedeflerini kapsar. Rehber, tüm kent için olabileceği gibi, özel bir alan, nokta veya konu özellikli de (tabelalar, sokak mobilyası, peyzaj, vb) olabilir (URL 1, 2000).

Kentsel tasarım rehberleri incelendiğinde; amaçlarının ve ortaya koyduğu ilkelerin genelde makro ölçekten mikro ölçeğe kadar yaşanabilir, kimlikli, okunabilir kent ve kent alanları oluşturmak, yerel içeriği korumak, zengin ve yaşanabilir kamu alanları oluşturmak, doğayı ve yeşili destekleyen gelişmeleri teşvik etmek yönünde olduğu görülmektedir. Tasarım rehberleri toplumca anlaşıldığı ve kullanıldığı takdirde etkili olmaktadır. Bu nedenle, planlama ve diğer meclis bürolarında, halk kütüphanelerinde sergilenmekte, toplantılarda, görüşmelerde tartışılmakta ve katılımcılara dağıtılmaktadır (URL 1, 2000).

Bütün bu sözü edilen politika ve araçların tek başlarına sorun çözücü olmadığı, politikalar-planlar-araçlar ve programların bir bütünlük ve tutarlılık içinde ele alındığı görülmektedir.

2.4. Batı'da ve Türkiye'de Kent Planlama- Kentsel Tasarımın Tarihçesi

Kent planlama ve kentsel tasarımın dönemler itibariyle gelişim süreci ve yansımaları Batı'da ve Türkiye'de olmak üzere ayrı ayrı ele alınarak irdelenmiştir.

2.4.1. Batı'da Kent Planlama- Kentsel Tasarımın Tarihçesi

Türkiye'de kent planlama ve kentsel tasarımın gelişimini ifade edebilmek için öncelikle dünyada özellikle Batı'da kent planlama ve kentsel tasarımın gelişimi ve bu sürecin Türkiye'deki yansımaları irdelemek daha anlamlı olacaktır. Dünyada kentsel tasarım tekdüze gelişmemiştir. Farklı dönemlerde farklı akımların ve planlama yaklaşımlarının etkisiyle planlama ve kentsel tasarımın içerik ve kapsamında değişiklikler olmuştur. Bu dönemler; 19.yy. sonu-1940'a kadarki dönem, 1940-1970 arası dönem ve 1970 sonrası olmak üzere 3 ayrı dönemde ele alınabilir (Tablo 3).

Tablo 7. Batı'da kent planlamanın evrimi ve ölçütleri

19.yy. sonu-1900'ler-1940	1940-1970	1970 ve sonrası
<p>* Militarist planlama (1853-1869):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Büyük ölçekli imar hareketleri, geniş bulvarlar, meydanlar, yeşil alanlar (Haussmann planı, Paris; Hoberct planı, Berlin, Ring Projesi, Viyana-Arnodin planı, İstanbul) <p>* Camillo Sitte (1889):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kent planlamasında sanatın önemi - Kentte insan ölçeği - Organik kent yapısına dönüş (spontane gelişme) <p>* Peyzaj Mimarlığı:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kapsamlı park-bahçe-bulvar sistemi - Açık alan planlaması (yeşil sistem planlaması) <p>* Bahçe Kent (1898):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kenti saran yeşil kuşak sistemi, bahçeli az yoğun yapılaşma <p>* Sanayi Kenti(1901):</p> <ul style="list-style-type: none"> - zoning kavramı ve zonların yeşil alanlarla ayrımı 	<p>*CIAM ve modern planlama (1945):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zoning(bölgeleme) kavramı -Yaşam kalitesini artırıcı standartlar(yoğunluk,uzaklık,büyüklük vb) - CIAM'ın işlevsel bölgeciliği ve kent biyolojisinin temel öğelerinden kabul edilen çelik-beton sonucu oluşan yoğun yüksek yapılar, monoton, kimliksiz kent oluşumları <p>* CIAM'a eleştirel yaklaşımlar, postmodern oluşumlar (1960'lar ve sonrası):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sınıfsal toplum yapısının yerine cemaatsal toplum yapısı, - Toplumsal örgütlenme, - Katılımcı demokrasi, - Çevrecilik vb. 	<p>* Postmodern planlama ve kentsel tasarım(1970'ler ve sonrası):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Çeşitlilik - Spontane gelişme - Kentsel işlevlerde esneklik ve karışım - Kent görünümü (townscape) - İmar kuralları ve standartlarında esneklik - Katılım <p>* Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme (1972, Paris):</p> <ul style="list-style-type: none"> -Kültürel ve doğal mirasın (anıtlar, yapı toplulukları, sitler vb.) korunması - Kültürel ve doğal mirasın korunmasını kapsamlı planlama programlarına dahil etmek için genel bir politika benimsemek <p>* Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi -ICOMOS (1982):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Anıt ve sitlerin bakım-onarımı, korunması ve değerlendirilmesi -Uygulamada kullanılan kuram, yöntem ve bilimsel tekniklerin geliştirilmesi. <p>*Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi (1985):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Korunacak mimari mirasın tespiti, -Yasal koruma önlemleri -Koruma politikaları ve uygulaması vb.

Tablo 3'ün devamı

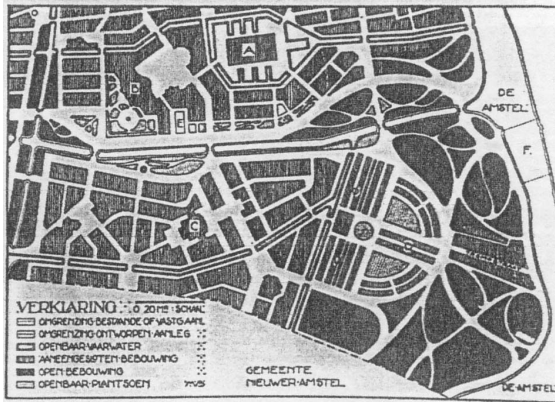
<p>* Güzel Kent(1902):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Planlamada kamu prestijinin planlama ve tasarıma yansımaları - Çevre düzenlemesinde simetri, düzenlilik - Meydan ve park düzenlemesinde anıtsal öğelerin kullanımı - Kent mekanlarına romantik görünüm kazandırmak <p>* Berlag (1902-1915):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Komşuluk birimi ve mekanın okunabilirliği - İnsan ölçeği <p>* Yeni Ütopyacılar (1920-1930)-Ulaşım sorununa çözüm arama, çabasıyla gündeme gelmiştir;</p> <p><i>-Yaygın kent:</i> Kentte düşük yoğunluk ve güçlü konut-toprak ilişkisi</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kentteki hizmet ve diğer kullanımların ulaşım akslarına yakın olarak kente yayılması <p><i>-Yarımın kenti:</i>Ulaşım sisteminin zeminden yükseltilerek zeminin yayalara ayrılması(yaya öncelikli planlama)</p> <p><i>-Yaya-taşıtı ayırımı:</i> “komşuluk ünitesi” kavramı</p> <p><i>-yaya konforu ve güvenliği</i></p>		<p>* Birleşmiş Milletlerce Kabul Edilmiş Ortak Geleceğimiz Raporu (Brutland) (1987):</p> <ul style="list-style-type: none"> -Sürdürülebilir kalkınma dünya ülkeleri planlamasına girmesi <p>* Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansı(1992):</p> <ul style="list-style-type: none"> - 21.yy'ın sürdürülebilir dünyasında katılım, Gündem 21 - Sürdürülebilirliğin ekolojik boyutuna manevi boyutun katılması <p>* Avrupa Kentsel Şartı (1992):</p> <ul style="list-style-type: none"> -Kent gelişiminin kalitesi, yaşanabilir kentler - Fiziksel kent ortamının iyileştirilmesi - Ulaşımdaya ve bisiklet önceliği, ulaşım alternatifleri - Sokağın sosyal bir arena olarak algılanması - Mimari yaratıcılık ve imarın kent görünümündeki rolü - Kent planlaması ve yönetiminde kent kimliğinin önemi - Kentsel korumada hassas yasal çerçeve - Tarihi kentsel dokunun çağdaş kentle bütünleşmesi - Doğa ve yeşil alan korunmasında yerel yönetimlerin rolü - Kent güvenliği - Kent tasarımlarında engellileri düşünmek ve erişebilirlik - Kent merkezlerinin korunması - Kentlerde açık alan ve peyzaj düzenlemeleri - Planlamada halk katılımı <p>* Avrupa Peyzaj Sözleşmesi(2000):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Peyzaj koruması,yönetimi ve planlama araçları - Bilinç düzeyi artırma - Peyzaj politikaları vb.
--	--	--

▪ **19.yy. sonu-1940 döneminde kent planlama ve kentsel tasarım:** Bu süreç içinde planlama ve kentsel tasarımda kentin fiziksel çevresini, kenti güzelleştirmek ön planda olmuştur. Bu bağlamda, kent planlamanın gelişmesinde düşünsel ve pratik anlamda katkısı olan akımlar 19.yy sanayi devriminden sonra hız kazanmıştır (Aydemir, 2004). Bu dönemde ortaya çıkan akımlar arasında planlamaya “kentsel tasarım” boyutu kazandırmak anlamında en önemlileri, Militarist akıma tepki olarak Avrupa ve Amerika’da ortaya çıkan akımlardır: Camillo Citte, Güzel Kent, Bahçe Kent, Peyzaj Mimarlığı ve Berlag’ın Amsterdam planlamasına temel olan görüşleridir (Tablo 3). Camillo Citte kent

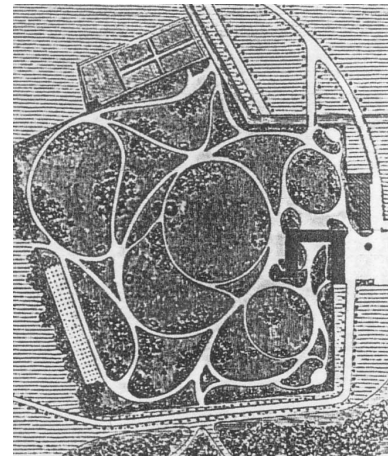
planlamasında teknoloji kadar sanatın ve insan ölçeğinin önemli olduğunu vurgulamış ve organik kent yapısına ve gelişme biçimine öncelik vermiştir. Güzel Kentte kamu prestiji ve bunun planlama ve tasarıma yansması önemlidir. Çevre düzenlemelerinde düzenlilik, simetri, anıtların ön plana çıkarılması, su ögesinin kullanımı, insan ölçeğini aşmış kent mekanlarına romantik görünüm kazandırmak için bulvar, meydan ve parkların anıtsal yapılar, anıtlar, havuzlar gibi elemanlarla süslenmesi (Aydemir, 2004) gibi görüşleri planlamanın kentsel tasarım boyutu açısından önemlidir.

Bu dönemde kapsamlı park, bahçe düzenlemeleri, yeşil sistem planlaması, kenti saran yeşil kuşak oluşturulması gibi yaklaşımlar getiren Bahçe Kent ve Peyzaj Mimarlığı akımları da, yeşilin estetik işlevi dikkate alınırca, “kenti güzelleştirmek” amacına hizmet ettiğinden kentsel tasarım bağlamında değerlendirilebilir.

Bunların yanı sıra aynı dönemde Amsterdam’da Berlag’ın kent mekanlarına ilişkin planlama ve tasarım çalışmaları da kentsel tasarım açısından önemlidir. Berlag, Amsterdam South için ilk planını 1902’de yapmıştır (Şekil 15). Plan Haussmann’ın ondokuzuncu yüzyılda Paris için yaptığı kamusal parklardaki Fransız bahçe tasarımlarını hatırlatan oval alanlar oluşturan yollar içermektedir (Şekil 16) (Moughtin, 1999).

Şekil 25. Berlag’ın Amsterdam South için yaptığı ilk Planı (Moughtin, 1999)

Şekil 16. 19.yy. Fransız bahçesi

Berlag hem kentsel mirasın doğrudan Rönesans’tan çıktığına /üretildiğine inandığından hem de yüksek yoğunluklu geniş konut alanlarına kimlik kazandırma endişesiyle her komşuluk birimini ona karakter veren kamusal donatı- bir pazar yeri, bir

tiyatro veya okul etrafında toplamıştır. Bu donatıların insan ölçeğinde, kolayca anlaşılır ve algılanır olmasına dikkat edilmiştir (Moughtin, 1999).

▪ **1940-1970 döneminde kent planlama ve kentsel tasarım:** Bu dönemin önemli bir yaklaşımı planlamaya getirdiği yeni boyutlar bakımından 1945'teki Uluslararası Modern Mimarlık Kongresi (CIAM) dır. Güneş, bitki, mekan ve çelik-beton kent biyolojisinin dört temel ögesi olarak tanımlanmıştır. Bunun yanı sıra, kent işlev bölgelerine ayrılmış ve her işleve bir bölge ayrılması öngörülerek zoning (bölgeleme) kavramı getirilmiştir. Bölgelerin birbirlerine göre konumlanması ve bölge içi arazi kullanımı için uzaklık, büyüklük, yoğunluğa (yapı boyut, hacim ve düzeni) ilişkin yaşam kalitesini artırıcı standartlar getirilmiştir (Aydemir, 2004).

Kentte/kent bölgelerinde yapı boyut, hacim ve düzenine ilişkin standartlar belirlemek kentsel tasarımın da aracıdır. Çünkü kentsel tasarımda kent karakteri, kent kimliği önemlidir. Kente/kent bölgesine karakter veren bazı morfolojik özellikler/veriler - topoğrafya, sokak görünümünün kalitesi/karakteri, mimari stiller,görüş koridorları, bellik elemanları, izler/işaretler, arazinin işlevsel kullanımı, peyzaj, vb yapı yoğunluğunu etkiler (Southworth,1989). CIAM'da yaşam kalitesini artırıcı normların ve yapılaşma yoğunluğuna ve düzenine getirilen kısıtların amacı estetik/tasarımsal değildir.

Kenti birtakım zonlara bölerek standardizasyon, zoning gibi ilkeler getirerek kente farklı bakış açıları getiren Modern Mimarlık (CIAM) hareketleri sonucunda (Bumin, 1990) kullanıcıdan uzak, onun psikolojik, kültürel ve görsel gereksinimini göz ardı eden, teknik ve pazar gücü ile yönlendirilen yapılar ve kentsel çevreler ortaya çıkmıştır (Aydemir, 2004).

▪ **1970 sonrası kent planlama ve kentsel tasarım:** İlk dönemde planlama ve kentsel tasarımda kentin fiziksel çevresi, kenti güzelleştirmek önemli iken (özne fiziksel çevre) bu dönemde ilk önce insan ve dolayısıyla onun içinde yaşadığı fiziksel çevre önemli olmuştur (Özne insan). Postmodern oluşumlarla ortaya çıkan ve 1970'li yıllardan başlayarak devam eden süreçte postmodern planlama ve kentsel tasarımın yeniden canlanmıştır.

Postmodern planlama, modern planlamanın yarattığı tekdüze ve kimliksiz kentlere tepki olarak doğmuştur. Mekanın otonom ve bağımsız olduğu, estetik amaç ve ilkelerle biçimlendiği, bu biçimlenmenin toplumsal amaçlarla ilgili olmadığı varsayımına dayanır. Çeşitlilik, spontane kentsel gelişme, kamusal mekanlarda nitelik, kentsel işlevlerin yatayda ve düşeyde karışımı, kent görünümü (townscape), imar kuralları ve standartlarında

esneklik ve kentsel kararlara katılım (Aydemir, 2004) gibi ilkeleri olan postmodern planlama beraberinde kentsel tasarımı gündeme getirmiştir.

Bu genel açıklamalar bağlamında Dünya’da özellikle Batı’da 1970’li yıllardan sonra değişen dünya ve ülke koşullarına bağımlı olarak küreselleşme olgusu, kenti ve özellikle kamu mekanlarını tek düzelikten arındırmak ve iyileştirmek arayışını gündeme getirmiş, sosyal yaşamın hareketliliği, sürdürülebilirlik, katılım gibi kavramlar önem kazanmıştır. Bir anlamda modern planlamaya tepki olarak planlama çalışmaları kentsel tasarıma yönlendirilmiştir. Özellikle 1980’li yıllardan bu yana bunu başarmak için gayret vardır ve mekanizması oluşturulmuş, çeşitli uluslararası anlaşmalar güçlendirilmiştir. Bütün anlaşmalarda ortaya konan ilkelerle dünya ülkelerinde kent ve kent çevrelerinin kalitesini artırmaya ve iyileştirmeye yönelik kabul görebilecek, yasal bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmakta olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra bu sözleşme ve konferanslarda ortaya konan ilkelerin çoğunun kentsel tasarımla ilişkilendirilebilecek içerikte olduğu görülmektedir. Bu anlaşmaların ilki 1982’de kabul edilen Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) dir. Bu konseyde ve 1985’de Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi ‘nde mimari miras olarak kabul edilecek, kentlere kimlik kazandıracak eserlerin, sitlerin korunması, bakımı, oluşturulacak politikalar vb. konulara ilişkin ilkeler kabul edilmiştir (Tablo 3). İzleyen yıllarda Birleşmiş Milletlerce kabul edilmiş “Ortak Geleceğimiz” (Brutland) raporunda (1987) ortaya konulan sürdürülebilirliğe ilişkin ilkeler kentsel tasarım bağlamında değerlendirilebilir. Bu raporda ortaya konan sürdürülebilirlik yaklaşımının daha çok ekolojik sürdürülebilirlik olduğu görülmektedir. Sürdürülebilirliğin ekolojik yönünün yanı sıra sosyal sürdürülebilirlik kapsamında katılım ve örgütlenme Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansı (1992)’nda gündeme gelmiştir. Bunların yanı sıra Avrupa Kentsel Şartı (1992) daha kapsamlıdır ve yaşanabilir çevreler yaratma açısından önemli ilkeler ortaya koymaktadır (Tablo 3).

Batı’da kent planlama dönemler itibariyle kısaca yukarıda açıklanmaya çalışılan süreçlerde ve ölçütlerde gelişmiştir. Bu çerçevede Türkiye’de kent planlamanın gelişimi; Cumhuriyet döneminden günümüze kadarki süreçte planlama hiyerarşisi ve kent planlama, kurumsal yapısı (yasal düzenlemeler ve örgütsel yapı), kent planlama ve kentsel tasarım uygulamaları bağlamında irdelenecektir.

2.4.2. Türkiye’de Planlama Hiyerarşisi ve Kent Planlama

Cumhuriyetin kurulması, her alanda olduğu gibi şehircilik ve imar alanında da yenilikler getirmiştir. İkinci Dünya Savaşına kadar çıkarılan imara ilişkin yasalar ve yönetmelikler Cumhuriyetin kentleşme modelinin yasal çerçevesini oluşturmuştur (Bilgen, Özcan, 1989). Cumhuriyet dönemi ilk imar mevzuatının 19. yüzyılın ikinci yarısında çıkartılan Ebniye mevzuatından etkilendiği söylenebilir. Ebniye mevzuatı kentsel ölçekte; kamulaştırma yöntemleri, yapılaşma düzenleri, yapı yüksekliklerinin yol genişlikleriyle bağlantılı olarak belirlenmesi, çıkmaz sokağın yasaklanması, sokak genişlikleri (düz ve geniş yollar) vb., mimari ölçekte; çıkma boyutları, kepenk ve tente yükseklikleri, kapı eşikleri, saçaklar gibi konularda düzenlemeler getirmiştir (Bilgen, Özcan, 1989). Bu bağlamda getirilen düzenlemelerde planlamanın tasarım boyutu olduğu söylenebilir. Daha sonraki imar yönetmeliklerindeki standartlarla Ebniye mevzuatındaki düzenleme gelenekleri devam ettirilmiştir (Bilgen, Özcan, 1989).

Cumhuriyetin ilanıyla Ankara’nın başkent oluşundan sonraki gelişmeler daha çok Ankara’nın kentsel gelişimi ve imarına yöneliktir. Çünkü Cumhuriyetin başarısı Ankara’nın imarı ile eş tutulmuştur. Bu nedenle şehircilik ve imara ilişkin yasalardan bir kısmı doğrudan Ankara’nın imarı için çıkarılmış, daha sonra diğer kentler için de geçerlilik kazanmıştır.

Bu süreç içinde yapılan yasal düzenlemeler ve imara ilişkin uygulamaların Ankara’nın sorunlarına sadece yerel yönetim düzeyinde ve parçacı kararlarla yeterli çözüm bulamayacağı, çağdaş kent yaratmada yetersiz kaldığı anlaşılmıştır. Bunun için yeni örgütlenme ve planlı bir kentsel gelişimin ilk adımlarının atıldığı görülmektedir (1927) (Bilgen, Özcan, 1989). Bu bağlamda özellikle 1930’lu yıllar, Türkiye’nin kent planlamasına ilişkin önemli değişikliklerin olduğu yıllardır. Bu dönemde çıkarılan yasalarla yeni düzenlemeler gerçekleştirilmeye çalışılmıştır (Bilgen, Özcan, 1989). Yasaların ilki 1580 sayılı, 1930 tarihli Belediyeler yasasıdır. Yasayla belediyelerin karar organlarının yapısının yaratılmak istenen çağdaş kent ideolojisine uygun olması amaçlanmıştır.

Bu dönemde yalnızca kent planlamasının örgütlenmesinde değil imar kanununda da gelişmeler olduğu görülmektedir. Bu amaçla Ebniye Kanunun yerine geçen 2290 sayılı Yapı ve Yollar Kanunu çıkarılmıştır (1933). Bu kanunla her belediye için plan yapma zorunluluğu getirilmiştir. Ebniye kanunundaki kurallar ek olarak, nüfus projeksiyonu

yapılması, birtakım standartlar kabul edilmesi, bölgeleme yaklaşımı gibi yasaya İmar Kanunu niteliği kazandıracak yenilikler eklenmiştir (Tekeli, 1980).

Yapı ve Yollar Kanununda meydanlar, önemli kavşaklar, mevcut ve tarihi eserlerin bulunduğu yerlerin etrafı gibi kentin önemli yerlerinin 1/500 ölçekli uygulama planları yapılması, estetik ve sanat değeri olan eserlerin korunarak etrafının açılması ve onları çirkinleştiren binaların kaldırılması biçiminde kentsel ölçekte getirilen düzenlemeler ve bunun yanı sıra mimari ölçekte binaların rengi, yaya kaldırımları, bahçe duvarları, balkon korkulukları, çıkma boyutları gibi detaylara ilişkin düzenlemeler (Duyguler,1989) kentlere bir düzen kazandırmanın yanında planlamada kentsel tasarım boyutuna yer verilmiş olduğu göstermektedir (Tablo 4).

Tablo 8. Kentsel tasarım açısından Türkiye’de imar mevzuatının gelişimi

1923-1950 Dönemi	1950-1980 Dönemi	1980 Sonrası
<ul style="list-style-type: none"> ▪ 2290 sayılı Yapı ve Yollar Kanunu (1933): - Çıkma sokakların yasaklanması - Yapı adalarının boyut ve biçimlerine ilişkin düzenlemeler (dik açılı köşeler) - Meydanlar ve önemli kavşakların düzenlenmesi - Estetik ve sanat değeri olan eserlerin korunması ve düzenlenmesi - Mikro ölçekte binaların rengi, yaya kaldırımları, bahçe duv., çıkma vb. konulara ilişkin düzenlemeler 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 6785 sayılı İmar Kanunu (1957) - Planlama ve biçimlendirme konusunda esneklik - Kentlerin özelliklerini ön plana çıkaracak düzenlemeler - Mimariyi ve kentsel tasarımı ilgilendiren konularda hükümler getirilmesi - Yapı çıkmalarına ilişkin düzenlemeler(çıkmalarda beldenin özellikleri ve yapı cinsine göre farklılık olabileceği) - Mimaride cephelerin işlevden önce geldiği - Plan notu - TAKS, KAKS 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 2960 Sayılı Boğaziçi Kanunu (1983) - Mevcut silüeti korumak bağlamında Öngörünüm, Geri görünümler, ve Etkilenme Bölgelerindeki yapılaşmayı denetleyici düzenlemeler ▪ 2872 sayılı Çevre Kanunu (1983) - Doğal çevrenin korunması, iyileştirilmesi, kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların en uygun şekilde kullanılması, - Ülke ve dünya ölçeğinde ekolojik önemi olan çevre kirlenmeleri ve bozulmalarına duyarlı alanların ve doğal güzelliklerin gelecek kuşaklara ulaşmasını sağlamak vb.

Tablo 4'ün devamı

	<p>▪ 1605 sayılı İmar Kanunu Değişikliği (1972):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Yapıların kat adedi, yüksekliği, çıkmaları konusundaki düzenlemeler - Yapıların sınırlara, yol ve su kenarlarına, tarihi alanlara olan uzaklıkları, - Parsel cepheleri, parsel büyüklükleri, - Bahçe düzenlemeleri, bahçe duvarlarının şekli ve büyüklüğü gibi tasarım konularıyla ilgili düzenlemeler 	<p>▪ 2863 Sayılı Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu(1983):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kültürel ve doğal mirasın (anıtlar,yapı,yapı toplulukları, sitler,vb.) korunması <p>▪ 3194 sayılı İmar kanunu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kentsel tasarımı etkin kılacak/yönlendirecek düzenlemeler içermemektedir.
--	---	---

Kaynak: Duyguluer (1989), Bilgen, Özcan (1989) yararlanılarak düzenlenmiştir.

1957'de yürürlüğe giren 6785 sayılı İmar Kanunu yeni yaklaşımlar getirmiştir. Bu yasa kentleşmeye daha üst ölçekte bakmış, planlama ve uygulamaya esnek bir yaklaşım getirmiştir. Getirilen hükümlerde özellikle kentlerin özellikleri ön plana çıkarılmak istenmiştir. Bunun yanı sıra mikro ölçekte özellikle bina cepheleri ve çıkmalar konusunda yeni hükümler getirilmiştir (Duyguluer, 1989) (Tablo 4). Kentlerin gelişme sürecinde hangi sorunlarla karşı karşıya kalınıyorsa, hangi tutumlar benimseniyorsa imar kararlarının da bu alanlara dönük olması doğaldır. Buna karşılık, yasada da belirtildiği gibi kentlerin kendilerine has özellikleri nedeniyle değişik alanlarda imar kararları gerekmektedir (Akçura, 1982). Ayrıca, kent planlama ve mimarlık konularında katı kalıplardan kurtulma yöntemi olarak adlandırabileceğimiz araç olan "PLAN NOTU" (imar planında yazılı olan belirlemelerin yönetmelik hükümleri yerine kullanılması) imar mevzuatı içinde ilk defa bu yasaya ilişkin tip yönetmeliğiyle (1.madde) gündeme gelmiştir. Böylece imar planı ve yönetmeliği arasındaki kademelenme tanımlanarak imar planının yönetmelikten önce geldiği belirtilmiştir (Duyguluer, 1989).

Plan notlarının mevzuatı desteklemek konusunda çok önemli bir araç olduğu söylenebilir. Plan notları ile bölgeleme, ulaşım, kentsel tasarım, parselasyon, bina tipleri, boyutları gibi farklı konularda yönetmeliklerden farklı olarak yeni belirlemeler getirilebilir ve çok kapsamlı olabilir. Örneğin; Boğaziçi Tarihi Sit Değerlerini İçeren Nazım Plan 63

sayfalık plan notları raporundan oluşmaktadır. İstanbul İmar Yönetmeliği bu alan için uygulanmamıştır. Bunun yerine plan notunda ortaya konan yeni ve özel hükümler getirilmiş ve planlama bu doğrultuda ele alınmıştır. Sonuçta yeni kavramlar ve yeni bir yaklaşım getirmiş olmasıyla yaratıcı bir çalışma olarak değerlendirilebilir (Duygulu, 1989). Bu gibi gelişmeler kent kimliği, kent estetiği, kentsel tasarım gibi konuların gündeme gelmesi bağlamında önemlidir.

Yine bu bağlamda; yapıların fiziki hacimlerini sınırlandırmak ve düzenlemek amacıyla yapı hacim ve biçimini katı biçimde donduran geleneksel imar tutumuna bir tepki olarak KAKS ve TAKS düzenlemeleri getirilmiştir (Akçura, 1982). KAKS kararları yoğunluğu denetler, yapılaşma dokusunu ve yapıların biçimlenmesini düzenlerken yapı biçimlenmesini serbest bırakarak mimara ve kentsel tasarımcıya özgürlük tanımaktadır. TAKS kararlarıyla da dokuya belirli bir sınırlama koymakla beraber biçimlendirme özgürlüğü büyük ölçüde korunmaktadır (Akçura, 1982).

1972'de 1605 sayılı İmar Kanunu değişikliğiyle 6785 Sayılı Yasa'nın bazı maddelerinde -özellikle 25.madde- tasarım ve yaratıcılık adına olumlu sonuçlar sağlayacak niteliktedir. Özellikle yeni yapılacak yapılarda kat adedi, yüksekliği, çıkmaları, sınırlara, yol ve su kenarlarına, tarihi alanlara olan uzaklıklar, parsel cepheleri, parsel büyüklükleri, bahçe düzenlemeleri, bahçe duvarlarının şekli ve büyüklüğü, deniz kenarlarında 10m dahilinde inşaat yapılmaması gibi tasarım konularıyla ilgili hükümler getirilmiştir (Duygulu, 1989) (Tablo 4).

1960-1980 arası ulusal ölçekte planlı döneme geçilmesi ile tanımlanabilir. Bu dönemde Anayasa değişmiş, kentsel planlamanın ülke ve bölge planları ile eşgüdümlü yapılması görüşü getirilmiştir (Bilgen, Özcan, 1989). Kentler metropoliten özellik kazanmış, orta büyüklükte kent gelişimi gözlenmiş, büyük kentlerdeki sorunlar burada da görülmeye başlamıştır (Bilgen, Özcan, 1989). Kentlerin yayılması, konut alanlarının kent dışına sıçraması sonucu düzensiz kentsel yayılma, mevcut alanda yoğunlaşma birtakım yasal düzenlemelerin getirilmesini gerekli kılmıştır. Birçok kentte önemli bir planlama sorunu olan tarihi dokuların korunması konusunda da getirilen yasal düzenlemelerle olumlu gelişmeler olmuştur (Bilgen, Özcan, 1989).

1970'li yıllardan başlayarak, kentsel sorunlar karşısında kamu çıkarları içinde insan ölçeğini ön planda tutma çabası, kente dönük makro kararlar üretilmesi gibi gelişmelerin olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra; katılımcı yerel yönetimlerde kent merkezini

onarıcı çalışmalar, yeşil alan, yaya yolları ve sosyal etkinliklere dönük düzenlemelerin kentlilerin çevrelerine karşı duyarlılıklarını artırmaya yönelik olduğu söylenebilir.

Kısacası; bu süreç (6785 ve 1605 sayılı İmar Kanunları) içinde “tasarımın” desteklendiği söylenebilir (Duyguluer, 1989).

Bunun yanı sıra; 1983’de 2960 sayılı Boğaziçi Yasası yürürlüğe girmiştir (Tablo 4). Yasada kentsel tasarım kaygısı taşıyan hükümler yer almıştır.

Yine aynı tarihte çıkarılan 2872 Sayılı Çevre Kanunu’yla insanlığın ortak varlığı olan çevrenin korunması, iyileştirilmesi, kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların en uygun şekilde kullanılması yönündeki düzenlemeler, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunuyla getirilen *sit alanları ve korunması* (URL 14) (Tablo 4) gibi gelişmeler de dönemin planlama anlayışının kentsel tasarımı güçlendiren/katkı veren yaklaşımları olarak değerlendirilebilir.

1985 yılında, o günden bugüne ve yarının ihtiyaçlarına cevap verebilecek köklü değişiklikler yapılması gerekçesiyle 3194 sayılı İmar Kanunu yürürlüğe girmiştir (Duyguluer,1989). Hızlı gelişme hareketleri ve günümüz teknolojisine ayak uyduracak hizmet vermek, planlamayı bir sistem içine almak gibi gerekçelerle oluşturulan kanunun hükümleri ve yönetmeliklerinde bu amaçları gerçekleştirebilecek çok yeni yaklaşımların olmadığı söylenebilir. Bu kanunla getirilen özellikle iki yönetmelik yaratıcı gücü engellemektedir. Bunlardan birincisi İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmeliktir. Yönetmelikte getirilen hükümlerin genel olarak olumlu yaklaşımlar olduğu ancak çok yeni olmadığı bunun yanı sıra *tasarım konusunda yenilikler getirmedigi* görülmektedir (Duyguluer, 1989). Oysa ülke planlamada yeni tasarım politikalarına bilgi birikimi yönünden hazırdır ve bu bilgi birikimini değerlendirmek bir görev olarak kabul edilmelidir. Bu bağlamda Tasarım Eğitimi konulu toplantıların yapılması (1986), tasarım komisyonu kurulması önerisi kentsel tasarım bağlamında çok olumlu bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

İkinci yönetmelik ise Büyükşehir Belediyeleri dışında kalan Belediyelerin Tip İmar Yönetmeliğidir. Bu yönetmelik yeni bir anlayışla hazırlanmamıştır. Belediyelere İmar Kanunu’na aykırı olmamak şartıyla kendi beldelerinin özelliği açısından gerekli gördükleri konularda ilave yapma yetkisi verilmiştir. Belediyelere sadece ilaveler yapma yetkisi vermek, böyle katı bir yönetmelik anlayışı içinde mesleki çabalara yaratıcılık konusunda bir katkı sağlamamaktadır (Duyguluer, 1989).

Süreç genel olarak değerlendirildiğinde;

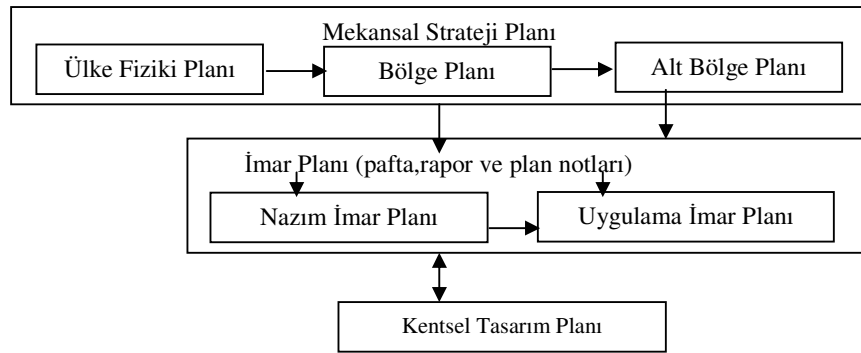
- Mevzuatın tasarım konusunda bir belirleyiciliği olmadığı için tasarım eğitimi, mimari kontroller (mimarlık denetim) ve kentsel tasarım konularında uygulama politikaları geliştirilememiştir.
- Standartlar konusu hiçbir dönemde ciddi olarak ele alınmamıştır. Yaratıcı gücü yönlendirerek, sağlıklı sonuçlar alınmasında önemli bir araç olan standartlar konusuna dar kalıplarla yaklaşmıştır.
- Tip proje yapımı ve kalıp yapılar topluluğu desteklenmiştir. Yaratıcı gücü engeleyen en önemli konu budur. İmar yönetmelikleriyle desteklenircesine uzun yıllar küçük parselasyon, sabit ölçüler, mimari ürüne değer vermeme, tip projeler birbirini etkileyerek tipleşme konusunda en yoğun uygulamalara örnek olmuşlardır.
- Arazi düzeninin ve ve mülkiyet durumunun yeniden ele alınabilme olanağı (18.madde) tasarım için bir fırsattır. Ancak bu fırsat yakalanamamıştır. Her mülk sahibinin ayrı zamanlarda yenileme kararı alması, tümsel bir tasarım yaklaşımına olanak tanımamaktadır. Ayrıca yasal ve yönetsel noksanlıklar vardır.
- İmar mevzuatı içinde bulunan dağınıklık ve mevzuatın çok olması imar mevzuatının bir düzenleme içine alınmasını gerektirmektedir.
- Parselleme alternatifleri desteklenmemiştir. Tek biçim parselleme şeklinin kabul edilmesi, tek parselde tek bina yaklaşımı kentlerde kalıp yapıların oluşmasına neden olmuştur.
- Mimarlık ve kent planlamasının ortak eylem alanı olan yaratıcılık desteklenmemiştir (Duyguler, 1989).

İmar mevzuatının gelişimi sürecinde, 3194 sayılı İmar Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 1985'den günümüze de Türkiye'de önemli gelişmeler olmuştur. Bunun yanı sıra, kanunun bazı alanlardaki eksiklikleri, 1999'da yaşanan Marmara ve Düzce depremleri, zaman içinde uluslararası ve ulusal düzeyde ortaya çıkan yeni koşullar yeni bir yaklaşımı gerekli kılmıştır. 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı ilkeleri ve politikaları çerçevesinde planlama ve yapılanmada önlemleri ve denetim mekanizmaları oluşturan bir çalışma yapılması ve bu bağlamda hazırlanan "İmar ve Şehirleşme Kanunu"yla temelde, yaşanabilir kentsel ve kırsal çevrenin oluşturulmasını sağlamak, bu amaçla planlama, yapılanma ve denetim kurallarını oluşturmak hedeflenmiştir (URL 15).

Planlama ve İmar konularını ele alan “İmar ve Şehirleşme Kanun Tasarısı (2003)” ve son olarak “İmar Kanunu Tasarısı” taslakları ile kentsel tasarım konusunda yeni yaklaşımlar/arıyışlar ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Ancak bu tasarlardan hangisinin yasallaşacağı henüz tanımlanmamıştır. Bu nedenle hem mevcut hem de taslaklar yasal çerçevesi birlikte değerlendirilecektir.

“İmar ve Şehirleşme Kanun Tasarısı” taslağında 3194 sayılı yasadaki plan türleri ve hiyerarşisinden farklı bir yaklaşım görülmektedir. Genel ve uzun dönemli ilke ve hedefler ile mekansal ana yönlendirme kararlarını belirleyen Ülke Fiziki Planı, Bölge Planı ve Alt Bölge Planı “**Mekansal Strateji Planı**” olarak tanımlanmaktadır (Şekil 17). En üst ölçekteki Mekansal Strateji Planları ile en alt ölçekteki İmar Planları arasındaki tüm planlar için zorunlu kademeli birliktelik ilkesi benimsenmiştir (URL15).

Şekil 17. İmar ve şehirleşme kanunu tasarısı taslağındaki plan kademeleri

Taslakta öngörülen **Kentsel Tasarım Planı**; kentin doğal, kültürel, tarihi ve sosyal özellikleri için önemli olan ve yenilemeyle kente kazandırılması hedeflenen, sınırları İmar Planı ile belirlenen alanlar için hazırlanan, kent kimliğini vurgulayıcı özel uygulama ayrıntıları içeren plan ve projelerdir.

Son olarak, günümüze kadar yaşanan kentleşme sürecinin analizi; planlama, uygulama ve yapıya yönelik değişen yaklaşımlar ve ortaya çıkan sorunlar ve Dünya’da yaşanan değişimler ile birlikte Türkiye’de de kentleşmeye yönelik yaklaşımların yeniden gözden geçirilmesi gereğiyle hazırlanan “İmar Kanunu Tasarısı Taslağı” bir önceki taslaktan farklı olarak mekansal strateji planı altında Ülke Mekansal Strateji Planı, Bölge Strateji Planı ve Yerleşme Ana Strateji Planı ve Yerleşme Ana Strateji Planı kararlarına uygun İmar planı öngörmektedir. İmar Planı önceki taslakta olduğu gibi, Nazım imar planı,

uygulama imar planından oluşmaktadır. Son taslakta bir önceki taslakta yer alan kentsel tasarım planı yer almamaktadır (URL 25).

Bunun yanı sıra, taslakta “dönüşüm projelerinden” bahsedilmektedir. Dönüşüm projeleri ; “Yerleşme Ana Strateji Planlarında plan kararlarıyla getirilen, mevcut yapı stokunun, kentsel veya kırsal çevrenin standartlarının iyileştirilmesi, sağlıklı, güvenli ve estetik yapı ve çevreler elde edilmesi, doğal ve kültürel değerlerin korunması, afet zararlarının azaltılması, yaşam kalitesinin artırılması, yeterli donatı alanlarının oluşturulması amacıyla yapılan sosyal, ekonomik ve fiziksel kararları içeren koruma, kullanma, yenileme, geliştirme, güçlendirme veya tasfiye düzenlemelerinden bir veya bir kaçından meydana gelen, kırsal yerleşme planı, imar planı ve imar programından oluşan projeleri ve alanları” olarak tanımlanmaktadır (URL 25).

2.4.3. Türkiye’de Örgütsel/ Kurumsal Yapı ve İlişkiler

Planlama sistemimiz içindeki örgütsel yapı, yetki ve sorumlulukları oldukça önemlidir. Ülke ölçeğindeki planlar yerel yönetimler dışındaki otoriteler tarafından hazırlanmakta ve yürütülmektedir. Bölge planları gerek görüldüğü durumda DPT tarafından yapılmakta/yaptırılmaktadır. Taslakla öngörülen alt-bölge planları ise Bayındırlık ve İskan Bakanlığı’na yapılır/yaptırılır ve onanır. Bunun yanı sıra Büyükşehir belediyelerinde de alt-bölge planı yapma veya yaptırma ve onama yetkisi büyükşehir belediyesi meclisince aittir. Ancak büyükşehir belediyesi sınırları içinde kalan alanlar ile birlikte planlanması gereken farklı yetki alanlarının olması durumunda, plan yapımına ilişkin esaslar Bakanlıkça belirlenmek koşuluyla, planlar büyükşehir belediyesi ve ilgili idarelerce ortaklaşa yapılır/yaptırılır ve bakanlık tarafından onaylanır (URL15).

1985 tarih, 3194 sayılı İmar Kanunu, belediye sınırları içinde ve dışında kalan yerlerle ilgili yapılacak planlarla, inşa edilecek resmi ve özel bütün yapılar hakkında düzenlemeler getirmiştir. 3194 sayılı İmar Kanunu, belediye ve mücavir alanlar içinde imar planı yapma ve yürütme yetkisini belediyelere vermiştir. Bu bağlamda yerel yönetimler sistemin önemli bir ögesidir. 1580 Sayılı Belediyeler Yasası ile bu süreçte belediyelere önemli yetki verildiği görülmektedir. Belediyeler Yasası bir dizi maddede ağaçlandırma, kent mobilyaları, kaplamalar vb. tasarım konularında da en ince ayrıntılara kadar kentli ve belediye ilişkilerini düzenlemiştir (URL 16). Ancak çok başarılı sonuçlar

alınamamıştır. Burada problem, yasaların getirdiği sorumluluk ve öncelikleri yorumlama güçlüğü olarak değerlendirilebilir.

Ülkemizde en genel anlamda imar mevzuatı ve kent planlarının istenilen başarıya ulaşamamış ve Cumhuriyetin ilk yıllarındaki ideal kentsel gelişimi gerçekleştirememiş olmasının temelinde farklı nedenler vardır. Bunlar özetle;

- Hızlı ve plansız kentleşme olgusu: Ancak bunun nedeni yalnızca planın veya imar mevzuatının yetersizliği değildir. Bu bağlamda kapsamlı makro ekonomik ve sosyal çözümler gerekmektedir. İmar mevzuatı ve planlama, geliştirilecek çözümler doğrultusunda mekansal gelişmeyi istenen biçimde yönlendirme gücüne sahip olmalıdır.
- Daha alt kademede yasal düzenlemeler ve planlama kararlarının uygulamaya dönük temellerinin eksik olması: Uygulama araçları ile organlarının yetki ve sorumluluk dağılımının denetimli ve dengeli olması gerekir.
- Toplumdaki değerler sistemi: Kamu yararının ön planda tutulması her zaman en önemlidir. Bunun için imara ilişkin yasalara ve plana karşı toplumun her kesiminin (yasa koyucu, planıcı, uygulayıcı, kentte yaşayanlar...) saygılı olması gerekmektedir.

Bu bağlamda değerlendirildiğinde; kuralları,yasaları, planı kendi çıkarları doğrultusunda değiştirmenin, bürokratik ve politik baskılarla değişebilen planlama kararlarının yaygınlaşmasının doğal bir olgu olduğu, arsa ve bina spekülasyonunun denetlenemediği bir ortamda imar mevzuatının ve planlamanın kamu yararı ve yaşanabilir çevreler yaratmadaki düzenleyici etkisinin zayıf kaldığı görülmektedir (Bilgen, Özcan, 1989).

"Geleceğin kentinin yaşanabilir, uyumlu, güzel ve sağlıklı olabilmesi için gerekli kararlar bugünden verilmelidir." (URL 16). Mevcut olumsuz koşullar bugünkü kent ve kent çevrelerinin gözden geçirilmesi için uyarıcı bir nedendir. Bu gözden geçirme, kent sakinleri, yöneticiler, politikacılar, ilgili kuruluşlar dahil olmak üzere uzmanlar ve tüm halkın işbirliği ile gerçekleştirilmelidir.

2.4.4. Türkiye’de Kent Planlama ve Kentsel Tasarım Uygulamaları

Farklı dönemlerde farklı akımların da etkisiyle planlama ve pratiğinde dünyada olduğu gibi Türkiye’de de değişim ve gelişimler gözlenmiştir.

Türkiye’de kent planlamasının geçmişi yaklaşık 150 yıl öncesine kadar dayanmakla birlikte (Işıkpınar,1993), Türkiye’nin modernleşme projesi; Cumhuriyet’in ilk yıllarından 1950’lere kadar geçen süre (1923-1950), 1950’lerin ikinci yarısından 1980’lerin başına kadar geçen süre (1950-1980) ve 1980 sonrası olarak 3 ayrı dönemde ele alınabilir. Dönemlere ilişkin kent planlamanın evrimi ve ölçütleri Tablo 5’de özetlenmiştir.

Tablo 5. Türkiye’de kent planlama- tasarım ilişkisinin gelişimi/değişimi

1923-1950 Dönemi	1950-1980 Dönemi	1980 Sonrası
<p>*Batı Anadolu’nun yanan kentleri ve Ankara’nın planlanması</p> <p>- Lörcher planı (1924-1925): Kentin bölgelere ayrılması, konut bölgelerinde “Bahçe Şehir” kavramının getirilmesi, kentin planlanmasında kaleyi, yeşil alanları, meydanları ve açık alanları ön plana çıkarmak, yol kurgusundaki geometrik ve simetrik yapı, kente kimlik kazandıracak öğelerin dikkate alınması, kentin okunabilirliği, yeşil ağ önerisi (Güzel Kent, Peyzaj Mimarlığı akımlarının ekisi)</p> <p>- Jansen Planı (1927): Fiziksel çevrede kalite yaratarak kamu sağlık ve mutluluğunu sağlamak, kent içinde ve dışında yeşil alanlar geliştirme eğilimi, yaya ağırlıklı düzenlemeler, insancıl ölçek,sokak/yapı ilişkilerinin ve kentsel ölçeğin ve yoğunluğun dengesi, kent kimliği ve görünümüne önem verilmesi</p> <p>* Büyük kentlerin planlanması için yabancı planlıncıların gelmesi</p> <p>- Farklı akımların temsilcileri olan planlıncıların planlamaya kentsel tasarım boyutu kazandıracak çalışmaları (Bahçe Kent, Güzel Kent,vb. akımlar)</p> <p>- Lambert’in kent estetiği endişesi ile birbiriyle bütünleşik bir dizi meydan ve park düzenlemesi içeren, ızgara yol dokulu Trabzon Planlaması (1937) ve Tatvan planlaması (Güzel Kent)</p> <p>- Adana, Mersin, Gaziantep, İzmit (Jansen), İstanbul, Bursa, Yalova ve Karabük (Prost) kent planlarının yapılması</p>	<p>*6875 sayılı İmar Yasası (1956):</p> <p>- Yapı ve Yollar Kanununun daha geniş/ kapsamlı biçimine yasallık kazandırılması ve kent planlıncılarına her kentin yapısı ve karakteriyle uyumlu plan yapma esnekliği sağlanması</p> <p>- CIAM’ın araçlarına (bölgeleme, işlevsellik, bütüncüllük) yasal boyut getirilmesi</p>	<p>* ‘kentsel tasarım-postmodern’ planlama, ‘sürdürülebilirlik’ ve ‘katılım-yerel demokrasi’ konusunda olumlu gelişmeler</p> <p>- Farklı konularda ve ölçeklerde kentsel tasarım bağlamında plan uygulamaları ve projelendirme çalışmaları:</p> <p>- Kent merkezlerinde yayalaştırma, görsel standartlar (tabela, vb.) geliştirme/uygulama projeleri; Ankara’da Kızılay Meydanı çevresinde Sakarya-Yüksel-İzmir-Tunalı Hilmi Caddeleri İstanbul’da İstiklal Caddesi, Bursa’da Şehreküstü yayalaştırma projesi</p> <p>- Tarihsel çevreler ve geleneksel kent merkezlerinin korunması, kentsel dönüşüm ve yenileme projeleri; Ankara’da Ulus-Hacı Bayram ve Oğüst Mabedi çevre düzenlemesi, Konya ve Antalya Tarihi kent merkezi koruma projesi, Dikmen vadisi kentsel dönüşüm projesi vb.</p> <p>- “Büyük ölçekli toplu konut projeleri; Ankara’da Oran, Sincan-Elvanköy, İstanbul’da Bahçeşehir, Kemer Country, vb. projeler</p>

Tablo 5'in devamı

<p>- Danger kardeşler ve Le Corbusier'in 1948'de İzmir için hazırladığı plan: kenti bir bütün halinde saracak bir yeşil sistem önerisi, zemin katların boşaltılarak yayalara ayrılması, kitle ve açık alan ilişkilerinde estetik bir denge kurma, Alsancak ve Konak Meydanlarının düzenlenmesine ilişkin tasarımlar, park yol sistemi önerisi</p>		<p>- Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, Avrupa Kentli Hakları Deklerasyonu ve kentsel tasarım bağlamında önemli yaklaşımlar ortaya konan Avrupa Kentsel Şartı'nın onaylanması (1992) - Gündem 21 ve Habitat II Zirvesi (1996): yaşanabilirlik, aktif katılım, yönetim, şeffaflık... - kent konseyi, kent kurultayı, kent parlamentosu gibi farklı konularda çalışmalar yürüten ortaklıkların ve çalışma kollarının kurulması (Adana ve Antalya kent konseyleri) ve buralarda çoklu katılımın sağlanması -Yerel Gündem 21 dışında, çeşitli kapsam ve ölçekte 'katılımı-yerel demokrasiyi' planlama süreciyle bütünleştiren çalışmalar: - 1990 sonrası Bursa Çevre Düzeni Planı çalışması, Muğla kentsel sit planlaması ve halkın katkı ve katılımı, Ankara Hacı Bayram çevre düzenlemesi projesi (Hacı Bayram Karar Kurulu)</p>
---	--	--

Kaynak: Aydemir (2004), Tekeli (1998), Vardar (1989), Tankut (1990), Tankut (1994), Aksoylu (2003), Cengizkan (2002), Sarıoğlu (2001) yararlanılarak düzenlenmiştir.

2.5. Tartışma ve Değerlendirme

Sonuç olarak; Örnek ülkeler (İngiltere ve Fransa) ve Türkiye'de kent planlama ve kentsel tasarım süreçleri incelendiğinde İngiltere ve Fransa'da gerek planlama süreci, yasal ve örgütsel yapı, gerekse bu süreç içinde kent planlama ve kentsel tasarım ilişkilerinin Türkiye'den farklı olduğu görülmektedir.

Türkiye'de özellikle hızlı kentleşme, göç gibi olgular, kentleri yaşanabilir olmaktan çıkararak nitelikler ve sonuçlar ortaya koymuştur; kentlerimizin tarihsel, kültürel ve doğal değerleri, kimliği yok edilmekte, gittikçe kimliksizleşen, karmaşık kent dokuları ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, geleceği tasarlayan bir meslek dalı olan planlamanın üst ölçekli planlama sisteminden, uygulamaya yönelik tasarımlara kadar kentsel yaşam kalitesini

artırmak, yaşanabilir, kimlikli kentlere sahip olmak bağlamında kentsel tasarımla bütünleşmesi önemlidir.

Ülkemizde kent planlama eylemini biçimlendiren ve yasal çerçeveyi oluşturan teknik veya hukuksal belgelerde kentsel tasarım kavramı yer almamaktadır. Kentlere üçüncü boyut kazandırma sürecinin ilk basamağı olarak tanımlayabileceğimiz bu önemli kavram gerek yerel otoriteler gerekse kenti kullananların çok bilincinde olmadıkları bir kavramdır (Uzel, 1991). Yasal çerçevesi olmasa da ülkemizde çeşitli kapsam ve boyutta, yerel yönetimlerin insiyatifleri doğrultusunda kentsel tasarım uygulama örnekleri artmaktadır. Bu örnekler, “kentin bir yöresinde genellikle belediyenin politik kararına bağlı olarak ya çevre düzenleme veya bazı sorunların çözümüne yönelik yarışma yöntemiyle elde edilen plan ve projelerden oluşmaktadır” (Tunçer, 2000). Örneğin; kent merkezlerinde yayalaştırma veya yaya mekanlarını düzenleme, görsel standartlar (tabela, vb.) geliştirme/uygulama projeleri, tarihsel çevreler ve geleneksel kent merkezlerinin korunması, kentsel dönüşüm ve yenileme projeleri, büyük ölçekli toplu konut projeleri gibi plan uygulamaları ve projelendirme çalışmaları yapılmaktadır (Aydemir,1999).

Kentsel tasarım projelerinde tam anlamıyla yasal çerçeve çizilmediği için katılım boyutu tanımlanmış değildir. Daha çok girişimci- yerel yönetim işbirliğine dayalı uygulamalar yapılmaktadır. Örneğin; Ankara Hacı Bayram çevre düzenlemesi projesi bunlardan biridir. Burada yaşamakta olan insanlar, burayla ilgili tüm kararlara bir mekanizma çerçevesinde katılmışlardır. Yaratılan değer nasıl paylaşılacağına ilişkin “Hacı Bayram Karar Kurulu” denilen bir örgütlenme oluşturulması katılım bağlamında değerlendirilebilir. Benzer olarak Beyoğlu’nun yeniden canlandırılması projesi (yayalaştırma, vitrin-tabela düzenlemeleri) vb. örnekleri artırmak mümkündür.

Sonuçta, daha nitelikli, yaşanabilir kentsel çevreler yaratma yönünde ülkelerin kendi idari ve hukuksal yapılanması ve planlama geleneği içinde kendi tarzlarını belirledikleri söylenebilir (Tablo 5).

Dolayısıyla, Fransa ve İngiltere’nin Türkiye’den farklı olarak ortak noktaları;

- Her iki ülkenin kentlerinde aşırı nüfus baskısının bulunmaması
- Üst kademe planlarda mekan boyutuna yer verilmesi
- Planlama ve tasarımın bütüncül değerlendirilmesi ve tasarımın planlamaya her ölçekte girebilmesi
- Tasarım ve planlamaya çok aktörlü katılımın sağlanması olduğu görülmektedir.

Türkiye’de kentler, örnek ülkelerden farklı olarak, uzun dönemde nüfus baskısı altındadırlar. Bunun yanı sıra, planlama; yönetim ve tasarımla ilgili disiplinlerin yeterince gelişmemiş olması, planlamaya tasarım boyutunun katılamaması gibi sorunlarla karşı karşıyadır. Bu da kentlerde bir kaosa neden olmaktadır. Alışıl gelmiş parçacı, dağınık ve küçük boyutlu imar uygulamaları, yaşanabilir ve kimlikli çevreler oluşmasında yetersiz kalmaktadır. Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de mevzuatta kentsel tasarımı teşvik edecek, kentsel tasarım çalışmalarını zorunlu kılacak düzenlemelere yer verilmelidir.

Bu anlamda, son yıllarda yeni bir yapılanmanın gerekliliği profesyonel ve akademik ortamlarda tartışılmaktadır. İmar ve Şehirleşme Kanunu Tasarısı Taslağı (2003), Kentsel Dönüşüm Kanun Taslağı (2004) bunların ürünüdür. Kentsel Dönüşüm Kanun taslağı kentsel tasarım uygulamalarından daha çok plan dışı alanların ıslahına yöneliktir. İmar ve Şehirleşme Kanunu Tasarısı ile üst kademe planlara mekan boyutu getirilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca, yasa tasarısında daha önce de değinildiği üzere *“kentin doğal, kültürel, tarihi ve sosyal özellikleri için önemli olan, kent kimliğini vurgulayıcı özel uygulama ayrıntıları içeren plan ve projeler olarak tanımlanan Kentsel Tasarım Planı’ndan”* söz edilmektedir. Ancak kent bütünüünün ihmal edildiği görülmektedir. Son olarak hazırlanan, henüz yasallaşmamış İmar Kanunu Tasarısı Taslağında ise kentsel tasarımdan söz edilmemektedir. Bunun yanı sıra, her iki taslakta da tasarıma çok aktörlü katılıma yer verilmemektedir.

Kentsel tasarım aslında planlama kararlarının üçüncü boyutta uygulamaya geçirilmesine zemin oluşturan bir süreçtir. Bu nedenle planlama sürecinin her aşamasında kentsel tasarımın gerekliliğinden söz edilmeli, kentsel tasarımın temeli başta atılmalı, planlama kararlarının uygulamaya geçirildiği aşamalara kadar da etkin bir süreklilikte devam etmelidir.

Tablo 6. Planlama, tasarım ve kurumsal yapı bağlamında örnek ülkeler ve Türkiye karşılaştırması

		İngiltere	Fransa	Türkiye		
				Mevcut Yasa	Taslak-1	Taslak-2
Plan Hiyerarşisi	Ulusal	PPG	Contrat de Plan	Kalkınma Planı	Mekan Strateji Planı	Ülke Mekansal Strateji Planı
	Bölge	RSS	Schema Directeur (strüktür pl)	Bölge Planı (zorunlu değil)	Bölge Planı (zorunlu)	Bölge Strateji Planı
	Alt Bölge	RSS		Çevre Düzeni Planı	Alt Bölge Planı	Yerleşme Ana Strateji Planı
	Yerel	* Yerel gelişme çerçevesi * Eylem planı	* POS * Yerel Planlar * Projeler	* Nazım İ.P. * Uygulama İ. P.	* Nazım İ.P * Uygulama İ.P. * Kentsel Tasarım Planı	* Nazım İ. P. * Uygulama İ. P. * Kırsal Yerleşme Planı
Kurumsal yapı	Merkezi Yönetim	Ulusal Planlama Otoritesi (Merkezi Hükümet)	Ulusal Planlama Otoritesi (Merkezi Hükümet)	Merkezi Hükümet	Merkezi Hükümet	Merkezi Hükümet
	Bölge Yönetimi	Bölge planlama Kurumu	Bölge Meclisi	DPT	Bölge Planlama Örgütü	Merkezi Hükümet
	Yerel Yönetim	Yerel Meclisler	Belediye meclisi	Belediye meclisi	Belediye meclisi	Belediye meclisi
Kentsel tasarım	Tasarım araçları	* Tasarım politika. * Tasarım rehberleri * Gelişme özetleri * Tasarım çerçevesi	* Tasarım programları * Tasarım projeleri	Yerel yönetimin inisiyatifindeki projeler	Kentsel tasarım projeleri	Dönüşüm Projesi ve alanları
	Planlama-tasarım ilişkisi	Planla bütünleşme	Plana sonradan eklenme	Plana sonradan ekleme	Plana eklenme	----- --
Katılım	Planlamaya katılım	Zorunlu, çok aktörlü katılım	çok aktörlü katılım	Etkin katılıma yer verilmemiş	Etkin katılıma yer verilmemiş	Üniversite ve meslek odalarının katılımı
	Tasarıma katılım	Etkin ve çok aktörlü katılım	Etkin ve çok aktörlü katılım	Etkin katılıma yer verilmemiş	Etkin katılıma yer verilmemiş	-----

2.6. Türkiye’de Kent Planlama ve Kentsel Tasarımı Bütünleştirecek Yöntem Önerisi

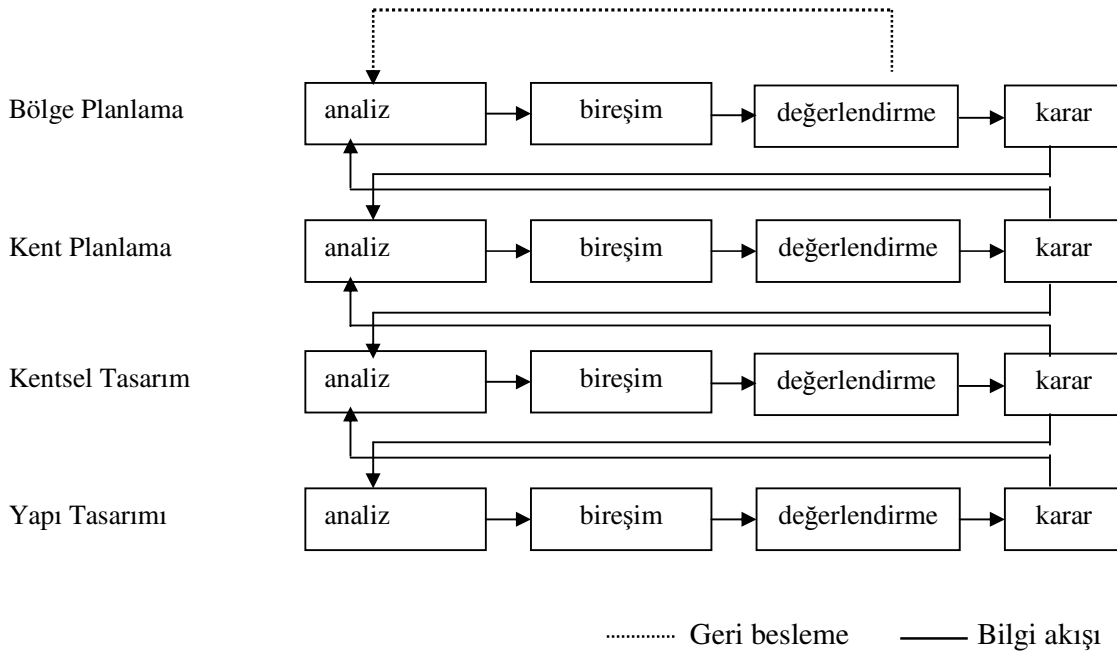
Bütün bu sözü edilenler sonucunda, Türkiye’de kent planlama ve kentsel tasarım bütünlüğünün sağlamadığı, etkin düzenlemelerin kurulamadığı/çok başarılı olamadığı görülmektedir. Planlama sürecinde kentsel tasarım etkin bir araç olarak yer almalıdır. Bunun üzerinde önemle durulmalı ve planlama-tasarım bütünlüğü konusunda düzenlemeler geliştirici yaklaşımlarla konunun ele alınması gerekmektedir. Bu çalışma kapsamında,

planlama ve tasarım süreçlerinin çakışma noktasında planlama –tasarım bütünlüğü bağlamında alternatifler geliştirme, plana girdi oluşturacak ilke ve politikaların ortaya konmasına yönelik bir süreç tanımlamaya ve tasarımın planlama sürecine nasıl katılabileceği ortaya konmaya çalışılacaktır

2.6.1. Bütünleştirilmiş Planlama-Tasarım Süreci

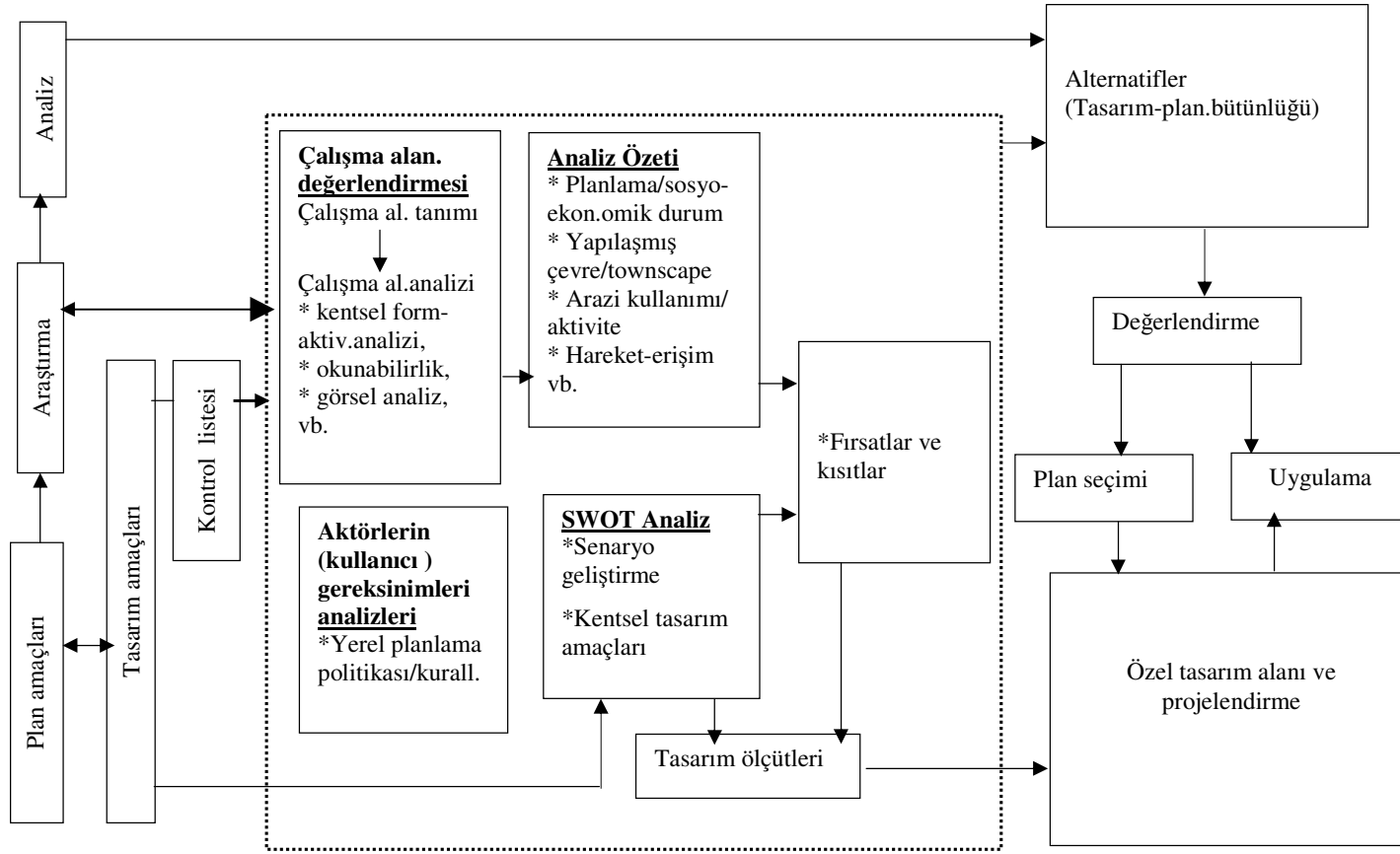
Kentsel Tasarım; analiz, sentez, değerlendirme ve karar olarak birbirini izleyen aşamalardan oluşan bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Analitik aşamada, amaçlar ve hedefler derlenir ve sınıflandırılır. Sentez, fikirlerin ortaya koyulması aşamasıdır. Onu hedefler, maliyet ve diğer kısıtlamalara karşı alternatif çözümlerin kritik bir değerlendirmesi izler. Kararlar değerlendirmenin sonuçlarına bağlıdır ve tasarım süreci içinde daha detaylandırılmış düzeyler için yeniden ele alınır. Bununla birlikte, karar süreci basit bir lineer adım/gelişme olarak tanımlanamaz: tasarım sürecine bu şekilde bir bakış, tekil bir yapıdan kentsel tasarım, kent ve bölge planlamaya kadar uzanabilir. Süreç içindeki aşamalar arasındaki geri dönüşümler önemlidir (Moughtin, 1999) (Şekil 18).

Şekil 18. Planlama için bütünleşik tasarım süreci (Moughtin, 1999)

Bu durumda, daha üst düzeydeki kararlar tasarımı yönlendiren bir sonraki daha alt düzeydeki tasarım sürecine bilgi vermelidir. Çünkü, çevreyi oluşturan her bileşenin daha üst plan çerçevesiyle veya genel durum planıyla tutarlılık içinde uyumlandırılması durumu en anlamlıdır. Örneğin; tekil bir bina tasarımı bölge planı tekliflerine dayanan kent strüktür planıyla belirlenir. Ayrıca, kentsel tasarım projesiyle de uyumlu olmalıdır. Ancak bu, geniş ölçekten küçük ölçğe uzanan tek yönlü basit bir süreç değildir. Her tekil yapının daha geniş kentsel grupları üzerinde bazı etkileri vardır ve geniş kent alanlarının 3 boyutlu tasarımı kentin tüm planına girdi vermektedir. Dolayısıyla kent planlamasının gelişme sürecinin farklı yüzleri arasında Şekil 18’de de görülen geri dönüşümler bulunmaktadır (Moughtin, 1999).

Dolayısıyla, tasarım ve planlama süreçlerinin birbirini bütünleyen, birbirine girdi oluşturan bir yapılanmaya sahip olduğu söylenebilir (Şekil 19). Şekil 19’da da görüldüğü gibi planlama ve tasarım süreçlerinin başlangıcında ortaya konan amaçlar ve bu doğrultuda uygulama aşamasına kadar devam eden süreçte birçok noktada birbirine girdi oluşturan ve bu bütünlük içinde devam eden bir akış şeması izlenmektedir. Plan ve tasarımın birbirine girdi oluşturan analiz aşaması sonucunda ortaya konan alternatif plan seçenekleri tasarım ölçütleri de göz önüne alınarak değerlendirilmekte (planlama-tasarım bütünlüğü) seçilen plan için yine ölçütler doğrultusunda belirli bir tasarım alanı için ortaya konan projelendirmeye uygulama aşamasına gidilmektedir. Bu süreçte aşamalar arasındaki bilgi akışı devam etmektedir.

Şekil 19. Kentsel tasarım süreci ve kent planlamadaki yeri (Greed,2001'den yararlanılarak düzenlenmiştir)

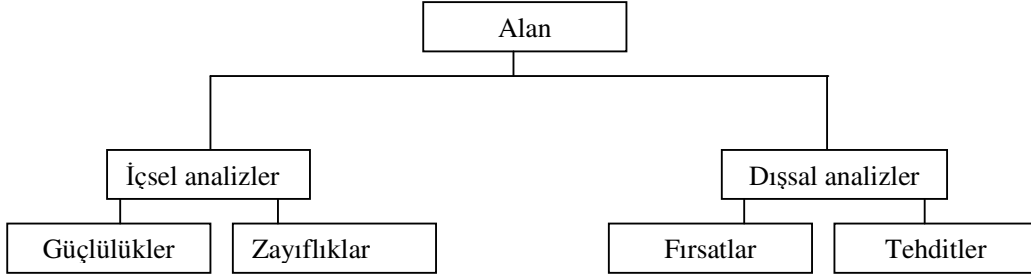
2.6.2. Çalışma Alanına İlişkin Analizler

Bir kent çeşitli ve karmaşık hareketlere sahip aktörler tarafından uzun süreçte üretilen kompleks bir yapıdır. Kentsel tasarım bir yönüyle çeşitli kullanıcı gruplarının çevresel gereksinimlerini tanımlayarak “çevre nasıl iyileştirilebilir ve kullanıcılar için nasıl geliştirilebilir”i değerlendirir; kentsel çevrede yüksek kalite ve özellikler nelerdir?, bir yerin biçimi ve onun kullanıcıları arasındaki çelişki/uyumsuzluk nerededir?..., gibi sorulara yanıt arayarak yaşam kalitemizi olumlu yönde etkilemeyi hedefler. İyi bir kentsel analiz bu gibi soruları cevaplar, ilke, standart ve politika oluşumunu, tasarımı yönlendirir (TPR,1989). Çalışma alanına özgü sosyal ve fiziksel özelliklerin tanımlanması kentsel tasarım süreci için önemli bir başlangıç noktasıdır (Jones, 2001).

Bu yönüyle kentsel tasarım, özellikle makro ölçekte çok sayıda, farklı konularda incelemeyi gerektirir. Bu nedenle çalışmada kullanılan yöntem ve buna bağlı analizler farklı ölçek ve çeşitlilikte ele alınacaktır. Arazi kullanımı ve ulaşım gibi geleneksel planlama konuları yanı sıra; geniş ölçekli çevre kalitesi ve karakteriyle ilgili çalışmalara temel oluşturacak analizler yapılacaktır. Çalışmada, bir stratejik analiz ve değerlendirme tekniği olan SWOT tekniği kullanılacaktır. SWOT’tan bir şemsiye teknik olarak yararlanılacak, bunun altında, “Tarihi Analizler (Historical Analysis), Kent Görünümü (Townscape) Analizi, Algısal Yapı (Perceptual Structure) Analizi, Görsel Analiz (Visual Analysis) (Bkz.2.6.1.2) teknikleri gibi kentin çeşitli yönlerini incelemede bir dizi farklı teknik kullanılacaktır; kentsel tasarım ilkeleri doğrultusunda makro ölçekten mezo ölçeğe kadar çalışma alanına ilişkin değerlendirmeler ortaya konmaya çalışılacak, plançiya bir kontrol listesi sunulacaktır.

2.6.2.1. SWOT Analiz ve Planlama-Tasarımda Kullanımı

SWOT, güçlülük (Strenght), zayıflık (Weakness), fırsatlar (Opportunity), tehditler (Threat) sözcüklerinin baş harflerinden oluşan, bilginin toplanması ve yapılandırılması için kullanışlı bir tekniktir. Çıkış olarak bir işletme analiz tekniği olan, günümüzde birçok alanda kullanılabilen SWOT analizin özde güçlülük ve zayıflıkları işletmenin içsel çalışmasıyla fırsatlar ve tehditleri dışsal etmenlerle ilgilidir (Şekil 20) (URL 23,1999).

Şekil 20. SWOT analizi çerçevesi

Ortaya çıkan üründen -SWOT matrisi- yararlanarak işletme, güçlüklerine ve doğabilecek fırsatlara uygun yarışmacı yönünü geliştirilebilir. SWOT matrisi strateji geliştirme matrisine (TOWS matris) veri sağlar (Tablo 7) (URL 23,1999).

Tablo 7. TOWS matrisi

	Güçlülük	Zayıflık
Fırsatlar	G-F stratejileri	Z-F stratejileri
Tehditler	G-T stratejileri	Z-T stratejileri

Burada;

G-F stratejileri; işletmenin güçlü yönleri ile uyumlu fırsatları yaratacak strateji

Z-F stratejileri; işletmenin zayıf yönlerinin üstesinden gelecek fırsatları yaratacak strateji

G-T stratejileri; işletmenin dışsal tehditlere karşı duyarlılığını/kırılganlığını azaltacak güçlü yönlerini öne çıkaracak stratejiler

Z-T stratejileri; işletmenin dış etkilere duyarlı zayıflıkları önlemeye yönelik korumacı stratejiler geliştirmeyi ifade etmektedir.

İç ve dış koşullar arasındaki bu açık farklılığın kent/kent bölgesi gibi fiziksel dünyanın potansiyel bir parçasında net olarak ortaya konması/değerlendirilmesi zordur. Kent merkezini ilgilendiren birçok tehdit ya da fırsat inceleme alanının fiziksel strüktüründen kaynaklanır, dolayısıyla içseldir. Örneğin; kent merkezinin sürekli nüfus kaybı merkezin yeniden canlandırılması için bir tehdittir. Aynı zamanda merkezin gelişme sürecinde yaşanması kaçınılmaz bir olgu olması nedeniyle içseldir. Açıkça görülüyor ki; bu dört analitik kategori arasında üst üste binişler vardır; bazı durumlarda farklı bir

perspektiften bakıldığında bir alan içindeki güçlülük bir zayıflık kaynağı olarak görülürken, bir zayıflık pozitif bakış açısıyla, bir fırsat olarak görülebilir. Ancak, bu olgu SWOT'un planlama ve tasarım alanında kullanılabilirliğine engel değildir. Kentsel Tasarım ve Planlamada Şekil 20'de de görüldüğü gibi, SWOT analizle çalışma alanına yönelik amaç ve hedefler doğrultusunda tasarım ve planlamaya yol gösterebilecek konuların/kalitelerin alanda mevcut güçlü, zayıf yönleri, fırsat ve tehditlerinin formüle edilmesine yardımcı olan bu dört ana başlık altında kategorize edilir, listelenir. Böylece elde edilen SWOT matrisi tasarım özetlerinin ve tasarım çözümleri için çözüm yollarının daha açık tanımlanmasına yardım eder (Moughtin,1999). Diğer bir deyişle, bir kent/kentsel alan için planlama ve tasarım stratejilerini tanımlamada SWOT analiz yön göstericidir.

2.6.2.2. SWOT Kapsamında Yararlanılacak Analiz Teknikleri

Çalışma kapsamında survey (ön analiz) ve detay analiz çalışmaları önemlidir. Çalışma alanı içinde, öncelikle çalışma alanının görsel incelenmesi, açıklayıcı haritalar, notlar, fotoğraf ve krokiler biçiminde gerekli malzemelerin toplanması aşaması olan ön analiz çalışması yapılacaktır. Bu ana veriler İmar Planları, tarihi planlar ve alanın tarihi, sosyo-ekonomik incelemeleri ile ilgili literatür bilgileriyle desteklenmiştir.

Ön analiz çalışmasından sonra çalışma alanının detay analizi yapılmıştır. Çalışmada alanın ölçeğine, özelliklerine ve inceleme konusuna bağlı olarak farklı analiz teknikleri kullanılmıştır. Çünkü, küçük bir alanın tasarımı, örneğin kent içindeki yenileme amaçlı çalışma için gerekli olan bilgi, daha büyük ölçekli bir çalışma için gerekli olan bilgiden oldukça farklıdır.

Kent ve kent bölgeleri ölçeğinde kentsel tasarım çalışmalarında araştırılabilecek konular;

- Hareket sistemi: alanın kent içindeki konumu, kamu ulaşımı, yaya ve bisiklet hareketi, taşıt hareketi, geçirgenlik, altyapı, vb.
- Doğal özellikler: peyzaj, topoğrafya, iklim, kirlilik ve gürültü, flora ve fauna özellikleri, vb.
- Gelişme ekonomileri: arazi kullanımları, gelişme üzerindeki baskılar/arazi kullanımlarındaki değişimler, yapılaşmış çevrenin korunması, vb.

- Kentsel tipler: formal ve informal alanlar, yapıların ön ve arka cepheleri, yapı tipleri, sokak profilleri/dokusu, mimari özellikler, vb. olarak sıralanabilir (Roberts, 2001).

Doğaldır ki; araştırma konularındaki çeşitlilik bilgi derleme ve analiz tekniklerinde çeşitliliğe yol açacaktır.

Bu çalışma kapsamında SWOT analiz altında kullanılacak analiz tekniklerinin başlıcaları kısaca şunlardır:

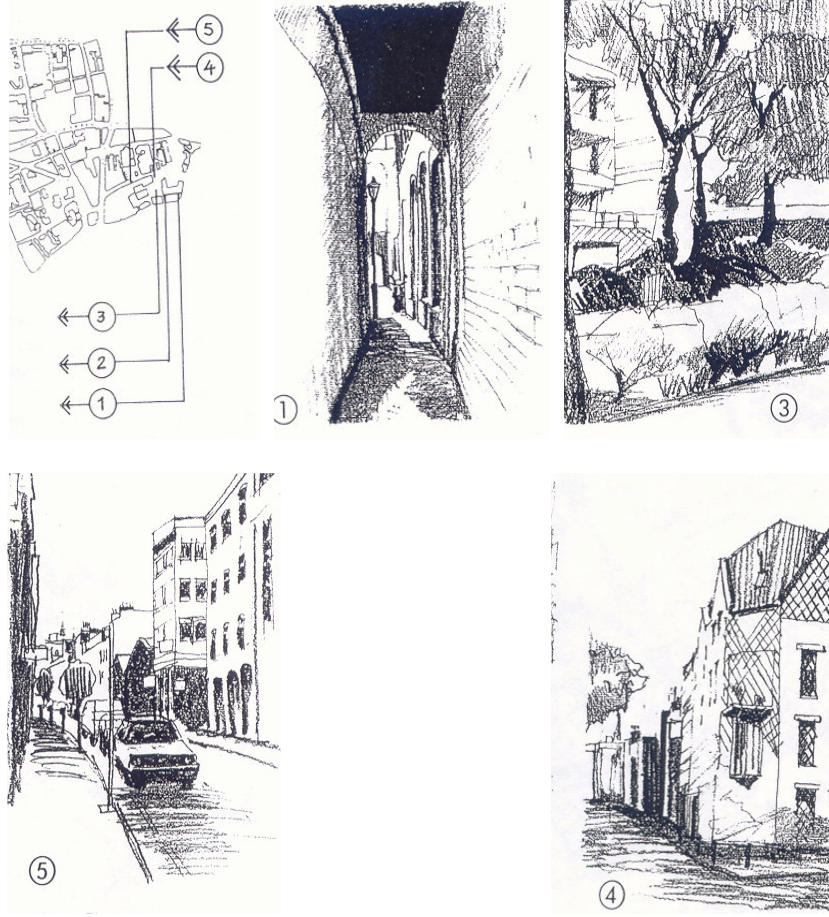
Tarihi analizler (Historical analysis): Korumayla ilgili ve gelişmekte olan bir kültürle uyumlu fikirlerin geliştirilmesine/desteklenmesine bir temel olarak oldukça önemlidir. Bir yerin doğası veya anlamı gelecek gelişmeler için yönlendirmelerin sistematiğini oluşturmada anahtardır. Kentsel alanın zenginliği uzun süreli tarihi gelişmenin ürünüdür.

Alanın ve tarihinin analizi, alan üzerindeki gelişmeyi etkileyen politikaları tanımlamak için planlama dökümanlarının analizini içeren kentsel yapı üzerindeki yeni baskılarla ilgili bir çalışma ile sonuçlanabilir. Aynı zamanda şu ya da bu nedenle uygulamaya konamamış gelişme fikirleri ve önerileri de soruşturulur. Gelişmenin yaşama geçirilememesinin nedenlerinin anlaşılması onun tarihi ve fonksiyonuyla uyumlu bir gelişme formunun seçilmesi için anahtar olabilir (Moughtin, 1999).

Kent görünümü (Townscape) analizi: Gordon Cullen tarafından geliştirilmiştir. Genellikle mikro ve mezo ölçekli kentsel tasarım çalışmalarında kullanılmaktadır. Bu teknik, esas olarak yerel düzeyde ve yakın çevrede neyin görülebildiği üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu şekilde bir yere onun özel kimliği ve karakterini veren bazı küçük detaylara dikkat çekmek konusunda araştırmacıya yön gösterir (Roberts, 2001). Townscape analizinin 3 temel bakış açısı vardır.

Birincisi; kentsel yapının okunabilirliği ile ilgilidir ki bu da insanların algılama, anlama ve çevreye tepki verme biçimidir. Bir yerin ona kimlik veren kaliteleriyle ilgilenir; bunlardan biri onun kullanıcıları tarafından hemen algılanabilir veya kavranabilir olmasıdır (Moughtin, 1999).

Çalışma alanındaki sokakların görünüm karakteri, yapıların ölçek ve biçimleri ve yapılar arasındaki “yer”lerin (anamlı boşlukların) niteliği alanın gelişmesi için öneriler geliştirmede etkili olabilir (Şekil 21). Bu analiz hangi kent görünüm elemanlarının alandaki önemli karakter bölgelerini biçimlendirdiğini tanımlamaya yardım edebilir.

Şekil 21. Townscape analizi bileşenleri (Jones, 2001)

Townscape analizinin ikinci bakış açısı, çevrenin geçirgenliğiyle ilgilidir; kullanıcıya sunulan seçeneklerdir.

Analizin üçüncü bakış açısı; bir görsel çalışmadır; kentsel mekanın incelenmesini, cephe özelliklerinin, kaldırım döşemesinin, çatı çizgisinin, sokak plastiklerinin irdelenmesini içerir ve bir yeri diğerinden ayıran görsel detayın karmaşıklığının bir analizidir (Moughtin,1999).

Ayrıca kent silüet analizi (gökyüzü çizgisi) de bu bağlamda önemlidir (Şekil 22). Yapı yükseklikleri ve kütlesi arasındaki ilişkiler kentin görünümü açısından önemlidir. Görsel olarak yüksek ve renkli yapılar kentin görsel bütünlüğünü ve özel karakterini güçlendirebilir. Ancak farklı yerleşmelerdeki yüksek yapılar için maksimum yükseklik tanımlanmalıdır. Bunun için her bölgedeki yüksek yapılar için maksimum diagonal boyut belirlenerek gökyüzü çizgisi üzerinde yapının yalnızca yüksekliği değil biçimi de kontrol altına alınabilir (Barnett, 1982). Bunun yanı sıra, doğal yapıdan gelen özellikler de kent

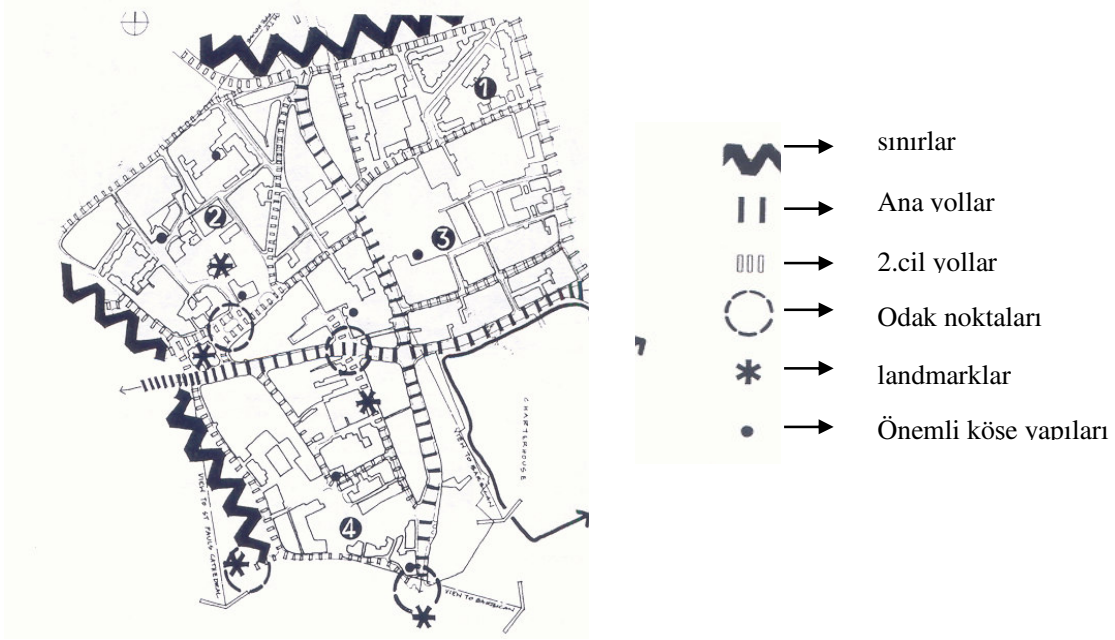
silüeti açısından önemlidir. Topoğrafyanın yapısı ve bu yapı üzerindeki doğal ve yapay peyzaj elemanları kent görünümünü etkilemektedir.

Şekil 22. İstanbul Kent Silüeti (2004)

Çalışma alanı içinde, mezo ölçekte kentsel yapının okunabilirliğine ilişkin alanların düzenlenmesinde, kentsel çevrenin karakterini güçlendirmeye yönelik ilkelerin oluşturulmasında temel oluşturacak bilgiler, bu teknik kullanılarak yapılan analiz çalışmaları sonucunda elde edilecektir.

Algısal yapı (Perceptual structure) analizi: Okunabilirlik geleneksel kentin kalitelerinden birisidir. Okunabilir bir çevre, insanların belleklerinde doğru algılanabilen çevredir. Kentin net bir algısal imajı varsa kullanıcılar çevreye daha etkili tepki verebilirler (Moughtin,1999). Bu bağlamda Kevin Lynch okunabilirliğin analizi için bir yöntem tanımlamıştır ve yeni gelişmeleri biçimlendirmek ve modern gelişmelerin bozduğu mevcut alanın okunabilirliğini güçlendirmek için mevcut konsept içinde kullanılabilen çözüm yolları önermiştir. Lynch, çalışmalarını kenti kullananların kentin ortak özelliklerini paylaştıkları bellek haritaları ile açıklamıştır. Kullanıcılar tarafından algılanan 5 fiziksel anahtar özellik (bölgeler, sınırlar, yollar,düğüm noktaları, bellikler/landmarklar) kent imajını biçimlendirir (Şekil 23). Çalışma kapsamında kentin okunabilirliğine ilişkin verilerin elde edilip değerlendirilmesi ve çalışma alanı içindeki kentsel alanların okunabilirliğini destekleyecek ilke ve politikaların oluşturulmasında bu analizle elde edilecek bilgiler kullanılacaktır.

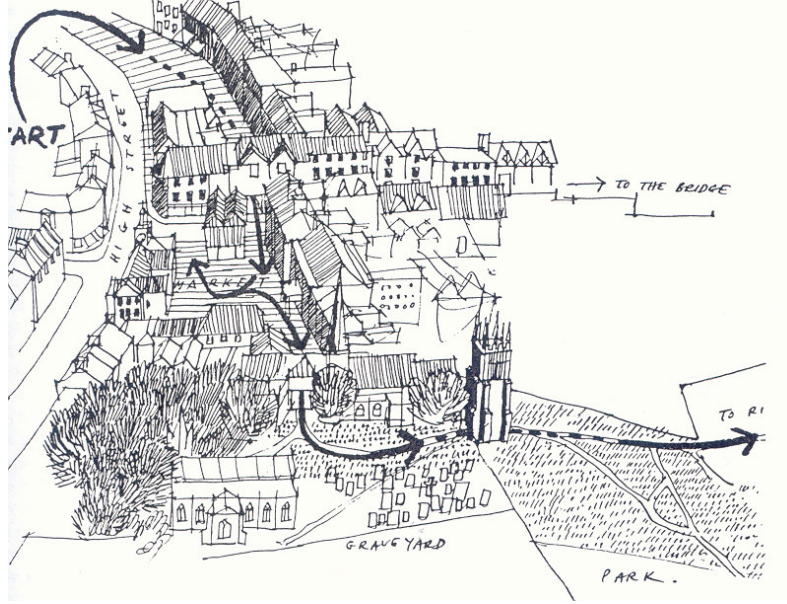

Şekil 23. Okunabilirlik bileşenleri (Jones, 2001)

Görsel Analiz (Visual Analysis): Görsel analiz, üç temel bölüme sahiptir;

- Kamusal alana yönelik üç boyutlu bir çalışma,
- Kamusal alana kapalılık veren yüzeylere yönelik iki boyutlu çalışma ve
- Bir alana ona özgü karakter veren mimari detaylarla ilgili çalışma

Kamusal alanın analizi konusunda temel olan teknikler önemlidir. Bu bağlamda mekansal kompozisyona ilişkin verilerin kaydedilmesinde en yaygın kullanılan araçlar kamera ve üç boyutlu perspektif çizimlerdir. Ancak, alanda yollar boyunca bakış açılarının dikkatle seçilmesi önemlidir; dar bir geçişten geniş bir kamusal meydana açılan önemli bir nokta gibi (Şekil 24). Bu teknik çalışma alanının cazip/çekici, güzel/etkili, gerekli olan yönlerinin kompozisyonunu ortaya koyar. Bunun yanı sıra iki boyutlu haritalar da kamusal alanın biçimini ve bölümlenmesini ortaya koymakta kullanılan bir tekniktir. Bu teknikle kamusal alanların birbirleriyle ve yapılarla olan ilişkisi, kamusal alanın süreklilik-kapaklılığındaki zayıflıklar, zayıf bağlantılar ve noktalar, mekansal kompozisyonun genel özellikleri ortaya konmuş olur. Bunun yanı sıra hava fotoğrafları ve üç boyutlu görünüm de kullanılmaktadır (Moughin, 1999).

Şekil 24. Görsel analiz (Moughtin, 1999)

Çalışma kapsamında kentsel tasarım ilkeleri bağlamında mekansal kalitelerin değerlendirilmesi ve buna yönelik ilkeler ve öneriler oluşturulmasında bu analiz tekniğinden elde edilen veriler kullanılacaktır.

2.6.2.3. SWOT Analiz Bağlamında Oluşturulan Sorular

Bu çalışmada SWOT analiz, makro ve mezo ölçekteki tasarım stratejilerine girdi oluşturacak kentsel tasarım ilkeleri doğrultusunda çalışma alanının değerlendirilmesinde kullanılacaktır. Çalışmada öncelikle plancıya rehber olması amacıyla oluşturulan kontrol listesi (Tablo 8) ve bu listeye ortaya konan konulara ilişkin sorular oluşturulmuştur. Tasarım ilkelerine bağımlı olarak çalışma alanı için dört ana kategoriye (güçlülük, zayıflık, fırsatlar, tehditler) ilişkin sorularla gerekli olan veriler ortaya konmuştur. Bu veriler ve bunlardan nasıl yararlanılacağı Tablo 9.'da verilmiştir. Bunun yanı sıra, çalışmada SWOT analiz kapsamında ortaya konan sorgulamalar Bölüm 2.6.2.2'de açıklanan analiz teknikleriyle birlikte değerlendirilecektir (Tablo 10).

Tablo 8. Kontrol listesi

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Alanın fiziksel özellikleri <ul style="list-style-type: none"> - Alanın topoğrafik yapısı/özellikleri - bitki örtüsü - vadiler, tepeler, vb.
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Peyzaj özellikleri
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Arazi kullanımı <ul style="list-style-type: none"> - İşlevlerin dağılımı - Yapılaşma yoğunluğu - Mevcut yapılaşmış çevre özellikleri - Yapılaşmış çevrede ölçek, doku, kütle uyumu
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kent silüeti <ul style="list-style-type: none"> - townscape (kent görünümü)/townscape karakterleri - önemli gökyüzü çizgileri
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kente karakter veren/kent imajını etkileyen yapı/yapı grupları/elemanları
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kent formu <ul style="list-style-type: none"> - kent formunun tanımlanabilirliği/okunabilirliği - kent formunu etkileyen gelişmeler
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kentin/kent bölgelerinin/kent girişlerinin okunabilirliği <ul style="list-style-type: none"> - okunabilirliği güçlendiren özel arazi kullanımları - okunabilirlik elemanları, önemli alanlar, düğüm noktaları, landmarklar
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Açık ve yeşil alanlar, kamusal alanlar <ul style="list-style-type: none"> - açık alanların dağılımı - açık alan ağı - açık alanlara erişebilirlik - açık alan kullanımı - açık alanların güvenliği - kamusal alanlar arasındaki süreklilik ve geçişler - kamusal alanların okunabilirliği
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ulaşım <ul style="list-style-type: none"> - Kent bölgeleri arasında yaya ve taşıt ulaşımı - Yol hiyerarşisi - Taşıt sahipliği - Yaya ve taşıt yollarında teknik normlara uyum - Yaya yollarının güvenliği ve konforu - Geçirgenlik - Sokakların sürekliliği ve kapalılığı

Tablo 9. SWOT bağlamında oluşturulan sorular (X= doğrudan (1.ci derecede) ilişkili O= dolaylı (2.ci derecede) ilişkili)

Sorular	Karakter				Okunabilirlik				Hareket kolaylığı				Kamusal alanların kalitesi				Süreklilik-kapalılık			
	güçlülük	zayıflık	fırsatlar	tehditler	güçlülük	zayıflık	fırsatlar	tehditler	güçlülük	zayıflık	fırsatlar	tehditler	güçlülük	zayıflık	fırsatlar	tehditler	güçlülük	zayıflık	fırsatlar	tehditler
Topoğrafya pozitif bir karakter veriyor mu?	X						O													
Belirgin topoğrafik olumsuzluklar nerelerdedir?		X											O							
Özellikle önemli olan peyzaj özellikleri nelerdir?Nerelerde?	X						O													
Doğal peyzaj karakterleri bozuluyor mu? Nerelerde?		X																		
Mevcut açık alanların dağılımı?	X														O					
Kentin tümünde/bir parçasında açık alan ağı mevcut mu?			O										X	O						
Açık alanlara erişebilirlik güçlü müdür?													X							
Açık alan ağını geliştirecek fırsatlar var mı? Nelerdir? Nerelerde?			O												X					
Kamusal açık alanlar 24 saat kullanılabilir mi?			O										X							
Tanımlanabilir townscape karakterleri nelerdir? Nerelerde?	X						O													
Mevcut kent görünümü güçlendirilebilir mi? Nerelerde?			X				O													
Düzensiz gelişmeler townscape karakterini tehdit ediyor mu?				X																
Önemli gökyüzü çizgileri var mı? Nerelerde?	X																			
Önemli gökyüzü çizgileri tehdit altında mı? Nerelerde?				X																
Mevcut yapıda ve yeni gelişme alanlarında önemli gökyüzü çizgileri yaratacak fırsatlar var mı? Nerelerde?	X						O													
Tarihi doku korunmuş mu?	X				O															
Tarihi alanlarda mevcut karakterle uyum/koruma gözetilmiş mi?	X						O													
Koruma politikası var mı? Uygun mu?			X				O													
Daha güçlü koruma gerektiren alanlar hangileridir?		X					O													
Mevcut yapılaşmış çevre ölçek,doku,kütle bağlamında uyum içinde mi? Nerelerde?	X																			
Arazi kullanım katsayıları yapı hacminde çevreleriyle uyumsuz bir artışa neden oluyor mu? Nerelerde?				X																
Yüksek yoğunluklu bölgeler var mı? Nerelerde? Kentin yapılaşma yoğunluğu artıyor mu ve bir problem mi? Nerelerde?				X																
Yüksek yapılar için fırsatlar var mı? Nerelerde?			X																	

Tablo 9.'in devamı (X= doğrudan (1.ci derecede) ilişkili O= dolaylı (2.ci derecede) ilişkili)

Sorular	Karakter				Okunabilirlik				Hareket kolaylığı				Kamusal alanların kalitesi				Süreklilik-kapalılık			
	güçlülük	zayıflık	fırsatlar	tehditler	güçlülük	zayıflık	fırsatlar	tehditler	güçlülük	zayıflık	fırsatlar	tehditler	güçlülük	zayıflık	fırsatlar	tehditler	güçlülük	zayıflık	fırsatlar	tehditler
Kentsel yayılma(düzensiz gelişme) bir problem mi?				X		O		O												
Yerel özellikler zayıflıyor mu? Nerelerde?				X				O												
Monotonluk, standartlaşmış ve anonimleşmiş tasarımlar bir problem mi? Nerelerde engellenmeli?		X		X				O												
Mevcut mekansal formdaki olumsuzluklar düzeltilebilir mi? Nerelerde?			X					O												
Yapılaşmadaki kötü görümler azaltılabilir mi? Nerelerde?			X																	
Mevcut kentsel alanda nitelikli/kendine has özellikleri güçlendirilebilecek kent bölgeleri var mı? Nerelerde?			X					O												
Kent tanımlanabilir bir forma sahip mi?					X															
Gelişmeler kent formuna zarar veriyor mu?																				
Mevcut ve yeni gelişme alanlarında kent formunu okunabilir kılacak/okunabilirliği güçlendirecek fırsatlar nelerdir? Nerelerde?								X	X											
Kendine has özellikleri olan konut bölgeleri var mı? Nerelerde?	X		O																	
Kentte net sınırlarla ayrılmış okunabilir bölgelikler var mı? Nerelerde?					X															
Kent girişlerinde kent silüetini bozan alanlar/yapı grupları var mı?		X																		
Kent bölgeciğinin/ kentin girişlerini kimlikli kılacak potansiyeller var mı? Nelerdir? Nerelerde?								X												
Herhangi bir özellik taşımayan,belirli bir kentsel dokuya sahip olmayan, sınırları çizilemeyen, algılanamayan kent bölgelikleri var mı? Nerelerde?		O				X														
Hangi morfolojik elemanlar okunabilirliği destekler-sokak dokusu/bloklar/sınırlar/düğüm noktaları/yapı çizgileri? Nerelerde?					X															
Okunabilirliği güçlendiren özel arazi kullanımları var mı? Nerelerde?					X															
Hangi alanlar karakteristik bir yer hissi ve net bir imaj verir? Yer hissini güçlendirecek/yaratacak olanaklar var mı? Nerelerde?					X															
Yeni landmarklar veya odak noktaları oluşturacak fırsatlar mevcut mu?			O					X												

Tablo 9.'in devamı (X= doğrudan (1.ci derecede) ilişkili O= dolaylı (2.ci derecede) ilişkili)

Sorular	Karakter				Okunabilirlik				Hareket kolaylığı				Kamusal alanların kalitesi				Süreklilik-kapalılık			
	güçlülük	zayıflık	fırsatlar	tehditler	güçlülük	zayıflık	fırsatlar	tehditler	güçlülük	zayıflık	fırsatlar	tehditler	güçlülük	zayıflık	fırsatlar	tehditler	güçlülük	zayıflık	fırsatlar	tehditler
Kentin topoğrafyası yaya ve taşıt ulaşımı için kısıtlar getiriyor mu?											X		O							
Yol hiyerarşisi ayırıcı mı, bütünleştirici midir?									X											
Yol ağı alternatif trafik yönetimine olanak veriyor mu?										X										
Ağaçlı yollar, alleler var mı? Nerelerde?	X												O							
Ana ulaşım arterleri kent bölgelerini yeterli düzeyde besliyor mu?																				
Araba sahipliğinde sürekli artışlar taşıt ve yaya hareketliliğini tehdit ediyor mu? Nerelerde? Kısa-Orta- uzun dönemde											X		O							
Yaya yollarının güvenliği ve rahatlığı uygun mu?			O					X						O						
Sokaklar etkin ve rahat kullanılabilir mi? (Yayalar ve taşıtlar için)			O					X						O						
Yol tasarımları için yeterli fiziksel karakterler var mı?			O					X						O						
Ana ulaşım arterlerinde teknik normlara uyumsuzluklar var mı? Nerelerde standartlar düşmüştür? Düzeltilebilir mi?									X					O						
Kamu taşımacılığının yetersiz olduğu/ bulunmadığı kent bölgeleri var mı?									X											
Kent bölgeleri arasındaki yaya bağlantıları güçlü mü?								X												
Geçirgenlik desteklenebilir mi?										X										
Kamusal alanlar arasında güvenli, kolay ve sürekli geçişler var mı?												X	X	O		X				
Kamusal alanlarda okunabilirliği güçlendirecek fırsatlar var mıdır? Nerelerde?							X													
Olumsuz doğal ve yapay çevre etkileri açık alanlar için bir tehdit midir? Nerelerde?													X							
Aktif zemin kat kullanımları var mı? Nerelerde?													X							
Kapalılık sınırını aşan yerler var mı?																		X		
Hangi alanlarda kapalılık yoktur?																		X		
Sokak cephelerinde kesiklikler/süreksizlikler var mı? Nerelerde?																		X		

Tablo 10. SWOT bağlamında kullanılacak analiz teknikleri ve içerikleri

Analiz	İçerik	Ölçek
Arazi Kullanım Analizi (işlev, yoğunluk, trafik)	<ul style="list-style-type: none"> • Mevcut açık alanların dağılımı? • Yüksek yoğunluklu bölgeler var mı? Nerelerde? Kentin yapılaşma yoğunluğu artıyor mu ve bir problem mi? Nerelerde? • Kentsel yayılma(düzensiz gelişme) bir problem mi? • Okunabilirliği güçlendiren özel arazi kullanımları(yeşil, park,alleler) var mı? Nerelerde? • Kent formunu okunabilir kılacak/okunabilirliği güçlendirecek fırsatlar nelerdir ve nerelerdedir? • Kent bölgeleri arasındaki yaya bağlantıları güçlü mü? • Yol hiyerarşisi ayırıcı mı bütünleştirici bir faktör mü? • Kamu taşımacılığının yetersiz olduğu/bulunmadığı kent bölgeleri var mı? • Ana ulaşım arterlerinde teknik normlara uyumsuzluklar var mı? Nerelerde? • Ana ulaşım arterleri kent bölgelerini yeterli düzeyde besliyor mu? • Yol ağı alternatif trafik yönetimine olanak veriyor mu? • Açık alanlara erişilebilirlik güçlü müdür? • Kentin topoğrafyası yaya ve taşıt kullanımı için kısıtlar getiriyor mu? • Araba sahipliğinde sürekli artışlar taşıt ve yaya hareketliliğini tehdit ediyor mu? Nerelerde? <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kısa ▪ Orta ▪ Uzun dönemde • Hangi alanlarda kapalılık yoktur? • Kapalılık sınırını aşan yerler var mı? 	MAKRO
İmaj	<ul style="list-style-type: none"> • Hangi alanlar net bir kimlik eksikliği içinde? • Hangi kent bölgelerinin imajı zayıftır? Zayıflık tasarımıyla mı ilgilidir? • Mevcut kentsel alanda nitelikli/kendine has özellikleri güçlendirilebilecek olan kent bölgecikleri var mı? Nerelerde? • Kent tanımlanabilir bir forma sahip mi? • Herhangi bir özellik taşımayan, sınırları çizilemeyen/algılanamayan kent bölgecikleri var mı? Nerelerde? • Kent formunu okunabilir kılacak/okunabilirliği güçlendirecek fırsatlar nelerdir ve nerelerdedir? • Yeni landmarklar veya odak noktaları oluşturacak fırsatlar mevcut mu? 	
Tarihsel analiz	<ul style="list-style-type: none"> • Önemli gökyüzü çizgileri (skylines) tehdit altında mı? Nerelerde? • Yüksek yoğunluklu bölgeler var mı? Nerelerde? Kentin yapılaşma yoğunluğu artıyor mu ve bir problem mi? Nerelerde? 	
Zemin figürleri analizi	<ul style="list-style-type: none"> • Sokak cephelerinde kesiklikler/süreksizlikler var mıdır? Nerelerde? • Kentin tümünde/bir parçasında açık alan ağı mevcut mu?Nerelerde? • Kamusal alanlar arasında güvenli, kolay ve sürekli geçişler/ilişkiler var mı? • Açık alan ağını geliştirecek/ oluşturacak fırsatlar var mı? nelerdir? Nerelerdedir? 	

Tablo 10.'un devamı

<p>Görsel analiz</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Topoğrafya pozitif bir karakter veriyor mu? Nerelerde? • Özellikle önemli olan peyzaj özellikleri var mı, nelerdir? Nerelerdedir? • Tanımlanabilir townscape karakterleri nelerdir? Nerelerdedir? • Önemli gökyüzü çizgileri var mı? Nerede? • Tarihi doku korunmuş mu? Nerelerde? • Mevcut yapılaşmış çevre ölçek,doku,kütle bağlamında uyum içinde mi? Nerelerde? • Belirgin topoğrafik olumsuzluklar nerelerdedir? • Doğal peyzaj karakterleri bozuluyor mu? Nerelerde? • Hangi alanlar net bir kimlik eksikliği içinde? • Hangi kent bölgelerinin imajı zayıftır? Zayıflık tasarımıyla mı ilgilidir? • Kent girişlerinde kent silüetini bozan alanlar/yapı grupları var mı?İyileştirilebilir mi? • Mevcut kent görünümü güçlendirilebilir mi? Nerelerde? • Mevcut kentsel alanda nitelikli/kendine has özellikleri güçlendirilebilecek olan kent bölgecikleri var mı? Nerelerde? • Mevcut mekansal formdaki olumsuzluklar düzeltilebilir mi?Nerelerde? • Karakter kazandırmak için fırsatlar nelerdir? • Yüksek yapılar için fırsatlar var mı? Nerelerde? • Önemli gökyüzü çizgileri (skylines) tehdit altında mı? Nerelerde? • Yüksek yoğunluklu bölgeler var mı? Nerelerde? Kentin yapılaşma yoğunluğu artıyor mu ve bir problem mi? Nerelerde? • Kentsel yayılma (düzensiz gelişme) bir problem mi? • Kent tanımlanabilir bir forma sahip mi? • Okunabilirliği güçlendiren özel arazi kullanımları(yeşil, park,alleler) var mı? Nerelerde? • Hangi morfolojik elemanlar okunabilirliği destekler- sokak dokusu/bloklar/sınırlar/düğüm noktaları/yapı çizgileri? Nerelerde? • Herhangi bir özellik taşımayan, sınırları çizilemeyen/algılanamayan kent bölgecikleri var mı? Nerelerde? • Kent formunu okunabilir kılacak/okunabilirliği güçlendirecek fırsatlar nelerdir ve nerelerdedir? • Kent bölgeciğinin/kentin girişlerini kimlikli kılacak potansiyeller girişler var mıdır? Nelerdir? Nerelerdedir • Yeni landmarklar veya odak noktaları oluşturacak fırsatlar mevcut mu? • Hangi alanlarda kapalılık yoktur? • Kapalılık sınırını aşan yerler var mı? • Sokak cephelerinde kesiklikler/süreksizlikler var mıdır? Nerelerde? 	<p>MAKRO</p>
-----------------------------	---	---------------------

Tablo 10'un devamı

<p>Arazi Kullanım Analizi (işlev, yoğunluk, trafik)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ağaçlı yollar, alleler var mı?Nerelerde? • Arazi kullanım katsayıları yapı hacminde çevreleriyle uyumsuz bir artışa neden oluyor mu? Nerelerde? • Hangi morfolojik elemanlar okunabilirliği destekler- sokak dokusu/bloklar/sınırlar/düğüm noktaları/yapı çizgileri? Nerelerde? • Kentin gelişmesi morfolojik forma zarar veriyor mu? • Kapalılık sınırını aşan yerler var mı? • Hangi alanlarda kapalılık yoktur • Yaya yollarının güvenliği ve rahatlığı uygun mu? • Sokaklar etkin ve rahat kullanılabilir mi? <ul style="list-style-type: none"> ▪ Yaya için ▪ Taşıtlar için • Otoparklara ayrılan alanlar ve konumları uygun mu? • Yol tasarımlarında yeterli fiziksel karakterler var mı? • Nerelerde standartlar düşmüştür? • Geçirgenlik desteklenebilir mi? • Kamusal alanlar arasında güvenli, kolay ve sürekli geçişler / ilişkiler var mı? • Aktif zemin kat kullanımları var mı?Nerelerde? • Kamusal açık alanlar 24 saat kullanılabilir mi? 	MEZO
<p>İmaj</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Yeni landmarklar veya odak noktaları oluşturacak fırsatlar mevcut mu? • Hangi alanlar net bir imaj verir?Neden? • Hangi morfolojik elemanlar okunabilirliği destekler- sokak dokusu/bloklar/sınırlar/düğüm noktaları/yapı çizgileri? Nerelerde? 	
<p>Tarihsel analiz</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Yer hissini güçlendirecek/yaratacak olanaklar var mı?Nelerdir? Nerelerdedir? • Hangi alanlar karakteristik bir yer hissi ve net bir imaj verir? 	
<p>Zemin figürleri analizi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hangi morfolojik elemanlar okunabilirliği destekler- sokak dokusu/bloklar/sınırlar/düğüm noktaları/yapı çizgileri? Nerelerde? • Sokak cephelerinde kesiklikler/süreksizlikler var mıdır? Nerelerde? 	
<p>Görsel analiz</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tarihi alanlarda mevcut karakterle uyum/koruma gözetilmiş mi? • Kendine has özellikleri olan konut bölgeleri var mı? Nerelerde? • Ağaçlı yollar, alleler var mı?Nerelerde? • Monotonluk, standartlaşmış ve anonimleşmiş tasarımlar bir problem mi ve böyle tasarımlar nerelerde engellenmeli? • Daha güçlü koruma gerektiren alanlar hangileridir? • Yapılaşmadaki kötü görünüm azaltılabilir mi? Nerelerde? • Artan yapı yüksekliği bir problem mi? • Yapı kullanım katsayıları yapı hacminde çevreleriyle uyumsuz bir artışa neden oluyor mu? Nerelerde? • Yerel özellikler zayıflıyor mu?Nerelerde? • Düzensiz gelişmeler townscape karakterini tehdit ediyor mu?Nerelerde? • Hangi alanlar net bir kimlik eksikliği içinde? • Hangi morfolojik elemanlar okunabilirliği destekler- sokak dokusu/bloklar/sınırlar/düğüm noktaları/yapı çizgileri? Nerelerde? • Hangi alanlar net bir imaj verir?Neden? • Kentin gelişmesi morfolojik forma zarar veriyor mu? • Hangi alanlarda kapalılık yoktur? • Kapalılık sınırını aşan yerler var mı? • Sokak cephelerinde kesiklikler/süreksizlikler var mıdır? Nerelerde? 	

2.6.3. Alan çalışması: Çalışma Alanının Seçimi ve Tanıtılması

Bu araştırmada uygulama alanı olarak hızlı kentleşme sürecini oldukça yoğun yaşayan, kendine has kimlikli ve mimari zenginliği olan kentsel çevreler de barındıran Trabzon İline bağlı Akçaabat kentsel yerleşmesi seçilmiştir. Akçaabat, özellikle 1980’li yıllardan sonra yaşadığı hızlı nüfus artışı ve kentleşme sonucu yoğun bir yapılaşma sürecine girmesi, bunun sonucu kendine özgü mimari özellik ve karakter içeren kentsel çevrelerin yok olmaya başlaması, yeni gelişen kentsel çevrelerin ise yaşanabilirlik ve belirli bir kentsel kimliğe-karaktere sahip olmak gibi endişelerden uzak, yalnızca ranta dayalı gelişmelerle ortaya çıkan kentsel alanlar/çevreler olması bakımından oldukça dikkat çekicidir. Doğu Karadeniz Bölgesi’nde yer alan ve bir kıyı kenti olan Akçaabat Trabzon’un 14 km. batısında yer almaktadır. Trabzon ile olan bu yakınlığı iki kent arasında çok yönlü ve sürekli bağların kurulmasına neden olmuştur. Dolayısıyla Akçaabat tarihi Trabzon tarihiyle içi içindedir. Bölgenin en önemli tarihsel ve kentsel yerleşme örneklerine sahip kentleri arasında yer alan Akçaabat, geçmişte Anadolu’nun en önemli ticaret merkezlerinden biri olan Trabzon’un tek doğal limanı konumundaydı. Farklı dönemlerde farklı uygarlıkların, milletlerin yaşadığı Akçaabat, 15.yy.’dan sonra, Osmanlı döneminde de Trabzon’un en önemli bucağıydı (Gedikoğlu, 1996).

Bunun yanı sıra, farklı dönemlerde farklı din ve ırktan barındırdığı nüfus, Akçaabat’ın bölgenin merkezi konum özelliğinin bir diğer göstergesi olarak kabul edilebilir. Yöreye ait araştırmalar ve kaynaklar Trabzon sancağındaki gayrimüslim nüfus içerisinde en kalabalık nüfusu oluşturan Ermeni ve Rumlar’ın büyük bir bölümünün Akçaabat’ta yaşadığını göstermektedir (Tablo 11) (Karaçavuş,1998).

Tablo 11. Akçaabat’ta yaşayan nüfus (Karaçavuş,1998, Bostan, 2002)

Yıllar	Müslüman	Hıristiyan (Ermeni & Rum)
1486	-	549
1520	-	724
1554	-	511
1583	31	695
1871	14031	4024
1882-1884	38534	6793

Akçaabat 1887’de ilçe merkezi konumuna gelmiştir. Bu coğrafya içinde dönemlerin ve toplumların sosyo-kültürel özellikleri mekansal boyutta da kendini göstermiştir. Cumhuriyet dönemiyle birlikte gelen çağdaş gelişmeler başta nüfus artışı ve hareketi olmak üzere toplum yapısı ve birçok alanda değişimler yaratmıştır (Gedikoğlu, 1998).

1927 yılında yapılan ilk nüfus sayımında ilçe merkez nüfusu 3014’tir. Bundan sonraki yıllarda da ilçenin nüfusunda genel bir artış olduğu görülmektedir (Tablo 12) (Lermioğlu, 1949). En hızlı nüfus artışı 1985-1990 yılları arasında olmuştur. Özellikle 1980’li yıllar ve sonrasında kentleşme ve hızlı nüfus artışıyla günümüzde Akçaabat Trabzon’un merkez ilçesinden sonra en fazla nüfusa sahip ilçesi konumundadır.

Tablo 12. Akçaabat’ın Cumhuriyet sonrası nüfus gelişimi

Yıllar	Akçaabat-Kent	Toplam	Türkiye-kent	Türkiye Toplam	Dönemler	Yıllık büyüme hızı(%)	
						Akçaabat (kent)	Türkiye (kent)
1927	3014	41549	3305879	13648270			
1935	4070	53479	3802642	16158018	1927-1935	25	15
1940	4388	59635	4346249	17820950	1935-1941	7	0,09
1945	4385	62029	4687102	18790174	1941-1945	0	0,01
1950	5124	66328	5244337	20947188	1945-1950	14	10
1955	5637	65291	6927343	24064763	1950-1955	0.9	13
1960	6667	75413	8859731	27754820	1955-1960	15	13
1965	7600	83361	10805817	31391421	1960-1965	12	11
1970	9499	93474	13691101	35605176	1965-1970	20	11
1975	10756	98987	16869068	40347719	1970-1975	11	11
1980	13384	102876	19645007	44736957	1975-1980	19	0,09
1985	16172	109947	26865757	50664458	1980-1985	17	11
1990	26240	100762	33326351	56473035	1985-1990	60	10
1997	37528	116925	40882357	62865574	1990-1997	30	10
2000	39632	121733	44006274	67803927	1997-2000	0.5	0,07

Kentin ekonomik yapısında, nüfusun çoğunluğunu gayrimüslimlerin oluşturduğu 1. Dünya Savaşı’na kadarki dönemde en önemli ekonomik faaliyet bağcılık ve şarapçılık olmuş, Rumların yöreden ayrılmasıyla kentin ekonomik yapısı değişmiş, bağcılık ve şarapçılığın yerini tütüncülük ve tütün işleme almıştır (Uzer, 1988).

Geçmişten günümüze genel olarak kentin ekonomik yapısında tarım en önemli sektördü. Hızlı gelişen bir merkez olma özelliği kentte idari hizmetler, ticaret gibi faaliyet kollarının gelişmesinde etkiliydi. Cumhuriyet döneminden günümüze Trabzon'la ilişkisi/iç içeliği her geçen gün artarak devam eden kent Trabzon'un 3. kademe (yerel) merkezi konumunda ticaret ve hizmet merkezidir (Uzer,1988). Bunun yanı sıra, Doğu Karadeniz Bölgesi Trabzon Alt Bölgesi (TBAB) için yapılan kentsel etki alanları araştırmasındaki (Aydemir,1978) merkezilik ve kentsel kademelenme ile Doğu Karadeniz Kalkınma Projesi (DOKAP) çalışmasındaki merkezilik ve kentsel kademelenme karşılaştırıldığında son 20 yılda Akçaabat 3. kademe merkezden 4. kademe merkeze yükselmiştir (Şen ve diğ., 2000, s:413). 1980 li yıllardan sonra Akçaabat'ta kamu kurumlarının ve özellikle KTÜ Eğitim Fakültesi ve yüksekokulların gelişmesi, ilçenin özellikle eğitim ve yönetim hizmetlerinde yükselen bir merkez olmasında etkili olmuştur.

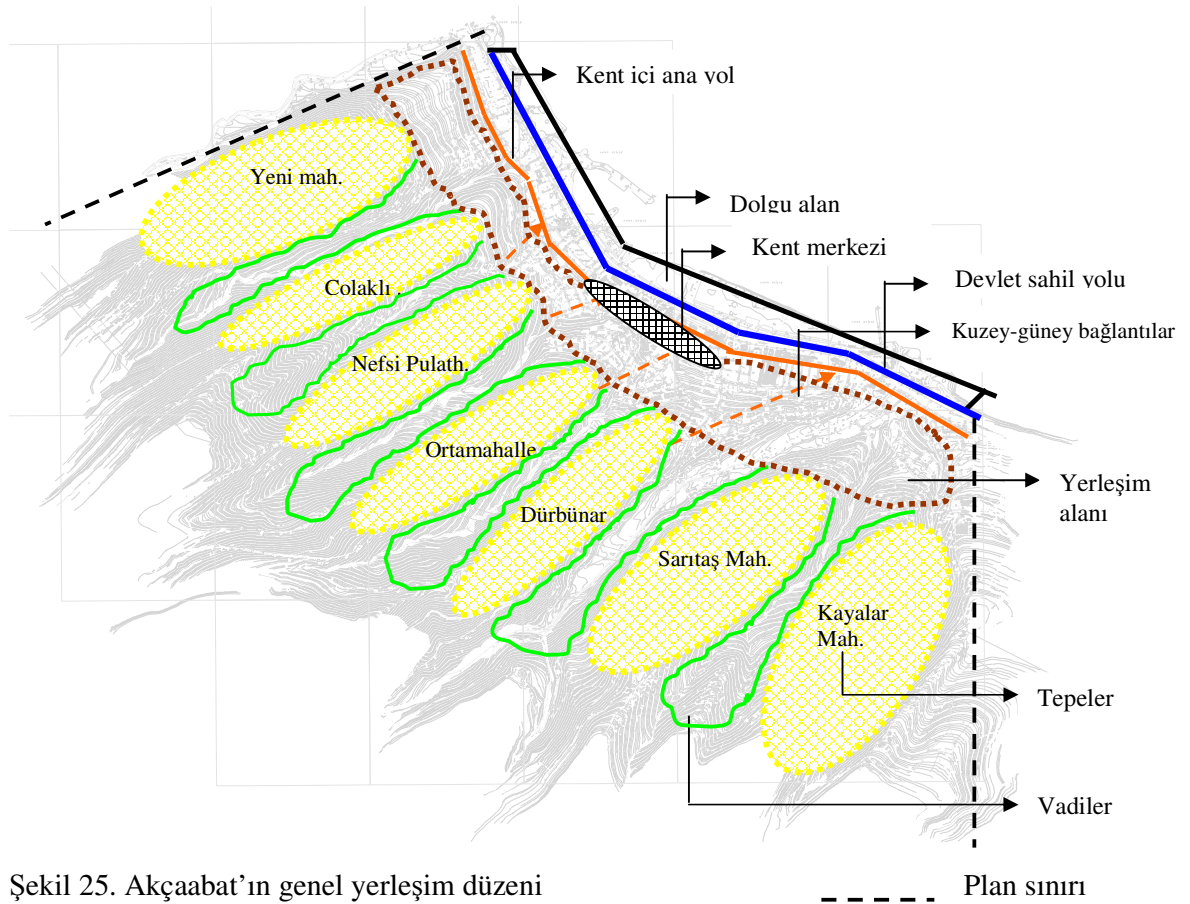
Trabzon'a 14km mesafede kıyıya paralel ana ulaşım aksı olan sahil yolu boyunca doğu-batı yönünde de bir gelişme gösteren kentsel yerleşme, ulaşım ağının gelişmesi ve dolayısıyla erişebilirliğin de artmasıyla günümüzde işlevsel ve fiziksel olarak Trabzon'la bütünleşme yönündedir. Akçaabat'a eğitim, çalışma amaçlı gününbirlik nüfus çekmektedir. Özellikle iş ve eğitim için Akçaabat'tan Trabzon'a oldukça yoğun bir nüfus akışının olduğu gözlemlenmektedir. Bunun yanı sıra, ilçe Trabzon'dan genelde iş ve yeme-içme(gezme) amaçlı gelen gününbirlik nüfus çekmektedir. Ayrıca haftada bir kez kurulan ilçe pazarına hem çevre köylerden hem de Trabzon'dan belirli bir nüfus gelmektedir.

Akçaabat kentinin yerleşmiş olduğu alan Doğu Karadeniz Bölgesi sahil kesiminin tipik özelliklerini sergilemektedir. Topoğrafya kuzeyden güneye yükselmektedir. Yerleşme alanı sahil boyunca uzanan dar bir bant şeklinde devam etmekte, bu bantı yer yer denize dik dereler (vadiler) kesmektedir. Arazi genellikle taraçalar halinde, birkaç basamak şeklinde, kısmen düz kısmen eğimli tepelerle denize doğru inmektedir. Genel olarak kent topoğrafyasının büyük bir bölümü %25'in üzerinde bir eğime sahiptir Eğimler, sahile paralel çok az bir bölümde %0-5, güneye doğru %5-15, daha güney kısımlara gidildikçe %40-50'leri geçmektedir (Subaşı, 1995)

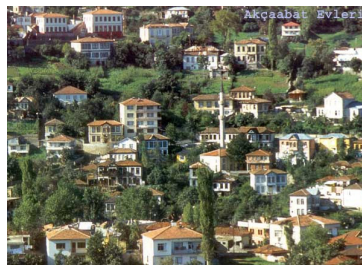
2.6.3.1. Mekansal Gelişim ve Plan Kararları

Kent merkezi sahildeki düzlükte yer alırken, konut alanları özellikle de eski yerleşim dokusu merkezin hemen güneyinde bulunan üç tepe üzerinde yoğunlaşmaktadır. Kent

merkezinin güneyinde yer alan bu tepeler üzerinde Dürbinar, Ortamahalle ve Nefsi Pulathane Mahallelerinde tarihsel doku özelliği taşıyan alanlar bulunmaktadır (Şekil 25). Bu mahalleler kısmen tarihi karakterini korurken (özellikle Ortamahalle-sit alanı) yeni yapılaşmalar sahil yoluna bağlı olarak merkeze yakın olan düzlük alanlarda aşırı yoğunlaşmıştır (Subaşı, 1995) (Şekil 26).

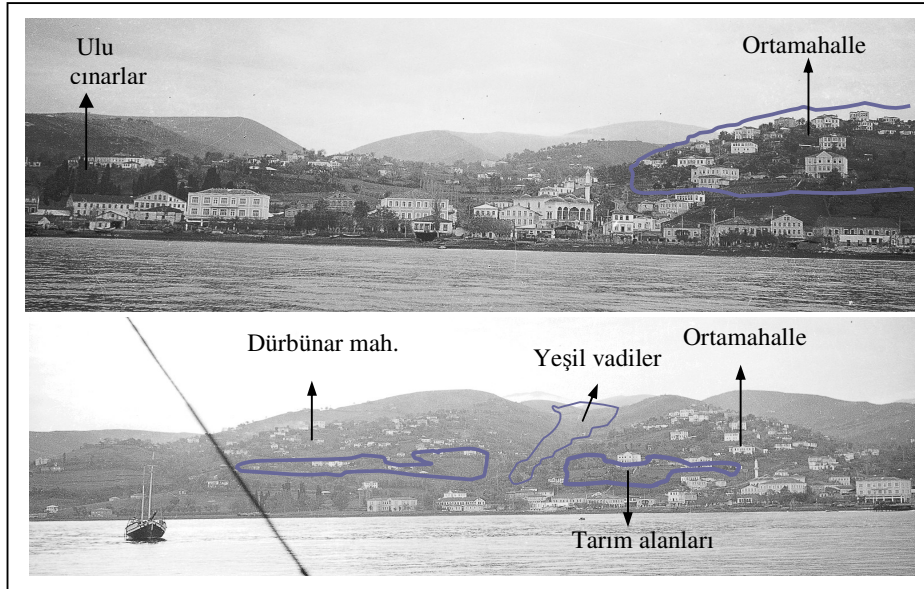

Şekil 25. Akçaabat'ın genel yerleşim düzeni

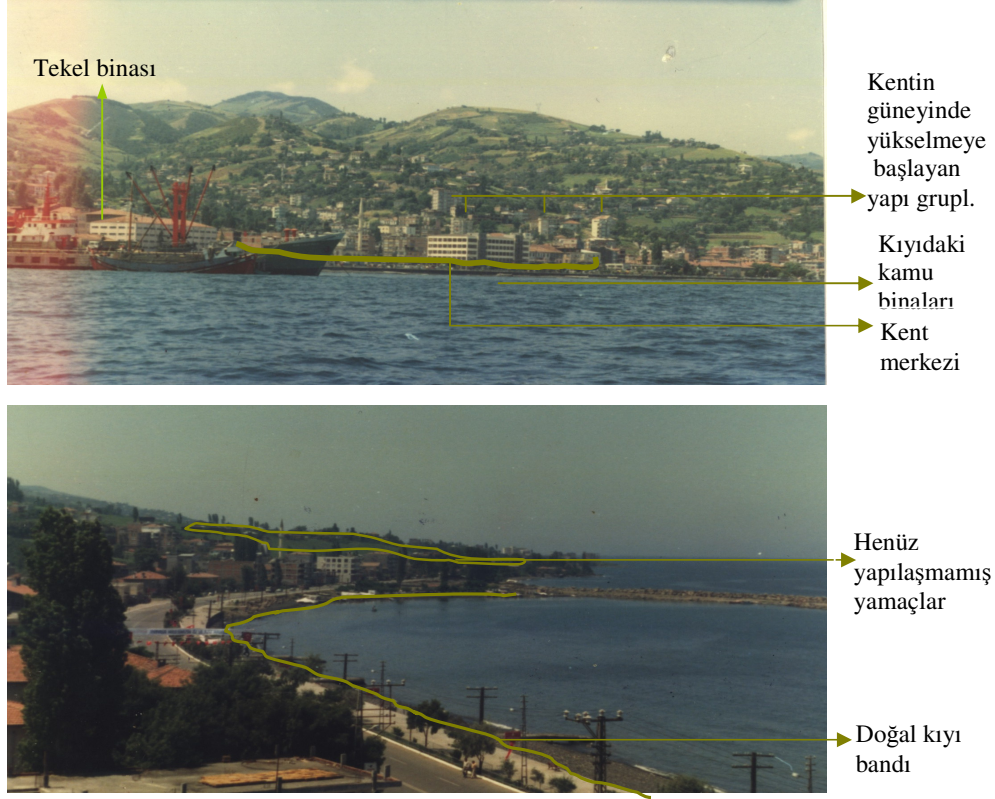

Şekil 26. Ortamahalle'nin genel görünüşü (URL24)

Eski dönemlere ait literatür bilgileri ve fotoğraflarda da görüldüğü üzere Akçaabat, doğal limanı ve kıyısı, yeşil doğası, ulu çınar ağaçları ve geleneksel yapı dokusu ile bölgenin en önemli tarihsel ve kentsel yerleşmelerinden biridir (Şekil 27). Özellikle son yirmi yıl (1985 sonrası) gibi bir süreçte yaşanan hızlı nüfus artışı, kentleşme ve bunun doğal sonucu ortaya çıkan imar kargaşası kıyıdaki merkez ve çevresi başta olmak üzere kentin güney yamaçlarına da yayılan, ürkütücü boyutlarda yoğun ve imar kuralları dışında gelişen bir yapı dokusunu ortaya çıkarmıştır (Subaşı). 1980 ve öncesi kıyı bantı boyunca yalnızca resmi kurumlara ve eğitim kurumlarına ait birkaç yüksek katlı yapı (belediye, Merkez İlkokulu, askerlik şubesi, tekel binası, vb) bulunmakta, kentin güney yamaçları genellikle tarım alanları, yeşil ve geleneksel konut dokusu içinde az yoğun bir gelişme göstermekteydi (Şekil 28). 1980'li yıllardan başlayarak merkeze olan talep fazlalığı belediye üstünde baskıya dönüşerek, plan kararı dışında bir katın para karşılığı satışı uygulamaya konmuş, 1989 yerel seçimlerinden sonra ise paralı kat uygulaması 2-3 ve hatta 4 kata kadar çıkmış, 6 m genişliğindeki yollar boyunca 10 kat ve üzeri katlı yapılara izin verilmiştir (Şekil 29) (Akkol, 1996). Günümüzde yüksek yapılaşmanın kent merkezi dışında kentin güneyindeki tarihi dokunun yer aldığı alanlara ve vadi içlerine kadar yayıldığı, bu ve benzeri imar uygulamaları sonucu geleneksel kent dokusunun/kimlikli kentsel çevrelerin kaybolduğu bunun yerine yaşanabilirlikten uzak kentsel çevrelerin kente hakim olduğu görülmektedir (Şekil 30).

Şekil 27. 1930'lı yıllarda Akçaabat (Bölükbaşı arşivi)

Şekil 28. 1980'li Yıllarda Akçaabat (Bölükbaşı arşivi)

Şekil 29. 1990'lı yıllar ve sonrası Akçaabat

Kimliğini kaybetmek üzere olan tarihi doku bölgecikleri

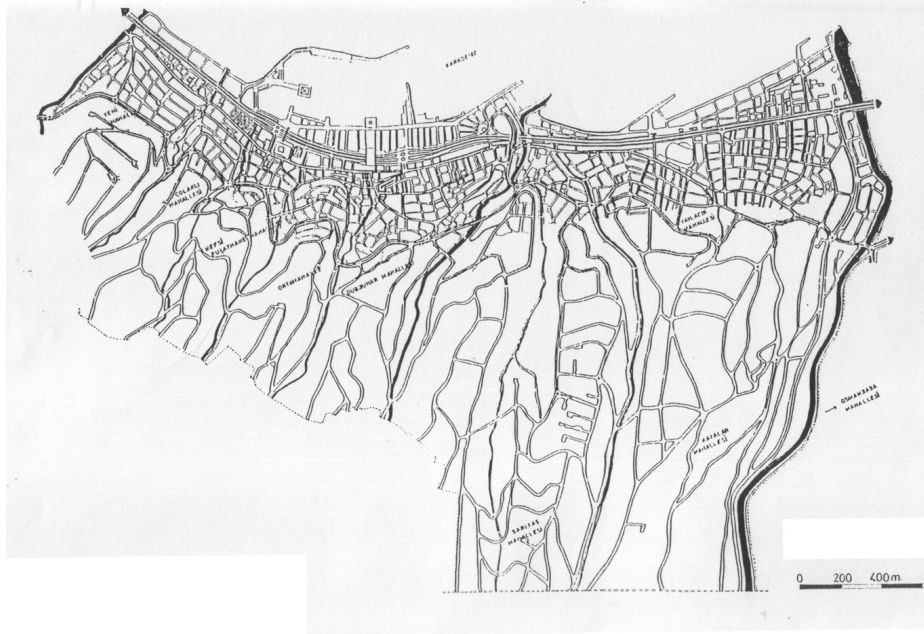
Tepe ve vadilerde yükselen yoğun yapılaşma

Tümüyle dolgu olan sahil bandı

gökyüzü çizgisi

Şekil 30. Günümüzde Akçaabat (Bölükbaşı arşivi)

Akçaabat'ın ilk imar planı 1958 yılında yapılmıştır. Daha sonra 1969, 1984, 1990 ve 1995 yıllarında imar planı revize edilerek genişletilmiştir (Şekil 31) (Akkol,1996).

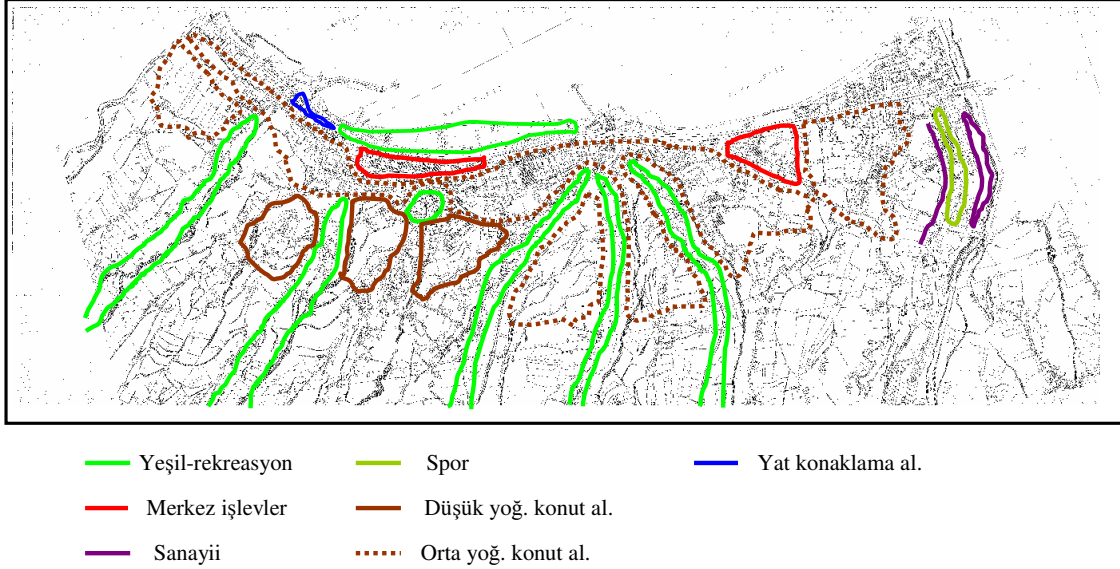

Şekil 31. Akçaabat Revizyon İmar Planı (1995)

1995 Revizyon İmar Planı 2010 yılı 90000 nüfus esas alınarak yapılmıştır. Revizyon İmar Planı'nda; eski planlardan ve uygulamalardan kaynaklanan kıyı ve merkez bölgesine aşırı yapılanma baskısını azaltmak ve dengelemek amacıyla, Akçaabat'ın doğal yapısında uygun eğimli ve yerleşme için son derece uygun alanlarda orta yoğunluklu, korunması gereken tarihi doku bölgelerinin bulunduğu alanlarda düşük yoğunluklu yerleşme alanları önerilmiştir (Şekil 32). Aşırı yoğunlukta yapılanmış alanlarda plandan kaynaklanan yanlış kararların (bitişik nizam, çekme mesafelerini kaldıran, vb) iptali ile sağlıklılaştırıcı ve servis olanağı yaratan düzenlemeler getirilmiştir (Subaşı, 1995).

Ticaret ve merkez bölgesinin eski planda yok edilmiş nitelikleriyle yeniden düzenlenmesi ve sağlıklılaştırılması ve plan bütünlüğüne uygun gelişme aksları öngörülmüştür. Ayrıca, kent merkezinde üç cami arasının tamamen açılarak geniş bir yeşil ve açık alan düzenlemesi önerilmektedir (Şekil 32). Böyle bir düzenlemenin, kenti rahatlatıcı ve kentin akciğeri ve merkez toplanma alanı (Akçaabat Çayırı) yaşam tarzını yeniden canlandırmak bakımından önemli olacağı düşünülmektedir (Subaşı,1995). Konut

dışı kentsel çalışma alanları, küçük sanatlar Düzköy yolu üzerinde, hafif sanayi Söğütlü Deresi doğusunda öngörülmüştür (Şekil 32)(Subaşı,1995).

Şekil 32. Revizyon İmar Planı genel yerleşim kararları

Tüm dere vadileri ile aşırı eğimli alanlar merkezden çevreye uzanan bütüncül yeşil sistemler olarak düzenlenmiştir. Kıyı düzenlenmesinde kentle deniz ilişkisinin yeniden kurulmasında kent parkı (meydan park) niteliğinde platformlar oluşturulması ve tüm alanda kıyıya paralel yaya gezinti alanı düzenlenmesi getirilmiştir. Mevcut spor alanı planda korunmuş olmasına karşın gelecekte Söğütlü Deresi çevresinde daha geniş bir alanın bu amaçla düzenlenmesi, mevcut spor alanının ise kent merkezi fonksiyonlarına devredilmesi önerilmektedir (Şekil 32) (Subaşı,1995).

Dolma ve sığlaşma nedeniyle işlerliğini kaybetmek üzere olan mevcut balıkçı barınağı ve iskeleler için mendirek ve liman düzenlenmesinde yapılacak değişikliklerle beldeye daha uygun ve işleyebilen bir balıkçı barınağı ile küçük bir yat konaklama alanı kazandırılması önerilmektedir (Subaşı,1995).

Revizyon Planla getirilmiş olan her türlü sağlıklaştırma/iyileştirme kararlarına karşın günümüze kadarki süreçte kentin merkezi başta olmak üzere tüm kentsel alandaki mevcut yapılaşma ve gelişmenin doğurduğu sağlıksız kentsel alanlarda/ mekanlarda tasarım ve planlama boyutunda önemli ölçüde düzenleme ve yenileme çalışmaları gerekmektedir.

3. ALAN BULGULARI; İRDELEME-TARTIŞMA

Bu çalışmada, alan çalışması bilgi toplama, saptama, analiz ve değerlendirme gibi birbiriyle ilişkili adımlardan oluşmaktadır. Bilgi toplama aşaması çalışma alanına ilişkin araştırmalar, haritalar, vb. verilerin derlenmesini içermiştir. Saptama aşaması alana ilişkin mevcut yapılaşmada durum tespiti (yapıların konumu, kat yükseklikleri, kullanımları, vb), yaya ve taşıt yoğunlukları gibi çalışmalardan oluşmuştur. Analiz aşamasında, elde edilen veriler bilgisayar ortamında ve harita üzerinde grafik anlatımlarla sistematikleştirilmiş, değerlendirme aşamasında ise, bütün veriler Bölüm 2.6.2. de detayda açıklandığı üzere çerçeve olarak SWOT analiz tekniğinden yararlanılmakla birlikte özelde, kentin tasarımsal güçlü, zayıf yönlerini ve potansiyellerini ortaya koyacak farklı analiz teknikleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmalar Tablo 8’de görüldüğü gibi SWOT çerçevesinde oluşturulan sorular kapsamında yürütülmüştür.

3.1. Çalışma Alanına İlişkin Görsel Kalitelerin Belirlenmesi

Bir çevre için görsel kalite genellikle çevresel/ekolojik, sosyo-ekonomik ve psikolojik faktörleri içeren geniş kapsamlı bir tanımlama olduğu için algısal ve nesnelidir. Bu nedenle de analiz edilmesi ve ölçülmesi en zor olgulardan biridir. Bu konuda Lynch’in Kent İmajı, Gestalt Algı Teorisi, Cullen’in Kent Görünümü, vb. başta olmak üzere pek çok metodoloji ve kuramsal açıklamalar ortaya konmaya çalışılmıştır. Cullen bir kentin görüntüsünün, yayaların köşeleri dönerken, tünellerden, sokaklardan ve kapılardan içeri girerken avlular ve meydanlarda topluluk oluşturmaları ve bir kent için estetik olarak tatmin edici görüntülerin renk, doku, eşsizlik, ölçü gibi kavramlarla ilişkilendirilmesiyle yaratılabileceğini ortaya koymuştur (Cullen, 1961). Kentsel bir tasarımda biçimler arası ilişkileri açıklayan Gestalt ilkeleri biçimlerin“yakınlık, benzerlik, kapalılık-kapanmışlık, yön-benzer, değişmezlik, basit-açıklık, simetri, egemenlik” ile daha iyi algılanma koşullarını özetlemektedir (Çevik, 1991). Bir kentin yaşayanlarının zihninde nasıl algılandığı, yaşatıldığını belirlemeye yönelik çalışmalar yapan Lynch’in görsel biçimin analiziyle ilgili çalışmasında, iyi bir görsel çevre için temel kriterleri genel olarak; konfor,

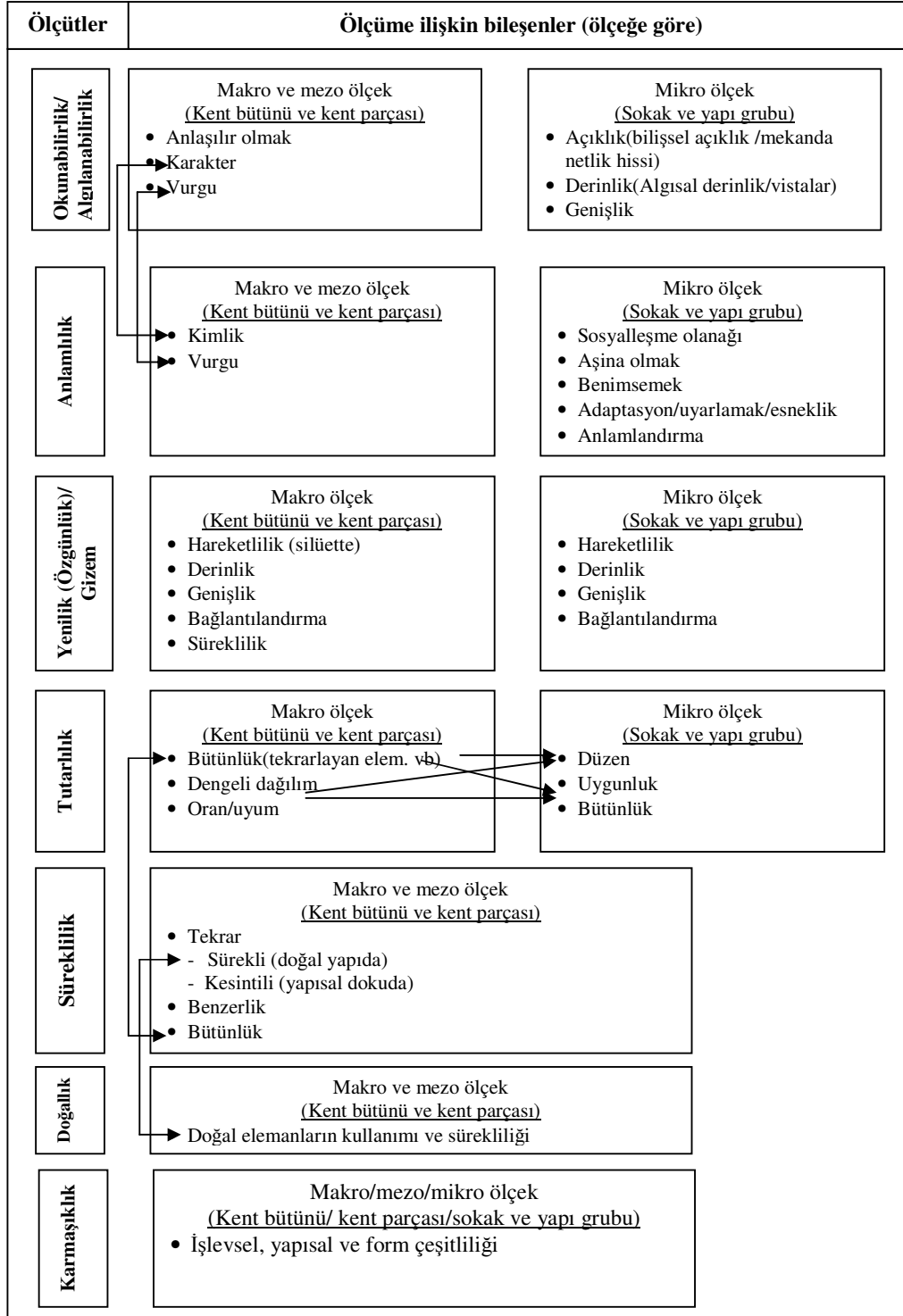
çeşitlilik, kimlik, ilişkililik (birbiriyle ilişkili ve tutarlı olma) ve anlam olarak tanımlanmaktadır (Lynch, 1990).

Bir çevre için görsel kalite bütünüünün belirlenmesi ve değerlendirilmesindeki ölçütlerin, 1960'lardan günümüze bu konuda yapılan çalışmalar ve kullanılan kavramlarla (Hareketlilik, çeşitlilik, tutarlılık,kapalılık, açıklık, süreklilik, vb) çevre tercih ve değerlendirme literatürü içindeki kavramların (doğallık, karmaşıklık, basitlik, gizlilik,vb) çakıştırılması ve irdelenmesiyle belirli başlıklar altında özetlendiği görülmektedir. Görsel kalite konusunda yapılan literatür araştırmaları (Kaplan, 1992, Lozano,1992), çevre tercih ve değerlendirme araştırmaları (Lozano,1992, Appleton, 1992) ve Kalın'ın yaptığı tez çalışması (2004) sonucu elde edilen kalite ölçütleriyle paralellik göstermektedir ve 7 başlık altında tanımlanmıştır;

- 1. Doğallık**
- 2. Süreklilik**
- 3. Karmaşıklık/Çeşitlilik**
- 4. Yenilik-Gizem**
- 5. Algılanabilirlik/Okunabilirlik**
- 6. Tutarlılık**
- 7. Anlamlılık**

Bu ölçütler birbirinden tamamen bağımsız olmayıp bazıları arasında karşılıklı ilişki ve çakışmalar vardır. Bunun yanı sıra, çalışma alanına ilişkin görsel kalite değerlendirmesinde farklı ölçeklerde (kent bütünü, kentin belli bir parçası, sokak, yapı grubu, vb) değerlendirmeler yapılmaktadır.

Bu bağlamda değerlendirme kriterlerinin ölçülmesinde ölçeğe bağlı olarak farklı ölçme kriterlerinin gerekliliği kabul edilmiş ve ölçme kriterleri makro, mezo ve mikro ölçekte gruplandırılmıştır. Makro ve mezo ölçeğe ilişkin ölçütler kent bütünü ve kent parçasına ilişkin daha çok peyzaj, kent görünümü, kent silüeti, vb. görsel kalite değerlendirmeleri, mikro ölçeğe ilişkin ölçütler ise daha çok sokak ve yapı grubu bağlamındaki görsel kalite değerlendirmeleri için tanımlanmakta ve her iki ölçekteki görsel kaliteye ilişkin bu ölçütler karşılıklı ilişki içinde değerlendirilmektedir (Şekil 33).

→ Doğrudan ilişki ↔ Karşılıklı ilişki (Kaplan, 1992, Lozano,1992)

Şekil 33. Görsel kalite değerlendirme ölçütleri, değerlendirme ölçütleri ve ilişkiler

1. Algılanabilirlik/Okunabilirlik: Mekanı yorumlamak bağlamında insanların tanımlanabilir/anlaşılır yollar, sınırlar vb. gelişmelerle yolunu bulabilmesi olarak tanımlanabilir (URL 2, 2003). İnsanlar herhangi bir konumla ilgili karmakarışık olmaktan, açık olmayan bir zihin durumuna sahip olmaktan hoşlanmazlar (Kaplan-1,1992). Bu bağlamda bilişsel açıklık, mekanda netlik hissi o yerin benimsenmesi ve algılanabilirliğinde önemlidir (Şekil 33).

Lynch, iyi bir çevresel imajın insana önemli duygusal güvenlik hissi verdiğini, bireyin kendisi ve dış dünyayla uyumlu ilişkiler kurabileceğini vurgulamaktadır. Lynch'e göre algılanabilir/okunabilir bir çevre yalnızca güvenlik hissi vermez aynı zamanda potansiyel derinlik hissini ve kişinin deneyim yoğunluğunu da yükseltmektedir (Lynch,1982). Bu bağlamda Lynch'in okunabilirlik yöntemi; insanların belleklerindeki bir yere ait fiziksel özelliklerin analizi çalışması, belirli türdeki ortak imgelerin okunabilirlik özünde anahtar rol oynadığını kanıtlamıştır. Bölüm 2.2.1.'de de değinildiği gibi Yollar, Düğüm Noktaları, Anıtsal Öğeler, Bölgeler ve Sınırları okunabilirliği tanımlamada 5 anahtar eleman olarak gruplandırmıştır (Bölüm 2.2.1.). Okunabilirlikle yakından ilişkili olan algılanabilirlikle ilgili çalışmalar bir çevrenin algılanabilir/okunabilir olmasının mekanda algılanan derinlik (bakış açıları/vistalar), genişlik ve kapalılık düzeyi gibi faktörlerden etkilendiğini ortaya koymaktadır (Kalın, 2004).

Bunların yanı sıra, daha geniş ölçekte bakılırsa, okunabilir kentsel çevreler yaratmak için karmaşa ve mekansal kopukluğu gidermek bağlamında kentsel çevrelerin anlaşılır olması, belirli vurgu noktalarına sahip olması ve güçlü bir kentsel karakter vermesi önemlidir. Karakter, peyzaj, bina tipleri ve malzemeleri, yerel yaşamın yapısı, topoğrafya, kent dokusu ve sınırları, o yeri diğerlerinden farklı kılan diğer özellikler, vb. ve bunlardan ortaya çıkan kalite ile belirlenir (Bölüm 2.2.1.) (URL 1,2000).

2. Anlamlılık: Kentsel peyzaja kimlik kazandırma, kentsel kimliği/ alanın kimliğini öne çıkarma/güçlendirme, okunur duruma getirme, kentsel kimliği vurgulayan odaklar anlamlılığı güçlendiren kriterler olarak değerlendirilmektedir (Lozano, 1992).

Bunun yanı sıra, sosyo-psikolojik bağlamda; anlamlılık üzerine yapılan araştırmalar, bireyin bir çevreyi önceki çevresel deneyimleri doğrultusunda geliştirdiği bir çerçeve bağlamında değerlendirdiğini ve bu çerçevenin de bir adaptasyon düzeyi olduğunu öne sürmektedir. Bu bağlamda geçmiş deneyimler ve çevreye aşina olmak bir çevrenin tanınması ve benimsenmesinde önemlidir ve çevresel değerlendirmede arka plan etkisini desteklemektedir (Kalın,2004). Anlamlılık bağlamında çevresel değerlendirmede sosyal

etkileşim/ sosyalleşme olanağı da önemlidir. Sokaklar üzerinde farklı kullanımlara olanak sağlamak (oturma, oyun, sohbet vb), kaldırım aktiviteleri (geçiş,toplanma gibi) toplum kavramını güçlendirmekte ve fiziksel çevrenin detaylarına dikkat çekilmiş olmaktadır. Bu gibi mekanların insanlar tarafından daha kolay hatırlandığı ve anlamlandırıldığı söylenebilir.

3. Yenilik (Özgünlük) –Gizem: Literatürde sürpriz veya yenilik olarak tanımlanan gizem, insan zihninde bir boşluk durumu değil, tersine daha sonra ne geleceğine ilişkin belirtiler/ olasılıklar içeren bir olgu olarak tanımlanmaktadır. Kişinin bir peyzajın içine doğru gittiğinde, daha fazlasını görebileceği düşüncesini uyandırma durumudur. Gizem içinde olan manzaralar süreklilikle karakterize edilirler, orada ne görüldüğü ile ne beklendiği/umut edildiği arasında bir bağlantı vardır (Kaplan, 1992).

Yüksek derecede tercih edilen peyzajların ortak özelliğinin gizem olduğu ve bu tip peyzajların derinlik ve genişlik duygusuna sahip olduğu belirtilmektedir (Hagerhall, 2001). Bu bağlamda kentsel peyzajda, hareketin vurgulanması, derinlik ve bağlantılandırma (yorumlama, algılama, ilişki kurabilme ve ona bir değer biçme) yenilik-gizemi oluşturan temel kriterler olarak tanımlanabilir.

4. Tutarlılık: Çevre tercih ve değerlendirme literatüründe, boşluk-doluluk organizasyonunu kolaylaştıracak her şey olarak tanımlanmaktadır. Kentsel alanın tanınması yönünde dokuyu sadeleştiren ve tekrarlayan elemanları içerir. Kolayca tanınabilen bileşenler tutarlılık hissini güçlendirmektedir. Manzarada/peyzajda birinin dikkatini çeken bir şey, önemli bir obje veya farklı bölgeleri ayıran sınır veya diğer önemli özelliklere sahip eleman olabilir. Ancak, bakmaya değer elemanla insanın dikkatini çeken eleman farklı özelliklere sahipse görünüm *tutarlılıktan* yoksun anlamına gelmektedir. Ayrıca, bir insan ortalama 5 bilgiyi/üniteyi bir anda belleğinde saklayabilir. Bundan hareketle bir manzarada/peyzajda en fazla 5 üniteye ayrılacak görünümlerin algılama süreci kolaylaşır. Manzaranın karmaşıklığı arttıkça manzarayı bu yönde organize etmek gerekir. Bir görünümde biraz tutarlılık bir o kadar da karmaşıklık tercih edilir. Bir bölge veya alanı oluşturan uyumlu doku, tekrarlayan elemanlar tutarlılığı güçlendirmektedir (Kaplan,1992).

Kentsel peyzajda tekrarlayan elemanların bütünlüğü, düzeni, yapı/yapı gruplarının ve diğer peyzaj elemanlarının dengeli dağılımı, peyzajı oluşturan elemanların birbiriyle, mevcut yapı ve tarihi dokuyla oran ve uyumu/entegrasyonu tutarlılığı oluşturan temel kriterler olarak değerlendirilebilir (Şekil 33).

5. Süreklilik: Kentsel peyzajdaki tekrar, benzerlik ve bütünlük bileşenleri ve bunlar arasındaki anlamlı ilişki süreklilik olarak tanımlanabilir (Şekil 33). Yapısal dokudaki kesintili tekrarlar buna karşın doğal yapıdaki sürekli tekrarlar (yeşil alanların sürekliliği, kent-deniz buluşması, yaya-yeşil-su bütünlüğü vb) ve bunlardan ortaya çıkan bir çizgiselliğin oluşu sürekliliği desteklemektedir. Bunun yanı sıra, yapısal dokudaki elemanların benzerliği ve bütünlüğü, doğal ve yapay elemanların birbirleriyle bütünleşmesi/entegrasyonu ve devamlılığı sürekliliği tanımlayan ölçütlerdir (Kalın, 2004).

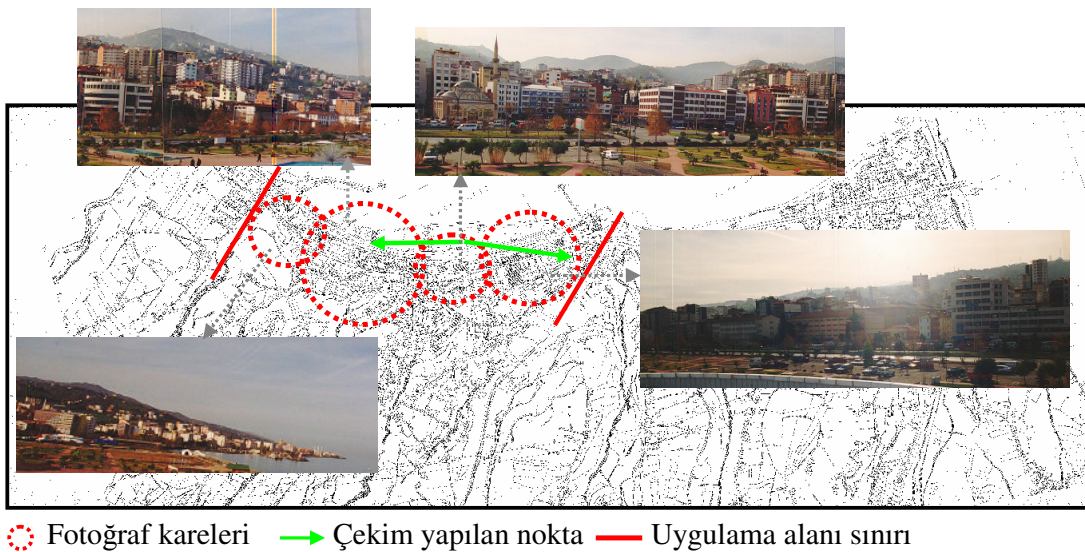
6. Doğallık: Çevre tercih ve değerlendirme literatüründe bu kavram farklı araştırmacılar tarafından yorumlanmıştır. Kalın'ın çalışmasında Wohlwill (1992)'in bakış açısı; “İnsan yapısı elemanların (binalar, yollar ve kalıntılar) yoğunlukta olduğu bir alandaki doğal elemanlar yapay elemanlardan fazla ise ve o alan “doğal” veya “peyzaj” olarak tanımlanabiliyorsa, bu alanların yapaylıklarına rağmen doğal alanlar olarak algılandığı belirtilmektedir (Kalın, 2004). Kentsel peyzajlara göre doğal peyzajların çok daha yüksek estetik değere sahip olduğu, kentsel peyzajlara vejetasyon, su gibi doğal elemanların eklenmesiyle tercih düzeylerinin ve algılanmasının arttığı (Appleton,1992), insanların bu mekanları bilişsel olarak daha rahat ve pozitif bulduğu ve bu nedenle kentsel tasarımlarda etkin bir planlama aracı olarak kullanılabilceğini vurgulanmaktadır (Kalın,2004). Genel bir tanımlaması olmamakla birlikte çevresel tercihte en belirleyici özellik olarak ön plana çıkan doğallık, doğal elemanların kullanımı ve sürekliliğidir (Şekil 33).

7. Karmaşıklık/Çeşitlilik: Çeşitlilik, genel ve tanımlanabilir bir tipolojide benzer fakat eşit olmayan bir görünüm içinde ritmik farklılıklar içeren elemanlardan oluşan bir çevrenin karakteristiği olarak tanımlanmaktadır. Çeşitliliğin önemi sosyal bilimciler tarafından anlaşılmış ve çoğu araştırmalar çeşitlilikten yoksun çevrelerin problemleri, monotonluğun negatif etkileri üzerine odaklanmıştır. Rapoport ve Kantor ise; karmaşık / daha çeşitli kabul edilen çevrelerin daha az çeşitli kabul edilen/daha basit bir çevreye oranla tercih edildiğini belirtmektedir (Lozano,1992).

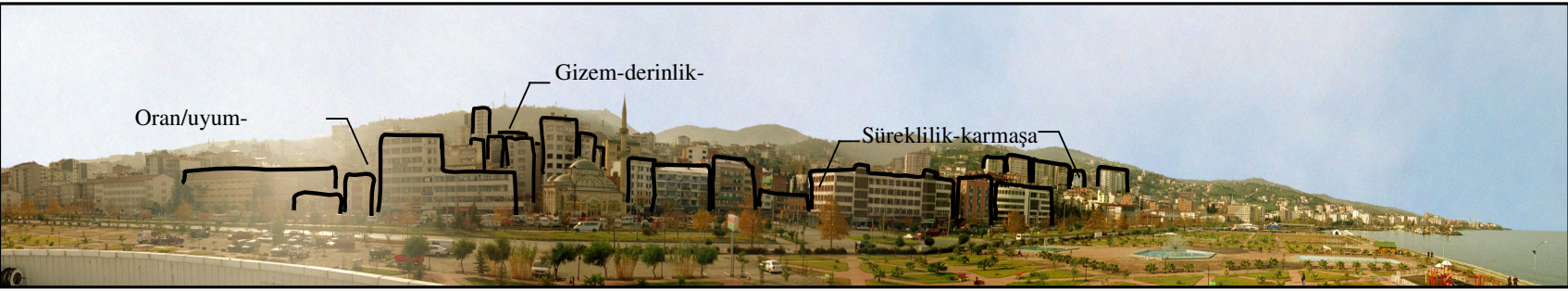
Kentsel çevrelerde çeşitlilik işlevsel, yapısal ve form çeşitliliği olarak tanımlanabilir. Ancak var olan çeşitliliğin/karmaşıklığın bir bütünlük/özgünlük içinde bir araya gelmesi önemlidir. Çok işleve olanak sağlayan esneklik, kullanım çeşitliliği, mekansal ve işlevsel çeşitlilik, karmaşa ve mekansal kopukluğu gidermek bu ölçüt içinde değerlendirilmektedir.

3.1.2. Görsel Kaliteler Bağlamında Çalışma Alanına İlişkin Bulgular

Çalışmanın uygulama aşamasında çalışma alanına ilişkin mevcut görsel kaliteyi belirlemek için ortaya konan ölçütler bağlamında fotoğraf ve bilgisayar destekli bir çalışma yürütülmüştür. Palmer ve Hoffman; çevre tercih ve değerlendirme çalışmalarında tek kare fotoğrafların mevcut alanın görsel çeşitliliğini yansıtmadığını, bunun yerine silüet fotoğraflarının ya da aynı noktayı farklı açılardan gösteren birden fazla fotoğrafın kullanılmasının görsel kalite değerlendirmede o noktaya ilgili daha fazla bilgi vereceği, video çekimi gibi dinamik görüntüler yerine fotoğraf gibi statik görüntülerin tercih edildiğini belirtmektedirler (Kalın, 2004). Bu nedenle çalışmada fotoğraf görüntüleri tercih edilmiş, görüntülerin o noktaya ilişkin daha fazla bilgi verebilmesi amacıyla birden çok ardışık fotoğrafın birleştirilmesiyle oluşturulmuş silüet fotoğrafları kullanılmıştır. Uygulama alanı olarak Kireçhane Deresi'nden başlayarak Okuşa Deresi'ne kadar olan alan seçilmiştir (Şekil 34). Bu alan için değerlendirilecek fotoğraflar aynı alana ait farklı açılarda birkaç fotoğrafın ortalamasının hakim nokta olarak kabul edilen dolgu alandan ve geniş açı sağlamak amacıyla 3-4 fotoğrafın birleşimi olabilecek panoramik silüet görüşler olarak çekilmiş ve daha sonra bu fotoğraflar bilgisayar ortamında birleştirilerek üzerinde çalışılacak panoramik silüet fotoğrafı elde edilmiştir. Bu fotoğraf üzerinde belirlenen görsel kalite ölçütleri bağlamında alanın görsel kalite değerlendirilmesi yapılmıştır (Şekil 35, 36).

Şekil 34. Uygulama alanı

- ❖ **YAPI DOKUSU:** Boyut ve ölçek farklılıkları nedeniyle düzensiz gözüken yapı dokusunda, *algılanabilirlik/okunabilirliğin* azaldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra, yapısal ve form çeşitliliğinin beğeniyi olumsuz yönde etkileyebilecek düzeyde oluşu nedeniyle *karmaşıklık* mevcuttur. Karmaşa ve mekansal kopukluğu giderecek ve peyzajı anlaşılır kılacak, okunabilirliği artıracak anlamda belirli vurgu noktalarına sahip bir gelişmenin olmadığı, topoğrafyanın güçlü bir kentsel karakter verecek anlamda kullanılmadığı görülmektedir. Yöreye özgü yapı tipleri ve mimarisiyle kentsel peyzaja karakter verebilecek tarihi doku bölgeciklerinin algılanabilirliğinin azalmış ve neredeyse kaybolmuş oluşu algılanabilirliği/okunabilirliği olumsuz yönde etkilemektedir. Yapısal dokudaki sürekli tekrarlar, tekrarlayan elemanların belirli bir bütünlük içinde olmayışı, peyzajı oluşturan elemanların birbiriyle, mevcut yapı ve tarihi dokuyla oran ve uyumu/entegrasyonundaki olumsuzluklar nedeniyle *süreklilik ve tutarlılıktan* yoksun bir görünüm mevcuttur. Bunun yanı sıra, *yenilik-gizem* bağlamında silüette belirli bir hareketlilik algılanmakta ancak, bu hareketin vurgulanması ve algısal boyutta manzarada belirli bir süreklilik içinde ne görülebileceğini, beklendiği/umut edildiğini yorumlama, algılama, ilişki kurabilme düzeyinde bağlantılandırabilen ve derinlik veren düzeyde gizemli bir görünüm/manzara mevcut değildir.

Şekil 35. Görsel kalite ölçütlerinin yapı dokusu bağlamında değerlendirilmesi

- ❖ **YEŞİL DOKU:** Mevcut yeşil doku belirli bir *sürekliliğe* sahip değildir. Ayrıca, yoğun yapı dokusunun görsel kaliteyi etkileyen katı yapısı yeşil dokuyu tümüyle perdelemiş ve yoğun yapılaşmayla mevcut olan yeşil dokunun da yok olduğu görülmektedir. Kentsel peyzajda doğal elemanların kullanılmaması ve belirli bir süreklilikte olmaması nedeniyle *doğallık*’tan söz edilememektedir.
- ❖ **DOLGU ALAN:** Mevcutta gezinti, yemek, oturma,seyir,oyun gibi olanaklar sunan bir park alanı kimliğindeki dolgu alan yeşil doku, su /havuz gibi öğelerle *doğallık* etkisini desteklemektedir. Yeşil alanda geometrik biçimde oluşturulmuş hareketli su öğesine sahip havuz ve toplanma alanı “canlılık ve *hareketlilik*” etkisini güçlendirmektedir. Ayrıca bu nokta *algılanabilirlik* ve *anlamlılığını* güçlendirme bağlamında bir odak ve çekim merkezi olarak kabul edilebilir.
- ❖ **KIYI ÇİZGİSİ:** Tarihi süreçte kumsal ve balıkçılık etkinliklerinin gerçekleştirildiği bir doğal liman biçiminde kullanılan alan için, karayolunun belirlediği yeni kıyı çizgisi bitmemişliğin verdiği bir *karmaşa* sunmaktadır. Bu durum belirginliği ve *algılanabilirliği* zayıflatmaktadır. Bunun yanı sıra, *Doğallık* ve *sürekliliğinin* göz önünde tutulduğu bir çizgisellikten söz etmek mümkün değildir.

Şekil 36. Görsel kalite ölçütlerinin yeşil doku, dolgu alan ve kıyı bağlamında değerlendirilmesi

3.2. Kentsel Tasarım İlkeleri Bağlamında Çalışma Alanına İlişkin Bulgular

Kentsel tasarım ilkeleri bağlamında oluşturulan sorular makro (tüm kentsel alan) ve mezo (kent parçası/yapı adaları) ölçekte değerlendirilerek çalışma alanına ilişkin bulgular irdelenmiştir. Hem mezo hem de makro ölçüğe ilişkin sorular tekrara düşülmemesi amacıyla makro ölçek değerlendirmede cevaplanmıştır. Sorular cevaplanırken birbirini bütünleyen sorular birleştirilerek ele alınmıştır. Örnek;

Topoğrafya pozitif bir karakter veriyor mu? Nerelerde?

Belirgin topoğrafik olumsuzluklar nelerdir? Nerelerde? sorularının,

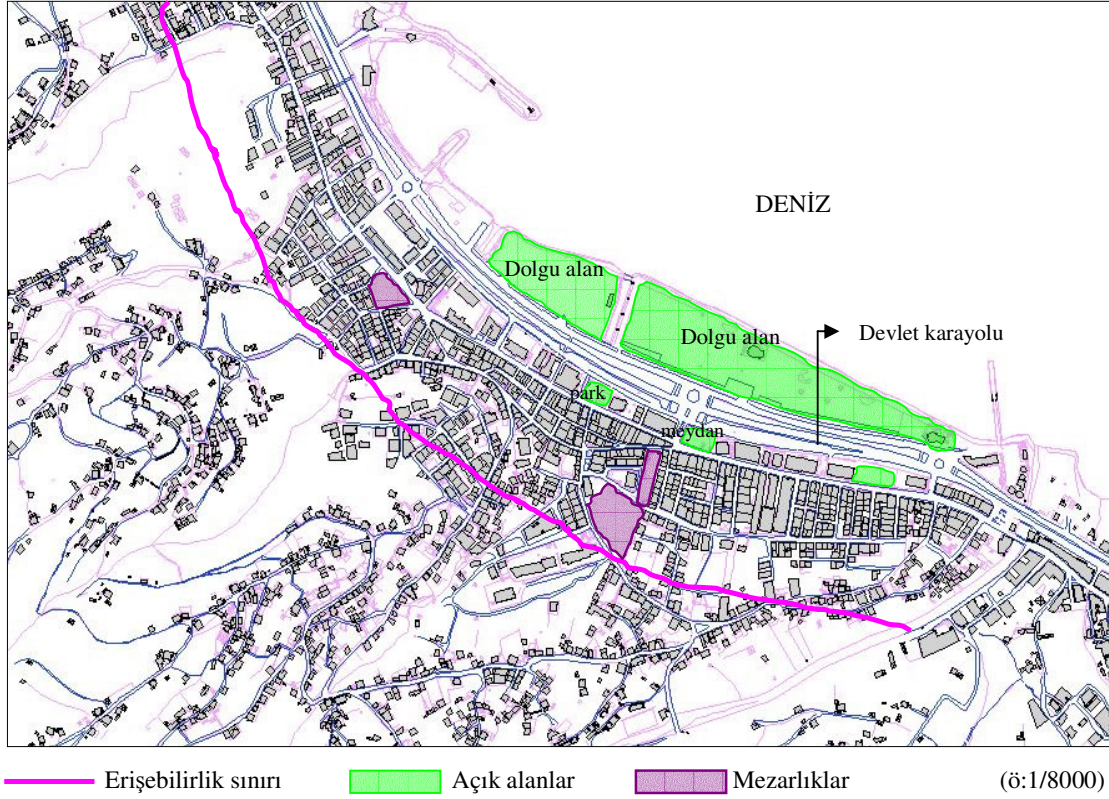
“Topoğrafya pozitif veya negatif bir karakter veriyor mu? Nerelerde?” şeklinde birleştirilerek tek bir soruya dönüştürülmesi gibi.

3.2.1. Çalışma Alanının Makro Ölçekte Değerlendirilmesi

Çalışma alanının makro ölçekte değerlendirilmesinde makro ölçekli soruların cevapları aranmış, sorular Bölüm 2.6.2.3. 'de (SWOT Bağlamında Oluşturulan Sorular) (Tablo 8) görüldüğü gibi ilgili oldukları kentsel tasarım ilkelerine göre gruplanarak cevaplanmaya çalışılmıştır.

Mevcut açık ve yeşil alanların dağılımı nasıldır? Kentin tümünde veya bir parçasında bir ağ oluşturuyor mu? (*Karakter)

Kentte düzenli bir açık alan dağılımı görülmemektedir. Kentteki mevcut açık alanlar kullanılma biçimlerine göre aktif ve pasif yeşil alanlar olarak değerlendirildiğinde; pasif yeşil alan, mezarlıklar dışında görülmemektedir. Aktif açık ve yeşil alan olarak, konut bölgelerinde gerek yetişkinler gerekse çocuklar için gerekli rekreasyon ve oyun alanları bulunmamaktadır. Kent merkezinde oturma-dinlenme amaçlı iki açık alan mevcuttur. Kentteki okul bahçelerinden ikisi özellikle hafta sonları spor alanları olarak kullanılmaktadır (660 m² + 2300 m²) (Şekil 37). Kentteki çocuk oyun alanları ve rekreasyon işlevlerinin tümü sahildeki dolgu alan üzerinde yer alan açık alanda toplanmıştır (Şekil 38, 39). Bu alan tüm Akçaabat'a hizmet eden bir kent parkı niteliğindedir. Ancak, kent ile bu alan arasındaki devlet karayolu önemli bir ayırıcıdır (Şekil 37) ve yayalar için güvenli bir geçiş bulunmamaktadır

Şekil 37. Kentteki mevcut açık alanların dağılımı

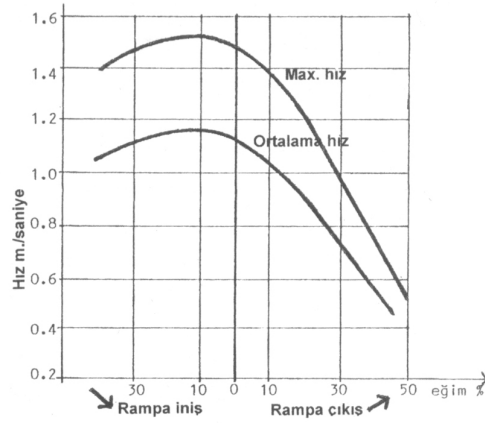
Bunun yanı sıra açık alanlara erişebilirlikte uzaklık ölçütünün yerleşmenin topoğrafik yapısıyla ilişkisi düşünüldüğünde kentin güneyinde yayalar için oldukça eğimli yollar bulunmaktadır (ort.%30). Yaya hızı- arazi eğimine göre değerlendirildiğinde (Şekil 38) %30 eğimli bir arazide yaya hızının yaklaşık 2.5km/sa. olduğu söylenebilir (Aydemir, 2004). Bu hız dikkate alındığında çocuklar ve yetişkinler için erişme mesafesi içerisinde gerekli olan rekreasyon ve oyun alanları bulunmamaktadır (Şekil 39) (Tablo 13).

Tablo 13. Açık alanlara erişebilirlik

İşlevler	Erişebilirlik normları	Eğim faktörü normları	Mevcut durum
Mahalle Parkı	0,8-1 km	500-650 m	2 km
Spor Alanı	1-1,5	630-920 m	2 km
Çocuk Oyun Alanı	300 m	180-200 m	2 km

Şekil 38. Dolgu alan üzerindeki açık alan kullanımı

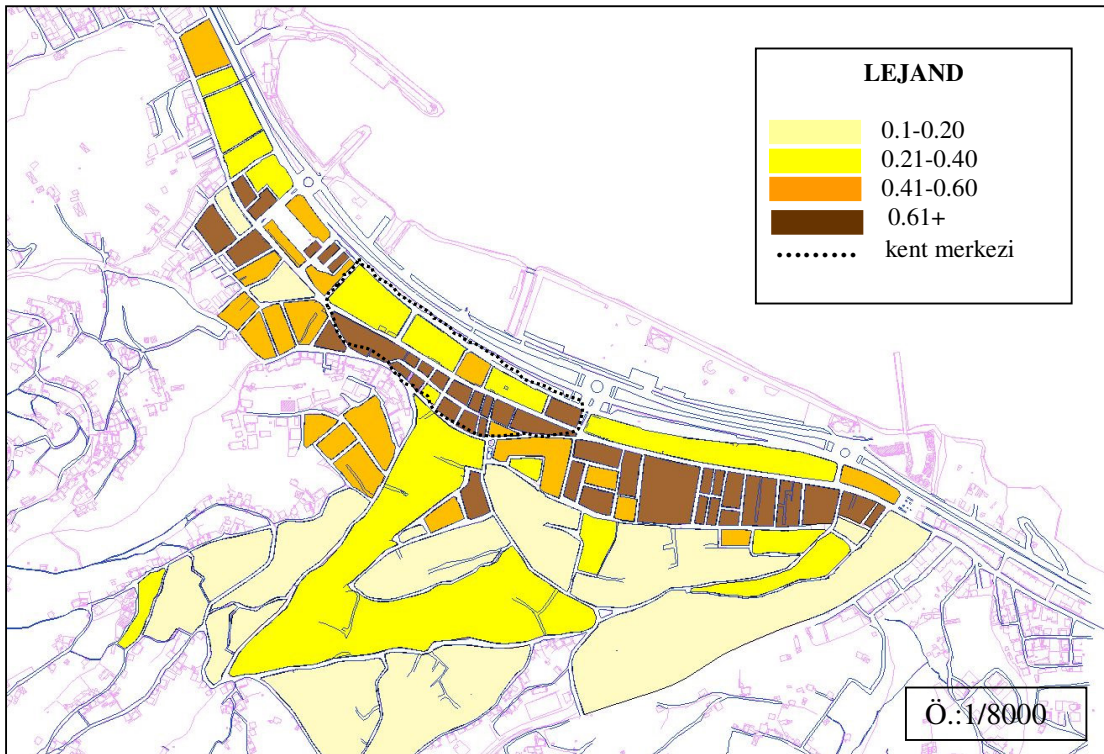
Şekil 39. Yaya hızı- arazi eğimi ilişkisi (Aydemir, 2004)

Kentsel çevre kalitesinin kentlinin yaşam kalitesi üzerinde olumlu etkileri vardır. Açık yeşil alanların makro ölçekten mikro ölçeğe kadar doğal ve yapay yeşil veya yeşil eleman içeren koridorlarla bağlanarak kent bütününde veya kent parçasında bütüncül bir yapıyı içinde açık alan ağı oluşturması kentsel çevre kalitesi açısından önemlidir.

(Aydemir, 2004). Bu açıklamalar dikkate alındığında kent içinde tekil olarak yer alan açık alanlarda belirli bir sürekliliğin, dolayısıyla bütüncül bir açık alan ağının olmadığı söylenebilir (Şekil 37).

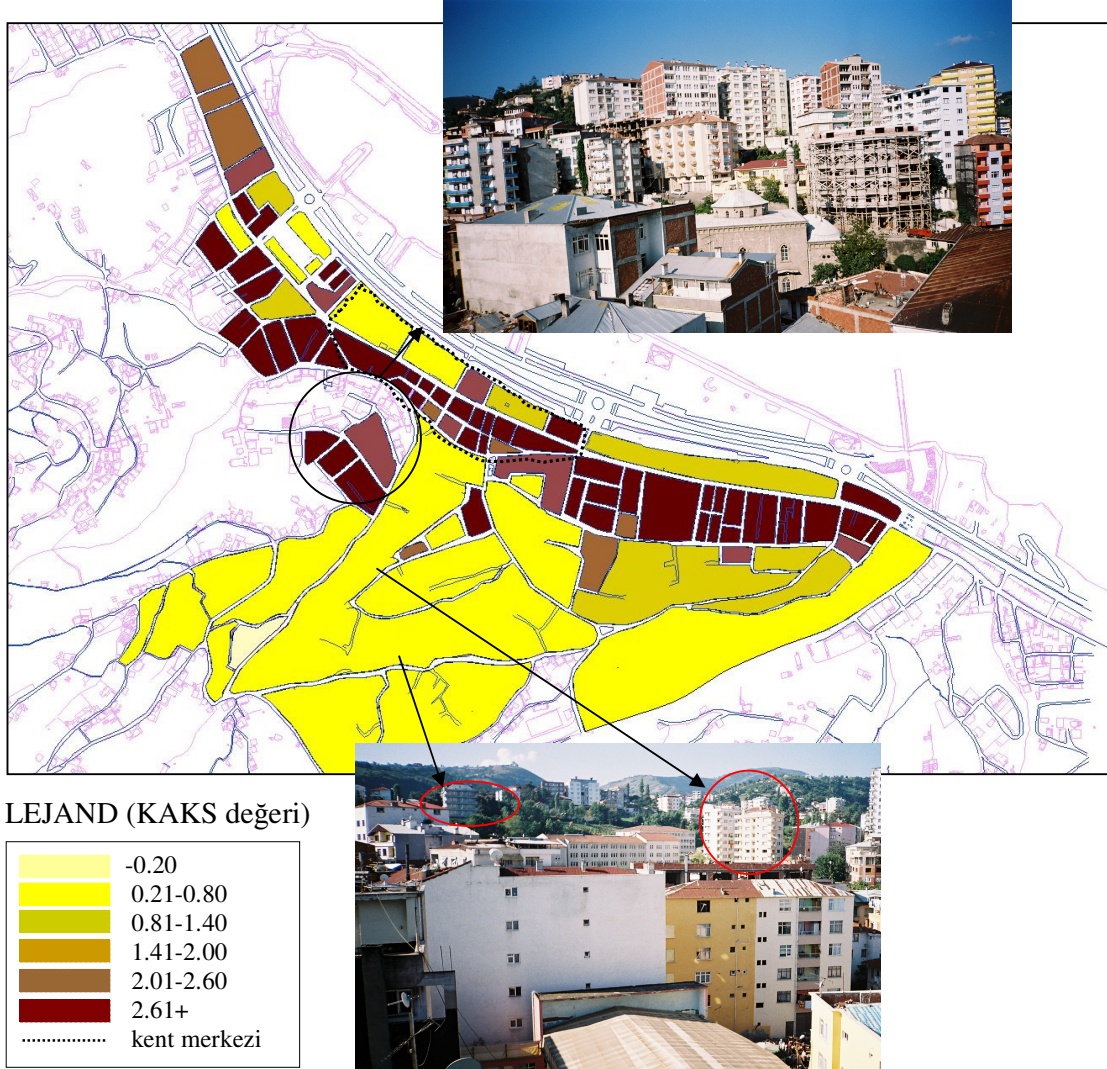
Yüksek yoğunluklu bölgeler var mı? Nerelerde? Kentin yapılaşma yoğunluğu artıyor mu ve bir problem mi? Nerelerde? (*Karakter)

Kent bölgelerinin yapılaşma yoğunluğu irdelendiğinde (TAKS ve KAKS) özellikle kent merkezi ve çevresinde yönetmelik koşullarını aşan, oldukça yoğun bölgelerin bulunduğu görülür (Şekil 40, 41). Kent merkezi ve yakın çevresi dışında özellikle güneydeki düşük yoğunluklu konut bölgelerine yakın yerleşmelere kadar sıçrayan çok katlı yoğun yapılaşmalar artmaktadır. Artan yoğunluk sonucu hem kent kimliği hem de kentsel yaşam kalitesi düşük kent bölgeleri ortaya çıkmaktadır. Birbirine oldukça yakın, minimum bahçe mesafeleri dahi ihmal edilmiş çok katlı yapılaşmalar arasında insanların gereksinim duyacakları açık ve yeşil alanlar, donatılar ve yeterli yol altyapısı bulunmamaktadır. Ayrıca oldukça eğimli topoğrafik yapı üzerinde çok katlı oldukça yoğun yapılaşmalar gelişmektedir.

Şekil 40. TAKS yoğunluk analizi

Şekil 41. KAKS yoğunluk analizi

Kentsel yayılma (düzensiz gelişme) bir problem mi? (*Karakter)

Her gelişen kentte olduğu gibi kentsel gelişme beraberinde birtakım kentsel hizmetleri (kanalizasyon, su, yol, eğitim, sağlık, vb) de getirmektedir ve bu hizmetlerin kentte düzenli olarak dağıtılması kentli yaşamı için oldukça önemlidir. Kentsel yayılma kentsel hizmetlerden kaynaklanan yeni maliyetler getirmekte, düzensiz mekansal gelişme kaynakların da düzensiz dağılımına neden olmaktadır. Ayrıca, kentsel yayılma sonucu kentlerin akciğerleri ve hava koridorları olabilecek vadiler ve yeşil tepeler de yavaş yavaş yüksek yoğunluklu apartman bloklarıyla dolmaktadır (Şekil 42).

Şekil 42. Vadilerde yükselen yoğun konut blokları

Mevcut kentsel alanda;

- **Nitelikli/kendine has özellikleri güçlendirilebilecek olan kent bölgecikleri var mı?**
- **Net bir kimlik eksikliği içinde ve zayıf imajlı alanlar var mı? Nerelerde? Zayıflık tasarımıyla mı ilgilidir? (*Karakter)**

Yeni gelişen düzensiz yapılaşmanın yok etmeye başladığı, kentin güneyinde tarihi yerleşim dokusu taşıyan alanlar (Ortamahalle, Dürbinar ve Nefsipulathane Mahalleleri) mimari yapısı bakımından kentin kendine has özellikleri olan bölgesidir. Bu alanlarda varolan özellikleri korumak, yeni gelişmelerle bu karakterleri ve yerel özellikleri güçlendirmek oldukça önemlidir (Bölüm 2.2.4).

Mevcut kentsel alanda bunun dışında, özellikle kent merkezi ve yakın çevresinde, yeni gelişen konut alanlarında standartlaşmış tasarımlardan kaynaklı birbirine benzer, bakımsız, herhangi bir mimari özellik taşımayan yapı grupları yer almaktadır. Bu alanlar kentte kimlik ve imaj/ algıs açısından zayıf kentsel mekanlar yaratmaktadır.

Önemli gökyüzü çizgileri var mı ve tehdit altında mı? Nerelerde?(*Karakter)

Kentin doğal yapısından kaynaklı tepelerin ve bu alanlardaki geleneksel yapı dokusunun oluşturduğu önemli gökyüzü çizgileri kent merkezi başta olmak üzere kentin doğusunda ve güney yamaçlarında yükselen yapı bloklarının tehdidi altındadır (Şekil 43).

Şekil 43. Gökyüzü çizgisi

Topoğrafya pozitif veya negatif bir karakter veriyor mu? Nerelerde? (*Karakter)

Topoğrafyanın eğimi, tepeler ve vadiler kentsel silüette, dolayısıyla kent kimliğinin tanımlanmasında önemli doğal elemanlardır. Mevcut kentsel çevrede doğu-batı yönünde birbirini izleyen vadiler ve tepelerle güneyden kuzeye inen eğimli bir topoğrafya mevcuttur. Topoğrafyanın bu doğal yapısı, aslında kentsel silüette önemli bir pozitif karakter bileşeni olarak değerlendirilebilir. Fakat bu topoğrafya yapısını tümüyle göz ardı ederek gelişen konut alanları kentsel silüet açısından oldukça negatif bir karakter oluşturmaktadır.

Tanımlanabilir townscape karakterleri nelerdir? Geniş ölçekli gelişmelerin tehdidi altıda mı? Nerelerde? Özellikle kent girişleri ve diğer alanlarda kent silüetini bozan alanlar/yapı grupları var mı? İyileştirilebilir mi? (* Karakter)

Yukarıda da değinildiği gibi, kentin doğal yapısından kaynaklı topoğrafyası ve güneydeki geleneksel konut grupları en önemli townscape karakterleri olarak kabul edilebilir. Ancak oldukça yoğun gelişen yapı bloklarının tehdidi altındadır. Özellikle kent girişleri, kent merkezi ve yakın çevresi başta olmak üzere, kentin güneyindeki alanlarda 1980 sonrası gelişen niteliksiz ve kent silüetini bozan yapı grupları yer almaktadır (Şekil 44). Bu alanların iyileştirilme olasılığı güçtür, ancak henüz gelişmesini tamamlamamış kentin güneyindeki yeni gelişen konut alanlarında topoğrafyayı, doğal çevreyi (peyzajı) ve mevcut dokuyu dikkate alan, onunla uyumlu az yoğun gelişmelerin teşvik edilmesi gerekmektedir.

Şekil 44. Silüeti bozan yapı grupları

Karakter kazandırmak için fırsatlar nelerdir? (* Karakter)

Bir kent alanının karakteri farklı birçok bileşene bağlıdır (Bölüm 2.2.1. “Kentsel Tasarım İlkeleri”). Karakter kısaca; topoğrafya ve yapı biçimi, jeoloji, geleneksel yapılar, kent dokusu ve sınırların birleşiminden ortaya çıkan kalite (Manley, Guise, 1998) olarak tanımlanmaktadır. Daha önce de ifade edildiği gibi, kentin sahip olduğu topoğrafik yapı, tarihi doku özelliği taşıyan alanları önemli bileşenlerdir ve güçlü bir kentsel karakter verecek anlamda kullanılabilir.

Yüksek yapılar için fırsatlar var mı? Nerelerde? (* Karakter)

Çok yüksek ve yoğun yapı bloklarının oluşturduğu mevcut kentsel dokuda yüksek yapılar için fırsatlar bulunmamaktadır. Ancak kentin doğusunda yer alan ve Yaylacık Mahallesi’nde kentin diğer mahallelerine göre topoğrafya açısından daha az eğim alanlar yer almaktadır ve bu mahalle kent silüeti dışında kalmaktadır. Henüz yapılaşmasını tamamlamamış bu mahallede daha kimlikli kentsel alanlar/çevreler yaratmak üzere getirilecek yapılaşma koşulları ve düzenlemelerle yüksek yapılaşmalara gidilebilir.

Tarihi alanlarda mevcut doku korunmuş mu ve uyum gözetilmiş mi? Nerelerde?

Daha güçlü koruma gerektiren alanlar hangileridir? (*Karakter)

Kentin tarihi doku özelliği taşıyan bölgeleri güneydeki Ortamahalle, Dürbinar ve Nefsiplathane Mahallelerinde yer almaktadır. Ortamahalle sit alanı olarak korunmaktadır. Ancak diğer iki mahallede geleneksel özellik taşıyan yapılar tekil olarak kalmış yeni yapılaşmalar arasında kaybolmuş, çoğu da harabe durumundadır. Ayrıca, tarihi doku bölgelerine çok yakın yerlerde mevcut dokuyla uyum endişesi taşımayan yeni gelişmeler devam etmektedir. 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun 8. maddesinde belirtildiği üzere, “Tescil edilen korunması gerekli kültür ve tabiat

varlıklarının korunma alanlarının tespiti ve bu alanlar içinde inşaat ve tesisat yapıp yapılamayacağı konusunda karar alam yetkisi Koruma Kurullarına aittir.” Bu madde gereğince bu alanlarda koruma kurulunun onayı olmadan belediyenin yeni yapılaşmalara izin vermemesi gerekir. Ancak, yapılan uygulamalar belediye ile koruma kurulu arasındaki iletişimsizliğin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Kısacası, kentin tarihi alanları yoğun yapılaşmanın tehdidi altındadır ve daha güçlü koruma gerektirmektedir (Şekil 45).

Şekil 45. Tarihi dokuda uyum/koruma

Özellikle önemli olan peyzaj özellikleri nelerdir? Baskı altında mıdır? Nerelerde?

Kentte topğrafyadan kaynaklı vadiler ve güney yamaçları ve kent merkezindeki açık alanlarda yer alan doğal peyzaj karakterleri dışında özellikle önemli olan peyzaj özellikleri

yoktur. Bu alanlar yoğun yapılaşmanın baskısı altındadır. Bunun yanı sıra, dolgu alanda üzerindeki açık alan düzenlemesinde yeşilin ve suyun kullanımı da önemli peyzaj özellikleri olarak kabul edilebilir.

Mevcut yapılaşmış çevre ölçek,doku,kütle bağlamında uyum içinde mi? Arazi kullanım katsayıları yapı hacminde ve yüksekliğinde çevreleriyle uyumsuz bir artışa neden oluyor mu? Nerelerde? İyileştirilebilir mi? (*Karakter)

Kent merkezi ve yakın çevresinde bitişik nizam ve çok katlı yapılaşma koşulları sonucu birbirine bitişik ve oldukça yüksek kütleli yapı hacimleri ortaya çıkmıştır . Bunun yanı sıra, birbirine yakın yapı adaları ve parsellerde farklı yükseklikte ve hacimde yapılar yan yana yer almaktadır (Şekil 46).

Şekil 46. Yapılaşmış çevredeki uyumsuzluğa örnek

Bu yapılaşma biçimi topoğrafyadan kaynaklı eğim dikkate alınmadan kentin güneyine doğru da sıçramış görünmektedir. Sonuçta, ölçek ve doku olarak uyumsuz kentsel çevrelerin ortaya çıktığı görülmektedir (Şekil 47).

Şekil 47. Mevcut dokudaki uyumsuzluk

Herhangi bir özellik taşımayan, sınırları çizilemeyen/algılanamayan kent bölgelikleri var mı? Nerelerde? (* Okunabilirlik)

Bunu tanımlamak için öncelikle kentin/kentsel alanların okunabilirliğini kısaca irdelemek gerekir. Kent/kent bölgelerinin algılanabilirliği/okunabilirliğini tanımlamada Lynch'in etkin kentsel doku öğeleri olarak tanımladığı elemanlar (Yollar, düğüm noktaları, anıtsal öğeler, bölgeler ve sınırlar) önemlidir. Kent/kent bölgeleri bu bağlamda irdelendiğinde;

Yollar: Yollar insanların belleklerinde kalan ve kenti/kentsel alanı tanımlamada kullandıkları en güçlü elemanlardır. Kentin kuzeyinde kenti doğu-batı yönünde baştan başa geçen devlet karayolu (Adnan Menderes Caddesi), güneyinde ona paralel devam eden Atatürk Bulvarı ve İnönü Caddesi, merkez bölgesinde yine İnönü Caddesine paralel Dr.

Ayhan Kanoğlu Caddesi ve İstiklal Caddeleri kentin en tanımlayıcı ana akslarıdır. Kentin güneyindeki konut bölgelerini merkeze bağlayan ikincil yollar da tanımlayıcı ara akslardır. Bu yollar arasında bağlayıcı (collectors) konumda olan diğer yollar yer almaktadır (Şekil 46).

Referans noktaları (Landmarklar): Kentsel referans noktaları kentin/kent bölgesinin sembolü olarak hatırlanan kente karakter veren yapay ve doğal elemanlar/yapılardır. Kent merkezinde, bir kamu yapısı olan belediye binası bir referans noktasıdır. Yine önceki yıllarda tekel işletmesine ait olan yapı, ticaret ve büro hizmetleri kullanımlarının olduğu iş merkezi (Pulathane iş merkezi), dolgu alan üzerinde yer alan yeme içme yerleri (köfte salonları), merkezdeki cami kentin önemli referans yapıları olarak kabul edilebilir (Şekil 48). Kentin güneyinde geleneksel konut dokusu özellikleri taşıyan Ortamahalle'deki Kilise ve cami de bu bölge için bir "landmark (referans noktası)"tır.

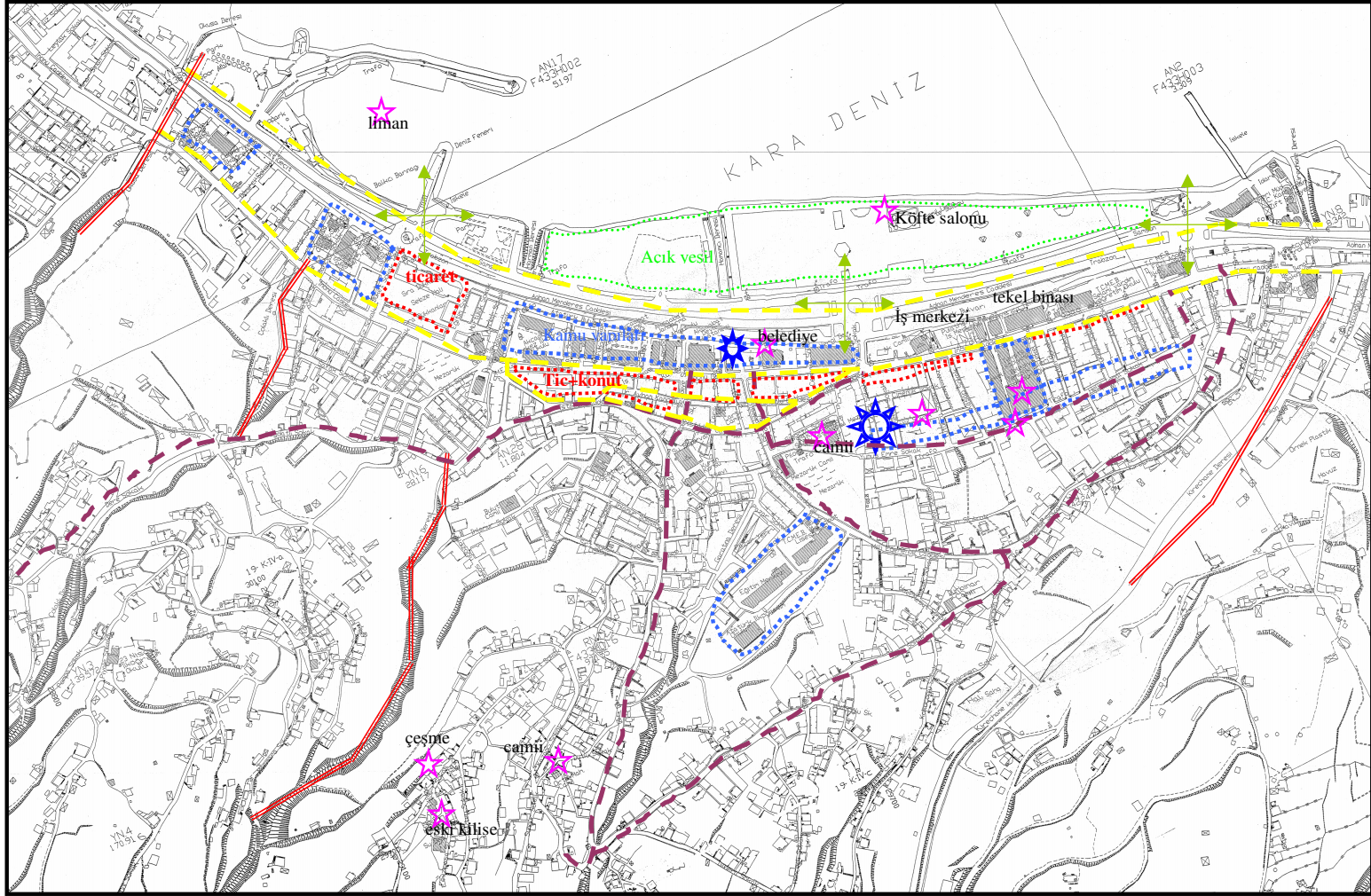
Düğüm noktaları (Nodes): Kentte girilebilen veya kullanılabilen stratejik noktalardır. Belirli etkinliklerin toplandığı veya yaya/taşıt ulaşımının kesiştiği noktalardır. Kent merkezinde yer alan camii avlusuyla bütünleşen meydan ve belediye binasının yanında yer alan meydancık ve park insanların oturma,bekleme,dinlenme, gelip geçme amaçlı kullandıkları bir düğüm noktasıdır (Şekil 48).

Bölgeler (Districts): Barındırdıkları işlevler veya özellikleriyle diğer kent bölgelerinden ayrılan alanlar olarak tanımlanabilir. Kentteki bölgelerin ticaret, kamusal kullanımlar, yeşil alan ve konut bölgeleri olarak birbirinden ayrıldığı ancak merkezdeki ticaret bölgesinde (yol boyu ticaret) ticaret+konut kullanımlarının birlikte olduğu görülmektedir (Şekil 48).

Sınırlar (Edges): Bölgeleri birbirinden ayıran doğrusal öğelerdir. Kentte vadiler ve vadiler boyunca devam eden dereler doğal sınırlar, Adnan Menderes Caddesi kentteki yeşil alanı diğer bölgelerden ayıran yapay sınır olarak tanımlanabilir (Şekil 48).

Bu açıklamalar doğrultusunda kent merkezi ve yakın çevresindeki ve kentin güneyindeki yeni gelişen konut bölgeleri yollar ve sınırlar dışında okunabilirliği sağlayan öğelerin olmadığı, herhangi bir özellik taşımayan/okunamayan kent bölgeleri olarak tanımlanabilir.

Şekil 48. Kent okunabilirlik haritası

Okunabilirliği güçlendiren özel arazi kullanımları (yeşil, park, alleler) var mı? Nerelerde? (* Okunabilirlik)

Okunabilirlik açısından kent merkezinde insanların dinlenme, bekleme amaçlı kullandığı park ve meydan (Şekil 48) okunabilirliği güçlendirici yönü bakımından değerlendirilebilir. Kentin diğer bölgelerinde mezarlık olarak kullanılan alanlar dışında tarihi bir bahçe, kültür bahçesi, kent ormanı vb. nitelikte okunabilirliği güçlendirecek anlamda yeşil ve park olarak özel bir arazi kullanımı yoktur. Bunların yanı sıra, kentteki kamu kurumlarının çoğunun tek bir cadde (İnönü Caddesi) boyunca konumlanmış olması cadde özel bir arazi kullanımı olarak değerlendirildiğinde okunabilirliği güçlendirmektedir (Şekil 48).

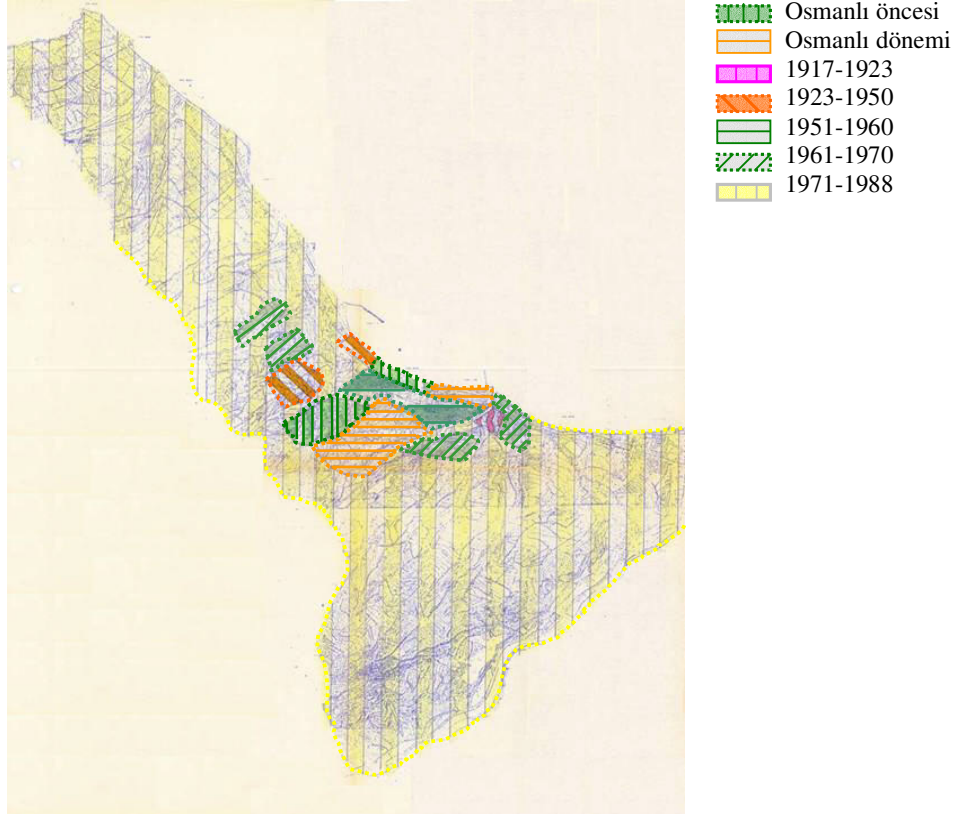
Kent formunu okunabilir kılacak/okunabilirliği güçlendirecek fırsatlar nelerdir ve nerelindedir? (* Okunabilirlik)

Kent güneye doğru da gelişmektedir ve bu alanlarda yer alan Ortamahalle, Dürbinar ve Nefsipulathane mahallelerinde geleneksel karakterde yapı grupları yer almaktadır. Bu alanlardaki gelişmeleri mevcut karakteri koruyacak/güçlendirecek biçimde yönlendirebilmek okunabilirlik açısından bir fırsat olarak kabul edilebilir. Bunun yanı sıra, kentin doğal sınırları olan vadileri yapılaşmalardan korumak, buradaki yeşili ve doğallığı vurgulamak kentin okunabilirliği açısından önemlidir.

Kent tanımlanabilir bir forma sahip mi? (* Okunabilirlik)

Kentin mekansal gelişimi irdelendiğinde (Şekil 49) doğrusal (lineer) bir kent formuna sahip olduğu söylenebilir.

Doğrusal (Lineer) kent formu: Üretim, konut, ticaret ve hizmetler kullanımının sürekli ulaşım aksları boyunca yer aldığı kent formudur. Kentin gelişmesi ana arterin uzamasıyla sağlanmaktadır. Model, kentin kurulduğu arazi yapısı (topoğrafya), jeolojik yapı gibi özelliklere bağlı olarak farklılıklar, bozukluklar ve ideal formdan sapmalar gösterebilir. Tepeler, göller, nehirler, dağ sıraları doğrusal formun belirleyicileridir. Örneğin, Karadeniz kıyı kentleri-Akçaabat kentsel yerleşmesi gibi- deniz ve kıyından hemen sonra yükselen tepeler arasında sıkışmışlardır ve genellikle paralel forma uygun gelişme göstermektedirler (Aydemir, 2004).

Şekil 49. Kentin mekansal gelişimi

Yeni landmarklar veya odak noktaları oluşturacak fırsatlar mevcut mu?

(*Okunabilirlik)

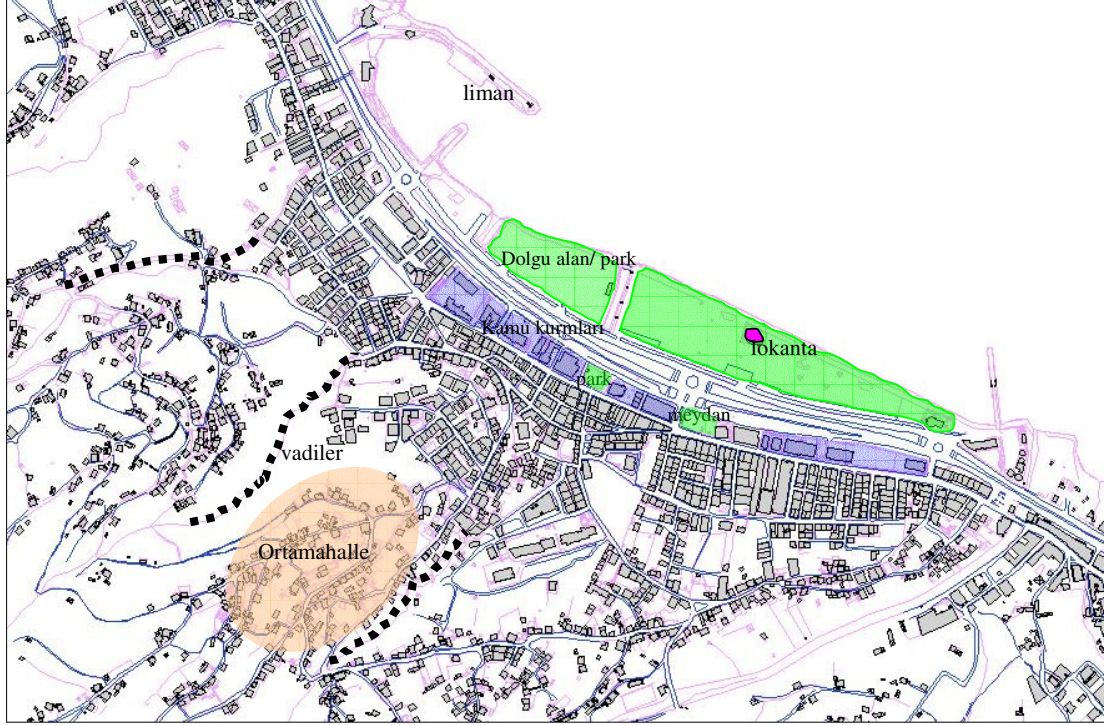
Mevcut kentsel yapıda kent merkezinde Dr. Ayhan Kanoğlu Caddesi'nde yapılacak yayalaştırma düzenlemeleriyle oluşturulabilecek kentsel mekanlarda plastikler, su ögesi gibi landmark niteliğinde elemanlar kullanılabilir. Yine benzer düzenlemelerle toplanma, dinlenme odakları yaratılabilir. Ayrıca, yapı cepheleri ve köşe yapılarına ilişkin yapısal düzenlemeler getirilebilir.

Hangi morfolojik elemanlar okunabilirliği destekler? Nerelerde?

(*Okunabilirlik)

Kent merkezinde yer alan meydan ve park düğüm noktası olarak okunabilirliği destekler. Bunun yanı sıra, bazı yapılar (kamu kurumları yapı dizisi), park, rekreasyon ve oyun alanlarının bulunduğu dolgu alan üzerindeki kent parkı ve bu park içindeki lokanta, liman landmark olarak okunabilirliği güçlendirmektedir. Merkezin güneyinde yer alan

vadiler (sınır), tarihi doku özellikleri taşıyan yapı grupları (Ortamahalle) da okunabilirliği açısından önemli elemanlardır (Şekil 50).

Şekil 50. Okunabilirliği destekleyen elemanlar ve konumları

Kent bölgeciğinin/kentin girişlerini kimlikli kılabacak potansiyeller var mıdır?

Nelerdir? Nerelerdedir (*Okunabilirlik)

Kentin batı yönündeki girişi kırsal nitelikli yapılaşmaların ve onun hemen devamında yüksek katlı yoğun yapılaşmaların algılandığı bir nitelik taşımaktadır. Doğu yönden kente girişte ise bitişik nizam yüksek katlı konut bloklarının kentsel peyzajda yarattığı duvar etkisi algılanmaktadır. Dolayısıyla kentin girişlerini kimlikli kılabacak potansiyeller bulunmamaktadır.

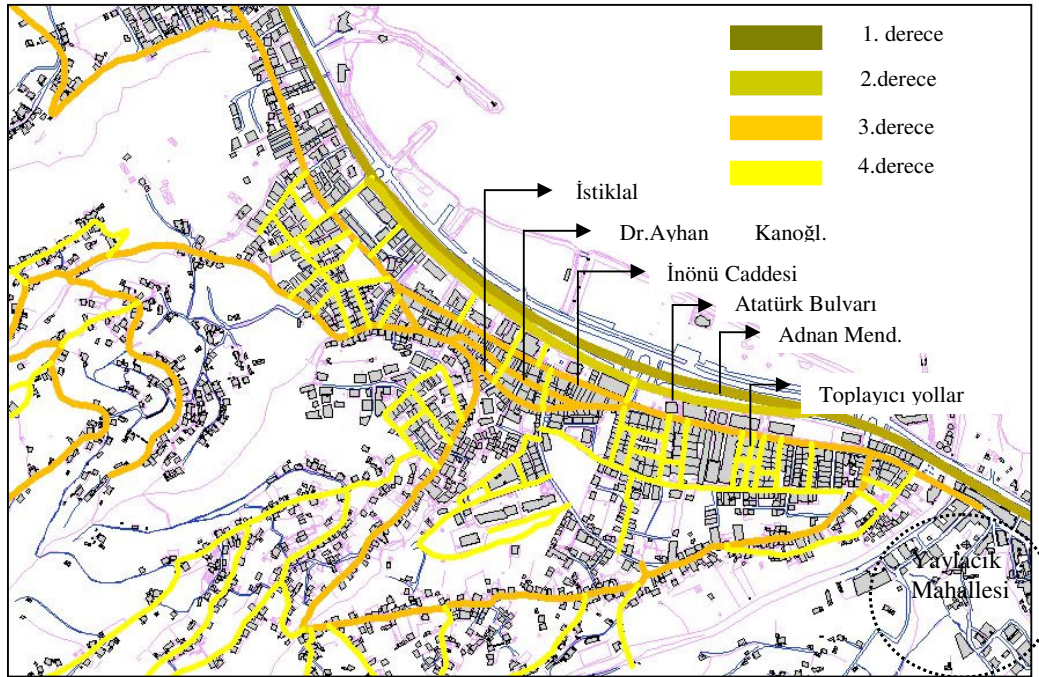
Yol hiyerarşisi kent bölgelerini ayırıcı mı bütünleştirici midir? (*Hareket kolaylığı)

Kentin yol şeması irdelendiğinde, kent merkezinde yol hiyerarşinin bütünleştirici olduğu kabul edilebilir. Doğu-batı yönünde Akçaabat'ın ana ulaşım sistemi büyük ölçüde Adnan Menderes Bulvarı (1.derece yol) üzerinden yapılmaktadır. Sahil yolunun denize

dolgu yapılarak genişletilmesi ve kuzeye ötelenmesiyle daha önce ana ulaşım aksı olarak kullanılan Atatürk Bulvarı (2.derece yol) kent içi servis yoluna dönüşmüş ve kısmen de olsa devlet sahil yolundan ayrılmıştır (Şekil 51). Bu yola paralel devam eden İnönü caddesi, Dr. Ayhan Kanoğlu Caddesi ve İstiklal Caddesi ve güneydeki mahallelerle bağlantıları sağlayan ana toplayıcı yollar üçüncü derece ana arterler olarak kabul edilebilir (Şekil 52). Kentin güneyindeki mahallelerde yollar arasında belirli bir hiyerarşi bulunmamaktadır.

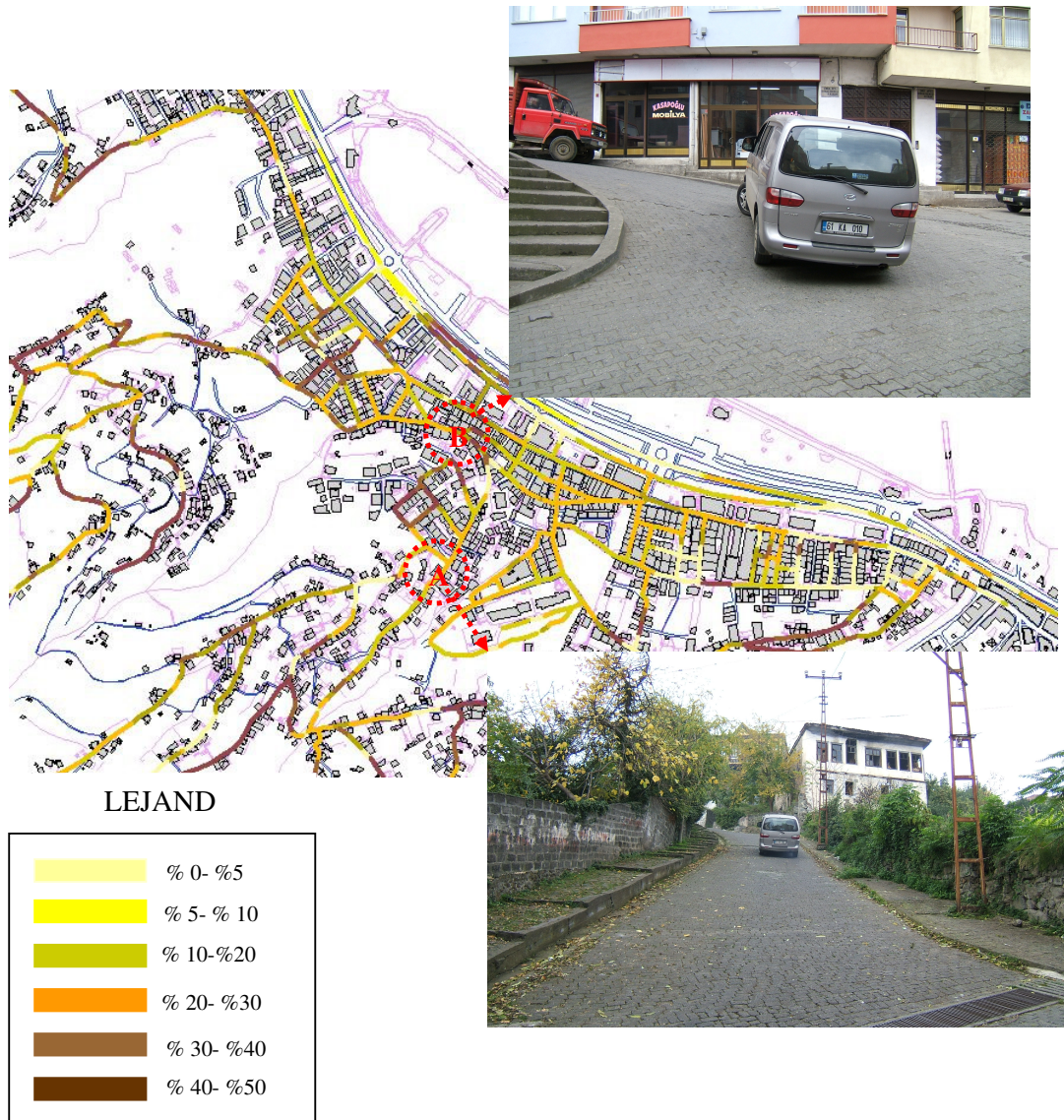
Şekil 51. Doğu-Batı yönündeki bağlantıları sağlayan ana arterler

Şekil 52. Yol hiyerarşisi

Ana ulaşım arterlerinde teknik normlara uyumsuzluklar var mı? Nerelerde standartlar düşmüştür? Düzeltilebilir mi (*Hareket kolaylığı)

Ana ulaşım arterlerindeki yol genişlikleri güzergahları boyunca sabit değildir, 6m-10m arasında değişmektedir. Bunun yanı sıra, özellikle kentin kuzey-güney yönünde bağlantılarını sağlayan ana arterlerin çoğunun eğim teknik normunun (% 8) üzerindedir (yer yer %50'ye kadar çıkmakta) (Şekil 53A). Ayrıca gerek eğimin gerekse yapılaşmanın getirdiği zorlamalarla çoğu kavşak dönüşlerinin de standartlar açısından uygun olmadığı görülmektedir (Şekil 53B).

Şekil 53. Yol eğim analizi

Ana ulaşım arterleri kent bölgelerini yeterli düzeyde besliyor mu? (*Hareket kolaylığı)

Kent bölgelerinin hemen hepsine taşıt ulaşımı sağlanabilmektedir. Ancak kamu taşımacılığının olmayışı, yolların eğimli olması ve teknik normlara uyumsuzluklar gibi etkenler de göz önüne alınırsa ana ulaşım arterlerinin kent bölgelerini yeterli düzeyde beslemediği söylenebilir.

Yol ağı alternatif trafik yönetimine olanak veriyor mu? (*Hareket kolaylığı)

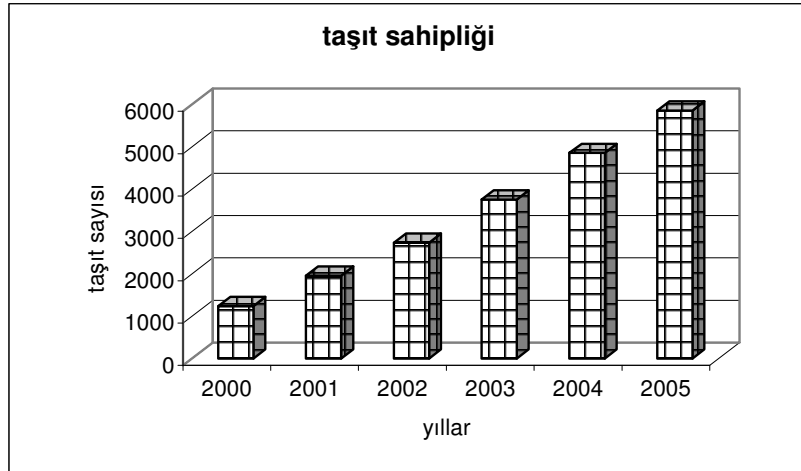
Yol ağının oluşumunda topoğrafya önemli bir etmendir. Kentin topoğrafik yapısının sınırlayıcılığı ve dağınık yerleşim dokusu, özellikle kuzey-güney yönünde alternatif trafik yönetimi için olanak vermemektedir. Ancak kent merkezindeki yol ağı dikkate alınırsa, belirli bölgelerde yayalaştırma veya belirli zaman dilimlerinde belirlenen güzergahları taşıt trafiğine kapama, trafik yönlerinin yeniden düzenlenmesi gibi alternatif trafik yönetimine ilişkin olanaklar sağlanabilir.

Kamu taşımacılığının yetersiz olduğu/bulunmadığı kent bölgeleri var mı? (*Hareket kolaylığı)

Kent içinde devlet karayolunu (Adnan Menderes Bulvarı) izleyen otobüs güzergahı kentnin doğu-batı yönünde yalnızca Yaylacık Mahallesi'ne kadar devam etmektedir (Şekil 52). Diğer kent bölgelerinde kamu taşımacılığı bulunmamaktadır. Taşıt ulaşımı özel araçlar veya taksilerle yapılmaktadır.

Araba sahipliğinde sürekli artışlar taşıt ve yaya hareketliliğini tehdit ediyor mu? Nerelerde? (Kısa-Orta- Uzun dönemde) (*Hareket kolaylığı)

Kentteki taşıt sahipliği irdelendiğinde 6 yıllık periyotta sürekli bir artış olduğu görülmektedir (Şekil 54).

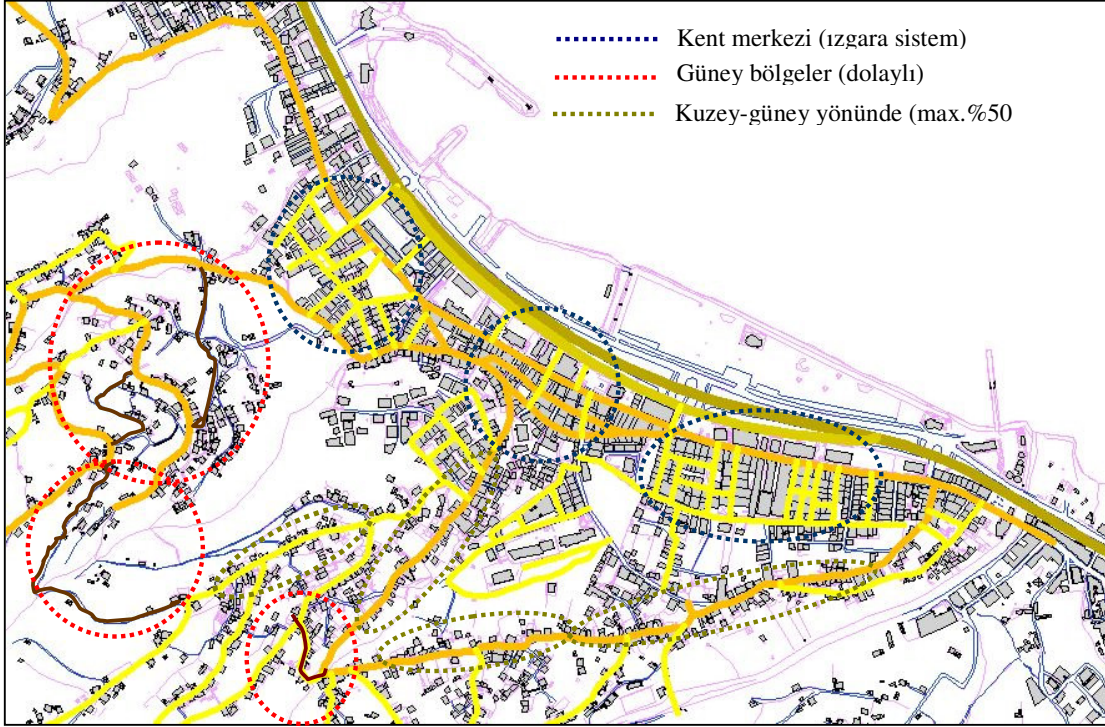
Şekil 54. Taşıt sahipliği (Kaynak: İlçe Emniyet Müdürlüğü istatistikleri)

Yol ve kaldırım genişlikleri açısından gerekli standartlara (10m) uygun olmayan mevcut yolların taşıt sayısındaki sürekli artışla gelen taşıt yükünü kaldıramadığı görülmektedir. Kent merkezindeki ana arterlerde yapılan taşıt ve yaya sayımları sonucunda caddelerin genişlik olarak mevcut taşıt yükünü karşılayabilecek standartlara sahip olmadıkları görülmektedir (Şekil 56). Dolayısıyla taşıt sayısındaki artış, merkezdeki caddelerde taşıt ve yaya hareketliliği açısından kısıtlar getirmektedir. Taşıt sayısındaki artışa karşın yol ve trafik yönetiminde gerekli önlemler alınmadığı sürece uzun dönemde de kısıtların artacağı söylenebilir.

Kent bölgeleri arasındaki yaya bağlantıları güçlü mü sokakların konforu ve güvenliği uygun mu? (Hareket kolaylığı)

Kentin Doğu-Batı yönünde; kent merkezi ve yakın çevresinde yaya bağlantıları güçlüdür. Bu alanlarda konut bölgeleri ile kent merkezi ve konut bölgelerinin kendi aralarındaki yaya bağlantıları genellikle taşıt yollarını izleyen kaldırımlar boyunca kendi arasında ızgara sistem yaya bağlantılarıyla sağlanmaktadır. Ancak kentin güneyindeki bölgelerde doğu-batı yönünde yaya bağlantıları zayıftır. Dolaylı ve uzun mesafede yaya bağlantıları sağlanabilmektedir (Şekil 55).

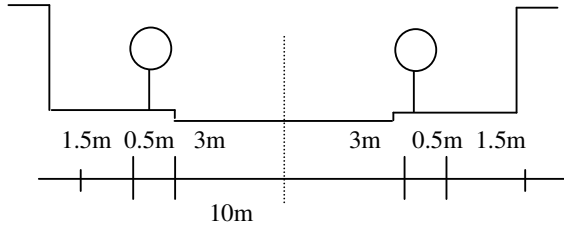

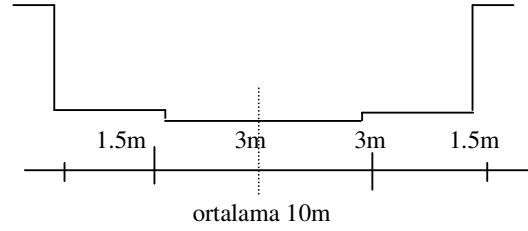
Şekil 55. Kent bölgeleri arasındaki yaya bağlantıları

Kentin Kuzey-Güney yönünde: Zayıf. Konut bölgeleri ve kent merkezi arasında yaya bağlantısı taşıt ve yaya için uygun olmayan eğimli yollar (ort. % 30) boyunca devam eden kaldırımlarla sağlanmaktadır (Şekil 55). Kaldırımlar dışında yaya bağlantısını güçlü kılacak alternatif yaya yolu bulunmamaktadır.

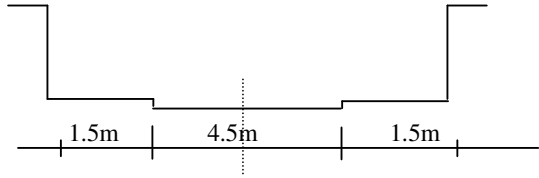
Bunun yanı sıra, kentte özellikle merkez alanda bütün ana arterlerde taşıt trafiği bulunmaktadır ve yayalar trafik gürültüsü ve yapılaşmış çevrenin yoğunluğuyla iç içedir bu da yaya güvenliği ve konforunu kısıtlamaktadır. Ayrıca, kentin ana arterlerinden İnönü Caddesi, Dr. Ayhan Kanoğlu Caddesi ve İstiklal caddesi (Şekil 52) barındırdıkları taşıt yüklerine yol ve kaldırım genişlikleri açısından olması gereken standartlarda değildir (Şekil 56). Örneğin, 350 taşıt/saat yoğunluğu olan bir taşıt yolunun genişliği min. 10m. ve bu genişlik içinde min. 150cm. kaldırım ve 50cm refüj olmalıdır (Ökten, 2004) (Şekil 56b). 413 taşıt/saat yoğunluğu olan İstiklal Caddesinde yol genişliği kaldırım da dahil olmak üzere ortalama 9m (yol genişliği 8m-10m. arasında değişmekte) kaldırım genişliği ise 120-150cm. arasında değişmektedir (Şekil 56b).

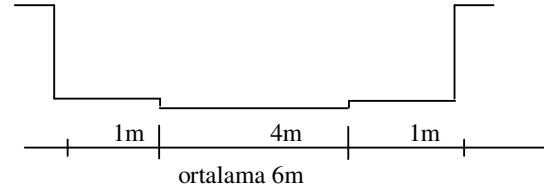
a. Kent içi ayırmsız yol kesiti
(350 taşıt/saat) (Ökten, 2004:158)

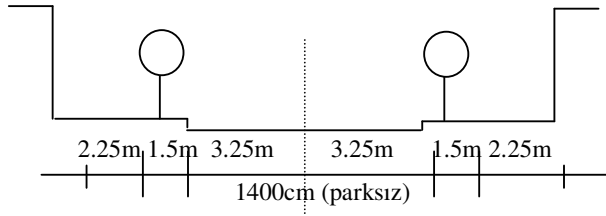
b. İstiklal Caddesi yol kesiti
(413 taşıt/saat)

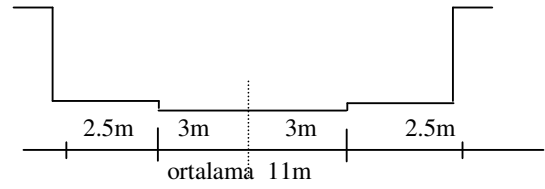
c. Kent içi ayırmsız yol kesiti
(25 taşıt/saat) (Ökten, 2004:158)

d. Dr. Ayhan Kanoğlu Caddesi
yol kesiti (30 taşıt/sa)

e. Kent içi ayırmsız yol kesiti
(800 taşıt/sa) (Ökten, 2004:158)

f. İnönü caddesi yol kesiti
(619 taşıt/sa)

Şekil 56. Kent içi ayırmsız yol kesitleri

Kaldırımların bir kısmı da duran araçlar, oturan insanlar ve ticarethanelerin sergiledikleri eşyalar tarafından işgal edilmiş durumdadır ve yaya hareketinde kullanılabilir genişlik 50cm. kadar düşebilmektedir (Şekil 57). Ayrıca, kaldırım döşeme malzemesi ve doğal ve yapay elemanların konumları (ağaç, aydınlatma ve işaret direkleri, vb) yayaların rahatlığı için uygun değildir (Şekil 58).

Şekil 57. İstiklal Caddesi'nde kaldırımların işgaline bir örnek

Şekil 58. İnönü Caddesi'ndeki kaldırım döşemeleri

Yukarıda sözü edilen kısıtlamaların yanı sıra, özellikle kent pazarının kurulduğu Salı günü yaya sayısındaki artış (Tablo 14), taşıt ve yaya trafiğini daha da güçleştirmektedir.

Tablo 14. Yaya yoğunluğu (m²/kişi/sa)

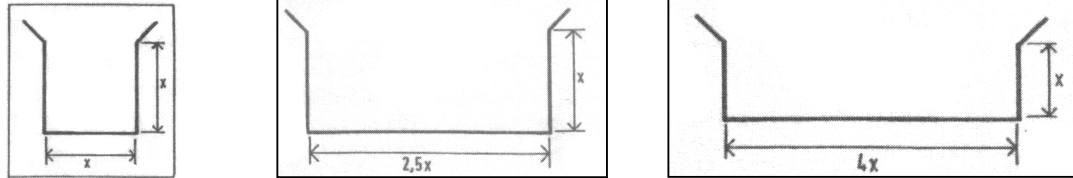
Gün	Yer	7:30-8:30	12:00-13:00	17:00- 18:00
Salı	İnönü Cad.	60	75	47
	İstiklal Cad.	50	159	98
	Dr.Ayhan Kanoğlu Cad.	22	120	22
	Atatürk Bulv.	20	29	15
Perşembe	İnönü Cad.	23	21	18
	İstiklal Cad.	23	74	48
	Dr.Ayhan Kanoğlu Cad.	22	24	18
	Atatürk Bulv.	17	17	14

Belirli zaman dilimlerinde Salı ve Perşembe günü yapılan yaya sayımları sonucunda Salı günü Perşembe gününden farklı olarak yaya yoğunluğunun arttığı özellikle de öğle saatlerinde oldukça yoğun bir yaya sirkülasyonunun olduğu görülmektedir.

Kapalılık sınırını aşan yerler var mı? Hangi alanlarda kapalılık yoktur?

(*Süreklilik-kapalılık)

Meydan ve sokaklarda kapalılık etkisi sokağın iki yanındaki binaların yüksekliği ile, binalar arasındaki mesafenin oranı ile ifade edilmektedir (Şekil 59) (Öksüz, 2004).

Kapalı yerlerden
korkma
Hissinin başlangıcı

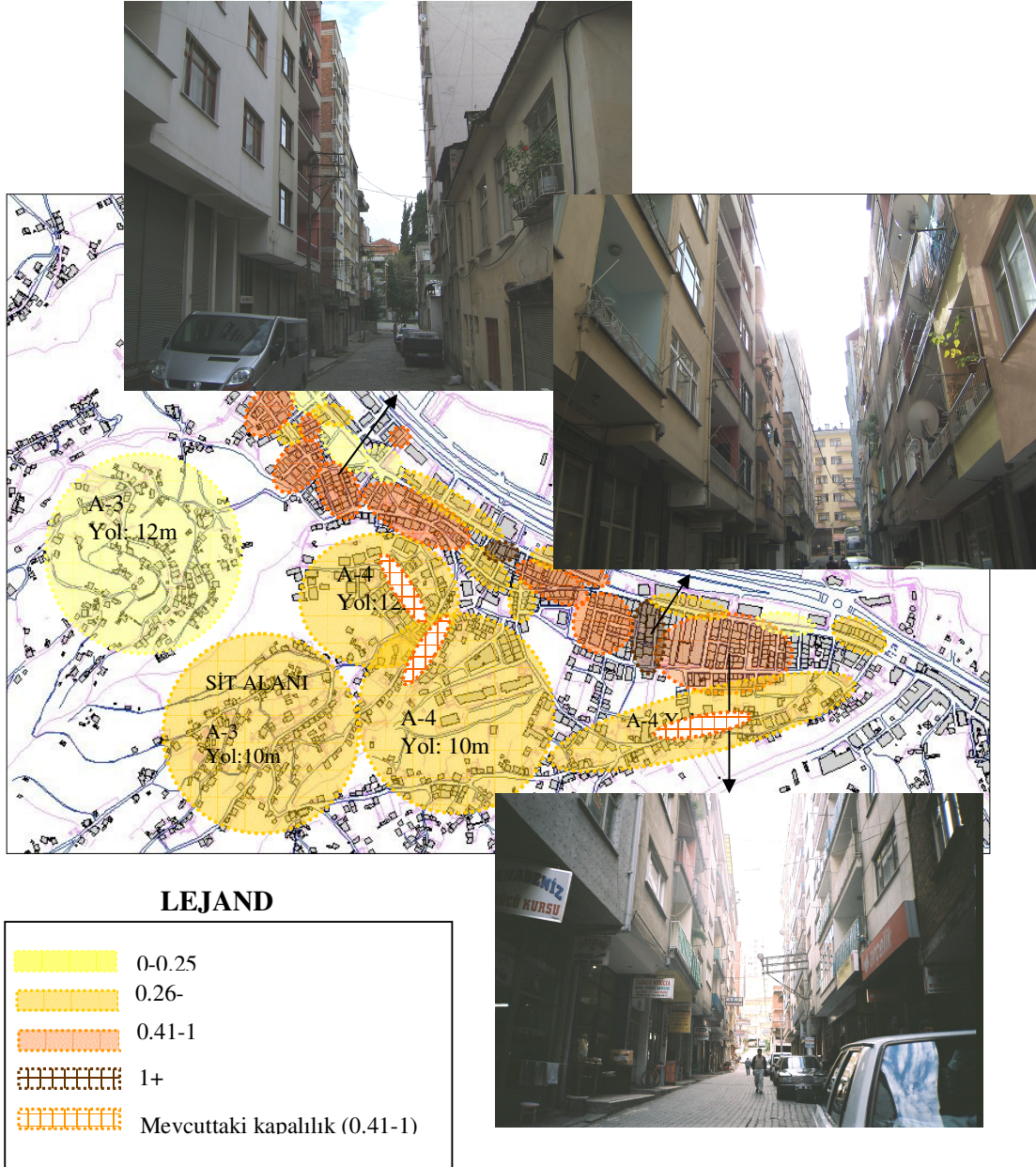
Kapalılık hissini
kaybolması

Kapalılığın algılanmaya
başlamasında maksimum ölçü

Şekil 59. Sokaklarda kapalılık oranları (Öksüz, 2004)

Kentteki sokakların kapalılık oranları irdelendiğinde, merkez ve çevresindeki sokaklarda mevcut yapılaşmış dokudaki kapalılık irdelendiğinde, çoğunda kapalılık oranının kapalılık hissini kaybolması (0.4) ve kapalıktan korkma (1) sınırlarında olduğu ve bazı sokaklarda ise 1 sınırını aştığı (maksimum 3'e kadar çıkmakta) görülmektedir (Şekil 60). Kentin güneyindeki henüz yapılaşmasını tamamlamamış konut alanlarında mevcut imar planındaki yapılaşma koşullarının getirdiği/getireceği mekansal dokuda kapalılık oranları

genellikle kapalılık hissini kaybolması (0.4) sınırının altında olduğu/olacağı söylenebilir. Ancak bu alanlarda mevcut durumdaki kapalılık oranları bu sınırın üzerinde olan sokakların bulunduğu görülmektedir.

Şekil 60. Sokakların kapalılık oranları

**Sokak cephelerinde kesiklikler/süreksizlikler var mıdır? Nerelerde?
(*Süreklilik-kapalılık)**

Sokak cephelerinde gerek yapı yükseklikleri ve hacimleri gerekse yapı cephelerindeki mimari ve dokusal özellikler açısından belirli bir süreklilik izlenmediği görülmektedir (Şekil 61).

Şekil 61. Sokak cephelerinin sürekliliğine örnek (İnönü Caddesi)

3.2.2. Çalışma Alanının Mezo Ölçekte Değerlendirilmesi

Çalışma alanının mezo ölçekte değerlendirilmesinde mezo ölçekli soruların cevapları aranmıştır. Hem mezo hem de makro ölçekte değerlendirilen sorular

Ağaçlı yollar, alleler var mı?Nerelerde? (* Karakter)

Yalnızca kentin en geniş ve etkin kullanılan caddesi olan İnönü Caddesi üzerinde kaldırım boyunca ağaç dizileri yer almaktadır. Ancak ağaç dizilerinin yerleşimi yaya sirkülasyonunu engellemektedir (Şekil 62).

Şekil 62. İnönü Caddesi'nde kaldırım üzerindeki ağaç dizileri

Monotonluk, standartlaşmış ve anonimleşmiş tasarımlar bir problem mi, böyle tasarımlar nerelerde engellenmeli? (* Karakter)

Genel olarak kent bütününde yüksek katlı ve çok yoğun bir yapılaşmanın geliştiği görülmektedir. Bunun yanı sıra, böyle bir yapılaşmada kente/kent bölgesine kimlik kazandırabilecek/kimliği güçlendirecek, mimari açıdan yeni ve farklı yapı stillerinin geliştirilmediği görülmektedir. Dolayısıyla standart tasarımlarla yapılmış, birbirine benzer yapı ve yapı gruplarının oluşturduğu herhangi bir özellik taşımayan monoton, bakımsız kentsel alanlar/mekanlar ortaya çıkmaktadır. Özellikle bundan sonra henüz yapılaşmasını tamamlamamış alanlardaki yeni gelişmelerde bunu engelleyici/kontrol altına alıcı düzenlemeler getirilmelidir.

Yerel özellikler zayıflıyor mu? Nerelerde? (* Karakter)

Kent merkezi ve yakın çevresinde yerel özellikler kaybolmuştur. Daha önce de açıklandığı üzere kentin güneyindeki konut alanlarına sıçrayan yoğun yapılaşmalar sonucu bu alanlarda da yerel özellikler zayıflamaktadır.

Otoparklara ayrılan alanlar ve konumları uygun mu? (*Hareket kolaylığı)

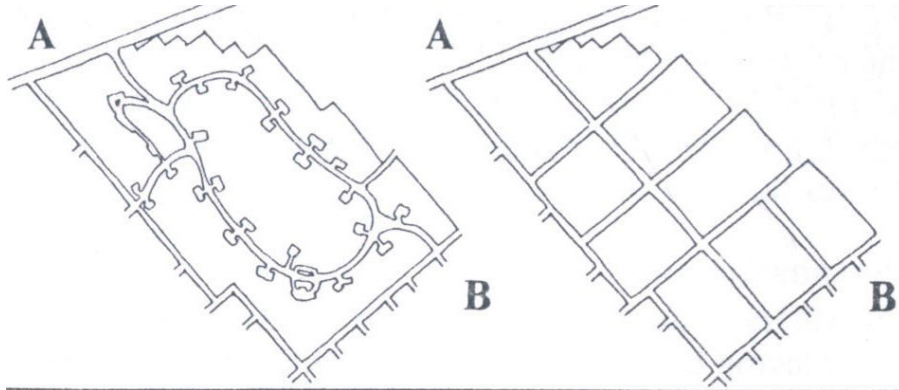
Kentteki toplam taşıt sayısı 7073 iken 445 araçlık park yeri bulunmaktadır. Kentteki otoparklar incelendiğinde; genellikle kamu yapılarının kendi otoparklarının olduğu, bunun dışında kent merkezi ve yakın çevresinde ücretli toplam 195 araçlık 4 kapalı otopark, 190 araçlık açık otopark bulunduğu saptanmıştır. Ayrıca, ilçenin haftalık halk pazarı günü olan Salı günleri dışında “Pazar yeri” 60 araç kapasiteli ücretsiz otopark olarak kullanılmaktadır. Kapalı otoparkların doluluk oranlarına bakıldığında, Salı günü %100, hafta içi %30, hafta sonları ise %10'a kadar düşmektedir. Açık otoparkların doluluk oranları ise %90 dır. Konut alanlarında ise konutların kendine ait otoparkları bulunmamaktadır. Konut alanlarında taşıtlar mevcut yollar üzerine park etmektedirler (Şekil 63).

Şekil 63. Konut alanlarında sokakların otopark olarak kullanımı

Geçirgenlik desteklenebilir mi? (*Hareket kolaylığı)

Geçirgenlik; insanlara bir yerden bir yere erişebilirlikte farklı seçenekler sunma durumudur. Fiziksel ve görsel geçirgenlik alan içindeki yol ağının çevreyi nasıl yapı adalarına böldüğüne bağlıdır. Küçük yapı adaları geniş yapı adalarına göre daha çok seçenek sunmaktadır. Örneğin Şekil 64’de görüldüğü gibi, Rudburn ilkesine göre düzenlenmiş bir imar bloğunda A ve B arasında geniş yapı adası yalnızca üç seçenek verirken yapı adalarına bölünmüş hali dokuz seçenek vermektedir. Bu nedenle daha küçük yapı adaları daha fazla fiziksel geçirgenlik vermektedir. Aynı zamanda görsel geçirgenliği de artırır (Allock, Smith, 2001).

Şekil 64. Geçirgenlik düzeyi

Bu bağlamda, çalışma alanında özellikle kent merkezi ve yakın çevresindeki yapı adalarının boyutlarının küçük oluşu yapı adaları arasında veya adaların kendi içinde

erişebilirlikte farklı seçenekler vermekte dolayısıyla fiziksel ve görsel geçirgenliği artırmaktadır ve yeterlidir denilebilir.

Aktif zemin kat kullanımları var mı?Nerelerde? (*Kamu al. kalitesi)

Kent merkezindeki zemin kat kullanımları genellikle ticarettir. Bunun dışında kaldırımlarla açık/bütünleşen, sosyalleşmeye yönelik aktif zemin kat kullanımları bulunmamaktadır.

Açık alanlar 24 saat kullanılabilir mi? (Kamu al. kalitesi)

Açık alanlar genellikle gündüz saatlerinde aktif olarak kullanılmakta, bunun dışında özellikle dolgu alan üzerindeki açık alan düzenlemesi yaz mevsiminde daha uzun süreli ve belirli zamanlarda düzenlenen etkinliklerle (festival) aktif olarak kullanılmaktadır. Ancak bu zamanlarda bile 24 saatlik bir kullanım görülmemektedir (en geç saat 24:00'a kadar).

Oluşturulan sorular doğrultusunda yapılan irdelemelerle Akçaabat kentsel yerleşmesine ilişkin değerlendirmeler ortaya konmuştur. Sorularla kentin olumlu ve olumsuzlukları, potansiyelleri makro ve mezo ölçekte detaylı bir biçimde tanımlanmıştır.

Sorular çerçevesinde Akçaabat kentsel yerleşmesinin güçlü ve zayıf yönleri, fırsatları ve kenti tehdit eden unsurlar izleyen bölümde özetlenmiştir.

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

4.1. Çalışma Alanına İlişkin Sonuçlar ve Öneriler

Bu bölümde kent planlama ve kentsel tasarım bütünlüğüne yönelik kuramsal tartışmalar ve alan araştırmasına ilişkin değerlendirmelerle elde edilen sonuçlar ve önerilere yer verilmektedir. Sonuçlar ve geliştirilen öneriler çalışma alanına ve genel olarak kent planlama-kentsel tasarım bütünlüğüne ilişkin olarak ayrı ayrı ele alınmıştır.

4.1.1. Çalışma Alanına İlişkin Sonuçlar

Çalışma alanına ilişkin değerlendirmeler, alan bulguları: irdeleme –tartışma başlığı altında bölüm 3.2.1 ve 3.2.2.’de detaylı olarak irdelenmiştir. Bu bölümde yapılan irdelemeler çerçevesinde çalışmanın tümüne ve kent merkezi özeline ilişkin sonuçlara yer verilmektedir (Tablo 15).

Tablo 15. Çalışma alanına ilişkin değişkenler

Güçlülükler	Zayıflıklar
<p><u>Çalışma alanı (Akcaabat)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kentte tarihi yerleşim dokusu, mimari yapısı bakımından kendine has özellikleri olan konut bölgelerinin bulunması (Ortamahalle, Dürbinar ve Nefsipulathane) ▪ Topoğrafyanın kentsel silüette ve kent kimliğinin tanımlanmasında önemli bir pozitif bileşen olması ▪ Kentin tanımlanabilir bir forma sahip olması ▪ Kent bütününde tekil de olsa landmark niteliğinde yapılar bulunması	<p><u>Çalışma alanı (Akcaabat)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ 1980’li yıllardan sonra hızlı nüfus artışı ve kentleşmeyle oldukça yoğun bir yapılaşma sürecinin yaşanması sonucu karakterli kentsel çevrelerin yok olmaya ve/veya algılanamaz olmaya başlaması. Yalnızca ranta dayalı gelişmelerle ortaya çıkan yeni kentsel alanların ise, belirli bir kimliğe ve karaktere sahip olmaması. ▪ Revizyon İmar Planıyla getirilmiş olan her türlü sağlıklılaştırma/iyileştirme kararlarına karşın günümüze kadarki süreçte kentin merkezi başta olmak üzere mevcut yapılaşma ve gelişmenin doğurduğu sağlıksız kentsel alanlarda/ mekanlarda tasarım ve planlama boyutunda önemli ölçüde düzenleme ve yenileme çalışmalarının gerekiyor olması.

Tablo 15'ün devamı

<p style="text-align: center;"><u>Kent merkezi</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Dolgu alan üzerinde yer alan açık alan düzenlemesinde yeşilin ve suyun doğal peyzaj karakteri olarak kullanımı ▪ Kent merkezinde okunabilirliği güçlendiren referansların-nirengi noktaları/kent tacı-(landmarklar) ve düğüm noktalarının (nodes), önemli ana caddelerin (yolların) bulunması ▪ Kent merkezinde bütünleştirici bir yol hiyerarşisinin bulunması 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Oldukça yoğun gelişen yapılaşmadaki boyut ve ölçü/hacim farklılıkları, form çeşitliliği, yapısal dokuda belirli bir bütünlük içinde olmayan elemanların sürekli tekrarı, kentsel peyzajı oluşturan elemanların birbiriyle, mevcut yapı ve tarihi dokuyla oran ve uyumundaki/entegrasyonundaki olumsuzlukların kent görünümünde algılanabilirliği/okunabilirliği azaltması, karmaşıklığa neden olması. ▪ Yeni gelişen konut alanlarında standart tasarımlardan kaynaklı olumsuzluklar sonucu kentsel mekanların imajının/algısının zayıflığı ▪ Kentsel peyzajda karmaşa ve kopukluğu giderecek, okunabilirliği artıracak gelişmelerin olmaması, topoğrafyanın güçlü bir kentsel karakter verecek anlamda kullanılmaması (vadilerin yeşil bırakılması gibi). ▪ Kentte veya bir parçasında bütüncül bir açık alan ağının bulunmaması, kentteki açık ve yeşil alanlar belirli bir düzen ve sürekliliğe sahip olmaması. ▪ Konut alanlarının kendi içinde ve genel olarak kent bütününde erişebilirlik mesafesi içinde aktif yeşil alanlar ve çocuk oyun alanlarının bulunmaması. ▪ Kentsel yerleşmelerin fiziksel biçimlenişlerinde topoğrafik yapı kadar yolların etkili olduğu görülmektedir. Kentin kuzey-güney yönündeki bağlantılarını sağlayan ana arterlerin çoğunun yaya ve taşıt için eğim, genişlik, kavşak dönüşleri, vb. olarak teknik normlar açısından standartlara uygun olmayışı ▪ Ana ulaşım arterlerinin kent bölgelerini yeterli düzeyde besleyememesi ▪ Toplu taşımacılığının yetersizliği ▪ Kent bütününde güçlü ve rahat yaya bağlantılarının olmayışı ▪ Otoparkların yetersizliği <p style="text-align: center;"><u>Kent merkezi</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Özellikle kent merkezi ve yakın çevresinde yapılaşma yoğunluğunun yüksek olması. ▪ Kentin güneyinde tarihi dokuya sahip konut alanlarının da yüksek katlı yapılaşmanın (ort.7-8 kat) tehdidi altında oluşu. ▪ Artan yoğunluk sonucu hem kent kimliği hem de kentsel yaşam kalitesi düşük kent bölgelerinin ortaya çıkması. ▪ Kent merkezi ve yakın çevresinde kimlik ve imajı/algısı zayıf kentsel alanların bulunması ▪ Kent merkezindeki caddelerin ve kaldırımların genişlik açısından gerekli norm ve standartlarda olmaması
---	--

Tablo 15'ün devamı

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Cadde ve sokaklarda yaya konforu ve güvenliğinin olmayışı ▪ Sokaklardaki kapalılık derecelerinin gerekenin (0.25) çok üzerinde oluşu ▪ Sokak cephelerinde belirli bir sürekliliğin olmaması ▪ Aktif zemin kat kullanımlarının bulunmaması ▪ Açık alanların 24 saat kullanılabilir olmaması
Tehditler	Fırsatlar
<u>Çalışma alanı (Akçaabat)</u>	<u>Çalışma alanı (Akçaabat)</u>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Revizyon İmar Planı kararlarına göre, kentin güney yönünde tarihi doku bölgelerinin bulunduğu alanlarda ayırık nizam 3 katlı (A-3), henüz yapılaşmasını tamamlamamış alanlarda ise ayırık nizam 4 katlı (A-4) yapılaşma koşulu getirilmiştir. Ancak, bu alanlarda plan kararlarıyla getirilen yapılaşma düzenlerine uymayan ve kat yüksekliklerini aşan gelişmelerin bulunması. ▪ Bunun sonucu kent kimliği ve kentsel yaşam kalitesi düşük bölgelerin ortaya çıkması, yerel özelliklerin zayıflaması ▪ Revizyon imar planında, tüm dere vadileri ile aşırı eğimli alanların merkezden çevreye uzanan bütüncül yeşil sistemler olarak düzenlenmesi önerisi getirilmiş olmasına rağmen vadilere de sığırarak devam eden mevcut gelişmenin, yeşil dokuyu tümüyle perdelemesi ve bunun sonucu yeşil dokunun yok olması. ▪ Kentin doğal yapısından kaynaklı önemli gökyüzü çizgilerinin (skyline) yüksek yapı bloklarının tehdidi altında olması ▪ Yapılmış çevrenin topoğrafyanın doğal yapısını göz ardı ederek gelişmesi ▪ Kentin tarihi dokuya sahip bölgelerinin yeni yapılaşmaların tehdidi altında oluşu ▪ Taşıt sayısındaki sürekli artış 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Topoğrafyanın, geleneksel yapı ve yapı gruplarının güçlü birer kentsel karakter verebilecek elemanlar olarak kullanılabilirliği <p style="text-align: center;"><u>Kent merkezi</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Yeni landmarklar ve odak noktaları oluşturabilecek düzenlemelerin yapılabilirliği ▪ Yapı adaları arasında ve yapı adalarının kendi içinde geçirgenliğin yeterli oluşu
<u>Kent merkezi</u>	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Özellikle kent merkezi ve yakın çevresinde yönetmelik koşullarını aşan yoğun yapılaşmaların olması ▪ Kent merkezindeki açık alanların trafik gürültüsüne maruz oluşu ▪ Dolgu alan üzerinde yer alan açık alan düzenlemesine erişebilirlikte devlet karayolunun önemli bir ayırıcı olması ve yayalar için güvenli geçişlerin bulunmaması 	

4.1.2. Çalışma Alanına İlişkin Öneriler

Çalışma alanına ilişkin sonuçlar doğrultusunda geliştirilen öneriler Tablo 16'da açıklanmaktadır.

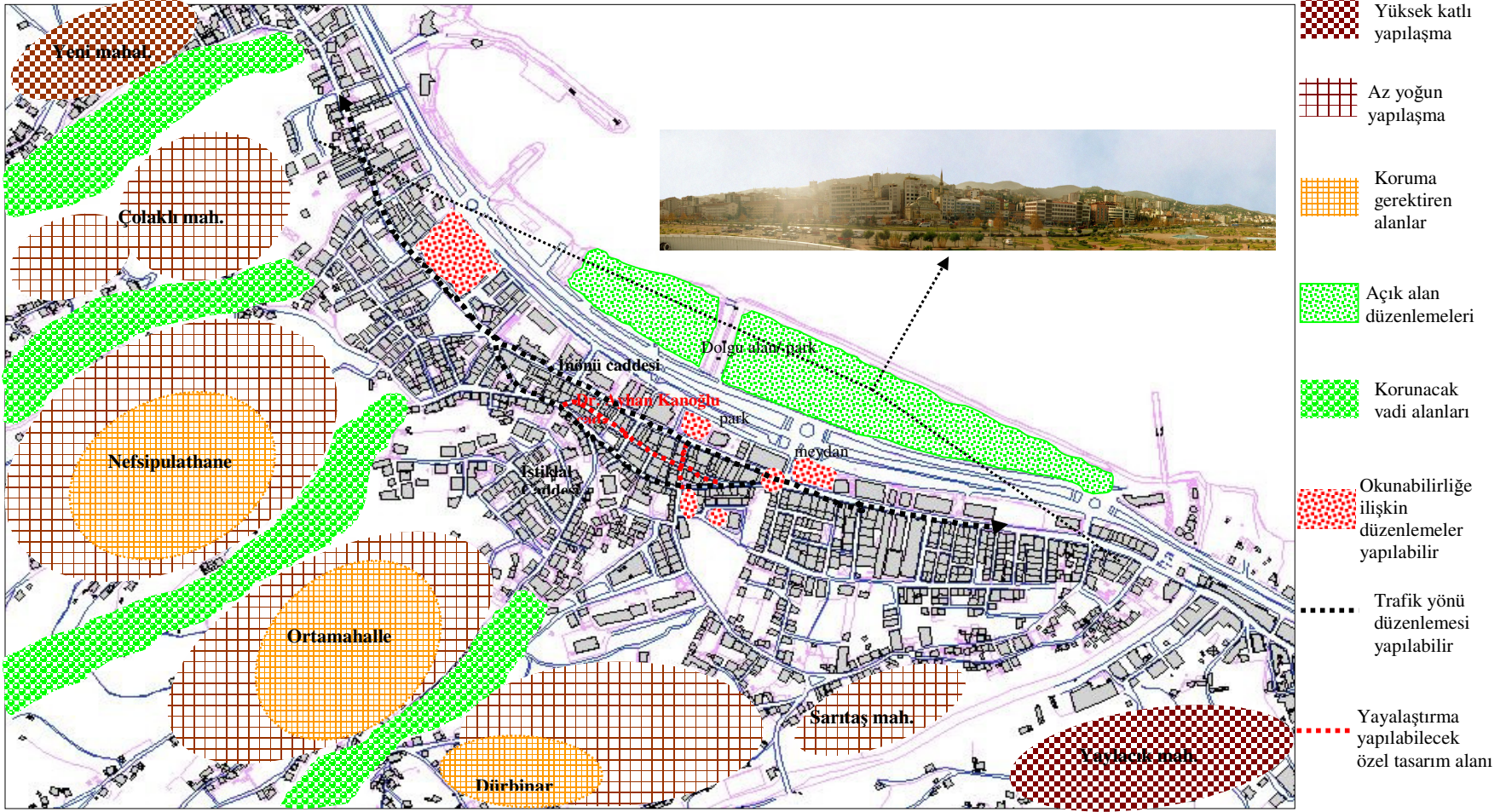
Tablo 16. Çalışma alanına ilişkin geliştirilen stratejiler (TOWS Matrisi)

G-F stratejileri	Z-F stratejileri
<p style="text-align: center;"><u>Çalışma alanı (Akçaabat)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kentin güneyinde tarihi yerleşim dokusu, mimari yapısı bakımından kendine has özellikleri olan konut bölgelerinin bulunduğu kente kimlik kazandıran alanlarda (Ortamahalle, Dürbinar ve Nefsipulathane mahalleleri) ▪ varolan özellikleri korumak, ▪ yeni gelişmelerde bu karakterleri ve yerel özellikleri güçlendirmek, ▪ yeni yapılaşmaları kontrol edici, daha güçlü koruma politikaları üretmek ▪ Henüz gelişmesini tamamlamamış kentin güneyindeki yeni yapılaşmalarda topoğrafyayı ve peyzaj özelliklerini dikkate alan, onunla uyumlu az yoğun gelişmeleri teşvik etmek (kentsel ve kırsal peyzajı-townscape- güçlendirmek) (Şekil 65). ▪ Lineer gelişen kent formunu okunabilir kılmak gelişmeleri teşvik etmek, bu bağlamda kentin güneyindeki tepelerde ve vadilerde yüksek katlı yapılaşmaları engelleyici, kentin doğu ve batı yönündeki uygun alanlarda yüksek katlı yapılaşmalara ilişkin düzenlemeler getirmek <p style="text-align: center;"><u>Kent merkezi</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Dolgu alan üzerinde yer alan açık alan düzenlemesindeki yeşil doku ve su öğelerini korumak,güçlendirmek. Bunun yanı sıra, bu alanda toplumsal kullanımı teşvik eden düzenlemeler geliştirerek alanın gün boyu daha uzun süreli kullanılabilirliğini sağlamak ve canlılığını artırmak ▪ Kentte nirengi noktaları /şehir tacı (landmark) olabilecek önemli düğüm noktaları ve alanların okunabilirliğini/algılanabilirliğini sağlamak, bunun için mevcut yapılaşmış çevrede tekil olarak da olsa yer alan önemli düğüm noktaları, alanları, yapıları/ yapı detaylarını ön plana çıkaran özel tasarımlar yapmak 	<p style="text-align: center;"><u>Çalışma alanı (Akçaabat)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Henüz yapılaşmasını tamamlamamış alanlarda erişebilirlik mesafesi içerisinde insanların rahatlayacağı ve sosyalleşebileceği açık alanlar/çocuk oyun alanları planlamak/tasarlamak ▪ Bu gibi alanlarda pencereler, girişler gibi bina öğelerini açık alanlara yönlendirerek canlılığı ve güvenliği sağlamak ▪ Bir bütünlük ve uyum içinde olmayan mevcut yapılaşmış çevrede tekil olarak da olsa yer alan önemli yapıları ve yapı detaylarını ön plana çıkarmak ▪ Kentin güneyindeki yeni gelişmelerde yeni ve farklı yapı stilleri geliştirmek, bunların birbirleriyle ve mevcut dokuyla uyumunu gözetmek ▪ Yeni gelişen konut alanlarında ve kent merkezinde otoparklar için alan ayrılması ve planlanması <p style="text-align: center;"><u>Kent merkezi</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kent merkezinde en yoğun taşıt ve yaya trafiğinin bulunduğu ana arterlerde (İnönü, İstiklal ve Dr.Ayhan Kanoğlu Caddeleri) yapılacak düzenlemelerle yayaları taşıtlardan korumak (Dr. Ayhan Kanoğlu caddesinin yayalaştırılması, İstiklal ve İnönü Caddelerinde trafik yönlerinin düzenlenmesi) (Şekil 65) ▪ Detaylı sokak tasarımları yapılarak yaya konforu ve güvenliğini artıracak düzenlemeler getirmek (aydınlatma, peyzaj, sokak ve kaldırım döşemeleri, vb.) ▪ Köşe yapıları ve bunların işlevlerini/buradaki etkinlik türlerini güçlendirerek okunabilirliği ve algısı güçlü alanlar yaratmak ▪ Yapıların kaldırım seviyesinde farklı kullanımlara yönelik düzenlemeler yapılarak sokakların etkin kullanımını ve okunabilirliğini güçlendirmek

Tablo 16'nın devamı

G-T stratejileri	
<p style="text-align: center;"><u>Çalışma alanı (Akcaabat)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Çok yüksek ve yoğun yapı bloklarının oluşturduğu mevcut kentsel dokuda kent merkezi ve yakın çevresinde, henüz gelişmesini tamamlamamış kentin güneyindeki konut alanlarında artık yüksek yapılar için fırsatlar bulunmamaktadır. Ancak doğu-batı yönünde gelişen kentte, doğuda kentin son mahallesi olan Yaylacık Mahallesi ve batıda Yeni Mahalle'de -bu mahalleler kent silüetinin dışında kalmaktadır- (Şekil 65) nitelikli kentsel çevreler oluşturmaya yönelik yapılaşma düzenleri getirerek yüksek katlı yapılaşmalara gidilmesi ▪ Kent bütününde yeni gelişmelerde özellikle kentin güneyindeki alanlarda son imar planıyla getirilen yapılaşma koşullarına ilişkin (A-3 ve A-4) kararların tutarlı bir biçimde uygulanabilmesini sağlamak ▪ Kentin doğal yapısının önemli bir bileşeni olan vadileri ve tepeleri tehdit eden yoğun yapılaşmayı engelleme için; revizyon imar planında öngörülen "tüm dere vadileri ve aşırı eğimli alanları merkezden çevreye uzanan bütüncül yeşil sistemler olarak düzenleme" önerisinin gerçekleştirmek. Bu bağlamda vadileri mevcut yapılaşmalardan boşaltmak ve sonraki gelişmelerde de vadileri yapılaşmalardan korumak (Şekil 65). <p style="text-align: center;"><u>Kent merkezi</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kent merkezindeki açık alanları taşıttan koruyacak düzenlemeler getirmek; yayalar için güvenli geçişler planlamak ▪ Kent merkezindeki daimi Pazar yerinin yeniden düzenlenerek bir röper (landmark) noktasına dönüştürülmesi, merkez girişinin tanımlanması. 	

Yapılacak düzenleme ve yenileme çalışmalarında o alana özgü politikalar oluşturmak ve bu politikaların uygulanabilirliğini sağlamak amacıyla yerel yönetim bünyesinde komisyonlar oluşturulmasında yarar vardır. Politika oluşturma sürecine halkın etkin katılımı politikalardan beklenen yararın sağlanabilmesini ve uygulanabilmesini kolaylaştıracaktır. Bu nedenle, komisyonlara farklı disiplinlerin ve halkın katılımı sağlanmalıdır. Bu da tasarım sürecine farklı disiplinlerin katılımını ve tartışma ortamının yaratılmasını sağlayabilir.

Şekil 65. Çalışma alanına ilişkin öneri sentez haritası

4.2. Kent Planlama ve Kentsel Tasarım Bütünlüğü Bağlamında Ortaya Konan Sonuçlar ve Öneriler; Türkiye'ye İlişkin Değerlendirmeler

▪ 19.yüzyıldan bu yana planlama süreci içinde farklı dönemlerde farklı akımların ve yaklaşımların etkisiyle içerik ve kapsam olarak değişikliklerle gelişen, kentlerin/kentsel alanların biçimlenmesinde önemli bir rol üstlenen bir disiplin olarak tanımlanan kentsel tasarımın kentsel düzende bir bütünlük, uyum ve ölçek sağlamak, kaliteli kentsel çevreler yaratmak ve günümüz kentlerinin sürekli değişen karakterlerinin şekillendirilmesi için kent planlama sürecinde önemli bir yerinin olduğu tartışılmazdır, planlamadan soyutlanamaz. Kentsel tasarım ürünlerinin yalnız planlar ile sınırlı kalması yeterli değildir. Planlar kadar kentsel tasarım ilkeleri, tasarım politikaları ve tasarım rehberleri gibi araçlar da tasarım sürecinde oldukça önemlidir ve bu uygulama araçlarının planlar ile birlikte düşünülmesi gereklidir.

▪ Tüm bu süreçlerin halk katılımı ile güçlendirilmesi oldukça önemlidir.

▪ İngiltere başta olmak üzere çoğu Avrupa ülkesinde bütüncül bir mekanizma olarak görülen planlama ve tasarım süreci, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin planlama sisteminde henüz yer almamaktadır.

▪ Ülkemizde Cumhuriyetin ilanı ve sonrasında imar faaliyetlerinde görülen değişim ve gelişimler kentlerin şekillenmesi, tasarım faaliyetlerinin gelişmesi yönünde gerçekleşmiştir. Avrupa'ya açılma, ülkemizdeki uzman eksikliği/yokluğu sonucu getirilen yabancı plancılar kentlerin şekillenmesinde ve tasarıma yönelik düzenlemelerin ve standartların getirilmesinde etkili olmuştur. İlk imar kanunu niteliğindeki belgelerde (Yapı ve Yollar Kanunu) yol genişliklerine, bina yüksekliklerine ilişkin standartlar, binaların rengi, estetik ve sanat değeri olan eserlerin korunması gibi kent kimliği ve kentsel tasarıma yönelik tanımlamalara yer verilmiştir. 1945'ler sonrasında büyük kentlerde yaşanan göç olgusu ve hızlı nüfus artışı sonucu gecekondulara yönelik çözümler getirilmiş, kentsel sorunlara ilişkin daha geniş kapsamlı bakış açıları ve imar politikalarını gerekliliği ortaya çıkmıştır.

▪ 1985 yılındaki 3194 sayılı İmar kanunu sürecine kadar imara ilişkin yasalarda kentsel tasarım bağlamındaki çalışmalar yapı adası ve parsel ölçeğinde düzenlemeler getiren standartlara bağlı olarak gelişmiştir (1605 sayılı İmar Kanunu).

▪ 3194 sayılı İmar Kanunu'nda kentsel tasarıma ilişkin belirli bir tanımlama bulunmamakta, kentsel tasarım kavramı yer almamaktadır.

- Mevzuatın tasarım konusunda bir belirleyiciliği olmadığı için tasarım eğitimi, mimari kontroller (mimarlık denetim) ve kentsel tasarım konularında uygulama politikaları geliştirilememiştir.

- Arazi kullanımının ve mülkiyet durumunun yeniden ele alınabilme olanağı tasarım için bir fırsattır. Ancak bu fırsat kullanılmamaktadır.

- Tip proje yaklaşımı gibi yaratıcı gücü engelleyen uygulamalar kentlerde kalıp yapıların oluşmasına, monotonluğa, kimlik kayıplarına neden olmuştur.

- Planlama ve imar konularını ele alan “İmar ve Şehirleşme Kanun Tasarısı Taslağı”nda kentsel tasarımla ilgili düzenlemelere yönelik plan ve projeler tanımlanmaktadır. Ancak uygulamaya yönelik yasal ve yönetsel boyutuna ilişkin açıklamalar bulunmamaktadır. “ İmar Kanunu Tasarısı Taslağı” nda ise kentsel tasarımdan söz edilmemektedir.

- Yerel yönetimlerin inisiyatifleri doğrultusunda gelişen kentin belli bir bölgesinde belediyenin politik kararına bağlı olarak ya çevre düzenleme veya bazı sorunların çözümüne yönelik yarışma yöntemiyle elde edilen plan ve projelerden oluşan çeşitli kapsam ve boyuttaki kentsel tasarım uygulamaları görülmektedir.

- Kentsel tasarım projelerinde tam anlamıyla yasal çerçeve çizilmediği için katılım boyutu tanımlanmış değildir. Daha çok girişimci- yerel yönetim işbirliğine dayalı uygulamalar yapılmaktadır.

Bütün sözü edilen süreçlerde ortaya konan uygulamalar ve bunların olumsuz sonuçları doğrultusunda;

- Geleceği tasarlayan bir meslek dalı olan planlamanın üst ölçekli planlama sisteminden, uygulamaya yönelik tasarımlara kadar kentsel yaşam kalitesini artırmak, yaşanabilir, kimlikli kentlere sahip olmak bağlamında kentsel tasarımla bütünleşmesi önemlidir, planlama sürecinde kentsel tasarım mutlaka yer almalıdır.

- Tasarıma ilişkin düzenlemelerin, mevcut yasal düzenlemeler ve planlama ilke ve kararları doğrultusunda uygulanabilmesine ilişkin uygulama politika ve programlarının, yönetsel ve denetim mekanizmalarının oluşturulması gerekmektedir.

- Kentsel tasarım komisyonları/ ekipleri oluşturulmalı, bu ekipler oluşturulurken çoklu disiplinleri içermelidir.

- Kimlikli kent /kent çevreleri oluşturmak için planlama sürecinin başlangıcından itibaren kente ilişkin her türlü bilginin toplanması, değerlendirilmesi ve analizinde özgün değerler (kimlik öğeleri, kent görünümleri, vb) göz önünde tutulmalı, gerekli teknikler

açıkça tanımlanmalı ve yapılmasını zorunlu kılacak düzenlemeler getirilmelidir. 3194 sayılı İmar Kanunu'nun İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmeliğin ilgili maddesinde (8. madde) “ planların hazırlanması sürecinde, planı düzenlenecek alan ve yakın çevresindeki alanlarda planlama alanının özelliğine ve plan türüne göre,

- Planlama alanının yeri
- Fiziksel yapı
- İklim
- Bitki örtüsü...
- Çevresel kaynaklar ve koruma alanları
- Korunması gerekli kültür ve tabiat varlıkları ve alanları
- Özel çevre koruma alanları
- Milli parklar
- Ekolojik açıdan korunması gerekli alanlar...
- Arazi kullanımı
- Yerleşme alanları ile ilgili özellikler, vb. konularda veriler elde edilir” ifadesi yer almaktadır. Ancak bu verilerin kimlikli kent/kent çevreleri için planlama sürecindeki önemi ve nasıl değerlendirileceği belirtilmemektedir.

▪ Planlama sürecinde kentin tarihi ile ilgili özgün, karakteristik ve kent kültürünü yansıtan değerler, alanlar ve yapılar göz önünde tutulmalıdır.

▪ Tasarım amaçları ortaya konmalı ve bu çerçevede özgün değerleri de içeren tasarım ilkeleri ve politikalar oluşturulmalıdır. Tasarım politikalarının kapsamı her yerleşme, bölge veya ülke için farklı olabilir. Çünkü her yerleşme veya bölgenin kendine has farklı doğal ve/veya sosyo-kültürel özelliklerinin olabileceği doğaldır. Bu nedenle tasarım politikalarının planda nasıl yer alacağı yerel özelliklerin önemine uygun vurguya bağlıdır.

▪ İmar planları ve diğer niceliksel standartların tamamlayıcısı ve ortaya konan politikaların ifade bulabileceği tasarım rehberleri geliştirilmelidir. Rehberler yapıldığı bölge veya yöre/alan için geçerli olabilecek tüm standartları, yöntem ve teknikleri açıkça ifade etmeli, yönlendirici olmalı ve malzeme, üçüncü boyut, mimari gibi detaylara kadar da inebilmelidir.

▪ Politikalar-planlar-rehberler ve programlar bir bütünlük içinde gelişmede tutarlılığı sağlamalıdır.

▪ Mevcut mekanizma ve düzenlemelerde kentsel tasarımı vurgulayıcı yaklaşımlar ortaya konmalıdır.

▪ Bu bağlamda, imar planlarıyla birlikte düşünülen plan notlarının içeriği genişletilmeli; belirlenen özel alanlar ve noktalar için kentsel tasarımla ilgili detaylı açıklamaları, çizimleri içermeli, kentsel tasarım projeleriyle desteklenmelidir.

▪ Kent planlama ve kentsel tasarım süreçlerinin bütününde, plan, politika ve araçlardan beklenen yararın sağlanabilmesi katılımı olabilmektedir. Bu nedenle, özellikle hazırlık ve denetim aşamalarında kentsel aktörlerin-halk, toplum organizasyonları (STÖ), mülk sahipleri, ilgi grupları, bilim adamları gibi grup ve kişilerin- katılımı oldukça önemlidir ve bu nedenle etkin katılım sağlanmalıdır.

▪ Tezde olduğu gibi planlamanın tasarım boyutunu güçlendirmek amaçlı plancıyı adım adım yönlendiren bir kontrol soru listesinin bulunması ve elde edilen verilerin TOWS gibi yerleşmenin gelişmesini yönlendirecek stratejilerin mekansal referanslarla oluşturulması plan hazırlama sürecinde plancının göz ardı edemeyeceği bir gerekliliği ortaya koyacaktır. Çünkü;

○ Planlanan kent/kent parçasına ilişkin her türlü verinin derlenmesi ve değerlendirilmesi daha sistematik bir süreç kazanmış olacak,

○ Kente ilişkin bütün özellikler, kentin varolan potansiyelleri ve zayıflıkları mekansal bazda tanımlanabilecek,

○ Böylece planlama sürecinde, plancı ve tasarımcının kenti/kent parçasını değerlendirme/ sorgulama süreci netlik kazanacak,

○ Elde edilen verileri plana aktaracak ve planda somutlaştıracak stratejiler ortaya konmuş olacaktır.

Yerleşik alanlar dışında, yeni gelişme alanlarına ilişkin planlama ve tasarım süreçlerinde, kentteki herhangi bir sorun alanına yönelik yenileme/canlandırma çalışmalarında özellikle okunabilirlik ve kimliğe ilişkin konularda geliştirilecek stratejilere yönelik süreçlerde de kontrol soru listesi yararlı olacaktır. Sorun tanımlama ve analiz aşamalarında yerel özelliklerin ön plana çıkarılabileceği, geçmişten referans öğelerin vurgulanabileceği bir yönlendirme sunabilir. Ayrıca, kontrol listesi hem alanın tümünde hem de daha küçük ölçeklerde geçerli olabilecek öneriler sunma potansiyeline sahip olduğundan planlanacak/tasarlanacak alandaki düzenlemeyi kontrol edebilecektir.

Plancıya rehber olacağı düşünülen kontrol soru listesinin tek başına ve yalnız plancı tarafından kullanılan sorun çözücü bir araç olabileceği düşünülmemelidir. Planlama

sürecinin farklı aşamalarında farklı disiplinlerin (mimar, peyzaj mimarı, vb.) katılımına gerek duyulabilir. Bugüne kadar kentlerimizde planlama ve tasarım süreçlerinde kullanılmamış bu araç gelişmeyi kontrol edenler/yönlendirenler (plancılar, tasarımcılar, yerel otoriteler) tarafından planlama sürecinin bütününde etkin olarak kullanılmaya başlandığında yararları görülecektir.

Böyle bir çalışma yasal dayanak açısından değerlendirildiğinde; mevcut şartlaşma planlama alanının özelliğe ve plan türüne göre ilgili konularda girdi odaklı bir araştırma süreci sunmaktadır. Bu çalışmayla ortaya konan süreç çıktı odaklı olarak tanımlanabilir. Bulguların/değerlendirmelerin mekanda bir karşılığı olacağı için plana daha kolay ve anlamlı aktarılacaktır. Tasarıma ilişkin mekana yansıtılmayan kararlar da plan notunda kendine yer bulabilir. Bu nedenle planlama-tasarım ilişkisi veya imar planlarına tasarım boyutu katmak yönünde mevcut mevzuat içinde ek bir düzenleme gerektirmeyecektir. Çalışmada ortaya konan yöntem stratejiler bağlamında herhangi bir kentte/kentin bir bölgesinde uygulanabilir. Böyle bir uygulamada çalışmada ortaya konan yöntem ve stratejiler bağlamında yapılacak düzenlemelere ilişkin uygulama araçları (18.madde uygulaması, kamulaştırma, vergilendirme) etkin bir biçimde uygulanmalı, yapılacak düzenlemelere bağlı olarak farklı uygulama araçları geliştirilmeli, uygulamaya ilişkin teknik ve yönetsel altyapı oluşturulmalıdır.

Yöntem, süre ve emek açısından değerlendirildiğinde ise; Mevcut planlama süreci içinde bilgi toplama, üretme ve derlenen bilgilerin değerlendirilmesi aşamaları yer almaktadır. Oluşturulan kontrol soru listesiyle zaten var olan veri elde etme sürecine ek bir süreç getirilmek yerine, plan kararlarını, stratejilerini yönlendirecek verilerin sistematik biçimde derlenmesi ve değerlendirilmesi sağlanmış olacaktır.

6. KAYNAKLAR

- Akçakaya, M., 2003, "Fransa'da Yerel Yönetimler ve Halkın Karar Alma Sürecine Katılımı", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 5,1, <http://www.dergi.iibf.gazi.edu.tr/pdf/5111.pdf>
- Akkol, M., 1996, Akçaabat'ta Alternatif Konut Edinme Yöntemi ve Olumlu Olumsuz Sonuçları, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Trabzon
- Aksoylu, S., 2003, A Critical Outlook to the Planning Practices of Turkey from the beginning of Republic Period, http://www.hicsocial.org/ss_program.pdf
- Anonim-1, "Bursa Kültürpark ve Çevresi Planlama/Tasarım Yarışması", Planlama Dergisi, 2002/1, 73-85
- Anonim-2, Ankara Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi Bölge Parkı ve Yakın Çevresi Kentsel Tasarım ve Peyzaj Proje Yarışması, Planlama Dergisi, 2001/3, 81
- Akçaabat İlçe Emniyet Müdürlüğü İstatistikleri
- Akçura, T., 1982, İmar Kurumu Konusunda Gözlemler, ODTÜ, 1982, Ankara
- Akkoyunlu, Ş., 2003, European Labour Markets: Can Migration Provide Efficiency? The Polish-german Case, <http://www.one-europe.ac.uk/pdf/w31akkoyunlu.pdf>
- Appleton, J., 1992, Prospect and Refuges Revisited, (Eds: J.L. Nasar), Environmental Aesthetics: Theory Research and Applications, Cambridge University pres, USA
- Atmaca, B.S., 1994, Kent Planlama ve Kentsel Tasarım Bütünleşmesinin Kentsel Mekanlara Yansıması Bursa Örneğinde Meydanların İncelenmesi, Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul
- Aydemir E.,S. 1999, "Planlama ve Planlamanın Evrimi", Aydemir, Ş., Aydemir, S., Beyazlı, Ş., D., Ökten, N., Öksüz, A.M., Sancar, C., Özyaba, M., Türk, A., Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, Ders Notları No: 54, KTÜ. Müh. Mim. Fak. Mimarlık Bölümü, Trabzon, 62-91
- Aydemir-1, Ş., 2004, "Planlama ve Planlama Türleri", Aydemir, Ş., Aydemir, S., Beyazlı, Ş., D., Ökten, N., Öksüz, A.M., Sancar, C., Özyaba, M., Türk, A., Y., Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, Akademi Kitabevi, Trabzon, 33-40
- Aydemir-2, S., 2004, "Planlama ve Planlamanın Evrimi", Aydemir, Ş., Aydemir, S., Beyazlı, Ş., D., Ökten, N., Öksüz, A.M., Sancar, C., Özyaba, M., Türk, A., Y., Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, Akademi Kitabevi, Trabzon, 41-99

- Aydemir E., S., Aydemir, Ş., 2002, "Avrupa Birliğinde Mekansal Planlama ve Türkiye", 10. Ulusal Bölge Bilimi Bölge Planlama Kongresi, Şehirsel ve Bölgesel Dönüşüm, Avrupa Birliği ile Uyum ve Bütünleşme, İTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü, İstanbul, 11-24
- Aydemir, Ş., 1978, Doğu Karadeniz Bölgesi Trabzon Alt Bölgesi (TBAB) Kentsel Etki Alanlarının Saptanması İçin Yöntem: Etkileşim Esası, Doktora Tezi, İTÜ, İstanbul
- Barnett, J., 1982, An Introduction to Urban Design, Newyork
- Başaran, S., ve diğerleri, 1989, "Yüksel Yaya Bölgesi", Planlama Dergisi, 89/2,3,4, 62-70.
- Bayraktar, A., 1992, "Le Corbusier'in Bir Şehir Önerisi", Üç İzmir, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 323-338
- Bently, I., Alcock, A., Murrain, P., McGlynn, S., Smith, G., 1985, Responsive Environments A Manual for Designers, Oxford.
- Bilsel, F.C., 2001, "Kentsel Tasarımda Kuram ve Uygulama", Mimarlık Dergisi, 302, 44
- Bilgen, H., Özcan, B.G., 1989, İmar ve Planlama Mevzuatının Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığına ve Şehir Planlamasına Etkileri, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No:40, Ankara
- Bostan, H., 2002, XV-XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadi Hayat, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara
- Bölükbaşı, A., Fotoğraf Arşivi
- Bumin, K., 1990, Demokrasi Arayışında Kent, Ayrıntı Yayınevi, İstanbul
- Carmona, M., 1996, "Controlling Urban Design-Part1: A Possible Renaissance", Journal of Urban Design, 1(1), 47-74, Ayataç K., H., Doktora Tezi, 2000
- Cengizkan, A., 2002, "Kurgu, Tasarım ve Kullanım: Cumhuriyet Dönemi Kamusal Mekanları İçin Bir Çalışma Programı", Başkent Üzerine Mekan- Politik Tezler Ankara'nın Kamusal Yüzleri, Derleyen: Güven Arif Sargın, İletişim Yayınları, İstanbul
- Çalışkan, O., 2001, "Türkiye'de Planlama Sorunsalına Genel Bakış ve Yapısal Çözüm Önerileri 1, www.aydinlanma1923.org/sayi/34/34-03.htm
- Çelikyay, S., 2002, "Planlama Sürecinde Kentsel Koruma-Kentsel Tasarım İlişkisi", www.server.karaelmas.edu.tr/bilim/BARTIN%20ORMAN%20FAK
- Çevik, S., 1991, Mekan-Kimlik-Kimliklendirme Trabzon Sokakları Örneği, Doktora Tezi, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon

- Çetiz, M., 2000, Kentsel Tasarım, Uygulama Araçları, Sorunlar ve Öneriler, Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Çinici, B., 1991, "Örneklerle Kentsel Tasarım, Mimari ve Mekan Estetiği: Sincan/Elvanköy 3000 Evler Toplu Konut Projesi", 1. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, İstanbul, 179-196
- Cullen, G., 1961, Townscape, The Architectural Press, London
- Duyguluer, F., 1989, İmar Mevzuatının Cumhuriyet Dönemi Mimarlığına ve Şehir Planlamasına Etkileri, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No:38, 1989, Ankara
- Eke, F., 2001, "Yönetimde Yerelleşmenin Planlama Açısından Koşulları", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Vol.3, No.1, Bahar, 143-152.
- Emrealp, S., 2003, Yerel Gündem 21: <http://www.tesev.org.tr/etkinlik/ssemrealp.php>
- Ergen, Y.B., 2001, "Kentsel Mekanlarda Teknolojik ve Toplumsal Değişimlerin, Mekan Yenileme ve Korumada Kentsel Tasarımın Rolü", Küreselleşme Sürecinde Kentsel Tasarım ve Yerel Özellikler, Rendez-Vous İstanbul 2001,1. Uluslararası Kentsel Tasarım Buluşması, MSÜ, İstanbul
- Ergen, Y.B., Ayten, A.M., Yazar, H.K., 2000, "Kültür Mirasının Yaşatılmasında Kentsel Tasarımın Rolü ve Kentsel Tasarım Düzenleme İlkeleri", Kentsel Tasarım: Kentsel Çevreye Çok Disiplinli Bir Yaklaşım Aracı, 1. Kentsel Tasarım Haftası, MSÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul
- Eş, M., 2004, "Bilgi Toplumu Sürecinde Kentsel Dönüşüm: İstanbul Örneği", www.bilgionetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=163
- Gedikoğlu, H., 1998, Akçaabat, Akçaabat Belediyesi Kültür Yayınları-1, Trabzon
- Gencel, Z., 2000, " Kentsel Gelişme Sürecinde Kentsel Tasarım'ın Yeri ve Rolü", Kentsel Tasarım; Kentsel Çevreye Çok Disiplinli Bir Yaklaşım Aracı, 1. Kentsel Tasarım Haftası Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul, 50-61
- Greed, C., 1998, "Definitions and Perceptions of Urban Design", Introducing Urban Design Interventions and Responses (Edt. Greed, C., Roberts, M), Longman, 3-14
- Günay, B., 1993, Kentsel Tasarım Bir Kamu Politikasıdır, Doktora Yeterlik Çalışması, ODTÜ
- Hagerhall, C., 2001, Consensus in Landscape Preference Judgements, Journal of Environmental Psychology, 21, 83-92, Kalın, A., Doktora Tezi, 2004

- Harrison,C., 2004, "Spatial Planning England", <http://www.map21ltd.com/COSTC11/uk-planning.htm>
- Hoşkara Ö., Ş., 2001, "Kentsel Tasarım Kuramında ve Uygulamasında Ele Alınması Gereken Koşullar", *Yapı Dergisi*, 230, 51-55
- Işıkpınar, E.M., 1993, "Değişen İmar Planlama Sürecinde Kent Araştırmalarının Yeri", Planlama Kavramı ve Pratiğinde Yeni Yaklaşımlar Semineri, İller Bankası 1. Bölge Müdürlüğü Yayını, İstanbul
- Jones, T.L., 2001, "The Design Process", *Approaching Urban Design The Design Process* (Edt:Roberts, M., Greed, C.), England, 51-56
- Kalın, A., 2004, Çevre Tercih Değerlendirmesinde Görsel Kalitenin belirlenmesi ve Geliştirilmesi: Trabzon Sahil Bandı Örneği, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon
- Kaplan, S., 1992, "Perception and landscape: conceptions and misconceptions", *Environmental Aesthetics Theory, Research, and Applications* (edit: Nasar, L.J.), Cambridge University Press, USA, 45-55
- Kaplan-1, S., 1992, "Attention and Fascination: The Search for Cognitive Clarity", *Environmental Aesthetics Theory, Research, and Applications* (edit: Nasar, L.J.), Cambridge University Press, USA
- Karabay, A., H., 2000, Planlama Sürecinde Kentsel Tasarımın Yeri ve Rolünün Tanımlanması İçin Bir Yöntem Denemesi; Örnekleme Alanı Türkiye, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul
- Karaçavuş, A., 1998, "XIX. Yüzyılda Trabzon Nüfusu", *Trabzon Tarihi Sempozyumu*, Trabzon, 429-460
- Karaman, A., 1991, " Kentsel Tasarımda Çevresel Bütünlük ve Süreklilik", 1. Ulusal Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul
- Kılıç, A., Akıncı, N.,Erdönmez, E., 2001, "Küreselleşme -Yerelleşme -Kimliksizleşme", Küreselleşme Sürecinde Kentsel Tasarım Ve Yerel Özellikler, Rendez-Vous İstanbul 2001, 1. Uluslararası Kentsel Tasarım Buluşması, MSÜ, İstanbul
- Koç, H., 1999, "Kentsel Tasarım Rehberleri- Olanaklar/ Sınırlamalar", *Kentsel Tasarım: Bir Tasarımlar Bütünü*, 1. Ulusal Kentsel Tasarım Kongresi, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul
- Koç, H., 2000, "Yaşanabilir Çevreler Arayışında Tasarım Politikalarının Yeri", *Kentsel Tasarım; Kentsel Çevreye Çok Disiplinli Bir Yaklaşım Aracı*, 1. Kentsel Tasarım Haftası Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul

- Konuk, G., 1991, "Zamanın ve Mekanın Bir Sentezi Olarak Kentsel Tasarım", 1. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul
- Kostof, S., 1992, *The City Assembled The Elements of Urban Form Through History*, Thames and Hudson Ltd., London
- Kuban, D., 1996, "Yeni Bir Metropole Doğru (1950-1960)", İstanbul Bir Kent Tarihi Bizantion, Konstantinopolis, İstanbul, 392-394
- Kuruyazıcı, H., 2002, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de Alman Mimarlar, <http://www.goethe-institut.de/om/ist/depkonf.htm>
- Lermioğlu, M., 1949, Akçaabat-Akçaabat Tarihi ve Birinci Genel Savaş-Hicret Hatıraları, Kardeşler Basımevi, İstanbul
- Lozano, E.E., 1992, "Visual Needs in Urban Environments and Physical Planning", *Environmental Aesthetics Theory, Research, and Applications* (edit: Nasar, L.J.), Cambridge University Press, 395-420
- Lynch, K., 1960, *The image of the city*. Cambridge, MA: MIT Pres
- Lynch, K., 1982, "The Image of the Environment", *Humanscape: Environments for People* (edit: Kaplan,S., Kaplan, R.,) Ulrich's Boks Inc., Michigan
- Lynch, K., 1990, *An Analysis of the Visual Form of Brookline, Massachusetts, City Sense and City Design Writings and Projects of Kevin Lynch*, (edited by Tribid Banarje and Michael Southworth), The MIT Pres, Cambridge, London
- Madanipour, A., 1996, *Design of Urban Space: An Inquiry into A Social- Spatial Process*, John Wiley&Sons (Canada) Ltd., England
- Malusardi, F., Occhipinti, G., 2003, *Informal Settlements Uprading: the Gecekonks in Ankara*, 39th IsoCaRP Congress, Cairo, www.isocarp.org/projects/case_studies/cases_2005/list01.asp?accepted
- Manley, S., Guise, R., 1998, "Conservation in the built environment", *Introducing Urban Design: Interventions and Responses*, (Eds. Greed, C., Roberts, M.), Longman Ltd., London, 65-86
- Moughtin, C., 1999, "The City Quarter", *Urban Design:Green Dimension*, Oxford, 111-133
- Nalkaya, S., 1999, " Kentsel Tasarımda Modernizm'in Önlenemeyen Çöküşü ve Alternatif Yaklaşım Arayışları", *Yapı Dergisi*, 212, 73-79
- Newman, P., 1996, Thornley, A., *Urban Planning in Europe International Competition, National Systems and Planning Projects*, Newyork

- Olszewski, A., Pudlowski, Z.J., 2001, " Urban Design Training Courses: Leading by Design", Australia, www.eng.monash.edu.au/uicee/gjee/vo/5nol/o/szewski&zjp.pdf
- Özdemir, D., 2001, "Küreselleşme Ve Yeni Şehircilik", Küreselleşme Sürecinde Kentsel Tasarım ve Yerel Özellikler, Rendez-Vous İstanbul 2001,1. Uluslararası Kentsel Tasarım Buluşması, MSÜ, İstanbul
- Roberts, M., 2001, "Area Analysis", Approaching Urban Design The Design Process (Edt:Roberts, M., Greed, C.), England, 57-73
- Sancar, C, 2000, Kentsel Gelişim Alanlarının Saptanması ve Planlanmasında GIS ve Ekoloji-Ekonomi Duyarlı Planlama Modeli, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon
- Sarıoğlu, M., 2001, Ankara Bir Modernleşme Öyküsü (1919-1945), Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara
- Schmidt,G., Eichstaedt, 1995, Land Use Planning and Building Permission in the European Union, Köln
- Southworth, M., 1989, "Theory And Practice of Contemporary Urban Design", Town Planning Review, 1989, 369-402
- Sökmen, P., 1991, "Kent Planlamasında Yeni Yönelişler ve Kentsel Tasarım", 1. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul, 39-42
- Subaşı, E., 1995, Akçaabat İmar Planı Araştırma Raporu
- Şen, D., Aydemir, Ş., Öksüz, A.M., Aydın, Y., 2000, "DOKAP Bölgesinde Kentsel Kademelenme", 9. Ulusal Bölge Bilimi Bölge Planlama Kongresi, KTÜ Mimarlık Bölümü Şehircilik Anabilim Dalı, Trabzon, 406-419
- Tankut, G., 1990, Bir Başkentin İmarı, ODTÜ, Ankara
- Tankut, G., 1994, "Erken Cumhuriyet Döneminde Şehir Mimarisi "Ankara",Bir Başkentin Oluşumu Ankara 1923-1950, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayınları, Ankara, 23-25
- Tekeli, İ.-1, 1998, "Bir modernleşme Projesi Olarak Türkiye’de Kent Planlaması", Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 136-152
- Tekeli, İ.-2, 1998, "Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Kentsel gelişme ve Kent Planlaması", 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul
- Tekeli, İ., 1980, "Türkiye’de Kent Planlamasının Tarihsel Kökleri", Türkiye’de İmar Planlaması, Derleyen: Tamer Gök, ODTÜ, Ankara, 8-112

- Tekeli, İ., 1991, Kent Planlaması Konuşmaları, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, Ankara
- Tunçer, M.-1, 2000, "Türkiye'de Bölge-Kent Planlaması ve Kentsel Tasarım: Uygulama Sorunları ve Görüşler", Dünya Şehircilik Günü 24. Kolokiyumu, Geleceği Planlamak Yeni Planlama Yöntemi/Dili, Yasal Düzenlemeler, 6-8 Kasım 2000, İzmir.
- Tunçer, M.-2, 2000, "Türkiye'de Bölge-Kent Planlaması ve Kentsel Tasarım: Uygulama Sorunları ve Görüşler", Dünya Şehircilik Günü 24. Kolokiyumu, Geleceği Planlamak Yeni Planlama Yöntemi/Dili, Yasal Düzenlemeler, İzmir
- Tunçer, M., 2003, "Kentlerimizi Çağdaş Altyapı ve Görünüme Kavuşturmak hedefinde Planlama, Kent Tasarımı ve Plancının Rolü", Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, İstanbul
- Türkoğlu, K., 1991, "Kentsel Tasarım'ın Varoluş ve Nitelik Sorunlarında Bugünkü "İmar Planlama ve Uygulama Süreci"nin Rolü, Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul, 34-42
- Ulusoy, Z., Tokol, A., 2001, "Kentsel Tasarımda Farklı Duruşlar", Mimarlık Dergisi, 302, 42-44
- Ulusoy A., Vural, T., 2004, "Kentleşmenin Sosyo-Ekonomik Etkileri" http://www.ceterisparibus.net/arsiv/ulusoy_vural3.doc
- Uzel, A., 1991, "Kent Planlama Yasal Çerçevesi ve Kentsel Tasarım", 2. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, İstanbul
- Uzel, A., 1991, "Kent Planlama Yasal Çerçevesi ve Kentsel Tasarım", 2. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, İstanbul
- Uzer, C., 1990, Akçaabat İmar Planı Ön Araştırması
- URL 1, 2000, "By Design: Urban Design in Planning System: Towards Better Practice", Telford, T., (CABE), Thames Telford, Kent, www.rudi.net.tr
- URL 2, 2003, The Value of Urban Design, A research project commissioned by CABE and DETR, Thames Telford, London, www.rudi.net.tr
- URL3, 1990, "Central City Fundamental Design Guides", www.portland.ci.or.us/PDF/CCDFG
- URL4, 2004, A. Kahn, A .Madanipour, Beverly A. Sandalack, A.Karaman Söyleşi, <http://www.arkitera.com/soylesi/kentseltasarim/>
- URL6, 2004, "STRASBORG", <http://www.izmirbarosu.org.tr/sart-cevre-avrupa-kentsel.htm>

- URL10 2001, “City Development Strategy in Response to Globalization in Lyon, France”, <http://www.un.org/News/Press/docs/2001/ga9874.doc.htm>
- URL 12, 2004, Regional Spatial Startegies”, http://www.odmp.gov.uk/stellent/groups/odpm_planning/Documents/page/odpm_plan_609496.hcsp
- URL 13, 2004, www.ibb.gov.tr/ibbtr/102/10206/1020600/102060006/bogimar.htm
- URL 14, Türkiye’de Kıyı Alanları Konusunda Geçmişten Günümüze Ulusal Mevzuat Diğer Kanunlara Göre Kıyıları <http://www.jeodezi.ktu.edu.tr/faikahmet/diger%20kanunlar.htm>
- URL15, 2004, “İmar ve Şehirleşme Kanunu Tasarısı Taslağı”, http://www.spo.org.tr/IMAR_VE_SEHIRLESME_KANUNU_TASARISI.htm
- URL 16, Kentsel Kalite Süreçlerine Bu Süreçlerde Yerel Yönetimlerin Görev ve İşlevleri – 2, <http://www.metu-alumni.org.tr/calismagr/yayin/bulten/83/kent.htm>
- URL 20, Kent Estetiği Çalışmaları, www.bursa-bld.gov.tr/proje
- URL 22, <http://www.dogailebaris.org.tr/TGN21.htm#Tarihce>
- URL 23, 1999, <http://www.quickmba.com/strategy/swot/>,
- URL 24, 2004, <http://www.trabzonturizm.gov.tr/album.asp>,
- URL 25, 2004, İmar Kanunu Tasarısı Taslağı, <http://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/dosyadetay.php?>
- Vardar, A., 1997, Kentsel Tasarımın Farklı Çehreleri, Planlama Dergisi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, 16, 6-13
- Vardar, A. 1989, “Başkentin İlk Planları”, Planlama Dergisi, 89/2,3,4, 38-50.
- Yaşlıca, E., Tanrıvermiş, E., Akay, A., 1999, “Peyzaj Tasarımının Kentsel Tasarım Süreci İçindeki Yeri”, 1. Ulusal Kentsel Tasarım Kongresi, Türkiye’de 10. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu Çerçevesinde Bir Değerlendirme Kentsel Tasarım: Bir Tasarımlar Bütünü, MSÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul, 84-92

ÖZGEÇMİŞ

1976'da Trabzon'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Giresun İli Eynesil İlçesi'nde, lise öğrenimini Trabzon Affan Kitapçıoğlu Lisesi'nde 1993 yılında tamamladı. Aynı yıl girdiği KTÜ Mimarlık Bölümünden 1997'de bölüm ikincisi olarak mezun oldu. 1997-2001 yılları arasında KTÜ Mimarlık Anabilim Dalı'nda yüksek lisans yaptı. "Kentsel Gelişme ve Kent Merkezlerinin Dönüşümü: Trabzon Örneği" başlıklı yüksek lisans tezini 26.01.2001'de tamamlayarak "Yüksek Mimar" ünvanı aldı. 2001 yılında başladığı doktora çalışmasını 2006'da tamamladı. Halen Mimarlık Fakültesi'nde görev yapmakta ve İngilizce bilmektedir. Evli ve bir çocuk annesidir.